

Biznesa augstskola Turība

Laila Jurcēna

TIESNEŠU NEATKARĪBAS SATURS

PROMOCIJAS DARBS

Studiju programmā Tiesību zinātne

Darba autors: _____ **Laila Jurcēna**
(paraksts, datums)

Darba vadītājs: _____ **Ineta Ziemele, Ph.D.(Cantab)**
(paraksts, datums)

Rīga 2024

ANOTĀCIJA

Promocijas darbs "Tiesnešu neatkarības saturs" ir līdz šim detalizētākais pētījums, kas veltīts šim tematam Latvijā.

Apzinoties tiesnešu neatkarības nozīmi tiesiskuma nodrošināšanā, ekonomiskajā izaugsmē, aizvien pieaug zinātnieku centieni definēt un izmērīt tiesnešu neatkarību. Tomēr tiesību doktrīnā tiesnešu neatkarības jēdziens definēts salīdzinoši reti. Nepastāv arī vienots ietvars tiesnešu neatkarības principa konkretizācijai ne nacionālā, ne reģionālā, ne starptautiskā līmenī. Tiesnešu neatkarības teorijas un prakses pētniecībai līdz šim uzmanība pievērsta, aplūkojot to kā principu un saistot to ar tiesiskumu, varas dalīšanu, cilvēktiesību aizsardzību. Tas bieži nepalīdz konkretizēt principa saturu tiktāl, lai tas būtu lietderīgi ar tiesnešu neatkarību saistīto tiesisko attiecību izpratnei.

Darba mērķis ir veidot vienotu izpratni par tiesnešu neatkarības saturu un tādējādi radīt teoriju par tiesnešu neatkarības vispārējā principa konkretizāciju un piemērošanu. Lai sasniegtu promocijas darba mērķi, autore izpētījusi tiesas lomas transformāciju un identificējusi dažādas tās dimensijas demokrātiskā tiesiskā valstī, analizējusi tiesnešu neatkarības jēdzienu, noskaidrojot galveno saturu un apjomu, identificējot tiesnešu neatkarības jēdzienam raksturīgās pazīmes, izpētījusi dažādu subjektu un dažāda veida ietekmes uz tiesnešu neatkarību, noskaidrojusi tiesnešu neatkarības apjomu un izpētījusi, kuras ar tiesu varas darbību, tiesas spriešanu un tiesnešu amata pienākumu izpildi saistītas prasības atrodas ārpus tiesnešu neatkarības tvēruma, noskaidrojusi veidu, kādā iespējams identificēt tiesnešu neatkarības saturā ietilpstošās prasības un identificējusi, kuras prasības ir obligātas, proti, nepieciešamas tiesnešu neatkarības nodrošināšanai.

Promocijas darba izstrādē lietotas juridiskajā zinātnē ierastās zinātniskās pētniecības metodes. Autore veikusi būtisku ārvalstu doktrīnas un tiesu prakses analīzi, pētījusi starptautiskos dokumentus, starptautisko organizāciju dokumentus, normatīvo regulējumu.

Darbā atklāta sabiedrības pieprasītā un tiesas veidotā tiesas loma demokrātiskā tiesiskā valstī un apzinātas visas tiesas lomas dimensijas: konstitucionālā, politiskā, sociālā, ekonomiskā un tiesiskā, kā arī secināts, ka izmaiņas tiesas lomā ietekmē tiesnešu neatkarības saturu. Autore piedāvājusi metodoloģiju tiesnešu neatkarības satura atklāšanai un tajā ietilpstošo prasību pārbaudei. Darbā konstatēts tiesnešu neatkarības mērķis, un tas izmantots jēdziena precīzu robežu identificēšanai un tiesnešu neatkarības satura atklāšanai. Autore darbā definējusi tiesnešu neatkarības jēdzienu un atklājusi tā saturu, tādējādi veicinot iespēju nodrošināt tiesnešu neatkarību jebkurā laikā, vietā un pie jebkādiem apstākļiem.

ANNOTATION

The doctoral thesis "Content of Judicial Independence" is the most detailed study devoted to this topic in Latvia so far.

Realizing the importance of the judicial independence in ensuring the rule of law and economic growth, the efforts of scientists to define and measure it are increasing. However, the concept of judicial independence is relatively rarely defined in legal doctrine. There is also no unified framework for the concretization of the principle of judicial independence either at the national, regional or international level. Attention has been paid to the research of the theory and practice of the judicial independence, considering it as a principle and linking it to the rule of law, separation of powers, and the protection of human rights. It often does not help to specify the content of the principle to the extent that it is useful for understanding legal relations related to the judicial independence.

The aim of the dissertation is to create a common understanding of the content of the judicial independence and thus to create a theory about the concretization and application of the general principle of judicial independence. In order to achieve this goal, the author has studied the transformation of the role of the court and identified its various dimensions in a democratic state governed by the rule of law, analyzed the concept of judicial independence, finding out the main content and scope, identifying the characteristic features of the concept of judicial independence, studied various subjects and different types of influence on the judicial independence, found out the extent of judicial independence and has studied which requirements related to the operation of the judiciary, judging and the performance of the duties of judges are outside the scope of judicial independence, clarified the way in which it is possible to identify the requirements included in the content of judicial independence and identified which requirements are mandatory, i.e. necessary for ensuring independence.

Scientific research methods customary in legal science are used in the development of the thesis. The author has conducted a significant analysis of foreign doctrine and case law, studied international documents, documents of international organizations, regulatory framework.

The dissertation reveals the role of the court in a democratic state governed by the rule of law, demanded by society and created by the court, and all dimensions of the court's role are identified: constitutional, political, social, economic and legal, and it is also concluded that changes in the role of the court affect the content of the judicial independence. The author has proposed a methodology for discovering the content of the judicial independence and checking the requirements included in it. The aim of the judicial independence is identified in the work, and it is used to identify the exact boundaries of the concept and reveal the content of judicial independence. In her dissertation, the author has defined the concept of judicial independence and

revealed its content, thereby promoting the possibility of ensuring the independence of judges at any time, place and under any circumstances.

ANNOTAZIONE

La tesi di dottorato "Il contenuto dell'indipendenza giudiziaria" è lo studio più dettagliato finora dedicato a questo argomento in Lettonia.

Rendendosi conto dell'importanza dell'indipendenza dei giudici nel garantire lo stato di diritto e la crescita economica, gli sforzi degli scienziati per definirla e misurarla stanno aumentando. Tuttavia, il concetto di indipendenza dei giudici è definito relativamente raramente nella dottrina giuridica. Inoltre, non esiste un quadro unificato per la concretizzazione del principio di indipendenza dei giudici a livello nazionale, regionale o internazionale. L'attenzione è stata prestata alla ricerca della teoria e della pratica dell'indipendenza giudiziaria, considerandola come un principio e collegandola allo stato di diritto, alla separazione dei poteri e alla tutela dei diritti umani. Spesso non aiuta precisare il contenuto del principio nella misura in cui è utile per comprendere i rapporti giuridici legati all'indipendenza dei giudici.

Lo scopo della tesi è creare una comprensione comune del contenuto dell'indipendenza giudiziaria e quindi creare una teoria sulla concretizzazione e applicazione del principio generale dell'indipendenza giudiziaria. Per raggiungere questo obiettivo, l'autore ha studiato la trasformazione del ruolo del tribunale e ne ha individuato le diverse dimensioni in uno stato giuridico democratico, ha analizzato il concetto di indipendenza giudiziaria, scoprendone i principali contenuti e portata, individuando gli aspetti caratteristici del concetto di indipendenza giudiziaria, ha studiato vari argomenti e diversi tipi di influenza sull'indipendenza giudiziaria, ha scoperto la portata dell'indipendenza giudiziaria e ha studiato quali requisiti relativi al funzionamento della magistratura, al giudizio e all'esercizio dell'attività giudiziaria i doveri dei giudici esulano dall'indipendenza giudiziaria, ha chiarito il modo in cui è possibile individuare i requisiti inclusi nel contenuto dell'indipendenza giudiziaria e ha individuato quali requisiti sono obbligatori, cioè necessari per garantire l'indipendenza.

Nello sviluppo della tesi vengono utilizzati metodi di ricerca scientifica consueti nella scienza giuridica. L'autore ha condotto una significativa analisi della dottrina e della giurisprudenza straniera, ha studiato documenti internazionali, documenti di organizzazioni internazionali, quadro normativo.

La tesi rivela il ruolo della corte in uno stato giuridico democratico, richiesto dalla società e creato dalla corte, e vengono identificate tutte le dimensioni del ruolo della corte: costituzionale, politica, sociale, economica e giuridica, e si conclude inoltre che i cambiamenti nel ruolo del tribunale influiscono sul contenuto dell'indipendenza giudiziaria. L'autore ha proposto una metodologia per scoprire il contenuto dell'indipendenza giudiziaria e verificare i requisiti in essa contenuti. Lo scopo dell'indipendenza giudiziaria è identificato nella tesi e viene utilizzato per identificare i confini esatti del concetto e rivelare il contenuto dell'indipendenza giudiziaria. Nella

sua tesi, l'autrice ha definito il concetto di indipendenza giudiziaria e ne ha svelato il contenuto, promuovendo così la possibilità di garantire l'indipendenza dei giudici in qualsiasi momento, luogo e in qualsiasi circostanza.

SATURA RĀDĪTĀJS

Ievads	9
1. SABIEDRĪBAS PIEPRASĪTĀ UN TIESAS VEIDOTĀ TIESAS LOMA	23
1.1. Tiesas funkcijas, tiesas un tiesneša uzdevumu un tiesas kompetences nošķiršana	25
1.2. Tiesas loma.....	28
1.2.1. Tiesas lomas transformācija 21. gadsimtā.....	28
1.2.2. Tiesas lomas dažādas dimensijas	34
2. TIESNEŠU NEATKARĪBAS JĒDZIENS UN DEFINĪCIJA.....	40
2.1. Tiesnešu neatkarības jēdziena raksturojums	40
2.2. Tiesnešu neatkarības definīciju analīze.....	47
2.3. Tiesnešu neatkarības definīcija	52
3. TIESNEŠU NEATKARĪBAS VEIDI.....	65
3.1. Individuālā un institucionālā neatkarība.....	65
3.1.1. Individuālā neatkarība	66
3.1.2. Institucionālā neatkarība	72
3.2. Objektīvā un subjektīvā neatkarība	82
3.3. <i>De iure</i> un <i>de facto</i> neatkarība	85
3.4. Iekšējā un ārējā neatkarība	88
3.5. Neatkarības veidu savstarpēja saistība	90
4. TIESNEŠU NEATKARĪBAS SATURA ATKLĀŠANA.....	95
4.1. Tiesnešu neatkarības mainīgo un nemainīgo prasību nošķiršana.....	95
4.2. Tiesnešu neatkarības satura identificēšana.....	100
4.2.1. Dažādas pieejas satura identificēšanai	101
4.2.2. Tiesu praksē, tiesību literatūrā un dokumentos atklātais tiesnešu neatkarības saturs	103
4.2.3. Tiesnešu neatkarības satura vērtēšana.....	117
4.2.3.1. Satura vērtēšana, ņemot vērā neatkarības jēdzienam raksturīgās pazīmes.....	118
4.2.3.2. Satura vērtēšana, izmantojot “neatkarības izskatīšanās” testu	120
4.2.4. Tiesnešu neatkarības apjoms: nošķiršana no citām ar tiesas spriešanu saistītām prasībām	121
5. TIESNEŠU NEATKARĪBAS SASTĀVDAĻAS	133
5.1. Tiesneša garantijas	135
5.2. Tiesneša pienākumi un prasības tiesnesim.....	137
5.2.1. Tiesneša kvalifikācijas un kompetences prasības.....	138
5.2.2. Nevainojamas reputācijas prasība	144
5.2.3. Pienākumi pamatfunkcijas īstenošanā.....	149
5.3. Tiesneša pamattiesības un pamatbrīvības.....	153
5.3.1. Tiesneša pamattiesību un pamatbrīvību ierobežojumi	155
5.3.2. Tiesneša pulcēšanās un biedrošanās brīvība	157
5.3.3. Tiesības pamatfunkcijas īstenošanā.....	160
5.4. Tiesneša atbildīgums	164
5.4.1. Juridiskā atbildība	166

5.4.1.1. Tiesneša imunitāte.....	166
5.4.1.2. Tiesneša kriminālā, civilā un disciplinārā atbildība	174
5.4.2. Atbildība par varas izmantošanu	176
5.5. Tiesas institucionālās neatkarības sastāvdaļas	182
5.5.1. Tiesas administratīvā neatkarība	184
5.5.2. Tiesas kompetence	185
5.5.3. Tiesas rīcības brīvība.....	187
5.5.4. Tiesas nolēmumu izpilde.....	189
SECINĀJUMI un priekšlikumi	193
AVOTU SARAKSTS.....	198

IEVADS

Modernas demokrātiskas tiesiskas valsts attīstības viens no visredzamākajiem aspektiem ir tiesu varas aizvien pieaugoša politiskā, sociālā un ekonomiskā ietekme.¹ Tiesas un tiesneša loma attīstās, un saistībā ar to rodas dažādi izaicinājumi. Tiesai ir jāspēj īstenot savu pamatfunkciju un pildīt ar to saistītos uzdevumus šodien, kad karš un krīzes ietekmē gan katras valsts iekšējos, gan globālos procesus, turklāt digitālais laikmets padara robežas caurskatāmas. Tikai neatkarīga tiesa ir tiesīga noturēt līdzsvaru un aizsargāt demokrātiju politiskā populisma apstākļos un krīzēs, kā arī nodrošināt mieru un stabilitāti. Veicinot tiesu varas neatkarību, tiek sekmēta valsts ekonomiskā un tiesiskā ilgtspēja, jo valsts labklājība un stabilitāte ir tieši saistīta ar tiesu varas neatkarību.²

Dažādas valstis mūsdienās saskaras ar lielākiem vai mazākiem izaicinājumiem tiesu sistēmai un tiesnešu neatkarībai.³ Tiesnešu neatkarība nezaudē aktualitāti arī demokrātiskās tiesiskās valstīs. Aizvien tiek meklēti labākie risinājumi tiesas kvalitātes uzlabošanai. Minētais ietver gan tiesas administrēšanas jautājumus, gan procesuālo regulējumu, gan tiesneša kvalifikācijas nodrošināšanu, gan atbildīgumu, gan citus ar tiesu darbību saistītus jautājumus. Jebkurš no tiem risināms, nodrošinot tiesnešu neatkarību. Tāpēc tiesnešu neatkarības prasība tiek “piesaukta”, gan pamatojot piedāvātos risinājumus, gan arī iebilstot pret tiem. Tiesnešu neatkarību kā argumentu izmanto gan likumdevējs, gan izpildvara, gan pati tiesu vara.

Uz problēmām saistībā ar tiesnešu neatkarību norādīts Eiropas Savienības ikgadējos ziņojumos par tiesiskumu. Ziņojumā analizē tieslietu sistēmas efektivitāti un kvalitāti, kā arī tiesu varas neatkarību. Jau kopš 2013. gada tiek salīdzinātas tieslietu sistēmas visās Eiropas Savienības (turpmāk – ES) dalībvalstīs, uzraugot reformas tieslietu jomā un sniedzot vērtējumu par tiesiskuma jomas tendencēm, tādējādi identificējot problēmas un veicinot to risināšanu, balstoties uz valstu labo praksi. Ziņojumā tiek iekļauta arvien jauna informācija saistībā ar tiesnešu neatkarību (piemēram, 2023. gada ziņojumā iekļauta informācija par tiesnešu atlīdzību, tiesu priekšsēdētāju iecelšanu amatā u.c.) un līdz ar to arī identificētas jaunas problēmas saistībā ar to.⁴

¹ Di Federico, G. (2012). *Judicial Accountability and Conduct: An Overview*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 87.

² Satversmes tiesa. Lieta 2016-31-01; tiesneses Inetas Ziemeles atsevišķās domas, 5. p. Iegūts 20.08.2021. no: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/12/2016-31-01_Atseviskas_domas_Ziemele.pdf#search=

³ International Association of Judicial Independence and World Peace. (2008). *Mount Scopus International Standards of Judicial Independence (consolidated 2015)*, p. 42. Iegūts 24.12.2021. no: <https://www.jiwp.org/mt-scopus-standards>

Dokumentā norādīts uz problēmām, piemēram, Turcijā, Izraēlā, Ungārijā, Polijā, ASV, Venecuēlā.

⁴ Eiropas Komisija (2023). 2023 EU Justice Scoreboard. Iegūts 26.02.2024. no: [2023 EU Justice Scoreboard | European Commission \(europa.eu\)](https://european-commission.europa.eu)

Informācija no Eiroparometra aptaujām par to, kā sabiedrība un uzņēmumi uztver tiesu neatkarību katrā dalībvalstī. Iegūts 26.02.2024. no: [Perceived independence of the national justice systems in the EU among the general public - June 2023 - - Eurobarometer survey \(europa.eu\)](https://european-commission.europa.eu)

Virktne ar tiesnešu neatkarību saistītu jautājumu vēl aizvien tiek risināti Eiropas Cilvēktiesību tiesā un Eiropas Savienības Tiesā. Daudz lietu pēdējos gados ir pret Poliju un Ungāriju, tomēr arī citās valstīs tiek identificētas problēmas, nodrošinot tiesnešu neatkarību.⁵

Eiropas Padomes komisija “Demokrātija caur tiesībām” (Venēcijas komisija) (turpmāk – Venēcijas komisija) regulāri sniedz viedokļus gan par jauniem likumprojektiem, gan par tiesu varu regulējošo normatīvo aktu grozījumiem, norādot uz problēmām un nepilnībām, nodrošinot tiesnešu neatkarību.⁶ Institucionālajām reformām, kā norādījusi Venēcijas komisija, ir jāiet roku rokā ar ilgtermiņa centieniem uzlabot tiesu profesionalitāti, caurskatāmību un ētiku, kā arī veidot citu varas atzaru cieņu pret tiesu neatkarību.⁷

Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas Uzraudzības komiteja, gatavojot savus ziņojumus, kas ir daļa no regulārajām periodiskajām pārbaudēm par to saistību ievērošanu, kuras dalībvalstis uzņēmušās, iestājoties Eiropas Padomē, aizvien biežāk aicina Venēcijas komisiju sniegt viedokli par tiesu varas normatīvo regulējumu attiecīgajā valstī. Piemēram, 2023. gadā Venēcijas komisija identificējusi problēmas saistībā ar tiesnešu neatkarības nodrošināšanu gan Francijā,⁸ gan Nīderlandē.⁹

⁵ Piemēram, Eiropas Savienības tiesa. Lieta C-157/21; 16.02.2022. Tiesas (plēnums) spriedums; Eiropas Savienības tiesa. Lieta C-156/21; 16.02.2022. Tiesas (plēnums) spriedums; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 21181/19, 51751/20 Tuleya v. Poland; 06.10.2023. Spriedums; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 39650/18 Žurek v. Poland; 16.06.2022. Spriedums.

⁶ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2023). Montenegro Follow-up Opinion on the Opinion on the Draft Amendments to the Law on the Judicial Council and Judges. CDL-AD(2023)011. Opinion. Strasbourg: Council of Europe, 13.03.2023. Iegūts 25.02.2024. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2023\)011-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2023)011-e);

European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2023). Bosnia and Herzegovina Opinion on the Draft Law on Courts of Bosnia and Herzegovina. CDL-AD(2023)003. Opinion. Strasbourg: Council of Europe, 14.03.2023. Iegūts 25.02.2024. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2023\)003-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2023)003-e);

European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2023). Georgia Follow-up Opinion to Previous Opinions Concerning the Organic Law on Common Courts. CDL-AD(2023)033. Follow-up Opinion. Strasbourg: Council of Europe. Iegūts 25.02.2024. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2023\)033-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2023)033-e)

⁷ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2023). Georgia Follow-up Opinion to Previous Opinions Concerning the Organic Law on Common Courts. CDL-AD(2023)033. Follow-up Opinion. Strasbourg: Council of Europe, pp. 4, 5. Iegūts 25.02.2024. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2023\)033-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2023)033-e)

⁸ Francijā tiesu sistēma reformēta 2008. un 2013. gadā, pakāpeniski mazinot izpildvaras ietekmi uz tiesu varu un stiprinot tiesu varas neatkarību. Arī pašlaik tiesu sistēmā notiek reformas. Uz nepieciešamību veikt uzlabojumus, lai nodrošinātu tiesnešu neatkarību, norādījusi Venēcijas komisija.

European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2023). On the Superior Council of Magistracy and the Status of the Judiciary as Regards Nominations, Mutations, Promotions and Disciplinary Procedures. CDL-AD(2023)015. Joint Opinion of the Venice Commission and the Directorate General of Human Rights and Rule of Law (DGI) of the Council of Europe. Strasbourg: Council of Europe, 13.06.2023. Iegūts 25.02.2024. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2023\)015-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2023)015-e)

⁹ Nīderlandē, izvērtējot Tiesu organizācijas likumu, Venēcijas komisija norādīja uz virkni nepilnībām, īpaši uzsverot, ka neformālas tradīcijas tiesnešu neatkarības nodrošināšanā ir apsveicamas, tomēr noteiktas prasības nepieciešams regulēt likumā.

European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2023). On Legal Safeguards of the Independence of the Judiciary from the Executive Power. CDL-AD(2023)029. Joint Opinion of the Venice Commission and the Directorate General of Human Rights and Rule of Law (DGI) of the Council of Europe.

Arī demokrātiskās tiesiskās valstīs mūsdienās notiek tiesu sistēmu reformas. Bosnijā un Hercegovinā – izstrādāts jauns tiesu likums, kas paredz izmaiņas tiesu sistēmā.¹⁰ Melnkalnē izstrādāti nopietni grozījumi tiesu varu regulējošajos normatīvajos aktos. Viens no izstrādāto likumprojektu mērķiem – stiprināt tiesu neatkarību un atbildīgumu.¹¹ Rumānijā – darbs pie tiesu reformas sākās jau 2020. gadā, tika izstrādāti trīs likumi, kas tika pieņemti 2022. gada beigās. Viedokli šajā sakarā atbilstoši savai kompetencei izteica gan Venēcijas komisija, gan Rumānijas Konstitucionālā tiesa.¹² Arī Eiropas Savienības Tiesa ir izvērtējusi tiesu reformas. Latvijā vēl aizvien tiek īstenotas reformas un veikti uzlabojumi ar mērķi stiprināt tiesu sistēmas neatkarību.¹³ Tieslietu padomes darbības stratēģijā 2021.–2025. gadam norādīts tās virsmērķis, citastarp paredzot nodrošināt tiesu varas neatkarību, kvalitāti, attīstību un atbildību.¹⁴ Vēl nesen tika pieredzēta politiskā ietekme tiesnešu apstiprināšanas procedūrā.¹⁵ Viedoklis par Latvijas tiesu sistēmas neatkarības līmeni plašā sabiedrībā joprojām ir vidējs, bet uzņēmumu vidū tas ir kļuvis ļoti zems.¹⁶ Minēto ietekmē gan pieredze tiesā, gan izpratnes trūkums par tiesas funkciju un lomu. Turklāt tas attiecas arī uz juristiem un pat uz tiesnešiem.

Konstitucionālo tiesu prakse liecina, ka tiesnešu neatkarības dažādi aspekti nezaudē aktualitāti.¹⁷ Arī Satversmes tiesa izskatījusi un turpina izvērtēt ar tiesnešu neatkarību saistītus

Strasbourg: Council of Europe, 11.10.2023. Iegūts 25.02.2024. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2023\)029-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2023)029-e)

¹⁰ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2023). Bosnia and Herzegovina Opinion on the Draft Law on Courts of Bosnia and Herzegovina. CDL-AD(2023)003. Opinion. Strasbourg: Council of Europe, 14.03.2023.

¹¹ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2023). Montenegro Follow-up Opinion on the Opinion on the Draft Amendments to the Law on the Judicial Council and Judges. CDL-AD(2023)011. Opinion. Strasbourg: Council of Europe, 13.03.2023.

¹² Tieslietu padomes likums, Tiesu organizācijas likums, Tiesnešu un prokuroru statusa likums. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2022). On Three Laws Concerning the Justice System. CDL-AD(2022)045. Urgent Opinion. Strasbourg: Council of Europe, 19.12.2022. Iegūts 20.05.2021. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2022\)045-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2022)045-e)

¹³ Eiropas Komisija (2022). 2022. gada Ziņojums par tiesiskumu, tiesiskuma situācija Eiropas Savienībā. Valstu sadaļa – tiesiskuma situācija Latvijā. SWD(2022)514, 13.07.2022., 4. lpp. Iegūts 25.02.2024. no: https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/9_Tieslietu_padome/Dokumenti/2022_EK_Zinojums_par_tiesiskumu_lv.pdf

¹⁴ Tieslietu padome (2021). Tieslietu padomes darbības stratēģija 2021. – 2025. gadam. Lēmums Nr. 16, 12.03.2021. Iegūts 26.02.2024. no: <https://www.at.gov.lv/lv/tieslietu-padome/darbibas-pamats>

¹⁵ Eiropas Komisija (2022). 2022. gada Ziņojums par tiesiskumu, tiesiskuma situācija Eiropas Savienībā. Valstu sadaļa – tiesiskuma situācija Latvijā. SWD(2022)514, 13.07.2022., 4. lpp. Iegūts 25.02.2024. no: https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/9_Tieslietu_padome/Dokumenti/2022_EK_Zinojums_par_tiesiskumu_lv.pdf; Augstākā tiesa. Plēnuma lēmums Nr. 2 “Par likumdevēja varas un tiesu varas attiecībām un tiesneša neatkarību”, 18.02.2022. Iegūts 25.02.2024. no: <https://www.at.gov.lv/lv/par-augstako-tiesu/plenums/plenuma-lemumi>

¹⁶ Eiropas Komisija (2022). 2022. gada Ziņojums par tiesiskumu, tiesiskuma situācija Eiropas Savienībā. Valstu sadaļa – tiesiskuma situācija Latvijā. SWD(2022)514, 13.07.2022., 3. lpp.

¹⁷ Lietuvas Konstitucionālā tiesa. Lieta KT45-N3/2022, 1/2021-6/2021-20/2021; 15.04.2022. Iegūts 25.02.2024. no: <https://lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta2663/summary>; Lietuvas Konstitucionālā tiesa. Lieta KT41-N4/2020, 16/2019; 09.03.2020. Iegūts 25.02.2024. no: <https://lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta2137/content>; Bosnijas un Hercegovinas Konstitucionālā tiesa. Lieta U 7/21; 23.09.2021. Iegūts 27.02.2024. no: <https://codices.coe.int/codices/results/fulltext/2FF8FA6E-E2AD-4746-4783-08DC225DC81B>; Bulgārijas Konstitucionālā tiesa. Lieta 1/22; 08.02.2022. Iegūts 27.02.2024. no: <https://codices.coe.int/codices/results/precis/281C6E17-0E5A-4069-415B-08DC225DC81B>; Igaunijas Augstākās tiesas Konstitucionālās lietu palāta. Lieta 5-20-7; 16.03.2021. Iegūts 27.02.2024. no:

jautājumus.¹⁸ Satversmes tiesa regulāri atgādina likumdevējam par tiem principiem, kas ir jāīsteno, lai nodrošinātu tiesu varas neatkarību. Piemēram, ar Satversmes tiesas nolēmumu starpniecību septiņu gadu garumā faktiski tika risinātas diskusijas par tiesu varas neatkarības jautājumiem kontekstā ar tiesnešu atlīdzības sistēmu.

Efektīvas tiesas jautājumus risinot, īpaša uzmanība jāpievērš visiem tiesas neatkarības aspektiem. Turklāt jāņem vērā, ka tiesnešu neatkarības princips ir dinamiski attīstījies gan nacionālā, gan starptautiskā līmenī.¹⁹ Piemēram, nodrošinot mūsdienīgu tiesas komunikāciju, jārod pareizs līdzsvars ar dažādām no tiesnešu neatkarības principa izrietošajām prasībām. Veicot tiesu reformas un izdarot grozījumus normatīvajos aktos, jānodrošina tiesnešu neatkarība. Turklāt, kā secinājis Ārons Baraks (*Aharon Barak*), tikai tad, ja tiek nodrošināti visi tiesnešu neatkarības aspekti, tiesnesis spēj pienācīgi pildīt savu lomu demokrātijā.²⁰ Lai to īstenotu, nepieciešams identificēt tiesnešu neatkarības saturu, proti, konstatēt visas tajā ietilpstošās prasības.

No tiesnešu neatkarības principa izrietošo prasību detalizēta un precīza izpēte nepieciešama arī, lai nodrošinātu pārlicinošu un efektīvu reakciju uz tiesnešu neatkarības apdraudējumiem. Turklāt dažādās valstīs tikai samērā augstas vispārinātības līmenī valda vienprātība attiecībā uz to, ko tiesnešu neatkarība nozīmē, un pastāv atšķirīga izpratne par tiesnešus neatkarības satura detaļām.²¹ Kā norādīts tiesību literatūrā, pat vienāda prakse nenorāda uz vienādu tiesnešu neatkarības izpratni.²²

Pilnu tiesnešu neatkarības apjomu svarīgi ir apzināties, lai varētu aizsargāt tiesneša objektivitāti. Kā norādījusi Kanādas Augstākā tiesa, neatkarības pārkāpumus ir vienkāršāk identificēt un līdz ar to arī vieglāk pierādīt neobjektivitāti tiesneša attieksmē.²³

https://codices.coe.int/codices/results/fulltext/AF62E12E-054A-4550-4C4E-08DC225DC81B ;	Francijas
Konstitucionālā padome. Lieta 2021-829 DC; 17.12.2021. Iegūts	27.02.2024. no:
https://codices.coe.int/codices/results/precis/D0ABE312-E8F3-46D8-39E9-08DC225DC81B ;	Vācijas Federālā
Konstitucionālā tiesa. Lieta 2 BvR 1473/20; 11.11.2021. Iegūts	27.02.2024. no:
https://codices.coe.int/codices/results/precis/97C470FA-4D82-4DBA-3CD0-08DC225DC81B ;	Moldovas
Konstitucionālā tiesa. Lieta 18; 10.07.2021. Iegūts	27.02.2024. no:
https://codices.coe.int/codices/results/precis/98135CBE-F0EA-41BC-409F-08DC225DC81B ;	Moldovas
Konstitucionālā tiesa. Lieta 38; 07.12.2021. Iegūts	27.02.2024. no:
https://codices.coe.int/codices/results/precis/D6FC2C7C-C1F4-410E-418D-08DC225DC81B ;	Slovēnijas
Konstitucionālā tiesa. Lieta U-I-474/18; 10.12.2020. Iegūts	27.02.2024. no:
https://codices.coe.int/codices/results/precis/26E42CC9-0D5F-4093-4149-08DC225DC81B	

¹⁸ Šobrīd jaunākais Satversmes tiesas spriedums, kas saistīts ar tiesnešu neatkarību: Satversmes tiesa. Lieta 2021-41-01; 15.12.2022. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 244, 16.12.2022.

¹⁹ Shetreet, S. (2014). *The Culture of Judicial Independence. Rule of Law and World Peace*. Leiden. Boston: Brill Nijhoff, Preface, p. XXXIV.

²⁰ Barak, A. (2002). *A Judge on Judging: The Role of a Supreme Court in a Democracy. Faculty Scholarship Series*. Paper 3692, p. 55. Iegūts 19.12.2021. no: http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/3692

²¹ Gee, G., Hazell, R. Malleson, K. (2015). *The Politics of Judicial Independence in the UK's Changing Constitution*. Cambridge University Press, p. 4.

²² Adenitire, J. (2015). *Judicial Independence in Europe: the Swedish, Italian and German perspectives*, Intern, *Judicial Independence Project*, p. 27.

²³ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. Lippé 2 SCR 114, No 22072, Gonthier; 05.12.1990. Spriedums.

Gan tiesību zinātnē, gan tiesu praksē ir pausts viedoklis, ka tiesnešu neatkarības jautājums ir cieši saistīts ar izpratni par tiesas lomu un nozīmi konstitucionālā iekārtā.²⁴ Tomēr līdz šim nav analizēta tiesneša neatkarības satura saistība ar tiesas lomu, proti, kā neatkarības saturs mainās, attīstoties sabiedrībai un mainoties tiesas lomai.

Tiesnešu neatkarība ir Latvijas tiesību zinātnē ļoti fragmentāri pētīts jautājums. Attiecīgajam jautājumam Latvijas tiesību zinātnieki nav veltījuši sistemātiskus pētījumus un monogrāfijas. Tāpat Satversmes tiesas praksē izveidotā judikatūra ar tiesnešu neatkarību saistītos jautājumos nav zinātniski sistematizēta un vispārināta.

Apzinoties tiesnešu neatkarības nozīmi tiesiskuma nodrošināšanā, ekonomiskajā izaugsmē, aizvien pieaug zinātnieku centieni definēt un izmērīt tiesnešu neatkarību.²⁵ Tiesību doktrīnā tiesnešu neatkarības jēdziens definēts salīdzinoši reti, jo parasti, skaidrojot tiesnešu neatkarību, tiek norādīts uz tās mērķiem, nozīmi, lomu demokrātiskā tiesiskā valstī. Līdzīgi tas ir arī starptautisko institūciju izstrādātajos dokumentos un judikatūrā. Biežāk sastopamie formulējumi ir saistīti ar tiesiskumu, varas dalīšanu un cilvēka tiesībām, piemēram, tiesnešu neatkarība ir demokrātijas centrālais elements, tiesnešu neatkarība ir būtiska varas dalīšanai, tiesiskumam un cilvēktiesībām,²⁶ tiesnešu neatkarība ir galvenā tiesu sistēmas vērtība demokrātiskā valstī,²⁷ tiesnešu neatkarība – būtisks tiesības uz taisnīgu tiesu elements.²⁸ Arī Satversmes tiesa norādījusi, ka tiesas un tiesnešu neatkarība nav pašmērķis, bet gan līdzeklis demokrātijas un tiesiskuma nodrošināšanai un stiprināšanai, kā arī obligāts priekšnosacījums tiesību uz taisnīgu tiesu īstenošanai.²⁹ Līdz ar to jēdziens „tiesnešu neatkarība” ir vāji definēts,³⁰ un vēl aizvien notiek kaislīgas diskusijas par tiesnešu neatkarības nepieciešamajiem parametriem.

Tiesnešu neatkarības principa konkretizācijai nepastāv vienots teorētiskais ietvars.³¹ Ir mēģināts nodrošināt skaidrojumus tiesnešu neatkarībai gan nacionālā, gan reģionālā, gan starptautiskā līmenī.

²⁴ Scheppele, K.L. (2002). *Declarations of Independence. Judicial Reactions to Political Pressure*. Burbank, S.D., Friedman B. (red.). *Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach*. New York: Sage Publications Inc, p. 269.

²⁵Rios-Figueroa, J., Jeffrey K. Staton, J.K. (2014). An Evaluation of Cross-National Measures of Judicial Independence. *Journal of Law, Economics, and Organization* Advance Access, Vol 30, Issue 1, p. 129.

²⁶ Barak, A. (2006). *The Judge in a Democracy*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, p. 76.

²⁷ Shetreet, S. (2014). *Judicial Independence, Liberty, Democracy and International Economy*. Shetreet, S. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Rule of Law and World Peace*. Leiden. Boston: Brill Nijhoff, p. 21.

²⁸ Scheinin, M., Krunke, H., Aksenova, M (red.). *Judges as Guardians of Constitutionalism and Human Rights*. UK, USA, Edward Elgar Publishing Ltd, p. 4.

²⁹ Satversmes tiesa. Lieta 2009-11-01; 18.01.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 10, 20.01.2010., 7.p.

³⁰ Melton, J., Ginsburg, T. (2014). Does De Jure Judicial Independence Really Matter? A Reevaluation of Explanations for Judicial Independence. University of Chicago Law School, Coase-Sandor Institute for Law & Economics Working Paper No. 612, p. 193. Iegūts 18.12.2020. no: <https://chicagounbound.uchicago.edu>

³¹ Adenitire, J. (2015). *Judicial Independence in Europe: the Swedish, Italian and German perspectives*, Intern, Judicial Independence Project, p. 3.

Šobrīd neviens starptautiskais līgums nesatur tiesnešu neatkarības jēdziena definīciju. Starptautisko tiesību avoti pilnībā neatklāj tiesnešu neatkarības jēdziena saturu. Visbiežāk līgumu teksti aprobežojas ar norādes ietveršanu uz vispārējo tiesību, ka tiesām ir jābūt neatkarīgām un objektīvām un jānodrošina tiesības uz taisnīgu tiesu. Galvenais vienotas izpratnes veidošanas avots ir tiesu prakse un starptautisko un Eiropas institūciju izstrādātie dokumenti³² (turpmāk – starptautisko organizāciju dokumenti), kas aplūko neatkarības aspektus. Diemžēl tiesu prakse nesniedz atbildes uz visiem būtiskajiem jautājumiem, jo tiesa parasti aplūko tikai tos jautājumus, par kuriem normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā saņemts pieteikums un ierosināta lieta. Savukārt minētie starptautisko organizāciju dokumenti sniedz informāciju atšķirīgā detalizācijas pakāpē, mēģinot teorētiskās prasības attiecināt uz visām tiesiskajām sistēmām un visām situācijām. Šie dokumenti ir pārāk vispārīgi, nenoteikti, tikai daļēji atklāj tiesnešu neatkarības saturu. Arī tiesību literatūrā norādīts, ka nav pilnīga skaidrība par tiesnešu neatkarības saturu.³³ Tādējādi daudzi tiesnešu neatkarības teorētiskie jautājumi tiesību zinātnē nav aplūkoti un analizēti.

Tiesnešu neatkarības teorijas un prakses pētniecībai autores vērtējumā līdz šim uzmanība pievērsta, aplūkojot to kā principu un saistot to ar tiesiskumu, varas dalīšanu, cilvēktiesību aizsardzību. Tas bieži nepalīdz konkretizēt principa saturu tiktāl, lai tas būtu lietderīgi ar tiesnešu neatkarību saistīto tiesisko attiecību izpratnei.

Iepriekš minētie izaicinājumi liecina, ka aktuāla ir tiesnešu neatkarības atsevišķu prasību analīze un kopējā satura izpēte. Nenoliedzami, ka tiesnešu neatkarības jēdziens nemitīgi atrodas dinamiskā kustībā un attīstībā. Tāpēc tiesnešu neatkarības teorijas attīstīšana un pētniecība, citastarp precīzi definējot jēdzienu un atklājot tā saturu, rada iespēju nodrošināt tiesnešu neatkarību jebkurā laikā, vietā un pie jebkādiem apstākļiem.

Darba teorētiskā vērtība un novitāte izpaužas tiesnešu neatkarības teorijas veidošanā, kā arī tiesnešu neatkarības satura pētniecībā un atklāšanā. Novitāte teorētiskajā aspektā izpaužas autores izdarītajos secinājumos. Savukārt no teorētiskās izpratnes veidojas praktiski risinājumi tiesnešu neatkarības nostiprināšanai, kas var izpausties normatīvos un administratīvos risinājumos.

Praktiskajā aspektā darba novitāte izpaužas ievērojama apjoma tiesu prakses izvērtēšanā un secinājumu izdarīšanā, kas var būt pamatā tiesnešu neatkarības stiprināšanai. Tas ir būtiski, jo tiesnešu neatkarība ietekmē tiesu efektīvu darbību, tiesiskumu un cilvēktiesību nodrošināšanu, kā arī jebkuru jomu, uz kuru attiecas tiesas nolēmumi. Tiesnešu neatkarības satura precīza atklāšana palīdzētu konstatēt, kas katrā konkrētā gadījumā var radīt apdraudējumu neatkarībai un kādas ir pieļaujamās robežas attiecībā uz tiesnešu neatkarības ietekmēšanu.

³² Skaidrojumu par šo dokumentu statusu sk. 4.2.2. apakšnodaļā.

³³ Guarneri, C., Piana, D. (2012). *Judicial Independence and the Rule of Law: Exploring the European Experience*. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 114.

Darbā izteiktie priekšlikumi vērtējami un izmantojami, veicot reformas tiesu sistēmā, izdarot grozījumus normatīvajos aktus saistībā ar tiesu darbību, pieņemot lēmumus varas dalīšanas principa ietvaros, izvērtējot tiesu darbu, paaugstinot tiesnešu kompetenci, nodrošinot tiesu un tiesnešu atbildīgumu, pilnveidojot tiesu komunikāciju, izvērtējot ētikas jautājumus un lemjot par tiesnešu disciplināro atbildību, tādējādi sekmējot valsts labklājību, stabilitāti, ekonomisko un tiesisko ilgtspēju.

Pētījuma **objekts**: Attiecības, kas veidojas, tiesai kā neatkarīgam valsts varas atzaram īstenojot vienu no valsts varām.

Pētījuma **priekšmets**: tiesnešu neatkarības princips demokrātiskā tiesiskā valstī.

Promocijas darba **mērķis** ir veidot vienotu izpratni par tiesnešu neatkarības saturu un tādējādi radīt teoriju par tiesnešu neatkarības vispārējā principa konkretizāciju un piemērošanu.

Šā mērķa sasniegšanai izvirzīti vairāki **uzdevumi**:

- 1) izpētīt tiesas lomas transformāciju un identificēt dažādas tās dimensijas demokrātiskā tiesiskā valstī;
- 2) analizēt tiesnešu neatkarības jēdzienu, noskaidrojot galveno saturu un apjomu, identificējot tiesnešu neatkarības jēdzienam raksturīgās pazīmes;
- 3) izpētīt dažādu subjektu un dažāda veida ietekmes uz tiesnešu neatkarību;
- 4) identificēt un analizēt tiesību literatūrā, starptautisko institūciju izstrādātajos dokumentos un tiesu praksē izdalītos neatkarības veidus un to nozīmi satura konstatēšanā un izvērtēšanā;
- 5) noskaidrot tiesnešu neatkarības apjomu un izpētīt, kuras ar tiesu varas darbību, tiesas spriešanu un tiesnešu amata pienākumu izpildi saistītas prasības atrodas ārpus tiesnešu neatkarības tvēruma;
- 6) noskaidrot veidu, kādā iespējams identificēt tiesnešu neatkarības saturā ietilpstošās prasības;
- 7) noskaidrot, kādā veidā iespējams nošķirt nemainīgās jeb obligātās prasības no mainīgajām prasībām, kuras var tikt nodrošinātas atšķirīgos veidos;
- 8) identificēt, kuras prasības ir obligātas, proti, nepieciešamas tiesnešu neatkarības nodrošināšanai un kritiski izvērtēt to nozīmi.

Darba ietvaros autore pierādīs **hipotēzi**, ka izmaiņas tiesas lomā ietekmē tiesnešu neatkarības saturu, tāpēc saturā ietilpst ne tikai tiesneša garantijas un tiesības, bet arī tiesneša pienākumi un atbildīgums, ne tikai tiesas administratīvā neatkarība, bet arī tiesas kompetence, rīcības brīvība un nolēmumu izpilde.

Vispusīgai un padziļinātai izpētei promocijas darbs ir strukturēts piecās nodaļās.

Darba pirmajā nodaļā, lai konstatētu tiesas lomas un tiesnešu neatkarības saturu savstarpējo ietekmi, sākotnēji analizēta sabiedrības pieprasītā un tiesas veidotā tiesas loma demokrātiskā tiesiskā valstī. Lai atklātu tiesas lomu, aplūkota tās transformācija 21. gadsimtā un, ņemot vērā tiesas ietekmētos procesus un jomas, analizētas šādas tiesas lomas dimensijas – konstitucionālā, tiesiskā, politiskā, ekonomiskā un sociālā, vienlaikus atklājot tiesas lomas saistību ar tiesnešu neatkarību.

Darba otrajā nodaļā pētīts tiesnešu neatkarības jēdziens. Vispirms aplūkoti tiesību literatūrā, starptautiskajos dokumentos, tiesu praksē konstatējamie mēģinājumi definēt tiesnešu neatkarību, kā arī atspoguļots dažādos avotos sniegtais jēdziena raksturojums, identificējot tiesnešu neatkarības jēdzienam raksturīgās pazīmes, balstoties uz kurām darba 4. un 5. nodaļā izvērtēts tiesnešu neatkarības saturs. Pēc tam analizētas dažādos avotos pieejamās definīcijas. Lai definētu tiesnešu neatkarību, analizēti tiesnešu neatkarības mērķi, aplūkotās dažādu subjektu un dažāda veida ietekmes, pamatojot nepieciešamību nošķirt pieļaujamo no nepieļaujamas ietekmes, atlasītas definīcijā ietvertās būtiskās pazīmes. Nodaļas noslēgumā definēts tiesnešu neatkarības jēdziens atbilstoši nodaļā noskaidrotajai informācijai.

Lai konstatētu, vai un kā neatkarības veidu nodalīšana palīdz atklāt neatkarības saturu, **darba trešajā nodaļā** aplūkoti tiesību literatūrā, starptautisko institūciju izstrādātajos dokumentos un tiesu praksē identificējamie neatkarības veidi, kā arī analizēta neatkarības veidu savstarpējā saistība un ietekme.

Darba ceturtajā nodaļā konstatēts tiesnešu neatkarības apjoms un izstrādāts tests tiesnešu neatkarības saturu identificēšanai un pārbaudei.

Nodaļā aplūkotās dažādas pieejas tiesnešu neatkarības saturu identificēšanai. Pēc tam, lai nodalītu mainīgās (neobligātās) no obligātajām prasībām (konstatētu tiesnešu neatkarības prasību divpakāpju iedalījumu), analizēts, kāpēc mainās tiesnešu neatkarības saturs, aplūkot iemesli atšķirībām tiesnešu neatkarības saturā, kā arī konstatēts, ciktāl saturs var mainīties un atšķirties. Savukārt, lai noteiktu tiesnešu neatkarības apjomu un konstatētu, kuras ar tiesu varas darbību, tiesas spriešanu un tiesnešu amata pienākumu izpildi saistītas prasības atrodas ārpus tiesnešu neatkarības tvēruma, kaut arī ir ar to saistītas un ir būtiskas tiesas pamatfunkcijas izpildei, analizētas biežāk aplūkotās ar tiesu darbību saistītās pamatvērtības – tiesnešu atbildīgums, objektivitāte, uzticēšanās tiesām, tiesu efektivitāte, tiesnešu kompetence un tiesas kvalitāte.

Darba piektajā nodaļā pamatots, kāpēc katra no tiesnešu neatkarības nemainīgajām sastāvdaļām ir obligāta, proti, nepieciešama tiesnešu neatkarības nodrošināšanai. Noslēgumā papildināta tiesnešu neatkarības definīcija, izmantojot šajā nodaļā atklāto tiesnešu neatkarības saturu.

Nepastāv viens noteikts modelis, kādā varētu tikt nodrošināta tiesnešu neatkarība visās tiesiskajās sistēmās, tāpēc tās saturs var atšķirties. Tiesnešu neatkarības saturs mainās un attīstās arī laika gaitā un pie dažādiem apstākļiem. Visus tiesnešu neatkarības nodrošināšanai nepieciešamos un pietiekamos elementus, proti, tiesnešu neatkarības principa kodolu precīzi identificēt un to apjomu un saturu atklāt iespējams tikai konkrētā vietā (valstī, tiesību sistēmā) un konkrētā laikā.

Tomēr iespējams identificēt divu līmeņu tiesnešu neatkarības prasības. Pirmkārt, nemainīgās sastāvdaļas – vispārīgas prasības, kas nodrošina tiesnešu neatkarību un kas ir būtiskas un obligātas ikvienā tiesiskajā sistēmā, lai varētu objektīvi un taisnīgi spriest tiesu. Šīs sastāvdaļas nemainās, bet var mainīties līdzsvars starp sastāvdaļām, uzsvāri un to nozīme. Otrkārt, katru šo vispārīgo sastāvdaļu veido konkrētas detalizētākas prasības – mainīgie elementi, kam parasti ir noteikti kopīgi principi un kuru ievērošana nodrošina tiesnešu neatkarību. Katrs mainīgais elements dažādās tiesiskajās sistēmās un pie dažādiem apstākļiem var tikt īstenots atšķirīgi. Ņemot vērā tiesnešu neatkarības „atbildes” raksturu un kultūras un vēstures ietekmi, tas, kas var tikt uzskatīts par nepieļaujamu iejaukšanos tiesu varas neatkarībā vienā valstī, var būt pieņemama un ierasta prakse citā valstī. Tāpēc promocijas darbā nav pētīti tiesnešu neatkarības satura mainīgie elementi, proti, apjoms, regulējums un interpretācija, kādā katra no obligātajām prasībām spēj pasargāt tiesu vai tiesnesi no nepienācīgas ietekmes vai kādā katrai no obligātajām prasībām ir nozīme pamatfunkcijas īstenošanā un tiesnešu neatkarības mērķa sasniegšanā, jo šādu vērtējumu, izmantojot tiesnešu neatkarības teoriju, iespējams veikt vienīgi konkrētā laikā un konkrētā valstī, ņemot vērā noteiktu tiesu sistēmu u.c būtiskus apstākļus.

Darbā atklāts vienīgi tiesnešu neatkarības nemainīgais saturs, proti, tiesnešu neatkarības sastāvdaļas, kas ir obligātas, lai jebkurā tiesību sistēmā un pie jebkādiem apstākļiem nodrošinātu spēju tiesai spriest objektīvi, panākot taisnīgu rezultātu.

Promocijas darba izstrādē lietotas juridiskajā zinātnē ierastās zinātniskās pētniecības metodes. Vispirms izmantotas literatūras studijas. Izmantojot literatūras studijās iegūto informāciju, bija iespējams apzināt teoriju pētāmajā jautājumā un veikt salīdzinošo analīzi saistībā ar dažādiem tiesnešu neatkarības aspektiem.

Analītiskā metode ir izmantota, pētot, analizējot un kritiski izvērtējot dažādu valstu konstitucionālo tiesu un augstāko tiesu nolēmumus, Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Eiropas Savienības Tiesas spriedumus, kā arī citus tiesību avotus. Analīze ir veikta secinājumu un vērtējumu pamatā.

Darbā izmantota salīdzinošā metode. Publisko tiesību jomā salīdzinošās metodes izmantošana ir visai problemātiska, jo vienmēr jāņem vērā atšķirīgais tiesiskais, sociālais,

politiskais, vēsturiskais un sistēmiskais konteksts³⁴ un sarežģīti var būt atrast kopīgus pētāmā institūta vienojošos elementus. Valstu tiesiskais regulējums un tiesu prakse pētāmajā jautājumā ir nesaraujami saistīta ar konkrētās valsts tiesu varas regulējumu. Tāpēc salīdzināt tiesību institūta funkcijas dažādās tiesību sistēmās ir iespējams tikai ierobežotā apmērā. Tomēr neatkarīgi no spēkā esošā regulējuma un institucionālā ietvara tiesnešu neatkarības pētniecība liecina, ka tās saturs galvenie noteikumi ir ļoti līdzīgi dažādās valstīs, pastāv kopīgas problēmas un izaicinājumi tiesnešu neatkarībai, kam ir pārnacionāls raksturs, ar to arī pamatojama salīdzinošā pieeja.

Salīdzinošā metode darbā ir izmatota vairākos aspektos. Pirmkārt, tā ir izmantota, veicot atsevišķu tiesnešu neatkarības saturu veidojošo prasību analīzi dažādās valstīs. Otrkārt, tā izmantota, lai izdarītu secinājumus, balstoties uz atsevišķu tiesnešu neatkarības aspektu līdzību dažādās valstīs. Treškārt, tā ir izmantota, vērtējot arī dažādu autoru viedokļus, kas izteikti par tiesnešu neatkarību.

Promocijas darbā ir pielietota arī induktīvā un deduktīvā pētniecības metode. Induktīvā metode dod iespēju no atsevišķu gadījumu analīzes praksē atvasināt vispārinātus secinājumus un kopējus principus, savukārt ar deduktīvās metodes palīdzību no teorētiskām atziņām un vispārinājumiem analītiski tiek izdarīts slēdziens par individuālajiem aspektiem. Induktīvā metode ir izmantota, analizējot tiesu nolēmumus un tiesību doktrīnā izteiktās atziņas, uz kuru pamata ir izvērtēta pašreizējā izpratne par tiesnešu neatkarību un tās saturu, kā arī citastarp izstrādāta metodoloģija gan tiesnešu neatkarības saturs pārbaudei, gan pieļaujamas un nepieļaujamas ietekmes nošķiršanai. Savukārt tiesas nolēmumu analīzes rezultātā iegūtie secinājumi tālāk vispārināti, izmantojot dedukcijas metodi. Abas šīs loģikas metodes izmantotas arī citviet darbā, jo īpaši, izstrādājot pētījuma kopsavilkumu.

Saistībā ar promocijas darbā izmantotajiem literatūras un tiesību avotiem atzīmējams: Latvijā tiesnešu neatkarības teorētiskie aspekti aplūkoti pamatā vienīgi Satversmes tiesas nolēmumos, kā arī Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) zinātniskajos komentāros. Tāpēc ir veikta arī būtiska ārvalstu doktrīnas un tiesu prakses analīze, pēti starptautiskie dokumenti, starptautisko organizāciju dokumenti, normatīvais regulējums, tiesu prakse (judikatūra).

Tā kā tiesnešu neatkarības teorija un tās saturs Latvijā nav analizēti plašos pētnieciskos rakstos, autore pamatā polemizējusi ar citu valstu autoriem un zinātniekiem. Darbā izmantoti viena no vadošajiem tiesību zinātniekiem tiesnešu neatkarības jautājumos profesora Šimona Šitrīta (*Shimon Shetreet*) darbi. Teorētiskas atziņas izstrādātas, izmantojot arī Ārona Baraka (*Aharon Barak*) darbus par tiesu varu. Darbā plaši izmantots Stīvena Bērbenka (*Stephen Burbank*) un Berija Frīdmena

³⁴ Satversmes tiesa. Lieta 2007-01-01; 08.06.2007. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 95, 14.06.2007, 24.1.p.

(Barry Friedman) 2002. gadā izdots rakstu krājums, kurš veltīts tiesnešu neatkarības aspektiem.³⁵ Profesors Džuzepe di Federiko (*Giuseppe Di Federico*) analizējis tiesnešu neatkarības saturu Itālijā,³⁶ profesors Murē Rankens (*Murray Rankin*)³⁷ – Kanādā, savukārt no Zībertes Foras (*Anja Seibert-Fohr*)³⁸ pētījumiem iegūti vērtīgi dati par tiesu varu un tiesnešu neatkarību Vācijā. Tiesnešu neatkarības saturs dažādos apjomos atklāts Berndā Hejo (*Bernd Hayo*) un Stafana Voigta (*Stefan Voigt*),³⁹ Lindas Kempas Kītas (*Linda Camp Keith*), Čestera Nīla Teita (*Chester Neal Tate*), Stīvena Po (*Steven Poe*)⁴⁰ un Hulio Rioss Fugueroa (*Rios-Figueroa*)⁴¹ pētījumos. Ņemot vērā Fransa Van Dijka (*Frans Van Dijk*) pieredzi, izstrādājot ar tiesnešu neatkarību saistītus dokumentus Eiropas Tieslietu padomju asociācijā (turpmāk – *ENCJ*), autore tiesnešu neatkarības satura atklāšanai izmantojusi viņa pētījumus un publikācijas.⁴² Analizējot tiesnešu neatkarības

³⁵ Burbank, S.B., Friedman, B. (2002). *Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach*. New York: Sage Publications Inc, 554 p.

³⁶ Di Federico, G. (2012). *Judicial Accountability and Conduct: An Overview*. Seibert-Fohr, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, pp. 87-118; Di Federico, G. (2012). *Judicial Independence in Italy*. Seibert-Fohr, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, pp. 357-401.

³⁷ Rankin, M.B. (2012). *Access to Justice and the Institutional Limits of Independent Courts*. *Windsor Yearbook on Access to Justice*, Vol 30(1), pp. 101-137.

³⁸ Seibert-Fohr, A. (2010). *European Comparative Perspective on the Rule of Law and Independent Courts*. 14 p. Iegūts 7.03.2021. no: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1652598; Seibert-Fohr, A. (2012). *Judicial Independence in Germany*. Seibert-Fohr, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, pp. 447-519; Seibert-Fohr, A. (2019). *The Independence of Judges and their Freedom of Expression: An Ambivalent Relationship*, 12 p. Iegūts 29.01.2021. no: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3375038; Seibert-Fohr, A. (2020). *Judicial Independence and Democratic Accountability: The Function and Legitimacy of the German Federal Constitutional Court*. Ballin, E.H., Schyff, G., Stremmer, M. (red.). *European Yearbook of Constitutional Law 2019. Judicial Power: Safeguards and Limits in a Democratic Society*. T.M.C. Asser Press, 1st ed. 2020 edition, pp. 41-66.

³⁹ Hayo, B., Voigt, S. (2021). *Judicial Independence: Why Does De Facto Diverge from De Jure?* 24 p. Iegūts 20.12.2020. no: [file:///C:/Users/aila/Downloads/SSRN-id3897343%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/aila/Downloads/SSRN-id3897343%20(1).pdf); Hayo, B., Voigt, S. (2014). *Mapping Constitutionally Safeguarded Judicial Independence – A Global Survey*. *Journal of Empirical Legal Studies*, Vol. 11, Issue 1, pp. 159-195. Iegūts 18.12.2020. no: <https://booksc.org/book/32936235/f366fe>; Hayo, B., Voigt, S. (2007). *Explaining De Facto Judicial Independence*. *International Review of Law and Economics*, Vol. 27(3), pp. 269–290. Iegūts 20.12.2020. no: [file:///C:/Users/ljorcena/Downloads/SSRN-id900336%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/ljorcena/Downloads/SSRN-id900336%20(1).pdf)

⁴⁰ Camp Keith, L, Neal Tate, C., Poe, S.C. (2009). *Is the Law a Mere Parchment Barrier to Human Rights Abuse?* *Journal of Politics*, Vol. 71, No. 2, pp. 644–660. Iegūts 17.01.2021. no: <file:///C:/Users/ljorcena/Downloads/30218976.pdf>

⁴¹ Rios-Figueroa, J. (2011). *Institutions for Constitutional Justice in Latin America*. Helmke, G., Rios-Figueroa, J. (red.). *Courts in Latin America*. New York: Cambridge University Press, pp. 27–54. Iegūts 18.12.2020. no: <https://1lib.eu/book/2565309/c24d9f>; Ríos-Figueroa, J. (2019). *Judicial review and democratic resilience: Afterword to the Foreword by Doreen Lustig and J. H. H. Weiler*, *International Journal of Constitutional Law*, Vol. 17, Issue 1, pp. 17-23. Iegūts 19.12.2021. no: <https://doi.org/10.1093/icon/moz025>; Rios-Figueroa, J., Staton, J.K. (2009). *Unpacking the Rule of Law: A Review of Judicial Independence Measures*, 48 p. Iegūts 7.03.2019. no: <http://ssrn.com/abstract=1434234>; Rios-Figueroa, J., Jeffrey K. Staton, J.K. (2014). *An Evaluation of Cross-National Measures of Judicial Independence*. *Journal of Law, Economics, and Organization Advance Access*, Vol 30, Issue 1, pp. 104-137.

⁴² Van Dijk, F., Tulder, F., Lugten, Y. (2016). *Independence of Judges: Judicial Perceptions and Formal Safeguards*. Netherlands Council for the judiciary. 31. p. Iegūts 24.12.2023. no: <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Paper-independence-of-judges-160111.pdf#search=working%20paper>; Van Dijk, F., Vos, G. (2018). *A Method for Assessment of the Independence and Accountability of the Judiciary*. *International Journal For Court Administration*. Vol. 9, No. 3. pp. 1-22. Iegūts 18.12.2021. no: <https://www.iacajournal.org/articles/abstract/10.18352/ijca.276/>

jēdzienu un tā mērķi, izmantoti Pītera Hovarda Rassela (*Peter Howard Russell*) pētījumi.⁴³ Savukārt, atklājot tiesnešu lomu un tās transformāciju, izmantoti Inetas Ziemeles,⁴⁴ Martas Kartabijas (*Marta Cartabia*)⁴⁵ un Vikijas Džeksones (*Vicki C. Jackson*)⁴⁶ publicētie raksti un pētījumi.

Kvalitatīvākai promocijas darba veikšanai autore 2016. gadā pētīja ar promocijas darbu saistītus tiesību jautājumus Maksa Planka Salīdzinošo publisko un starptautisko tiesību institūtā Haidelbergā, Vācijā⁴⁷.

Liela nozīme pētāmā priekšmeta izpratnē ir dažādu valstu tiesu prakses, kā arī Eiropas tiesu judikatūras analīzei. Īpaši daudz izmantotas Kanādas Augstākās tiesas nolēmumos paustās atziņas, taču darbā sistematizētas arī teorētiskās atziņas no ASV, Austrālijas un Izraēlas Augstāko tiesu, Lietuvas, Čehijas Republikas, Bosnijas un Hercegovinas, Bulgārijas, Dienvidāfrikas, Itālijas un citu valstu Konstitucionālo tiesu nolēmumiem. Šie tiesu nolēmumi iegūti gan attiecīgo tiesu portālos, gan arī Venēcijas komisijas CODICES datubāzē. Attiecīgā analīze ļāvusi konkretizēt arī atsevišķu tiesnešu neatkarības prasību saturu un atklāt arī citu ar tiesnešu neatkarību saistītu jēdzienu saturu.

Virkne secinājumu izdarīta, izmantojot plašo un vairāk nekā 35 gadu laikā izstrādātajos starptautisko organizāciju dokumentos ietverto informāciju par tiesnešu neatkarību. Liela nozīme pētāmā priekšmeta izpētē ir Venēcijas komisijas, ANO Speciālā ziņotāja atzinumiem un viedokļiem.

Darbā ietvertas vairākas promocijas darba autores publikācijas, kas saistītas ar pētījuma tēmu.⁴⁸ Promocijas darba 1. nodaļas tematika daļēji izklāstīta rakstā “Neatkarīga tiesa – tiesiskas

⁴³ Russell, P.G. (2001). *Toward a General Theory of Judicial Independence*. Russell P.H., O'Brien D.M. (red.). *Judicial Independence in the Age of Democracy: Critical Perspectives from around the World*. Charlottesville & London: University of Virginia Press, pp. 1-23.

⁴⁴ Ziemele, I. (2021). Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Inetas Ziemeles zinātniskajā redakcijā. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 524. lpp.

⁴⁵ Cartabia, M. (2018). *Separation of Powers and Judicial Independence: Current Challenges*. Seminar, European Court of Human Rights, The Authority of the Judiciary, Strasbourg, France, 26.01.2018., 11 p. Iegūts 21.12.2021. no: https://www.cortecostituzionale.it/documenti/news/cartabia_3.pdf

⁴⁶ Jackson, V.C. (2008). *Packages of Judicial Independence: Implications for Reform Proposals on the Selection & Tenure of Article III Judges*. *Daedalus*, Vol 137, No. 4, pp. 48-63; Jackson, V.C. (2012). *Judicial Independence: Structure, Context, Attitude*. Seibert-Fohr, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, pp. 19-86.

⁴⁷ Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law.

⁴⁸ Ziemele, I., Spale, A., Juncēna, L. (2020). *The Constitutional Court of the Republic of Latvia* (pp. 505-565). *Constitutional Adjudication: Institutions*. Volume III (eds. Armin von Bogdandy, Peter M. Huber, Christoph Grabenwarter). Oxford University Press, 2020, pp. 906; Juncēna, L. (2020). *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. II nodaļa. Saeima, līdzautors, Latvijas Vēstnesis, Rīga, 2020; Juncēna, L. (2019). Tiesneša finansiālā drošība un sabiedrības viedoklis (230-248. lpp.). “Tiesas un mediju komunikācija. Sabiedriskā viedokļa un mediju ietekme uz taisnīgu tiesu”. Latvijas Vēstnesis, Rīga, 2019, 412. lpp.; Juncēna, L. (2018). Tiesneša finansiālā drošība un sabiedrības viedoklis. Konference “Sabiedriskā viedokļa ietekme uz tiesnešiem un tiesu sistēmu kopumā”. Rīga, 2018. gada 26. janvāris; Juncēna, L. (2013). *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesas. VII nodaļa. Valsts kontrole, līdzautors, Latvijas Vēstnesis, Rīga, 2013; Juncēna, L. (2012). Criticism of the Judiciary versus Authority and Independence of the Judiciary*. 2012, Armenia, Yerevan, 5th Conference of Secretaries General of Constitutional Courts or Courts with Equivalent Jurisdiction. Venice Commission. Iegūts 01.12.2023. no:*

un drošas vides nodrošinātāja. Tiesas loma 21. gadsimtā.”⁴⁹ Daļa no promocijas darba 3. nodaļa un 5.5. apakšnodaļa iekļauta rakstā “Tiesas institucionālā neatkarība: kā rasts līdzsvaru ar citiem varas atzariem”.⁵⁰ Par šo tēmu nolasīts arī referāts 2022. gada Tiesnešu konferencē. Savukārt daļa no 5.2. apakšnodaļa publicēta rakstā “Mūsdienu sabiedrības vajadzība: neatkarīgs, efektīvs un kvalificēts tiesnesis”.⁵¹ Darba 5.4. apakšnodaļā ietverti fragmenti no raksta “Tiesneša imunitāte – neatkarības garantija un atbildīguma elements”.

Promocijas darba precīzākai uztveramībai autore atziņas, kas ir jau publicētas citos iepriekš minētajos autores rakstos, ir izmantojusi bez papildu norādēm uz tiem.

Tiesību zinātnē, tiesu praksē un pat normatīvajā regulējumā dažādi jēdzieni attiecībā uz neatkarīgas tiesas principu lielākoties tiek lietoti ar vienādu nozīmi, un šim dalījumam nav juridisku seku.

Kā liecina dažādu avotu analīze, runājot vispārīgi par tiesnešu neatkarību, Latvijā tiek lietoti atšķirīgi termini: “tiesas neatkarība”, “tiesnešu neatkarība”, “tiesneša neatkarība”, “tiesu varas neatkarība”. Turklāt terminu lietošana nav konsekventa. Angļu valodā pamatā lieto terminu “*judicial independence*”, retāk – “*independence of the judiciary*” vai “*independence of judges*”. Parasti gan visi šie jēdzieni tiek izmantoti kā sinonīmi, izņemot gadījumus, kad tiek aplūkots kāds noteikts tiesnešu neatkarības aspekts, kas noteikti attiecas vai nu uz tiesu sistēmu, vai uz tiesu varu, vai uz konkrētu tiesnesi.

Likumā “Par tiesu varu” lietoti termini: “neatkarīga tiesu vara”⁵² (tiesu varas neatkarība), “tiesnesis ir neatkarīgs”⁵³ (tiesneša neatkarība), “tiesas neatkarība”,⁵⁴ “neatkarīga tiesa”⁵⁵ (tiesas neatkarība), “tiesu neatkarība”,⁵⁶ “tiesnešu neatkarība”,⁵⁷ “tiesneši ir neatkarīgi”⁵⁸ (tiesnešu neatkarība).

[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-JU\(2012\)007-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-JU(2012)007-e); Jurcena, L. (2011). Independent Court as a Guarantor of the Right to Social Security. 2011, France, Strasbourg, Seminar on recent case-law of constitutional courts in the field of social security. Council of Europe; Kutris, G., Jurcena, L. (2011). Principle of Judicial Independence in the Case-Law of the Constitutional Court: Modern Trends. 2011, Bulgaria, Sofia, International Conference – “Classical and Modern Trends in Constitutional Review”; Jurcena, L. (2011). Separation of Powers and Independence of the Constitutional Court of the Republic of Latvia. 2011, Rio de Janeiro, Brazil, 2nd Congress of the World Conference on Constitutional Justice. Iegūts 12.04.2020. no: http://www.venice.coe.int/WCCJ/Rio/Papers/LAT_Jurcena_E.pdf

⁴⁹ Jurcēna L. (2023). Neatkarīga tiesa – tiesiskas un drošas vides nodrošinātāja Tiesas loma 21. gadsimtā. 71-90 lpp. Turība XXIV International Scientific Conference. Change – the Basis of Sustainable Society. SIA “Bisnesa augstskola Turība”, Rīga, 2023, 200 p.

⁵⁰ Jurcēna, L. (2022). Tiesas institucionālā neatkarība: kā rasts līdzsvaru ar citiem varas atzariem. Jurista Vārds, 30.08.2022., 35(1249).

⁵¹ Jurcēna L. (2024). Mūsdienu sabiedrības vajadzība: neatkarīgs, efektīvs un kvalificēts tiesnesis.

⁵² Likums “Par tiesu varu”. Pieņemts: 15.12.1992. Publicēts: Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1/2, 14.01.1993., 1. panta pirmā daļa.

⁵³ Turpat, 1. panta otrā daļa.

⁵⁴ Turpat, 86. panta pirmā daļa.

⁵⁵ Turpat, 3. panta otrā daļa, 50.² panta otrā daļa.

⁵⁶ Turpat, 10. pants.

⁵⁷ Turpat, 50.² panta otrā daļa.

⁵⁸ Turpat, 10. panta pirmā daļa.

Satversmes tiesas nolēmumos sastopami termini “tiesneša neatkarība”⁵⁹, “tiesas un tiesnešu neatkarība”⁶⁰, “tiesas un tiesnešu neatkarības princips”⁶¹, “tiesas neatkarība”, “tiesu neatkarība”, “tiesnešu neatkarība”⁶², “tiesnešu neatkarības princips”⁶³, “tiesu varas neatkarība”.⁶⁴ Tomēr pamatā tiesa izmanto terminu “tiesnešu neatkarība”.

Satversmes 83. pants noteic: “tiesneši ir neatkarīgi”, līdz ar to varam runāt par “tiesnešu neatkarību”. Satversmes 83. panta komentārā skaidrots, ka tajā ietvertā tiesneša neatkarības prasība attiecināma uz tiesu neatkarību, jo tiesu vara tiek īstenota ar tiesu starpniecību, proti, tiesu spriež tiesa, bet nevis tiesneši.⁶⁵

Promocijas darba ietvaros, lai pēc iespējas ievērotu vienotu terminoloģiju, autore jēdzienu “neatkarīga tiesa” ietvers Satversmes tēvu formulētajā vispārīgā terminā “tiesnešu neatkarība”. Papildus tam atsevišķos gadījumos, kad konkrētajā kontekstā neatkarības prasība attiecas uz visu tiesu varas atzaru, uz konkrētu tiesnesi vai uz tiesu (tiesas sastāvu), darbā tiek lietots arī jēdziens „tiesu varas neatkarība”, “tiesneša neatkarība” vai “tiesas neatkarība”.

⁵⁹ Satversmes tiesa. Lieta 2009-11-01; 18.01.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 10, 20.01.2010., 6. p.

⁶⁰ Turpat, 7. p.

⁶¹ Turpat, 7. p.

⁶² Turpat, 7.2. p.

⁶³ Turpat, 7.1. p.

⁶⁴ Satversmes tiesa. Lieta 2015-06-01; 12.11.2015. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 223, 13.11.2015., 16.2. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2016-31-01; 26.10.2017. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 214, 27.10.2017., 21.2., 22.2. pp.

⁶⁵ Briede, J. (2013). Satversmes 83. panta komentārs. *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole*. Latvijas Vēstnesis, 51. lpp.

1. SABIEDRĪBAS PIEPRASĪTĀ UN TIESAS VEIDOTĀ TIESAS LOMA

Kopš neatkarīgas tiesas ideja pirmo reizi parādījās cilvēces ideju vēsturē, tiesu varas izpratne ir pilnveidojusies un transformējusies. Šodien ir skaidrs, ka tiesu vara nav vienīgi tiesneši, kuri izšķir tiesā nonākušos strīdus. Tiesa ir izveidojusies par svarīgu sociālu institūciju, kam ir nozīmīga konstitucionāla loma.⁶⁶ Spriedumiem ir lielāka nozīme nekā vienīgi individuālu strīdu izšķiršana.⁶⁷ Ikvienu tiesneša spriedumam, kas stāties likumīgā spēkā, ir likuma spēks, tas ir obligāts visiem, un pret to jāizturas ar tādu pašu cieņu kā pret likumu. Jebkura līmeņa tiesas tiesneša (tiesnešu kolēģijas) spriedums var ietekmēt visas sabiedrības intereses.⁶⁸ Pastāv viedoklis, ka tiesnešiem ir īpašs statuss, kas viņiem dod iespēju ne tikai izlemt tiesiskus strīdus, bet arī attīstīt pastāvošās sociālās un kultūras normas un atrisināt politiskus konfliktus.⁶⁹

Nemot vērā to, ka ārpus tiesu varas kontroles nevar palikt neviena tiesību norma vai izpildvaras darbība, ja tās skar kādas personas tiesības, kā arī ievērojot tiesneša uzdevumu, spriežot tiesu, darboties arī kā izpildvaras un likumdevējvaras atsvaram no valsts varas dalīšanas principa izrietošajā līdzsvara un atsvara sistēmā, tiesnesim kā vienas, proti, tiesu varas pārstāvim ir īpašs statuss, īpaša loma un īpaša atbildība.⁷⁰ Tāpēc pamatots ir viedoklis, ka tiesnešus pilnvaro un ierobežo un viņu lēmumus ietekmē ne tikai tiesības, bet arī viņu īpašā loma konstitucionālajā sistēmā.⁷¹

Ā. Baraks uzskata, ka, vienīgi apzinoties tiesas lomu demokrātiskā sabiedrībā, ir iespējams sniegt atbildes uz jautājumiem, vai tiesneši nav pārņēmuši pārāk daudz varas, vai varas dalīšana nav kļuvusi neskaidra (izplūdusi), vai tiesneši nav pārāk aktīvi, vai varbūt viņi ir pārāk pašierobežojušies.⁷² Tiesību literatūrā sastopams viedoklis, ka tiesneša neatkarība saistīta nevis ar tiesu autonomiju un varu, bet gan ar tās lomu demokrātiskā tiesiskā valstī.⁷³ Arī tiesu praksē sastopama ideja, ka tieši tiesas kā strīdu izšķirējas, tiesību interpretētājas un konstitūcijas sargātājas loma demokrātiskā sabiedrībā ir pamatā prasībai pēc tiesnešu neatkarības un

⁶⁶ Shetreet, S. (2012). The Mt. Scopus International Standards of Judicial Independence: The Innovative Concepts and the Formulation of a Consensus in a Legal Culture of Diversity. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 479; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 11423/19 Gumenyuk and Others v Ukraine, 22.07.2021., 52. p.

⁶⁷ Seibert-Fohr, A. (2020). Judicial Independence and Democratic Accountability: The Function and Legitimacy of the German Federal Constitutional Court.. Ballin, E.H., Schyff, G., Stremmer, M. (red.). *European Yearbook of Constitutional Law 2019. Judicial Power: Safeguards and Limits in a Democratic Society*. T.M.C. Asser Press, 1st ed. 2020 edition, p. 47.

⁶⁸ Satversmes tiesa. Lieta 2016-31-01; 26.10.2017. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 214, 27.10.2017., 20. p.

⁶⁹ Somanawat, K. (2018). Constructing the Identity of the Thai Judge: Virtue, Status, and Power. *Asian Journal of Law and Society*, 5(1), p. 107. DOI: <https://doi.org/10.1017/als.2017.32>

⁷⁰ Ziemele, I. (2018). Uzruna Latvijas tiesnešu konferencē. Iegūts 06.06.2021. no: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/runas-un-raksti/satversmes-tiesas-priekssedetajas-inetas-ziemeles-uzruna-latvijas-tiesnesu-konference-2/>

⁷¹ Braman, E. (2009). Law, Politics & Perception: How Policy Preferences Influence Legal Reasoning. p. 26.

⁷² Barak, A. (2002). A Judge on Judging: The Role of a Supreme Court in a Democracy. *Faculty Scholarship Series. Paper 3692*, pp. 21-22.

⁷³ Seibert-Foht, A. (2012). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 4.

nepieciešamībai tiesas pilnvaras un darbību nošķirt no politiskajiem varas atzariem.⁷⁴ Tiesas spēja pildīt šo lomu nav automātiska, tā ir atkarīga no tiesu varas neatkarības. Ja pastāv neatkarība, tad tiesa spēj efektīvāk aizstāvēt konstitucionālismu un tiesiskumu.⁷⁵ Tiesas funkcijas politiskā, sociālā un ekonomiskā apjoma attīstība ir pamats meklējumiem padarīt tiesu varu atbildīgāku un efektīvāku, vienlaikus saglabājot tās neatkarību.⁷⁶ Viens no vadošajiem tiesību zinātniekiem tiesnešu neatkarības jautājumos profesors Š. Šitrīts ir norādījis uz pārmaiņām tiesnešu neatkarības principa izpratnē, proti, uz plašāku neatkarības uztveri, kas radusies, mainoties tiesas lomai mūsdienu demokrātijā, kad tiesa no strīdu izšķirēja mehānisma ir attīstījusies par svarīgu sociālu institūciju, kam ir nozīmīga konstitucionāla loma, jo tā vienlaikus ar citām institūcijām veido sabiedrības dzīvi.⁷⁷

Tiesību literatūrā norādīts, ka tiesnešu neatkarības līmenis ir atkarīgs no tiesas lomas un no apjoma, kādā tiesa īsteno tās uzdevumu nodrošināt tiesiskumu, noteikt un aizsargāt konstitucionālās vērtības (sk. 2.1. apakšnodaļu).⁷⁸ Jo lielāka loma valstī ir tiesām, jo lielāka spriedze starp varas atzariem.⁷⁹ Proti, nozīmīgāka tiesas loma rada lielāku vēlmi ietekmēt tiesnešu neatkarību, tādējādi mazinot vai ietekmējot šo lomu. Tāpēc, jo lielāka loma, jo vairāk pasargātai jābūt tiesnešu neatkarībai, ikkatram tās elementam, jo ietekme mūsdienās parasti notiek rafinēti, iedarbojoties uz dažādiem neatkarības elementiem. Judikatūrā sastopama atziņa, ka tieši tiesneša kā strīdu izšķirēja, tiesību interpretētāja un konstitūcijas sargātāja loma nosaka prasību pēc tiesas funkcijas un pilnvaru pilnīgas nodalīšanas no citiem varas atzariem, lai nodrošinātu, ka tiesneši savu pienākumu izpildē būtu pilnīgi neatkarīgi.⁸⁰ Vienlaikus pastāv viedoklis, ka galvenais priekšnoteikums, lai izprastu tiesas lomu, ir tiesu varas neatkarība.⁸¹ Līdz ar to starp tiesas lomu un tiesnešu neatkarību pastāv abpusēja ietekme. Autoresprāt, tiesas loma ir ne tikai pamatā prasībai tiesai būt neatkarīgai, atbildīgai un efektīvai, tā ne vien nosaka tiesneša aktīvisma pakāpi un neatkarības principa izpratni, bet arī ietekmē tiesnešu neatkarības saturu, proti, prasības, kas nodrošina tiesnešu neatkarību un kas ir būtiskas, lai katrs indivīds varētu paļauties, ka viņa lietu

⁷⁴ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta *Beauregard v. Canada* 2 SCR 56, No 17884; 16.09.1986., p. 30.

⁷⁵ Larkins, C.M. (1996). *Judicial Independence and Democratization: A Theoretical and Conceptual Analysis*, *American Journal of Comparative Law*, 44(4), p. 606.

⁷⁶ Di Federico, G. (2012). *Judicial Accountability and Conduct: An Overview*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 88.; Seibert-Foht, A. (2012). *Judicial Independence in Germany*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 515.

⁷⁷ Shetreet, S. (1985). *The Emerging Transnational Jurisprudence on Judicial Independence: IBA Standards and Montreal Declaration*. Shetreet, S., Deschenes, J. (red.). *Judicial Independence: The Contemporary Debate*. Dordrecht, Boston, Lancaster: Martinus Nijhoff Publishers, p. 393.

⁷⁸ Larkins, C.M. (1996). *Judicial Independence and Democratization: A Theoretical and Conceptual Analysis*, *American Journal of Comparative Law*, 44(4), p. 611.

⁷⁹ Russell, P.G. (2001). *Toward a General Theory of Judicial Independence*. Russell P.H., O'Brien D.M. (red.). *Judicial Independence in the Age of Democracy: Critical Perspectives from around the World*. Charlottesville & London: University of Virginia Press, pp. 1-2.

⁸⁰ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta *Beauregard v. Canada* 2 SCR 56, No 17884; 16.09.1986., p. 30; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta *Mackin v. New Brunswick* 1 SCR 405, No 27722; 14.02.2002. Spriedums, p. 35.

⁸¹ Barak, A. (2002). *A Judge on Judging: The Role of a Supreme Court in a Democracy*. *Faculty Scholarship Series*. Paper 3692, pp. 25-26.

izskatīs patiešām neatkarīga tiesa. Uz nepieciešamību periodiski aktualizēt tiesnešu neatkarības saturu, lai to salāgotu ar tiesas lomu norādīts arī starptautisko organizāciju dokumentos.⁸²

Lai konstatētu tiesas lomas un tiesnešu neatkarības satura savstarpējo ietekmi, autore šajā nodaļā analizēs tiesas lomu demokrātiskā tiesiskā valstī, sākotnēji aplūkojot tās transformāciju 21. gadsimtā un pēc tam, ņemot vērā tiesas ietekmētos procesus un jomas, atklājot šādas tiesas lomas dimensijas – konstitucionālo, tiesisko, politisko, ekonomisko un sociālo.

1.1. Tiesas funkcijas, tiesas un tiesneša uzdevumu un tiesas kompetences nošķiršana

Juridiskajā literatūrā tiek runāts par tiesu varas, tiesas un tiesneša funkcijām, uzdevumiem, ietekmi, misiju un lomu, attiecinot uz katru no tiem gan tiesas spriešanu, gan cilvēktiesību efektīvu īstenošanu, demokrātijas un tiesiskuma nodrošināšanu, varas dalīšanas principa īstenošanu, tiesiskās sistēmas pilnveidošanu, gan valsts ekonomisko izaugsmi, labklājības veicināšanu utt. Autoresprāt, lai izprastu tiesas lomu un konstatētu, kas to ietekmē, būtu precīzi nodalāmi šādi jēdzieni: 1) tiesas funkcija, 2) tiesas un tiesneša uzdevumi, īstenojot šo funkciju, 3) tiesas kompetence un 4) tiesas loma, proti, tās ietekme.

Tiesas funkcija

Atbilstoši no pamatnormas atvasinātajam un Satversmes 1. panta tvērumā ietilpstošajam varas dalīšanas principam valsts vara funkcionāli ir sadalīta likumdošanā, valsts pārvaldīšanā un tiesas spriešanā. Tiesu vara ir viens no trim valsts varas atzariem, tiesu sistēma saskaņā ar Satversmes 82. pantu ir konstitucionāls orgāns, savukārt tiesneši ir šā konstitucionālā orgāna amatpersonas, kuras īsteno tiesas spriešanu valstī. Tiesu Latvijā spriež arī Satversmes tiesa, kā arī, pievienojoties Eiropas Savienībai, Latvija ir deleģējusi tiesas spriešanas funkcijas Eiropas Savienības Tiesai Līguma par Eiropas Savienību un Līguma par Eiropas Savienības darbību noteiktajā ietvarā.⁸³

Tiesas spriešana, proti, strīdu izšķiršana sacīkstes procesā starp diviem vai vairākiem dalībniekiem, pamatojoties uz likumdevēja pieņemtām tiesību normām, ir vienīgā tiesas pamatfunkcija, kuru radoši īsteno pamatnormas ietvaros tiesīga vienīgi tiesu vara, kam nodrošināta neatkarība un nepieciešamā rīcības brīvība.⁸⁴ Neatkarīgas tiesas funkcija tiek uzskatīta

⁸² International Association of Judicial Independence and World Peace (2008). Mount Scopus International Standards of Judicial Independence (consolidated 2015). Preamble.

⁸³ Satversmes tiesa. Lieta 2016-31-01; 26.10.2017. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 214, 27.10.2017., 21.1. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2006-12-01; 20.12.2006. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 206, 28.12.2006., 14. p.

⁸⁴ Satversmes tiesa. Lieta 2006-05-01; 16.10.2006. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 169, 24.10.2006., 10.2. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2019-11-01; 12.03.2020. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 53, 16.03.2020., 12. p.

par galveno modernas demokrātiskas valsts pazīmi un tiesiskuma stūrakmeni.⁸⁵
(sk. 4.2.3.1. apakšnodaļu)

Tiesas un tiesneša uzdevumi

Lai izpildītu tiesas funkciju – spriestu tiesu normatīvajos aktos konkretizētās kompetences apjomā un rīcības brīvības robežās – tiesa un tiesnesis veic dažādus uzdevumus. Tiesas funkcija nemainās, bet mainās tas, kādā veidā tā tiek īstenota – kā un kādus uzdevumus veic tiesnesis, izskatot konkrētu lietu. Tiesību sistēma, tai skaitā tiesas kompetence, ietekmē to, kas uzskatāms par tiesnesim piemērotām darbībām, pildot tiesneša pamatfunkciju.⁸⁶ Savukārt ārējie apstākļi nosaka to, kādi jautājumi tiek aplūkoti, izskatot konkrētas lietas.⁸⁷ Veicot minētos uzdevumus, tiesnesis ietekmē dažādus procesus un tādējādi atklāj tiesas lomu valsts konstitucionālajā sistēmā konkrētā laikā un noteiktā sabiedrības attīstības stadijā.

Tiesas kompetence

Šajā nodaļā jau norādīts, ka tiesas spriešanas funkcija tiek īstenota normatīvajos aktos konkretizētās kompetences (pilnvaru) apjomā un atbilstoši demokrātiskas tiesiskas valsts principam tiesu varai piemītošās rīcības brīvības robežās. Tiesas kompetence nozīmē piekritību un tiesības izvērtēt un izlemt noteiktus jautājumus jeb noteikta apjoma pilnvaras.⁸⁸ Tiesu varai tāpat kā pārējiem diviem varas atzariem piederīgo valsts institūciju kompetenču sadalījums, kas veido varas dalīšanas principu jeb līdzsvara un atsvara sistēmu, ir noteikts Satversmē. Tomēr Satversme arī piešķir Saeimai tiesības varas dalīšanas modeli konkretizēt.⁸⁹ Konkretizējot varas dalīšanas principu, tiesu varas pamatfunkcijas – tiesas spriešanas – efektīvai īstenošanai likumdevējs detalizē tiesas kompetenci, ciktāl tā jau nav konkretizēta Satversmē.⁹⁰ Konstitucionālo institūciju, tai skaitā tiesas kompetences jautājumi pamatā var tikt izlemti divējādi: likumdevējam likumā *expressis verbis* nosakot tiesas pilnvaras un to īstenošanas kārtību vai arī atturoties no pilnvaru piešķiršanas konkrētajai tiesai.⁹¹ Likumdevējs citastarp ir tiesīgs noteikt gan to, kādas lietu

⁸⁵ House of Lords. *Lieta A and others v. Secretary of State for the Home Department*, [2004] UKHL 56, 16.12.2004., p. 42. Iegūts 14.06.2019. no: <https://publications.parliament.uk/pa/ld200405/ldjudgmt/jd041216/a&others.pdf>

⁸⁶ Adenitire, J. (2015). *Judicial Independence in Europe: the Swedish, Italian and German perspectives*, Intern, *Judicial Independence Project*, p. 3.

⁸⁷ Reinhardt, S. (2006). *The Judicial Role in National Security*. *B.U.L. Rev.*, p. 1311.

⁸⁸ Satversmes tiesa. *Lieta 2017-08-01*; 22.12.2017. Spriedums. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 256, 27.12.2017., 12.2. p.

⁸⁹ Satversmes tiesa. *Lieta 2013-06-01*; 18.12.2013. Spriedums. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 250, 20.12.2013., 11. p.

⁹⁰ Satversmes tiesa. *Lieta 2017-08-01*; 22.12.2017. Spriedums. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 256, 27.12.2017., 13.2. p.; Satversmes tiesa. *Lieta 2010-51-01*; 14.03.2011. Spriedums. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 42, 16.03.2011., 11.3. p.; Satversmes tiesa. *Lieta 2019-36-01*; 10.07.2020. Spriedums. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 133, 14.07.2020., 8. p.; Satversmes tiesa. *Lieta 2009-43-01*; 21.12.2009. Spriedums. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 201, 22.12.2009., 35.1.p.

⁹¹ Satversmes tiesa. *Lieta 2010-51-01*; 14.03.2011. Spriedums. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 42, 16.03.2011., 11.3. p.

kategorijas ir noteiktas tiesu instances kompetencē, cik instancēs dažādu kategoriju lietas ir skatāmas, gan arī procesuālās normas, atbilstoši kurām lieta attiecīgajā tiesu instancē (vai tiesā) ir izskatāma.⁹² Vienlaikus, tiesu kompetences sadalījums nav pašmērķis, tas, tāpat kā tiesnešu neatkarība, vērsts uz sabiedrības un indivīda interesēm. Mērķis ir nodrošināt demokrātiskas tiesiskas valsts pastāvēšanu un iespējami efektīvāk nodrošināt personu tiesības uz taisnīgu tiesu. Piemēram, dažādu valstu konstitucionālo tiesu kompetence (pilnvaras) var pat ievērojami atšķirties.

Tiesību literatūrā tiesas kompetence tiek saistīta ar tās ietekmi. Pastāv dažādi viedokļi par kompetences un ietekmes saistību.

ASV Augstākās tiesas tiesnesis Luiss Brendais⁹³ uzskatīja, ka tiesas vienīgā funkcija ir izšķirt reālus strīdus pušu starpā, pārējie iespējamie mērķi, piemēram, tiesiskuma nodrošināšana, tiek sasniegti (ja tiek sasniegti) tikai nejauši, tiesai pildot tās galveno funkciju.⁹⁴ Šis uzskats atspoguļo agrīnos, proti, viedokļus līdz 20. gadsimta sākumam par tiesas lomu. Šajā gadījumā ietekme uzskatāma par nejaušu. Autore nevar piekrist šim viedoklim, jo tiesa, piemērojot un interpretējot normas, to dara konkrētā demokrātiskas tiesiskas valsts ietvarā, tāpēc ietekme nevar būt nejauša. Demokrātiskā tiesiskā valstī nav pieļaujama tādu mērķu kā tiesiskuma nodrošināšanas, cilvēktiesību aizsardzības, varas dalīšanas principa ievērošanas “varbūtēja sasniegšana”. Izskatot konkrētu lietu, tiesnesim ir jāapzinās iespējamā sprieduma ietekme. Turklāt mūsdienu globalizācijas apstākļos ikviena sprieduma ietekme ir jāvērtē ne tikai konkrētas valsts ietvaros:

Tiek pausts arī viedoklis, ka likumdevēja piešķirtā tiesas kompetence nosaka zināmā mērā ierobežotu (likumā noteiktu) formālu varu tiesnešiem. Savukārt līdzās formālajai varai tiesnesim esot arī neformālā vara, proti, ietekme. Ietekme esot saistīta ar spēju veidot sociālās un tiesību normas un attīstīt (veidot) jaunas tiesiskas interpretācijas. Līdz ar to tiesai likumā paredzētā kompetence (pilnvaras) un tiesas ietekme esot divas tiesnesim piemītošas varas formas, kuru līdzsvarošana esot tiesneša atbildība.⁹⁵ Autore piekrīt viedoklim, ka tiesneša atbildība ir apzināties sprieduma ietekmi. Tomēr sprieduma ietekme vērtējama nevis kā paralēla varas forma, bet gan kā no demokrātiskas tiesiskas valsts principa izrietošas tiesu varas īstenošanas rezultāts.

Tiesas kompetences precizēšana vai mainīšana ir likumdevēja kompetences jautājums, tomēr, kaut arī tā būtu politiska izšķiršanās, šis jautājums tieši ietekmē tiesu varas darbību un funkcionēšanu, tāpēc, respektējot varas dalīšanas principu, būtu nepieciešams uzklaut tiesu varas viedokli (Satversmes tiesa. Lieta 2009-11-01; 18.01.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis 10, 20.01.2010.)s

⁹² Satversmes tiesa. Lieta 2019-11-01; 12.03.2020. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 53, 16.03.2020., 10.p.; Satversmes tiesa. Lieta 2007-22-01; 02.06.2008. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 89, 10.06.2008., 11. p.

⁹³ *Louis Brandeis* – ASV AT tiesnesis no 1916. līdz 1939. gadam.

⁹⁴ Goldstein, S. (2012). *The Rule of Law vs. The Rule of Judges: A Brandeisian Solution*. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 128.

⁹⁵ Somanawat, K. (2018). *Constructing the Identity of the Thai Judge: Virtue, Status, and Power*. *Asian Journal of Law and Society*, 5(1), p. 107. DOI: <https://doi.org/10.1017/als.2017.32>

Tiesas kompetence (pilnvaras) nosaka tās ietekmi, proti, tiesas lomu konkrētā sabiedrībā. Viedoklis par tiesas lomas saistību ar tiesas kompetenci atbalstīts arī juridiskajā literatūrā.⁹⁶ Jo plašāku kompetenci likumdevējs ir noteicis tiesām, jo vairāk jomas tiesa ietekmē. Savukārt, pastāvot lielākai tiesas iespējai ietekmēt valstī notiekošos procesus, attiecīgi nozīmīgāka kļūst tās loma demokrātiskā sabiedrībā. Vienlaikus būtiski ir atzīmēt, ka var būt situācijas, kad, tieši atļaujoties īstenot savu rīcības brīvību, tiesa sasniedz vislielāko ietekmi.

1.2. Tiesas loma

Īstenojot tiesas spriešanas funkciju, tiesnesis ietekmē dažādus jautājumus – konstitucionālos, tiesiskos, politiskos, sociālos, ekonomiskos. Tiesā nonākušie jautājumi nosaka to, kādā mērā un kādus procesus ietekmē tiesnesis.⁹⁷ Savukrāt šī ietekme veido tiesas lomu, kas tiek atklāta, tiesai īstenojot vienu no valsts varām.

Līdz ar to tiesas ietekme jeb loma tiek īstenota, pildot tiesas spriešanas funkciju, tā ir atkarīga no normatīvajos aktos konkretizētās kompetences, un šo lomu jeb ietekmi atklāj konkrētu spriedumu saturu.

1.2.1. Tiesas lomas transformācija 21. gadsimtā

Ilgi ir pastāvējis viedoklis, ka tiesu vara ir vājākā no visiem trīs varas atzariem. Monteskjē, kurš ietekmējies no Platona un Aristoteļa un tiek uzskatīts par vienu no galvenajiem tiesnešu neatkarības teorētisko pamatu licējiem,⁹⁸ savu varas dalīšanu balstīja uzskatā, ka “tiesnesis nav nekas vairāk kā mute, kas izsaka likuma vārdus, tikai vienkāršas pasīvas būtnes, kuras nespēj mainīt nedz tā spēku, ne bardzību”.⁹⁹ Tiesību literatūrā parasti šo viedokli pamato, atsaucoties uz vienu no ASV Konstitūcijas izstrādātājiem Aleksandru Hamiltonu un eseju krājuma “Federālists” 78. numuru. Hamiltons norāda, ka tiesu varai nav ietekmes valstij būtiskos jautājumos (militārajos, budžeta, normatīvo aktu izstrādes) un tā nevar pieņemt aktīvus lēmumus. Tiesai, Hamiltonaprāt, nav ne varas, ne gribas, tai ir vienīgi spriedumi, tiesu vara nav spējīga vērsties pret pārējām divām

⁹⁶ Malan, K. (2014). Reassessing Judicial Independence and Impartiality against the Backdrop of Judicial Appointments in South Africa. *Southern Africal Legal Information Institute, Potchefstroom Electronic Law Journal*, 2014, PER 55, p. 1965.

⁹⁷ Hope, D. (2016). Judges as guardians of constitutionalism and human rights: the judiciary and counter-terrorism in the United Kingdom. Scheinin, M., Krunke, H., Aksenova, M (red.). *Judges as Guardians of Constitutionalism and Human Rights*. UK, USA, Edward Elgar Publishing Ltd, p. 115;

Jau iepriekš konstatēts, ka ārējie apstākļi nosaka to, kādi jautājumi tiek aplūkoti, izskatot konkrētas lietas (sk. 11. apakšnodaļu).

⁹⁸ Hao, L. (2014). The Bumpy Road towards Judicial Independence. Past, Present and Future Prospects of Mainland China. Shetreet, S. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Rule of Law and World Peace*. Leiden. Boston: Brill Nijhoff, p. 419.

⁹⁹ Montesquieu (1748). The Spirit of Laws. The Online Library of Liberty, p. 218. Iegūta 20.04.2024. no: https://oll-resources.s3.us-east-2.amazonaws.com/oll3/store/titles/837/Montesquieu_0171-01_EBk_v6.0.pdf

varām, un tai ir nepieciešams veltīt savus spēkus tam, lai pasargātu sevi no šo divu varu ietekmes.¹⁰⁰ Līdz ar to tiesu vara būtu uzskatāma par vājāko no trim varas atzariem.

Ā. Baraks uzskata, ka tiesas loma ir atkarīga no vietas un laika.¹⁰¹ Vēsturiski tiesu vara ir attīstījusies valsts varas sistēmas pilnveidošanās ietvaros. Attīstoties tiesu varai, mainījusies gan tiesas loma, gan arī tiesnešu neatkarības saturs. Pastāv uzskats, ka, piemēram, ASV tiesnešu neatkarības izmaiņu pamatā ir bijušas divas nozīmīgas pārmaiņas. Viena – saistībā ar likumdevēja lomu, proti, likumdevējs no svarīgākā un galvenā noteicēja ir kļuvis par vienu no līdzvērtīgiem varas atzariem. Līdz ar to mainījusies arī tiesu varas loma varas atzaru savstarpējās attiecībās. Otrā – saistībā ar konstitūcijas lomu, proti, konstitūcija no dokumenta, kas izmainīja kārtību valstī, ir kļuvusi par dokumentu, kas ir visa normatīvā regulējuma pamatā, tā ir pamatlikums un galvenais varas avots.¹⁰² No šīs teorijas izdarāms secinājums, ka tiesnešu neatkarību ietekmē tiesas loma, proti, tiesu varas statuss un tās vieta un uzdevums varas dalīšanas ietvaros, kā arī konstitūcijas nozīme un loma valstī.

Kā norādījusi profesore I. Ziemele, tiesu varas loma, stiprinot demokrātiju un uzticēšanos tiesiskumā balstītai valstij, strauji palielinās.¹⁰³ Tiek uzskatīts, ka tiesu varas ietekme jeb loma, salīdzinot ar citiem varas atzariem, īpaši sākusi pieaugt pēc Otrā pasaules kara. Arī šodien iedzīvotāji aizvien vairāk vēršas pie tiesu varas, cerot, ka tā varēs atrisināt viņu problēmas.¹⁰⁴ Tiesību literatūrā norādīts, ka tiesu vara mūsdienās vairs nav klusa un mazsvarīga 19. gadsimta vara. Šodien tiesu varai ir nozīmīgāka loma, nekā tas bija Monteskjē laikā.¹⁰⁵ Tiesiskuma nozīme demokratizācijas procesā ir tā, kas tiesām piešķir īpaši svarīgu lomu „pārejas” valstīs. Izšķirot strīdus, tiesneši ne tikai var novērst konfliktus starp politiķiem, bet arī novērst valsts varas ļaunprātīgu izmantošanu. Tātad tiesām ir būtiska nozīme šajos procesos.¹⁰⁶ Tiesas var arī ietekmēt un pat vadīt valsts transformācijas procesus, piemēram, integrācijas un konstitucionalizācijas procesus pēc-konfliktu sabiedrībā.¹⁰⁷ Tiesnešiem ir svarīga loma krīzēs, ko rada ar nacionālo

¹⁰⁰ Madison, J., Hamilton, A., Jay, J., J. (1961). 78th Federalist. The federalist papers. New York: New American Library.

¹⁰¹ Barak, A. (2002). A Judge on Judging: The Role of a Supreme Court in a Democracy. *Faculty Scholarship Series*. Paper 3692, pp. 25-26.

¹⁰² Rakove, J.N. (2007). The Original Justifications for Judicial Independence. *Georgetown Law Journal*, 95(4), p. 1065.

¹⁰³ Ziemele, I. (2020). Cilvēka cieņa tehnoloģiju virzītā pasaulē: konstitucionālo tiesu loma. Iegūts 6.06.2021. no: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/runas-un-raksti/satversmes-tiesas-priekssedetajas-inetas-ziemeles-runa-slovenijas-konstitucijas-pienemsanas-gadadienas-svinibas/>

¹⁰⁴ Barak, A. (2002). A Judge on Judging: The Role of a Supreme Court in a Democracy. *Faculty Scholarship Series*. Paper 3692, p. 21.

¹⁰⁵ Cartabia, M. (2018). Separation of Powers and Judicial Independence: Current Challenges. Seminar, European Court of Human Rights, The Authority of the Judiciary, Strasbourg, France, 26.01.2018., p. 3.

¹⁰⁶ Larkins, Ch.M. (1996). Judicial Independence and Democratization: A Theoretical and Conceptual Analysis. *The American Journal of Comparative Law*, Vol. 4, No 4, p. 606.

¹⁰⁷ Ballin, E.H., Schyff, G., Stremler, M. (2020). Introduction: Safeguards and Limits of Judicial Power. Ballin, E.H., Schyff, G., Stremler, M. (red.). *European Yearbook of Constitutional Law 2019. Judicial Power: Safeguards and Limits in a Democratic Society*. T.M.C. Asser Press, 1st ed. 2020 edition, p. 4.

drošību saistītas situācijas, kas prasa īpašus pasākumus.¹⁰⁸ Modernā demokrātijā viena no tiesnešu prioritātēm ir demokrātijas aizsardzība plašākā izpratnē, īpašu uzsvāru liekot uz cilvēktiesību aizsardzību. Tiesību zinātnieki šo fenomenu bieži skaidro kā tiesu varas palielināšanos, salīdzinot ar pārējām varām. Diskusijas un pretrunīgi vērtējumi par tiesu varas lomas palielināšanos ir sastopami dažādās valstīs.¹⁰⁹ Pastāv viedoklis, ka Centrālaustumeiropas valstīs tiesu sistēmu reformas pēdējos trīsdesmit gados – gan pagājušā gadsimta deviņdesmitajos gados saistībā ar investīciju piesaisti un starptautisko organizāciju stimulētas, gan ES iestāšanās procesa virzītas – ir gājušas tālāk, nekā to prasa tiesnešu neatkarība, “katapultējot” tiesu varu tādos augstumos, ka tā ir kļuvusi pārāka par demokrātiski ievēlētiem varas atzariem.¹¹⁰ Tomēr šī pārmaiņa, proti, šķietamā varas palielināšanās ir tikai blakusefekts. Šīs attīstības mērķis ir nevis palielināt varu tiesām demokrātiskā valstī, bet gan stiprināt demokrātijas un cilvēktiesību aizsardzību. Tiesu varas un līdz ar to arī tiesas ietekmes jeb lomas transformācija ir neizbēgams rezultāts demokrātiskā līdzsvara nodrošināšanā.¹¹¹ Tiesas loma palielinās demokrātijas attīstības rezultātā. Savukārt Austrumeiropas valstīs, tai skaitā Latvijā, tiesu lomas transformācija ir saistīta ar to, ka jaunatgūtās demokrātijas telpā tiesu vara beidzot atguva savu vietu un lomu.

Šobrīd pastāv viedoklis, ka mēs dzīvojam tiesu varas uzplaukuma laikā, kad tā ir kļuvusi par vienu no būtiskākajiem spēlētājiem konstitucionālajā sistēmā.¹¹² Tiesneši ne vien ietekmē plašu jautājumu loku, izskatot lietas. Atšķirībā no 20. gadsimta tiesas, kad tā komunicēja vienīgi ar spriedumu, šodien tiesas strādā nākamajā kvalitātes līmenī, kas sevī ietver pilnīgi citu komunikācijas veidu ar sabiedrību.¹¹³ Tiesneši kļūst aizvien redzamāki sabiedriskajā diskusijā. Tie izdara paziņojumus ar mediju starpniecību, darbojas kā eksperti jautājumos, kur grūti nošķirt tiesisko no politiskā.¹¹⁴ Modernas demokrātiskas valsts attīstības viens no visredzamākajiem aspektiem ir tiesu varas aizvien pieaugošā nozīme.¹¹⁵

¹⁰⁸ Shetreet, S. (2012). Creating a Culture of Judicial Independence: the Practical Challenge and the Conceptual and Constitutional Infrastructure. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 60.

¹⁰⁹ Shetreet, S. (2012). Creating a Culture of Judicial Independence: the Practical Challenge and the Conceptual and Constitutional Infrastructure. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 63.

¹¹⁰ Parau, C.E. (2012). The Drive for Judicial Supremacy. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, pp. 619-621.

¹¹¹ Barak, A. (2016). On judging. Scheinin, M., Krunke, H., Aksenova, M (red.). *Judges as Guardians of Constitutionalism and Human Rights*. UK, USA, Edward Elgar Publishing Ltd, pp. 32-33.

¹¹² Cartabia, M. (2018). Separation of Powers and Judicial Independence: Current Challenges. Seminar, European Court of Human Rights, The Authority of the Judiciary, Strasbourg, France, 26.01.2018., p. 6.

¹¹³ Ziemele, I. (2018). Mums jāveido 21. gadsimta tiesa. Ir, 09.02.2018. Iegūts 26.02.2023. no: <https://ir.lv/2018/02/09/ziemele-mums-javeido-21-gadsimta-tiesa/>

¹¹⁴ Cartabia, M. (2018). Separation of Powers and Judicial Independence: Current Challenges. Seminar, European Court of Human Rights, The Authority of the Judiciary, Strasbourg, France, 26.01.2018., p. 7.

¹¹⁵ Di Federico, G. (2012). Judicial Accountability and Conduct: An Overview. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 87.

Tiesību literatūrā un tiesību zinātnieku diskusijās tiek norādīts uz vairākiem **iemesliem** tiesas lomas palielināšanai. Liberālajā konstitucionālismā liela nozīme pievērsta tiesu varas reālajām, no varas dalīšanas principa izrietošajām pilnvarām, uzskatot tiesas par tiešām ietekmīgām institūcijām, pat ietekmīgākām nekā izpildvara un likumdevējs.¹¹⁶ Arī Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija (turpmāk – Eiropas Cilvēktiesību konvencija) gan tieši gan netieši atzīst īpašo un nozīmīgo tiesu varas kā neatkarīga valsts varas atzara lomu atbilstoši varas dalīšanai un tiesiskumam.¹¹⁷

Tiesas lomas – aizsargāt konstitucionālismu un indivīda pamattiesības – īstenošanu saista ar mūsdienu izaicinājumiem: cīņu pret terorismu, visuresošo kontroli un uzraudzību, demokrātijas transformēšanos, nacionālas valsts mainīgo lomu.¹¹⁸ Pieaugot terorisma draudiem, iespējām aizvien vairāk kontrolēt cilvēku rīcību, palielinās arī tiesas loma. Professore I. Ziemeles norādījusi uz tiesiskuma principa tvēruma un izpratnes nemitīgo pilnveidošanos, attīstoties sabiedrībai, kas attiecīgi ietekmē tiesas lomu un tiesu varas nozīmi.¹¹⁹ Tiesas loma palielinās politiskā populisma apstākļos. Tai ir jānotur līdzsvars un jāaizsargā demokrātiska valsts.¹²⁰ Politiskie orgāni var tikt paralizēti, ja tie nespēj panākt vienošanos atšķirīgu viedokļu un dažādu prioritāšu dēļ, tie var nevēlēties izskatīt strīdīgus un sensitīvus jautājumus. Savukārt tiesas pienākums ir izskatīt pat vissensitīvākos jautājumus. Tiesai kā varas īstenošanai un tās specifiskās funkcijas dēļ ir īpaša atbildība vienmēr izlemt tās rīcībā nonākušo jautājumu. Tiesai nākas izlemt arī jautājumus, kas nav regulēti normatīvajos aktos. Turklāt svarīgi ir apzināties tiesas īpašo atbildību, īstenojot tās rīcības brīvību. Šādu lietu izskatīšana tiesnešus iesaista sabiedrības diskusijās, un šādos gadījumos par tiesu varu vienmēr tiks izrādīta interese.¹²¹ Pastāv uzskats, ka tiesas loma palielinās likumdevēja īstenošanās politikas dēļ, piešķirot tiesām plašākas pilnvaras.¹²² Arī politisko orgānu atteikšanās pašiem risināt strīdīgus jautājumus, atstājot vai nododot tos tiesas izlemšanai, ietekmē tiesas lomu.

¹¹⁶ Malan, K. (2014). Reassessing Judicial Independence and Impartiality against the Backdrop of Judicial Appointments in South Africa. *Southern Africal Legal Information Institute, Potchefstroom Electronic Law Journal*, 2014, PER 55, p. 1966.

¹¹⁷ Starptautiskā juristu komisija (*International Commission of Jurists*), sniedzot viedokli lietā (Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta Baka v. Hungary [GC]; 23.06.2016, p. 98.

¹¹⁸ Scheinin M., Krunke H., Aksenova M. (2016). *Judges as Guardians of Constitutionalism and Human Rights*. Edward Elgar Publishing Ltd., DOI 10.4337/9781785365867, p. 1.

¹¹⁹ Ziemeles, I. (2019). Moderns tiesiskums Eiropas pilsonim. Iegūts 6.06.2021. no: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/runas-un-raksti/satversmes-tiesas-priekssedetajas-inetas-ziemeles-priekslasijums-latvijas-universitates-juridiskas-fakultates/>

¹²⁰ Lurie, G., Shany, Y. (2021). The Institutional Role of the Judiciary in Israel's Constitutional Democracy. Barak, A., Medina, B., Roznai, Y. (red.). *Oxford Handbook on the Israeli Constitution* (Forthcoming).

¹²¹ Cartabia, M. (2018). Separation of Powers and Judicial Independence: Current Challenges. Seminar, European Court of Human Rights, The Authority of the Judiciary, Strasbourg, France, 26.01.2018., p. 7.

¹²² Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Ref re Remuneration of Judges of the Prov. Court of P.E.I.; Ref re Independence and Impartiality of Judges of the Prov. Court of P.E.I. 3 SCR 3, No 24508, 24778; 18.09.1997., p. 129.

Profesore un bijusī Itālijas Konstitucionālās tiesas priekšsēdētāja profesore M. Kartabija norāda uz četriem faktoriem, kas ir pamatā tiesas lomas maiņai un tam, ka tiesas loma sabiedrības dzīvē ir kļuvusi tik nozīmīga. Pirmkārt, tās ir tiesnešu veidotās tiesības un tiesnešu un likumdevēja lomas zināma pārklāšanās.¹²³ Otrkārt, tiesību revolūcija, kad postmodernā konstitucionālisma centrā ir cilvēka tiesības, un cilvēktiesību kultūras uzplaukums stimulē tiesas būt vairāk proaktīvām, radot un atvasinot virkni jaunu tiesību, kas saistītas ar jauniem, sensitīviem un neatrisinātiem mūsdienu jautājumiem. Treškārt, politisko jautājumu tiesiskošana¹²⁴ (*judicialization*), proti politisko jautājumu nodošana izskatīšanai tiesās. Ceturkārt, tiesu nozīme globālajā pasaulē. Tiesas funkciju, kas tradicionāli ir tikusi uzskatīta par nacionālu vai iekšzemes, globalizācijas process ietekmē vairāk nekā citus valsts varas atzarus. To ietekmē formāla un neformāla dažādu valstu tiesu sadarbība, starptautisko tiesu loma, tiesā nonākušo jautājumu pārnacionālais raksturs un tiesas spēja salāgot nacionālās un starptautiskās tiesības.¹²⁵

Tiesību literatūrā mūsdienās īpaši tiek uzsvērta tiesu pārnacionālā loma un ietekme. Tiesas veido nacionālās un starptautiskās vides, radot caurskatāmas sistēmas, kas definē to, kas ir un kas nav pieņemams demokrātiskā sabiedrībā.¹²⁶ Profesore I. Ziemele norādījusi uz unikālo situāciju visā pasaulē, kur parasti ar suverēno prerogatīvu apveltītā tiesas spriešanas funkcija vairs neapstājas pie vienas valsts robežām.¹²⁷ Īpaša nozīme te ir konstitucionālajām tiesām, kas strādā kvalitatīvi citā līmenī – tās pārbauda tiesiskumu un demokrātijas nodrošināšanas pakāpi un mēģina ierobežot starptautiskās institūcijas, pamatojoties gan uz nacionālām, gan starptautiskajām normām.¹²⁸ Tiesas mūsdienās nodrošina nacionālo tiesību konstitucionalitāti un atbilstību starptautiskajām tiesībām, kā arī garantē starptautisko tiesību konstitucionālo pamatotību.¹²⁹

¹²³ M. Kartabija norāda uz četriem iemesliem: 1) konstitucionālās kontroles loma; 2) spēcīga konstitucionālā kultūra, kas ietekmē tiesnešu uztveri, paplašinot tiesas rīcības brīvību; 3) tiesnešu pilnvaras, kas Eiropas tiesu pamudinātas, ir kļuvušas plašākas – tiesneši radošāk un brīvāk piemēro likumu; 4) veiksmīga jauno interpretācijas metožu izmantošana, piemērojot normas atbilstoši Konstitūcijai, Eiropas Cilvēktiesību konvencijai un ES tiesībām. Ņemot vērā zemo parlamenta likumdošanas kvalitāti, tiesnešu kā normu interpretētāju loma ir izpletusies vērtīborientētā interpretācijas formā.

¹²⁴ Tradicionālais varas sadalījums trīs varas atzaros – *trias politica* – pārkonfigurējas (izpildvaru un likumdevēju kontrolē ne vien ar vēlēšanu palīdzību un politiskajiem kontroles mehānismiem, bet arī ar tiesas kontroles palīdzību), tāpēc nepieciešams pārvērtēt tiesu varu mūsdienu konstitucionālajā kontekstā. Vienlaikus tiek runāts par politikas tiesiskošanu (*judicialisation of politics*), proti, aizvien vairāk sastopama iedzīvotāju tieksme izmantot tiesas procesu, lai sasniegtu to, ko viņiem neizdodas īstenot ar vēlēšanu starpniecību. Tas ir zināms “kontr-demokrātijas” piemērs, proti, veids, kādā tiek pasuta demokrātiska neuzticēšanās, kas patiesībā kalpo, lai balstītu un papildinātu vēlēšanu demokrātiju, bet nevis tai pretdarbotos. (Ballin, E.H., Schyff, G., Stremler, M. (2020). Introduction: Safeguards and Limits of Judicial Power. Ballin, E.H., Schyff, G., Stremler, M. (red.). *European Yearbook of Constitutional Law 2019. Judicial Power: Safeguards and Limits in a Democratic Society*. T.M.C. Asser Press, 1st ed. 2020 edition, p. 4).

¹²⁵ Cartabia, M. (2018). Separation of Powers and Judicial Independence: Current Challenges. Seminar, European Court of Human Rights, The Authority of the Judiciary, Strasbourg, France, 26.01.2018., pp. 3-6.

¹²⁶ Ziemele, I. (2020). Cilvēka cieņa tehnoloģiju virzītā pasaulē: konstitucionālo tiesu loma.

¹²⁷ Ziemele, I. (2019). Moderns tiesiskums Eiropas pilsonim.

¹²⁸ Lustig, D., Weiler, J.H.H. (2019). Judicial review in the contemporary world—Retrospective and prospective: A rejoinder, *International Journal of Constitutional Law*, Vol 17, Issue 1, pp. 40-42, <https://doi.org/10.1093/icon/moz024>

¹²⁹ Versteeg, M. (2019). Understanding the third wave of judicial review: Afterword to the Foreword by Doreen Lustig and J. H. H. Weiler, *International Journal of Constitutional Law*, Vol 17, Issue 1, p. 11.

Vienlaikus jānorāda, ka tiesas loma dažādās valstīs tiek vērtēta atšķirīgi. Katras valsts institucionālo uzbūvi ietekmē tās vēsture un sabiedrības attīstība. Dažādās valstīs nepastāv vienota nostāja par tiesu varas un pārējo varas atzaru nošķiršanas pakāpi. Tāpēc tiesu varas loma modernā sabiedrībā dažādās Eiropas valstīs ir ļoti atšķirīga.¹³⁰

Piemēram, Itālijā, Francijā, Spānijā tiesu varu uztver kā daļu no nacionālās valsts ierēdniecības, proti, tiesnešus uztver kā ierēdņus, kuru galvenais uzdevums ir piemērot likumdevēja pieņemtos likumus. Šādā ierēdnieciskās tiesu varas sistēmā tiesneša uzdevums ir veikt svarīgu, tomēr lielā mērā rutīnas darbu. Savukārt tiesā izskatītās lietas rezultāts – spriedums – vairāk attiecas uz dalībniekiem, bet nevis ietekmē visu sabiedrību vai kādu tās daļu. Pastāv viedoklis, ka šādā tiesu sistēmā tiesnešiem ir mazāk svarīga sociālā, ekonomiskā un konstitucionālā loma, tiesneša amats ir mazāk prestižs. Vienlaikus tomēr tiek atzīts, ka arī šo tiesnešu politiskā nozīme palielinās.¹³¹ Savukārt profesionālās tiesu varas sistēmā tiesneša amatu uzskata par sociāli un konstitucionāli svarīgu uzdevumu izpildi. Tiesneša loma zināmā mērā tiek uzskatīta par politisku, jo tiesai ir rīcības brīvība, lemjot par strīdīgiem valsts politikas jautājumiem un izšķirot politiski sensitīvus tiesiskos strīdus.¹³²

Zviedrijā tradicionāli valsts pārvaldes iestādēm, arodbiedrībām un citām organizācijām ir svarīgāka loma indivīda interešu, tai skaitā sociālo tiesību nodrošināšanā nekā tiesu varai.¹³³ Tomēr tiek atzīts, ka Zviedrijas dalība Eiropas Savienībā un Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu ietekme ir ne vien vairāk nošķirusi tiesu varu no pārējiem varas atzariem, bet arī palielinājusi tiesas lomu, pārveidojot tiesnešus no valdības politikas īstenošanas instrumenta par noteiktu vērtību sargātājiem.¹³⁴

Savukārt, piemēram, Izraēlā tiesu varai ir unikāla institucionāla loma divu iemeslu dēļ. Valstī, pirmkārt, ir ļoti nestabila cilvēktiesību aizsardzības sistēma un, otrkārt, samērā vāji darbojas kontroles un līdzsvaru sistēma. Šādos apstākļos Izraēlas Augstākajai tiesai ir galvenā loma, nodrošinot valstī liberālu konstitucionālo demokrātiju. Šo lomu tiesa pilda gan tieši, nodrošinot cilvēktiesību aizsardzību savas kompetences ietvaros, gan netieši, ietekmējot pārējo varas atzaru politisko cilvēktiesību diskursu.¹³⁵

¹³⁰ Kosar, D. (2012). Policing Separation of Powers: A New Role for the European Court of Human Rights? *European Constitutional Law Review*, Vol. 8, Issue 1, p. 59.

¹³¹ Gee, G. (2012). The Persistent Politics of Judicial Selection: A Comparative Analysis. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, pp. 122, 123-130.

¹³² Gee, G. (2012). The Persistent Politics of Judicial Selection: A Comparative Analysis. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 127.

¹³³ Nergelius, J., Zimmermann, D. (2012). Judicial Independence in Sweden. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 186.

¹³⁴ Nergelius, J., Zimmermann, D. (2012). Judicial Independence in Sweden. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 228.

¹³⁵ Lurie, G., Shany, Y. (2021). The Institutional Role of the Judiciary in Israel's Constitutional Democracy. Barak, A., Medina, B., Roznai, Y. (red.). *Oxford Handbook on the Israeli Constitution* (Forthcoming), pp. 1-2.

Latvijā laikā kopš neatkarības atjaunošanas ir skaidri iezīmējies tas, ka sabiedrības labklājība, vienlīdzība un attīstība nav iespējama bez spēcīgas tiesu varas, kas garantē taisnīgu tiesu, novērš patvaļu un nejēdzīgus lēmumus, kur tie skar konkrētu iedzīvotāju tiesības, un tādējādi ir patiess atsvars likumdevējvarai un izpildvarai.¹³⁶

Līdz ar to tiesas loma ir atkarīga ne tikai no vietas un laika, kā to norādījis Ā. Baraks,¹³⁷ bet arī no valstī pastāvošās tiesiskās sistēmas un tradīcijām.

1.2.2. Tiesas lomas dažādas dimensijas

Ar savu nolēmumu starpniecību un dēļ ietekmes, ko šie nolēmumi atstāj uz likumdevēja un izpildvaras darbību, tiesa spēj būtiski ietekmēt – gan tieši, gan netieši – sabiedrību, politiku, tiesības un attīstīt zināmas cilvēktiesību jomas un liberālas vērtības.¹³⁸ Īstenojot tiesas spriešanas funkciju, tiesnesis piedalās sociālo jautājumu sakārtošanā, ekonomiskās izaugsmes veicināšanā, varas patvaļas ierobežošanā, tiesiskās sistēmas pilnveidošanā, tiesību normu aktualitātes nodrošināšanā, vērtību aizstāvēšanā utt., līdz ar to tiesnesis ietekmē konstitucionālos, tiesiskos, politiskos, sociālos un ekonomiskos procesus valstī. Proti, tiesas lomai ir konstitucionāla, politiska, sociāla, ekonomiska un tiesiska dimensija.

¹³⁶ Ziemele, I. (2018). Uzruna Latvijas tiesnešu konferencē.

¹³⁷ Barak, A. (2002). A Judge on Judging: The Role of a Supreme Court in a Democracy. *Faculty Scholarship Series*. Paper 3692, pp. 25-26.

¹³⁸ Lurie, G., Shany, Y. (2021). The Institutional Role of the Judiciary in Israel's Constitutional Democracy. Barak, A., Medina, B., Roznai, Y. (red.). *Oxford Handbook on the Israeli Constitution* (Forthcoming), p. 16.

Aizsargājot konstitūciju un konstitucionālās vērtības, tiesnesis īsteno savu lomu tiesiskuma nodrošināšanā,¹³⁹ varas dalīšanas principa īstenošanā,¹⁴⁰ cilvēka tiesību un brīvību aizsargāšanā,¹⁴¹

¹³⁹ Par neatkarīgas tiesas lomu tiesiskuma nodrošināšanā:

Satversmes tiesa. Lieta 2016-31-01; 09.11.2016. Tiesneses Inetas Ziemeles atsevišķās domas, 7. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2019-37-0103; 28.09.2020. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 191, 02.10.2020., 29.3.p.; Satversmes tiesa. Lieta 2009-11-01; 18.01.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 10, 20.01.2010., 7.2. p.; Čehijas Republikas Konstitucionālā tiesa. Lieta PL. ÚS 18/06; 11.07.2006; Izraēlas Augstākā tiesa. Lieta United Bank Mizrahi v. Migdal Cooperative Village, CA 6821/83 (1995); 09.11.1995., p. 78, 266; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 58688/11 Harabin v Slovakia; 20.11.2012., p. 133; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 1571/07 Bilgen v Turkey, 09.03.2021., p. 58; Indijas Augstākā tiesa. Lieta S.P. Gupta v. Union of India, AIR 1982 SC 149, 1981 (Supp) SCC 87, 1982 2 SCR; 30.12.1981. Spriedums, p. 27; Lietuvas Konstitucionālā tiesa. Lietas 125/2010-26/2011-21/2012-6/2013-8/2013-10/2013; 01.07.2013. Spriedums, p. VII 7.1; Lietuvas Konstitucionālā tiesa. Lieta 38/04-39/04; 22.10.2007. Spriedums; Lietuvas Konstitucionālā tiesa. Lieta 06/2008-18/2008-24/2010; 29.06.2010. Spriedums; Lietuvas Konstitucionālā tiesa. Lieta 27/2009-29/2009-30/2009-31/2009-53/2010-55/2010; 14.02.2011. Spriedums; House of Lords. Lieta A and others v. Secretary of State for the Home Department, [2004] UKHL 56; 16.12.2004., p. 42; Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-791/19; 15.07.2021. Spriedums (virspalāta), 51., 58. p.; Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-896/19; 20.04.2021. Spriedums (virspalāta), p. 51; Eiropas Savienības Tiesa. Apvienotās lietas C-127/19, C-195/19, C-291/19, C-355/19 un C-397/19; 18.05.2021. Spriedums (virspalāta), p. 162; Bisarya, S., Bulmer, W.E. (2017). Rule of Law, Democracy and Human Rights: The Paramouncy of Moderation. Adams, M., Meuwese, A., Ballin, E.H. (red.). *Constitutionalism and the Rule of Law. Bridging Idealism and Realism*. Cambridge University Press, p. 124; Jenkins, D. (2016). Procedural Fairness and judicial review of counter-terrorism measures. Scheinin, M., Krunke, H., Aksenova, M (red.). *Judges as Guardians of Constitutionalism and Human Rights*. UK, USA, Edward Elgar Publishing Ltd, p. 176; Shetreet, S. (2014); Helmke, G., Rosenbluth, F. (2009). Regimes and the Rule of Law: Judicial Independence in Comparative Perspective, Vol. 12, p. 346. Iegūts 10.03.2021. no: https://pdfs.semanticscholar.org/2a85/41b4b6818df71240429792807a1c25112d09.pdf?_ga=2.60704365.156044544.9.1615364106-1080289907.1610823050

¹⁴⁰ Par neatkarīgas tiesas lomu varas dalīšanas principa īstenošanā:

Klug, H. (2017). Institutional Integrity and the Promise of Constitutionalism: Justice Moseneke, Judicial Authority and the Separation of Powers. University of Wisconsin Law School, Legal Studies Research Paper Series Paper No. 1521, Acta Juridica 3(2017), p. 16.; McMillan, J. (2010). Re-Thinking the Separation of Powers. Federal Law Review Vol 38, Issue 3, p. 425. Iegūts 29.01.2021. no: <http://www.austlii.edu.au/au/journals/FedLRev/2010/18.pdf>; Univeristy of Cape Town (2014). Has the South African Constitutional Court Over-reached? A Study of the Court's Application of the Separation of Powers Doctrine between 2009 and 2013. Univeristy of Cape Town. Democratic Governance and Rights Unit, p. 10. Iegūts 23.01.2021. no: http://www.dgru.uct.ac.za/sites/default/files/image_tool/images/103/Separation%20of%20Powers%20Draft%20August%202014.pdf; Roux, T. (2013). The Politics of Principle. The First South African Constitutional Court, 1995-2005. Cambridge University Press, pp. 367-368; O'Regan, K. (2005). Checks and Balances Reflections on the Development of the Doctrine of Separation of Powers under the South African Constitution. F W De Klerk Memorial Lecture, Potchefstroom Electronic Law Journal, Vol 8, No 1, pp. 124-125; Bonilla Maldonado, D. (2018). The Conceptual Architecture of the Principle of Separation of Powers. Landau, D., Bilchitz, D. (red.). *The Evaluation of the Separation of Powers Between the Global North and the Global South*. Edward Elgar, pp. 145, 148; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Therrien (Re) 2 SCR 3, No 27004; 07.06.2001. Spriedums, p. 108; Ziemele, I. (2021). Satversmes tiesa kā vērtību tiesa: pirmie 25 gadi. Jurista Vārds, 07.12.2021., 49 (1211); European Court of Human Rights (2020). Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a Fair Trial (Criminal Limb), updated on 31 December 2020, p. 22. Iegūts 21.09.2021. no: <https://www.refworld.org/category,LEGAL,,,,,6048e2a00,0.html>

¹⁴¹ Par neatkarīgas tiesas lomu cilvēka tiesību un brīvību aizsargāšanā:

Satversmes tiesa. Lieta 2010-09-01; 13.10.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 164, 15.10.2010., 10. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2011-11-01; 03.02.2012. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 21, 07.02.2012., 11.1. p.; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Therrien (Re) 2 SCR 3, No 27004; 07.06.2001. Spriedums, p. 108; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Cooper v. Canada (Human Rights Commission) 3 SCR 854, No 24134, 24135; 21.11.1996., p. 16; Seibert-Foht, A. (2012). Judicial Independence in Transition. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 7; Shetreet, S. (2014). Judicial Independence, Liberty, Democracy and International Economy. Shetreet, S. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Rule of Law and World Peace*. Leiden. Boston: Brill Nijhoff, p. 15; Rechberger, W. (2012). The Impact of the ECHR Jurisprudence on the Austrian Practice in the Field of Judicial Independence. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 231; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Cooper v. Canada (Human Rights Commission) 3 SCR 854, No 24134, 24135; 21.11.1996., p. 16; Scheinin M., Krunke H., Aksenova M. (2016). Judges as Guardians of Constitutionalism and Human Rights. Edward Elgar Publishing Ltd., DOI 10.4337/9781785365867, p. 5.

kā arī demokrātijas un citu konstitucionālo vērtību stiprināšanā,¹⁴² tādējādi atklājot četrus **tiesas lomas konstitucionālās dimensijas** virzienus.

Veidojot tiltu starp tiesībām un sociālo īstenību, tiesa pilnveido tiesisko sistēmu,¹⁴³ atklāj pilnībā tiesību sistēmu¹⁴⁴ un nodrošina tās elastību,¹⁴⁵ tādējādi īstenojot **tiesas lomas tiesisko dimensiju**. Tiesa šo lomu īsteno, gan vērtējot un atklājot normas saturu laikā,¹⁴⁶ gan dodot

¹⁴² Par neatkarīgas tiesas lomu demokrātijas un citu konstitucionālo vērtību stiprināšanā:

Ziemele, I., Spale, A., Jurcēna, L. (2017). Latvia: The State of Liberal Democracy. Albert, R., Lamdau, D., Faraguna, P., Drugda, S. (red.). *2017 Global Review of Constitutional Law*. Leiden. Boston: Brill Nijhoff, pp. 172-176. Iegūts 28.10.2021. no: <http://www.iconnectblog.com/2018/07/now-available-the-i%C2%B7connect-clough-center-2017-global-review-of-constitutional-law/>; Ziemele, I. (2021). Satversmes tiesa kā vērtību tiesa: pirmie 25 gadi. *Jurista Vārds*, 07.12.2021., 49 (1211); Moseneke, D. (2011). Striking a Balance Between the Will of the People and the Supremacy of the Constitution. *Claude Leon Public Lecture, University of Cape Town*, 29.09.2011., p. 14; Ziemele, I. (2020). Uzruna Satversmes tiesas svinīgajā sēdē 2020. gada 10. janvārī. Iegūts 26.02.2023. no: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/runas-un-raksti/satversmes-tiesas-priekssedetajas-ineta-ziemeles-uzruna-satversmes-tiesas-svinigaja-sede/>; Satversmes tiesa. Lieta 2015-06-01; 12.11.2015. Spriedums. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 223, 13.11.2015., 11.1.p.; Satversmes tiesa. Lieta 2016-31-01; 26.10.2017. Spriedums. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 214, 27.10.2017., 22.1.p.; Ziemele, I. (2017). Esam mazliet iespruđuši. *Ir*, 18.06.2017. Iegūts 26.02.2023. no: <https://ir.lv/2017/06/06/esam-mazliet-iesprudusi/>; Ziemele, I. (2020). Cilvēka cieņa tehnoloģiju virzītā pasaulē: konstitucionālo tiesu loma; Satversmes tiesa. Lieta 2010-11-01; 11.06.2010. Lēmums par tiesvedības izbeigšanu. Publicēts: *Latvija Vēstnesis*, 95, 16.06.2010., 10.2. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2019-33-01; 26.11.2020. Tiesneša Alda Laviņa atsevišķās domas, 3.4. p. Iegūts 20.08.2021. no: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2019/12/2019-33-01_Lavins.pdf#search=; Satversmes tiesa. Lieta 2010-09-01; 13.10.2010. Spriedums. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 164, 15.10.2010., 6. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2005-24-01; 11.04.2006. Spriedums. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 61, 18.04.2006., 8. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2017-02-03; 19.12.2017. Spriedums. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 254, 21.12.2017., 19.1. p.; 5.03.2019. spriedums lietā Nr. 2018-08-03, 11.p.; Satversmes tiesa. Lieta 2019-24-03; 25.06.2020. Spriedums. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 121, 26.06.2020., 17.1.p.; Satversmes tiesa. Lieta 2019-27-03; 09.07.2020. Spriedums. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 131, 10.07.2020., 20.1. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2019-32-01; 18.09.2020. Spriedums. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 182, 21.09.2020., 12. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2002-04-03; 22.10.2002. Spriedums. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 154, 24.10.2002., s.d. 3. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2007-21-01; 16.04.2008. Lēmums par tiesvedības izbeigšanu. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 62, 22.04.2008., 12. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2006-03-0106; 23.11.2006. Spriedums. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 192, 01.12.2006., 6. p.

¹⁴³ Seibert-Fohr, A. (2020). Judicial Independence and Democratic Accountability: The Function and Legitimacy of the German Federal Constitutional Court.. Ballin, E.H., Schyff, G., Stremler, M. (red.). *European Yearbook of Constitutional Law 2019. Judicial Power: Safeguards and Limits in a Democratic Society*. T.M.C. Asser Press, 1st ed. 2020 edition, pp. 47, 50, 51; Smiltēna, A. (2013). Latvijas tiesību sistēma un likumdevēja kritiskās kļūdas. *Jurista Vārds*, 12.02.2013., 6 (757). Iegūts 08.02.2023. no: <https://juristavards.lv/doc/254656-latvijas-tiesibu-sistema-un-likumdeveja-kritiskas-kludas/>; Larkins, C.M. (1996). Judicial Independence and Democratization: A Theoretical and Conceptual Analysis, *American Journal of Comparative Law*, 44(4), p. 606.

¹⁴⁴ Palmer, G. (1995). Judicial Selection and Accountability: Can the New Zealand System Survive? Gray, B.D., McClintock, R.B. (red.). *Courts and Policy: Checking the Balance*. Brookers, Wellington, p. 11; Barak, A. (2002). A Judge on Judging: The Role of a Supreme Court in a Democracy. *Faculty Scholarship Series*. Paper 3692, p. 26; Satversmes tiesa. Lieta 2004-25-03; 22.04.2005. Lēmums par tiesvedības izbeigšanu. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 69, 03.05.2005., 6. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2008-35-01; 07.04.2009. Spriedums. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 56, 09.04.2009., 13., 19.2.p.; Satversmes tiesa. Lieta 2016-07-01; 08.03.2017. Spriedums. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 52, 10.03.2017., 25.2. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2018-07-05; 15.11.2018. Spriedums. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 227, 16.11.2018., 14.1. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2006-03-0106; 23.11.2006. Spriedums. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 192, 01.12.2006., 11. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2013-09-01; 19.11.2013. Spriedums. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 227, 21.11.2013., 12. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2010-44-01; 20.12.2010. Spriedums. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 202, 22.12.2010., 11. p.

¹⁴⁵ Satversmes tiesa. Lieta 2019-22-01; 24.09.2020. Spriedums. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 187, 28.09.2020., 19. p.

¹⁴⁶ Indijas Augstākā tiesa. Lieta C. Ravichandran Iyer v Justice A.M. Bhattocharjee (1995) 5SCC 457; 5.09.1995., p. 14. Iegūts 14.03.2021. no: <https://www.casemine.com/judgement/in/5609accce4b014971140fc64>; Satversmes tiesa. Lieta 2017-25-01; 29.06.2018. Spriedums. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 130, 02.07.2018., 13.2. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2017-25-01; 29.06.2018. Spriedums. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 130, 02.07.2018., 13.2. p.

vispārīgas un detalizētas, tiešas un netiešas norādes likumdevējam,¹⁴⁷ tādējādi ietekmējot tiesību sistēmas pilnveidošanu. Te īpaša nozīme ir tā dēvētajam ilglaicīgajam dialogam starp likumdevēju un tiesu varu,¹⁴⁸ kā arī normatīvajos aktos paredzētajam īpašajam tiesību sistēmu attīstošajam instrumentam – tiesneša atsevišķajām domām.¹⁴⁹

Tiesas lomas politiskā dimensija izpaužas, tiesai izlemjot tiesiskus strīdus,¹⁵⁰ kā arī tiesnešiem piedaloties tiesiskās diskusijās par politiski aktuāliem jautājumiem un darbojoties kā ekspertiem.¹⁵¹ Savukārt tiesnešu pastarpinātu (netiešu) iesaisti politisku jautājumu risināšanā nosaka politikas un tiesību ciešā saistība,¹⁵² apzināta politisku jautājumu nerisināšana un tāpēc to nonākšana tiesā¹⁵³ un tiesas kompetence, proti, ietekme uz izpildvaras un likumdevēja varas darbību,¹⁵⁴ galējā lēmumpieņemšanas tiesība, nosakot politisko institūciju un amatpersonu kompetences un rīcības brīvības robežas, un konstitucionālās kontroles īstenošana.¹⁵⁵

¹⁴⁷ Satversmes tiesa. Lieta 2017-23-01; 14.06.2018. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 119, 15.06.2018., 13.1. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2004-21-01; 06.04.2005. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 55, 07.04.2005., 6. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2020-49-01; 27.05.2021. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 103, 31.05.2021., 29.2. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2009-42-0103; 17.02.2010. Lēmums par tiesvedības izbeigšanu. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 29, 19.02.2010., 11. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2007-23-01; 03.04.2008. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 56, 10.04.2008., 7. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2007-24-01; 09.05.2008. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 73, 13.05.2008., 12. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2011-17-03; 02.05.2012. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 69, 03.05.2012., 14.1. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2017-30-01; 11.10.2018. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 203, 15.10.2018., 19. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2019-32-01; 18.09.2020. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 182, 21.09.2020., 14.p.; Satversmes tiesa. Lieta 2011-21-01; 06.06.2012. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 89, 07.06.2012., 9. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2013-05-01; 12.02.2014. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 33, 14.02.2014., 21. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2003-19-0103; 14.01.2004. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 7, 15.01.2004., 9.3. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2010-70-01; 20.05.2011. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 82, 27.05.2011., 13. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2013-08-01; 09.01.2014. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 8, 13.01.2014., 13. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2017-20-0103; 23.05.2018. Lēmums par tiesvedības izbeigšanu. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 103, 28.05.2018., 17. p.

¹⁴⁸ Hope, D. (2016). Judges as guardians of constitutionalism and human rights: the judiciary and counter-terrorism in the United Kingdom. Scheinin, M., Krunke, H., Aksenova, M (red.). *Judges as Guardians of Constitutionalism and Human Rights*. UK, USA, Edward Elgar Publishing Ltd, p. 104.

¹⁴⁹ Satversmes tiesa. Lieta 2015-22-01; 04.07.2016. Tiesneses Sanitas Osipovas atsevišķās domas, 7. p. Iegūts 20.08.2021. no: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2015/10/2015-22-01_Atseviskas_domas_Sanita_Osipova.pdf#search=; Satversmes tiesa. Lieta 2016-31-01; 09.11.2016. Tiesneses Inetas Ziemeles atsevišķās domas, 7. p.

¹⁵⁰ Gee, G., Hazell, R. Malleon, K. (2015). *The Politics of Judicial Independence in the UK's Changing Constitution*. Cambridge University Press, p. 2; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Ref re Remuneration of Judges of the Prov. Court of P.E.I.; Ref re Independence and Impartiality of Judges of the Prov. Court of P.E.I. 3 SCR 3, No 24508, 24778; 18.09.1997., p. 140.

¹⁵¹ Satversmes tiesa. Lieta 2012-16-01; 10.05.2013. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 90, 13.05.2013., 29.2. p.

¹⁵² Satversmes tiesa. Lieta 2014-16-01; 02.03.2015. Lēmums par tiesvedības izbeigšanu. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 45, 04.03.2015., 12. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2005-12-0103; 16.12.2005. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 203, 20.12.2005., 17. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2009-111-01; 22.06.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 100, 28.06.2010., 14. p.

¹⁵³ Lurie, G., Shany, Y. (2021). The Institutional Role of the Judiciary in Israel's Constitutional Democracy. Barak, A., Medina, B., Roznai, Y. (red.). *Oxford Handbook on the Israeli Constitution* (Forthcoming), p. 19; Abbasi, H.A. (2012). Judicial Independence, Constitutions, and Politicians. Iegūts 26.04.2017. no: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2109901; Univeristy of Cape Town (2014). Has the South African Constitutional Court Over-reached? A Study of the Court's Application of the Separation of Powers Doctrine between 2009 and 2013. Univeristy of Cape Town. Democratic Governance and Rights Unit, p. 11.

¹⁵⁴ Ríos-Figueroa, J. (2019). Judicial review and democratic resilience: Afterword to the Foreword by Doreen Lustig and J. H. H. Weiler, *International Journal of Constitutional Law*, Vol. 17, Issue 1, p. 23.

¹⁵⁵ Rodiņa, A., Spale, A. (2013). Satversmes 85. panta komentārs. *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole*. Latvijas Vēstnesis, 120. lpp.; Jeffrey K.S., Reenock, Ch., Holsinger, J.,

Tiesas lomas ekonomiskā dimensija atklājas, tiesai iesaistoties ekonomisku jautājumu risināšanā,¹⁵⁶ nodrošinot tiesiskumu kā priekšnoteikumu ekonomikas attīstībai¹⁵⁷ un aizsargājot indivīdu ekonomiskās intereses un ar to saistītās tiesības.¹⁵⁸

Tiesas lomas sociālā dimensija atklājas, tiesai nodrošinot tiesiskumu¹⁵⁹ un aizsargājot indivīdu konkrētu lietu ietvaros.¹⁶⁰ Tiesa darbojas kā kļūdu labotājs arī sociālajos jautājumos, un, izskatot konkrētas lietas, tā izmanto tiesības sociālā taisnīguma nodrošināšanai.¹⁶¹ Neatkarīga tiesu vara ne tikai ierobežo valsts rīcību,¹⁶² tā spēj būtiski ietekmēt dažādu cilvēka labklājības aspektu saglabāšanu un veicināšanu,¹⁶³ definējot likumdevēja pienākumus¹⁶⁴ un pat izstrādājot zināmas

Lindberg, S. (2018). Can Courts Be Bulwarks of Democracy? Iegūts 24.12.2021. no: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3213165.

¹⁵⁶ Shetreet, S., Forsyth, C. (2012) *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, Preface; Shetreet, S. (2014). *The Culture of Judicial Independence. Rule of Law and World Peace*. Leiden. Boston: Brill Nijhoff, Preface, p. XXXIV; Barro, R. J. (1996). *Determinants of Economic Growth: A Cross-Country Empirical Study*, NBR Working Papers 5698, National Bureau of Economic Research, Inc., p. 118. Iegūts 07.03.2021. no: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w5698/w5698.pdf; Ziemele, I. (2018). Uzruna Latvijas tiesnešu konferencē.

¹⁵⁷ Di Federico, G. (2012). *Judicial Independence in Italy*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 39; Guarneri, C., Piana, D. (2012). *Judicial Independence and the Rule of Law: Exploring the European Experience*. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 113; Rios-Figueroa, J., Staton, J.K. (2009). *Unpacking the Rule of Law: A Review of Judicial Independence Measures*, p. 48; Di Federico, G. (2012). *Judicial Independence in Italy*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 398; Rios-Figueroa, J., Jeffrey K. Staton, J.K. (2014). *An Evaluation of Cross-National Measures of Judicial Independence*. *Journal of Law, Economics, and Organization* Advance Access, Vol 30, Issue 1, p. 129.; Shetreet, S., Forsyth, C. (2012) *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, Preface.; Moseneke, D. (2011). *Striking a Balance Between the Will of the People and the Supremacy of the Constitution*. Claude Leon Public Lecture, University of Cape Town, 29.09.2011., p. 17.

¹⁵⁸ Barro, R. J. (1996). *Determinants of Economic Growth: A Cross-Country Empirical Study*, NBR Working Papers 5698, National Bureau of Economic Research, Inc., p. 118; Moseneke, D. (2011). *Striking a Balance Between the Will of the People and the Supremacy of the Constitution*. Claude Leon Public Lecture, University of Cape Town, 29.09.2011., p. 17.

¹⁵⁹ McCormack, W. (2012). *Judicial Independence in the Face of Violence*. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 170.

¹⁶⁰ Ziemele, I. (2018). Uzruna Latvijas tiesnešu konferencē; Satversmes tiesa. Lieta 2012-12-01; 13.02.2013. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 33, 15.02.2013., 14.1., 14.3. pp.

¹⁶¹ Jurcēna, L. (2007). *How the Constitutional Principle of the Social State Influences Interpretation of Rights in the Decisions of the Constitutional Court of the Republic of Latvia*. 2007, Russia, Moscow, Institute of Law and Public Policy X International Forum on Constitutional Justice "Constitutional Principle of Social State and its Application by the Constitutional Courts"; Jurcēna, L. (2012). *Tiesību uz sociālo nodrošinājumu saturs*. Aktuālā Satversmes tiesas prakse, Jurista Vārds, 25.09.2012, Nr. 39 (738); Satversmes tiesa. Lieta 2012-12-01; 13.02.2013. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 33, 15.02.2013., 14.2.4. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2019-27-03; 09.07.2020. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 131, 10.07.2020., 20.1.p.

¹⁶² Satversmes tiesa. Lieta 2006-04-01; 08.11.2006. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 183, 15.11.2006., 16. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2007-13-03; 19.12.2007. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 207, 28.12.2007., 8.4. p.; Satversmes tiesas 11.12.2006. Spriedums lietā Nr. 2006-10-03, 16.1.p.

¹⁶³ Ziemele, I. (2018). *Mums jāveido 21. gadsimta tiesa*. Ir, 09.02.2018.

¹⁶⁴ Piemēram, Satversmes tiesa. Lieta 2001-12-01; 19.03.2002. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 44, 20.03.2002., s.d. 2. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2004-21-01; 06.04.2005. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 55, 07.04.2005., 6. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2007-23-01; 03.04.2008. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 56, 10.04.2008., 7. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2010-70-01; 20.05.2011. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 82, 27.05.2011., 13. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2011-21-01; 06.06.2012. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 89,

vadlīnijas likumdevējam sociālo tiesību jomā.¹⁶⁵ No demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas izrietošais un šobrīd Satversmes ievadā iekļautais, cilvēka cieņā balstītais sociāli atbildīgas valsts princips lielā mērā ar tiesas starpniecību arvien vairāk ietekmē sociāli ekonomiskos procesus valstī, palielinot tiesas lomu sociālajā jomā.¹⁶⁶

Ierobežota izpratne par tiesas lomu demokrātiskā tiesiskā valstī var negatīvi ietekmēt ne vien tiesu sistēmas attīstību, tai skaitā tiesnešu neatkarības nodrošināšanu, bet arī visus pārējos procesus valstī. Tomēr tiesas lomas dažādo dimensiju nošķiršana neietekmē tiesas un tiesneša lomu. Vēl jo vairāk – šīs dimensijas ne vienmēr iespējams nošķirt, tās bieži pārklājas. Arī Satversmes tiesa ir tieši norādījusi uz, piemēram, sociālās jomas tiešo sasaisti ar valsts ekonomiskajiem¹⁶⁷ un politiskajiem¹⁶⁸ jautājumiem. Tāpēc patiesai tiesas lomas un tās attīstības izpratnei nepieciešams apzināties dažādas tās dimensijas, bet nav nepieciešams tās formāli nošķirt.

07.06.2012., 9. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2019-25-03; 16.07.2020. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 137, 20.07.2020., 21. p.

¹⁶⁵ Satversmes tiesa. Lieta 2004-03-01; 25.10.2004. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 169, 26.10.2004.; Satversmes tiesa. Lieta 2010-20-0106; 17.02.2011. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 29, 22.02.2011., 12.1. p.; Piemēram, Satversmes tiesa. Lieta 2003-19-0103; 14.01.2004. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 7. p., 15.01.2004., 9.3. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2007-24-01; 09.05.2008. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 73, 13.05.2008., 12. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2009-42-0103; 17.02.2010. Lēmums par tiesvedības izbeigšanu. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 29, 19.02.2010., 11. p.

¹⁶⁶ Satversmes tiesa. Lieta 2019-24-03; 25.06.2020. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 121, 26.06.2020., 17.1. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2016-14-01; 19.10.2017. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 209, 20.10.2017., 26. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2019-10-0103; 20.03.2020. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 59, 24.03.2020., 25.3.2. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2009-08-01; 26.11.2009. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 187, 27.11.2009., 15., 21. pp.; Satversmes tiesa. Lieta 2009-43-01; 21.12.2009. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 201, 22.12.2009., 15. p.

¹⁶⁷ Satversmes tiesa. Lieta 2006-10-03; 11.12.2006. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 201, 19.12.2006., 13.3. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2019-24-03; 25.06.2020. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 121, 26.06.2020., 17.1. p.

¹⁶⁸ Satversmes tiesa. Lieta 2005-08-01; 11.11.2005. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 183, 16.11.2005., 9. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2006-10-03; 11.12.2006. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 201, 19.12.2006., 22.3.p.; Satversmes tiesa. Lieta 2009-44-01; 15.03.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 43, 17.03.2010., 22.p.

2. TIESNEŠU NEATKARĪBAS JĒDZIENS UN DEFINĪCIJA

Šajā nodaļā autore definēs “tiesnešu neatkarības” jēdzienu. Ievērojot to, ka tiesnešu neatkarība ir jēdziens ar plašu saturu (sk. 5. nodaļu), definīcijā atklāts vienīgi tā apjoms, iezīmējot jēdziena robežas, un galvenais saturs – nepieciešamo un reizē arī pietiekamo (būtisko) pazīmju kopums.

Autore šajā nodaļā sākotnēji aplūkos tiesību literatūrā, starptautiskajos dokumentos, tiesu praksē konstatējamus mēģinājumus definēt tiesnešu neatkarību, kā arī atspoguļos dažādos avotos sniegto jēdziena raksturojumu, jo tas ir saistīts ar tiesnešu neatkarības saturu un ietekmē definīciju. Tad tiks analizētas dažādos avotos pieejamās definīcijas. Lai definētu tiesnešu neatkarību, autore sākumā, analizējot tiesnešu neatkarības mērķi, aplūkojot atšķirīgu subjektu un dažāda veida ietekmes, pamatojot nepieciešamību nošķirt pieļaujamo no nepieļaujamas ietekmes, atlasīs definīcijā ietvertās būtiskās pazīmes. Savukārt, ņemot vērā, ka tiesnešu neatkarība tiek definēta gan kā vērtība, gan kā atbildība un pienākums, gan kā brīvība, gan kā princips, līdzeklis, spēja un pazīme utt., tiks aplūkoti dažādos avotos pieejamie tiesnešu neatkarības apzīmējumi un pamatots definīcijā izvēlētais. Nodaļas noslēgumā autore aizstāvēšanai piedāvās tiesnešu neatkarības definīciju.

2.1. Tiesnešu neatkarības jēdziena raksturojums

Tiesneša neatkarība nozīmē tiesneša spēju īstenot tiesas spriešanas funkciju bez ārējas – tiešas vai netiešas – iejaukšanās vai nepienācīgas ietekmes. Tiesnešu neatkarības jēdziens laika gaitā ir attīstījies un, kā tas norādīts ne tikai tiesību literatūrā, bet arī tiesu praksē, tas nepārtraukti turpina attīstīties.¹⁶⁹ Viedokļi par to, kas būtu nepieciešams, vēlams un reāls tiesnešu neatkarības nodrošināšanai, ir dažādi, uz ko tieši norādījusi arī Kanādas Augstākā tiesa.¹⁷⁰ Atšķirīgas tiesnešu neatkarības jēdziena uztveres var pastāvēt dažādās tiesību kultūrās un dažādos laikos.¹⁷¹ Tāpēc arī definīcijā atklātais jēdziena saturs un apjoms atšķiras. Jēdziens „tiesnešu neatkarība” ir vāji definēts,¹⁷² un vēl aizvien notiek kaislīgas diskusijas par nosacījumiem, kas nodrošina tiesnešu neatkarību, un šo nosacījumu pilnīgu uzskaitījumu. Savukārt daži zinātnieki pat uzstāj, ka tiesnešu

¹⁶⁹ Dienvidāfrikas Konstitucionālā tiesa. *Lieta Van Rooyen and Others v The State and Others (General Council of the Bar of South Africa Intervening)*, CCT 21/01 (2002) ZACC 8; 2002 (5) SA 246 (CC); 2002 (8) BCLR 810 (CC); 11.06.2002., p. 75. Iegūts 12.03.2017. no: <http://www.saflii.org/za/cases/ZACC/2002/8.html>

¹⁷⁰ Kanādas Augstākā tiesa. *Lieta Provincial Court Judges' Assn. of New Brunswick v. New Brunswick (Minister of Justice)* 2 SCR 286, No 29525, 30006, 30148, 30477; 22.07.2005., p. 2.

¹⁷¹ Daly, P. (2020). *Judicial Independence and Accountability in the British Constitution*. Ballin, E.H., Schyff, G., Stremler, M. (red.). *European Yearbook of Constitutional Law 2019. Judicial Power: Safeguards and Limits in a Democratic Society*. T.M.C. Asser Press, 1st ed. 2020 edition, p. 146.

¹⁷² Melton, J., Ginsburg, T. (2014). *Does De Jure Judicial Independence Really Matter? A Reevaluation of Explanations for Judicial Independence*. University of Chicago Law School, Coase-Sandor Institute for Law & Economics Working Paper No. 612, pp. 186-217.

neatkarība vairs nav „lietderīgs analītisks jēdziens”.¹⁷³ Tas neesot noderīgs, jo neveicinot nedz izpratni par to, kā tiesām būtu jādabojas, nedz arī izpratni par vēlamo tiesu modeli.¹⁷⁴ Šis jēdziens neesot vajadzīgs un nepieciešams, jo diskusijas par tiesas spriešanu, par institucionālajām prasībām tiesu varai, par to, kāpēc kādas noteiktas tiesu institūcijas būtu nepieciešamas un kā tām būtu jādabojas, būtu skaidrākas un progress tiktu sasniegts straujāk, ja atmestu jēdzienu.¹⁷⁵ Vienlaikus norādīts, ka būtisks ir ne vien jēdziens, bet arī tā definīcija, jo neskaidrība ar tiesnešu neatkarības definīciju deformējot tiesnešu neatkarības tā saucamo starpniecības funkciju, proti, neatkarība esot nodrošināma, veicināma un aizsargājama vienīgi citu būtisku mērķu sekmēšanai.¹⁷⁶ Autoresprāt, problēma var būt jēdziena neprecīzā definēšanā, bet nevis definīcijas esamībām.

Tiek uzskatīts, ka tiesnešu neatkarības jēdzienu ir grūti definēt. Pirmkārt, kā norādīts tiesību literatūrā, tas ir kompleksāks jēdziens, nekā tas pirmšķietami izskatās.¹⁷⁷ Otrkārt, tas ir plašs jēdziens, un dažādās tiesību kultūrās un dažādos laikos var pastāvēt atšķirīga tā uztvere.¹⁷⁸ Treškārt, tas esot netverams jēdziens, kas ietver vairākas savstarpēji saistītas pazīmes, un tikai tāda ļoti augstas vispārinātības līmeni valda vienprātība attiecībā uz to, ko tiesnešu neatkarība nozīmē praktiski.¹⁷⁹

Tiesību literatūrā tiesnešu neatkarības jēdziens ir raksturots dažādi – ne tikai kā plašs, komplekss un netverams, kas, kā jau norādīts, sarežģī šā jēdziena definēšanu, bet arī kā instrumentāls, relatīvs, neabsolūts un absolūts, negatīvs un pozitīvs, attiecību, reaģējošs, retorisks, dinamisks utt. Autore aplūkos dažādos avotos sniegto jēdziena raksturojumu, jo tam ir nozīme, gan atklājot tiesnešu neatkarības saturu plašāk un detalizētāk, gan arī veidojot definīciju.

Tiesnešu neatkarība esot **instruments jeb „instrumentāls jēdziens”**,¹⁸⁰ proti, tā nav mērķis pats par sevi, bet ir līdzeklis mērķa – tiesneša objektivitātes – sasniegšanai un nodrošināšanai. Ievērojot šo jēdziena „instrumentālo” dabu, tiesnešu neatkarības saturs esot

¹⁷³ Rankin, M.B. (2012). Access to Justice and the Institutional Limits of Independent Courts. Windsor Yearbook on Access to Justice, Vol 30(1), p. 113; Kornhauser, L.A. (2002). Is Judicial Independence a Useful Concept? Burbank, S.B., Friedman, B. (red.). *Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach*. New York: Sage Publications Inc, pp. 45-54.

¹⁷⁴ Kornhauser, L.A. (2002). Is Judicial Independence a Useful Concept? Burbank, S.B., Friedman, B. (red.). *Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach*. New York: Sage Publications Inc, p. 45.

¹⁷⁵ Turpat, p. 54.

¹⁷⁶ Turpat, pp. 50-51.

¹⁷⁷ Fiss, O.M. (1993). The Limits of Judicial Independence. *The University of Miami Inter-American Law Review*, Vol. 25, No. 1, p. 57.

¹⁷⁸ Daly, P. (2020). Judicial Independence and Accountability in the British Constitution. Ballin, E.H., Schyff, G., Stremler, M. (red.). *European Yearbook of Constitutional Law 2019. Judicial Power: Safeguards and Limits in a Democratic Society*. T.M.C. Asser Press, 1st ed. 2020 edition, p. 146.

¹⁷⁹ Gee, G., Hazell, R. Malleson, K. (2015). *The Politics of Judicial Independence in the UK's Changing Constitution*. Cambridge University Press, p. 4.

¹⁸⁰ *Instrumental concept*

atkarīgs no tās mērķa, proti, no tā, kādas vērtības šai neatkarībai ir jānodrošina.¹⁸¹ (sk. 2.3. apakšnodaļu)

Tiesnešu neatkarība esot „**attiecību jēdziens**”,¹⁸² proti, tas atklājas tiesu varas un tiesnešu kā tiesu varas pārstāvju attiecībās ar pārējiem varas atzariem, institūcijām un amatpersonām, kā arī tiesu varas iekšienē pastāvošajās savstarpējās tiesnešu attiecībās. Tieši attiecībās izpaužas arī jēdziena reaģējošā jeb atbildes būtība, proti, tas reaģē uz konkrētiem draudiem.¹⁸³ Līdz ar to tiesnešu neatkarības saturam būtu jābūt tādām, lai tas spētu regulēt minētās attiecības, ierobežojot iespējas nepamatoti ietekmēt tiesas spriešanu.¹⁸⁴ Tāpēc, piemēram, profesors Pīters Rasels (*Peter Howard Russel*) uzskatīja, ka, definējot tiesnešu neatkarības saturu, sākotnēji būtu identificējamas attiecības, kurās iespējams ietekmēt tiesnešu spēju pildīt tiesas funkciju – spriest tiesu objektīvi.¹⁸⁵ Tas palīdzētu konstatēt visus tiesnešu neatkarības elementus. Turklāt tiek uzskatīts, ka šīs tiesnešu neatkarību ietekmējošās attiecības ir saistītas ne tikai ar tiesnešu amatā apstiprināšanu, pilnvaru termiņu vai atalgojumu, bet arī ar tiesas kompetenci, neatkarīgu tiesas administrēšanu, karjeras virzību utt.¹⁸⁶

Tiesnešu neatkarības jēdziens, no vienas puses, esot **negatīvs** – tas ietver spēju izvairīties no ietekmes, no otras puses, tas esot **pozitīvs**, jo ietver sevī tiesneša spēju sekot savai izpratnei par vēlamu – patieso, labo, taisnīgo un tiesisko.¹⁸⁷

Tiesību zinātnē pastāv diskusijas par to, vai tiesnešu neatkarība ir relatīvs vai absolūts jēdziens. Pamatā tiek runāts par tiesnešu neatkarību kā „**relatīvu jēdzienu**”¹⁸⁸, proti, tas neesot **absolūts**. Tiesību literatūrā iespējams identificēt vairākus iemeslus, kāpēc tiesnešu neatkarības jēdziens neesot un nevarot būt absolūts. Pirmkārt, neviens nevēloties, lai tiesneši būtu absolūti neatkarīgi, proti, tik neatkarīgi, ka viņu nošķirtība no sabiedrības neļautu viņiem to saprast un būt ar to saistītiem. Tiesnešiem esot jārespektē sabiedrības viedoklis un aktuālas sociālās vērtības, kā

¹⁸¹ Rankin, M.B. (2012). Access to Justice and the Institutional Limits of Independent Courts. Windsor Yearbook on Access to Justice, Vol 30(1), p. 116; Storme, M. (2012). Independence of the Judiciary: The European Perspective. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 86; Di Federico, G. (2012). Judicial Independence in Italy. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 399.

¹⁸² *Relational concept*

¹⁸³ Bobek, M. (2008). The Fortress of Judicial Independence and the Mental Transitions of the Central European Judiciaries. *European Public Law*, Vol. 14, Issue 1, p. 101.

¹⁸⁴ Rankin, M.B. (2012). Access to Justice and the Institutional Limits of Independent Courts. Windsor Yearbook on Access to Justice, Vol 30(1), p. 116.

¹⁸⁵ Russell, P.G. (2001). Toward a General Theory of Judicial Independence. Russell P.H., O'Brien D.M. (red.). *Judicial Independence in the Age of Democracy: Critical Perspectives from around the World*. Charlottesville & London: University of Virginia Press, p. 4.

¹⁸⁶ Rankin, M.B. (2012). Access to Justice and the Institutional Limits of Independent Courts. Windsor Yearbook on Access to Justice, Vol 30(1), p. 116.

¹⁸⁷ Karlan, P.S. (1999). Two Concepts of judicial Independence, p. 2. Iegūts 01.05.2017. no: <http://www.usc.edu/dept/law/symposia/judicial/pdf/karlan.pdf>

¹⁸⁸ *Relative concept*

arī jāseko sabiedrības un politiskiem notikumiem.¹⁸⁹ Otrkārt, esot pilnīgi neiespējami, ka tiesneši būtu pilnībā nošķirti no visām varām un ietekmēm gan tiesu varas iekšienē, gan ārpus tās. Tāda nošķiršana neesot ne vēlama, nedz arī vajadzīga.¹⁹⁰ Treškārt, arī prasība pēc tiesneša atbildīguma un iespējas saukt tiesnesi pie atbildības izslēdzot iespēju runāt par tiesnešu neatkarību kā absolūtu vērtību.¹⁹¹ Sastopams pat viedoklis, ka, padarot tiesnesi atbildīgu, viņa neatkarība tiek samazināta par viņa atbildīguma apjomu, proti, atbildīgums ierobežojot neatkarību.¹⁹²

Profesors Džeroms Koens (*Jerome Alan Cohen*), runājot par tiesnešu neatkarības relatīvismu (*relativity*), norādījis uz vairākiem faktoriem, kas izslēdz tās absolūto formu: (1) tiesu varas atkarība no politiskām institūcijām attiecībā uz apstiprināšanu amatā un karjeras virzību; (2) tiesu varas atkarība no izpildvaras attiecībā uz spriedumu izpildi; (3) tiesu varas atkarība no likumdevēja attiecībā uz tiesu varas finansējumu; (4) politisko institūciju iespējas pārvarēt tiesas interpretāciju, grozot konstitūciju vai likumus; (5) politisko institūciju iespējas ietekmēt tiesnešu sastāvu.¹⁹³

Arī arguments, ka tiesnešu neatkarība varot mainīt apjomu, proti, salīdzinot tiesnešu neatkarību dažādās valstīs vai vienā valstī dažādos laika periodos, esot konstatējams, ka tā mēdz būt lielāka vai mazāka, norādot uz šā jēdziena it kā neabsolūto dabu.¹⁹⁴ Autore var piekrist, ka tiesnešu neatkarība, ciktāl tas attiecas uz tās saturu, ir mainīgs lielums. To, kāpēc nevar būt lielāka vai mazāka apjoma tiesnešu neatkarība, proti, nepilnīga tiesnešu neatkarība, autore pamatojusi šajā nodaļā tālāk tekstā. Autore līdzīgi nevar piekrist arī profesora Alfonso Čeloto (*Alfonso Celotto*) paustajam: jo augstākas tiesneša amata kandidātam izvirzītās profesionālās un pieredzes prasības, jo augstāka tiesas neatkarības pakāpe.¹⁹⁵

No Kanādas Augstākās tiesas judikatūras secināms, ka tiesnešu neatkarības līmeni var ietekmēt Konstitūcijā noteiktā tiesas institucionālā loma (tiesas kompetence). Visām tiesām,

¹⁸⁹ Palmer, G. (1995). *Judicial Selection and Accountability: Can the New Zealand System Survive?* Gray, B.D., McClintock, R.B. (red.). *Courts and Policy: Checking the Balance*. Brookers, Wellington, pp. 29-30.

¹⁹⁰ Rankin, M.B. (2012). *Access to Justice and the Institutional Limits of Independent Courts*. Windsor Yearbook on Access to Justice, Vol 30(1), p. 117; Rosenn, K.S. (1987). *The Protection of Judicial Independence in Latin America*. *19 U. Miami Inter-Am. L. Rev.*, 1, p. 3.

¹⁹¹ Allemeersch, B., Alen, A., Dalle, B. (2012). *Judicial Independence in Belgium*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 337.

¹⁹² Geyh, C. G. (2002). *Customary Independence*, Burbank, S.B., Friedman, B. (red.). *Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach*. New York: Sage Publications Inc, p. 161.

¹⁹³ Plank, T.E. (1996). *The Essential Elements of Judicial Independence and the Experience of Pre-Soviet Russia*. *William & Mary Bill of Rights Journal*, Vol. 5, Issue 1, Art. 2, p. 35.

¹⁹⁴ Cameron, C.M. (2002). *Judicial Independence. How Can You Tell It When You See It? And, Who Cares?* Burbank, S.B., Friedman, B. (red.). *Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach*. New York: Sage Publications Inc, p. 135.

¹⁹⁵ Celotto, A. (2020). *Italy and Its Constitutional Court*. Ballin, E.H., Schyff, G., Stremmler, M. (red.). *European Yearbook of Constitutional Law 2019. Judicial Power: Safeguards and Limits in a Democratic Society*. T.M.C. Asser Press, 1st ed. 2020 edition, p. 77.

kurām šī loma ir vienāda, arī neatkarības līmenis nodrošināms vienāds.¹⁹⁶ Autore piekrīt, ka loma ietekmē tiesneša neatkarību, tomēr uzskata, ka neatšķiras neatkarības līmenis, bet gan tās saturs. Darbā jau secināts, ka tiesas loma un līdz ar to arī tās ietekme ir atkarīga, citastarp, no normatīvajos aktos paredzētās tiesas kompetences. Latvijā atšķirīga kompetence un līdz ar to arī loma Satversmē paredzēta Satversmes tiesai, tāpēc ir ne vien pieļaujams, bet pat nepieciešams paredzēt cita satura neatkarību, attiecīgās papildu vai atšķirīgās prasības balstot šajā atšķirīgumā. Atšķirīgais saturs nemaina neatkarības līmeni, tas vienīgi tiek saturiski pieskaņots attiecīgajai tiesas lomai.

Atziņa, ka tiesnešu neatkarības jēdziens nenozīmē absolūtu neatkarību, sastopama gan doktrīnā, gan judikatūrā.¹⁹⁷ Šī ideja pamatā balstās uz demokrātiskas iekārtas principu, kam raksturīga savstarpēja kontrole un līdzsvars. Tiesu vara nav norobežota no pārējiem varas atzariem, bet gan ir demokrātiski atbildīga, kas izpaužas gan tiesnešu atlasē, gan kompetences apjoma respektēšanā, gan tiesas administrēšanā.¹⁹⁸

Vienlaikus sastopams arī pretējs viedoklis, proti, ka attiecībās ar citiem varas atzariem tiesnešiem nepieciešama absolūta neatkarība, jo tiesneši kā konstitūcijas sargātāji atrodies citādās pozīcijās nekā pārējie varas atzari.¹⁹⁹

Autore uzskata, ka apzinoties divus aspektus, kas nosaka neatkarības apjomu un iezīmē tās robežas – pirmkārt, tiesnešu neatkarības saistību ar tiesas spriešanas funkciju un, otrkārt, tiesnešu neatkarības mērķi – nodrošināt objektīvu tiesu, ir iespējams runāt par tiesnešu neatkarību kā absolūtu vērtību. Tiesnesis nepretendē uz plašāku neatkarību, kā tas būtu nepieciešams tiesas funkcijas izpildei un vienīgā neatkarīgas tiesas mērķa – objektīvas tiesas – nodrošināšanai. Tāpēc nav pamata runāt par kādu ierobežotu vai relatīvu šā jēdziena apjomu. Gadījumā, ja tiesnešu neatkarības **apjoms** būtu **nepilnīgs**, pastāvētu risks par nepamatotu tiesneša ietekmēšanu, un būtu pamats apšaubīt, vai tiesnesis spēj nodrošināt objektīvu tiesu.²⁰⁰ Attiecīgi gadījumā, ja tiesnešu neatkarības **apjoms** būtu **pārāk plašs** – plašāks nekā nepieciešams funkcijas izpildei un mērķa nodrošināšanai, tas radītu risku, ka tiesa varētu izmantot savu varu bezatbildīgi vai vismaz radīt par to iespaidu, kas grautu uzticēšanos tiesu varai. Profesore Kima Leina Šepele (*Kim Lane Scheppelle*) uzskata, ka ir noteiktas tiesnešu neatkarības robežas (saturā ietilpst tikai tas, kas ir nepieciešams un pieļaujams) un viss, kas ir ārpus šī pieļaujamā un nepieciešamā apjoma, padara

¹⁹⁶ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Ref re Remuneration of Judges of the Prov. Court of P.E.I.; Ref re Independence and Impartiality of Judges of the Prov. Court of P.E.I. 3 SCR 3, No 24508, 24778; 18.09.1997., p. 126.

¹⁹⁷ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Mackeigan v. Hickman 2 SCR 796, No 21315, 21351; 05.10.1989. Spriedums.

¹⁹⁸ Seibert-Fohr, A. (2012). Judicial Independence in Germany. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 450.

¹⁹⁹ Neudorf, L. (2019). Separating Powers Through the Constitution: A Comparison of India and Australia, p. 38.

²⁰⁰ Zema vai nepietiekama līmeņa tiesas neatkarības nozīmē, ka politiski spēcīgi (ietekmīgi) procesa dalībnieki var efektīvi iejaukties tiesas spriešanā un iegūt tādus tiesas nolēmumus, kas atbilst viņu vajadzībām un prioritātēm. (Popova, M. (2013). Authoritarian Learning and the Politization of Justice: The Tymoshenko Case in Context. Iegūts 26.04.2017. no: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2274168.)

tiesas spriešanu par nelegitīmu.²⁰¹ Proti, pārāk maza tiesnešu neatkarība neatbilstu varas dalīšanas principam, savukārt pārāk liela – varot graut politiskās iekārtas demokrātiskos pamatus.²⁰²

Būtiski ir apzināties, ka “absolūti neatkarīga vara” nav tas pats, kas “tiesnešu neatkarība kā absolūta vērtība”. Absolūti neatkarīga vara var apdraudēt personas tiesību ievērošanu, jo pat funkcionāli nelielu, taču nekontrolētu un neierobežotu varu var izmantot patvaļīgi pretēji sabiedrības interesēm.²⁰³ Savukārt tiesnešu neatkarībai kā absolūtai vērtībai ir noteikts saturs un apjoms (robežas). Autore piekrīt Dienvidāfrikas Konstitucionālās tiesas secinājumam, ka tiesnešu neatkarība nav pakļauta ierobežojumiem, jo tā ir ne tikai viens no tiesību uz taisnīgu tiesu elementiem, bet vienlaikus tiesneša un tiesas neatkarība pati par sevi ir konstitucionāls princips, kas atrodas ārpus tiesību kataloga.²⁰⁴

Mulsinošs šajā gadījumā varētu būt termins “neatkarība”, kas liek domāt par visatļautību, atbildības un kontroles trūkumu, tādējādi radot vēlmi izslēgt absolūtu neatkarību. Tiesnešu neatkarības mērķis nav neierobežota neatkarība. Mērķis ir, nodrošinot attiecīgu neatkarības līmeni, dot iespēju tiesnesim izspriest lietas tiesiskā un objektīvā veidā un brīvi no nepienācīgas kontroles un ietekmes.²⁰⁵ Vienīgi tiesnesis, kam piemīt noteikta apjoma neatkarība, spēj spriest objektīvi.

Jēdziens “neatkarība” šajā gadījumā ir relatīvs, bet “tiesneša neatkarība” ir tāda apjoma neatkarība, kas nodrošina objektīvu tiesas spriešanu. Tāpēc tā ir absolūta vērtība, kas ietver ne tikai garantijas un tiesības, bet arī pienākumus un ierobežojumus, arī atbildīgumu un atbildību utt. (sk. 5. nodaļu). Tās vienīgais apjoma noteicējs ir spēja spriest objektīvu tiesu. Prasība pēc absolūtas tiesnešu neatkarības lietu izskatīšanā un ar to saistīto lēmumu pieņemšanā nenozīmē, ka katrs tiesnesis būtu pilnīgs un absolūts tiesas funkcijas izpildes veida noteicējs.²⁰⁶ Šis tiesneša neatkarības ierobežojums tiesas spriešanas īstenošanā, autoresprāt, saistīts vienīgi ar to, ka tiesneša darbības lēmumpieņemšanas procesā, kā jau iepriekš šajā nodaļā norādīts, ietekmē gan tiesības, gan paša tiesneša zināšanas, pieredze, uzskati, pārliecība, kā arī citi objektīvi faktori. Arī tiesību literatūrā norādīts, ka tiesneša neatkarība nevar pastāvēt atrauti no tiesneša pakļautības tiesībām, kas tieši paredzēta arī Satversmes 83. pantā. Tiesneša neatkarības principu organiski ierobežojot

²⁰¹ Scheppele, K.L. (2002). *Declarations of Independence. Judicial Reactions to Political Pressure*. Burbank, S.D., Friedman B. (red.). *Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach*. New York: Sage Publications Inc, p. 228.

²⁰² Scheppele, K.L. (2002). *Declarations of Independence. Judicial Reactions to Political Pressure*. Burbank, S.D., Friedman B. (red.). *Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach*. New York: Sage Publications Inc, p. 230.

²⁰³ Osipova, S., Strupišs, A., Rieba, A. (2010). Tiesu varas neatkarības un efektivitātes palielināšanas un nostiprināšanas rezerves, *Jurista Vārds*, 09.03.2010., 10 (605).

²⁰⁴ Dienvidāfrikas Konstitucionālā tiesa. Lieta Van Rooyen and Others v The State and Others (General Council of the Bar of South Africa Intervening), CCT 21/01 (2002) ZACC 8; 2002 (5) SA 246 (CC); 2002 (8) BCLR 810 (CC); 11.06.2002. Spriedums, p. 35.

²⁰⁵ Sifris, R. (2008). Weighing Judicial Independence against Judicial Accountability: Do the Scales of the International Criminal Court Balance? *Chicago-Kent Journal of International and Comparative Law*, Vol. 8, p. 96.

²⁰⁶ ASV Augstākā tiesa. Lieta Chandler v. Judicial Council, 398 U.S. 74; 01.06.1970. Spriedums, p. 85. Iegūts 07.03.2018. no: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/398/74/>

arī tautas suverenitātes princips,²⁰⁷ tiesību uz taisnīgu tiesu princips, vienlīdzības princips u. c. cilvēktiesību principi.²⁰⁸ Autoresprāt, visi šie faktori nemazina un neierobežo tiesnešu neatkarību, bet gan nosaka tās apjomu tiesiskā demokrātiskā valstī.

Līdzīga ideja ietverta teorijā, kas tiesnešu neatkarību aplūko kā **gradējamu jēdzienu**²⁰⁹ un uzskata, ka tā nekad nav pilnīga un nekad absolūti neesoša.²¹⁰ Pastāv arī viedoklis, ka tiesnešu neatkarība var atšķirties dažādās tiesās un pat vienā tiesā, proti, vienas valsts ietvaros dažādām tiesām varot būt atšķirīgs neatkarības līmenis.²¹¹ Autoresprāt, runājot par zināmā pakāpē nodrošinātu tiesnešu neatkarību, tiek runāts par tās nepilnībām, bet nevis tās atbilstību noteiktām laikmeta vai tiesību sistēmas prasībām.

Tiesnešu neatkarības jēdzienā ietilpstošie noteikumi un prasības **neesot bezgalīgi mainīgas**. Izšķiroties par to, ko tajā nepieciešams ietvert, jāsaprot, pirmkārt, kādas vērtības tiesnešiem ir jāaizsargā un, otrkārt, kas un kādā apmērā varētu traucēt tiesnešiem šo vērtību aizsargāšanā.²¹² Šis viedoklis atkal norāda uz tiesas spriešanas funkciju un tiesnešu neatkarības mērķi kā galvenajiem un vienīgajiem tiesnešu neatkarības apjoma un satura noteicējiem.

Tajā pašā laikā tiesnešu neatkarību uzskata par **dinamisku jēdzienu**, jo to nevarot sasniegt vienā brīdī. Tiesnešu neatkarība esot dinamisks un aizvien turpinošs process, kurā, saskaroties ar aizvien jaunu un mainīgu notikumu un procesu radītajiem izaicinājumiem, notiek cīņa par tiesneša un tiesas individuālās un institucionālās vietas nodrošināšanu un aizsargāšanu.²¹³ Arī tiesu praksē sastopama atziņa, ka tiesnešu neatkarība ir visu laiku attīstībā esošs jēdziens.²¹⁴ Zināmā mēra tas sasaucas ar ideju par tiesnešu neatkarību kā attiecību jēdzienu, kas padara to dinamisku.

Pastāv viedoklis, ka neatkarīgi no tā, vai izpildvaras un likumdevēja ietekme notiek tiešā vai netiešā veidā – ar rafinētiem līdzekļiem: caur atalgojumu, kompetences noteikšanu, tiesas telpu

²⁰⁷ Nevienas varas atzars nevar būt absolūti neatkarīgs, jo demokrātijā katru, kas strādā valsts vārdā, ierobežo tautas suverenitāte, uz kuras bāzes tiek deleģētas funkcijas valsts institūcijām.

²⁰⁸ Osipova, S., Strupišs, A., Rieba, A. (2010). Tiesu varas neatkarības un efektivitātes palielināšanas un nostiprināšanas rezerves, *Jurista Vārds*, 09.03.2010., 10 (605).

²⁰⁹ *matter of degree*

²¹⁰ Celotto, A. (2020). Italy and Its Constitutional Court. Ballin, E.H., Schyff, G., Stremmer, M. (red.). *European Yearbook of Constitutional Law 2019. Judicial Power: Safeguards and Limits in a Democratic Society*. T.M.C. Asser Press, 1st ed. 2020 edition, p. 69.

²¹¹ Melton, J., Ginsburg, T. (2014). Does De Jure Judicial Independence Really Matter? A Reevaluation of Explanations for Judicial Independence. University of Chicago Law School, Coase-Sandor Institute for Law & Economics Working Paper No. 612, pp. 186-217.

²¹² Rankin, M.B. (2012). Access to Justice and the Institutional Limits of Independent Courts. *Windsor Yearbook on Access to Justice*, Vol 30(1), p. 117.

²¹³ Shetreet, S. (2014). Judicial Independence, Liberty, Democracy and International Economy. Shetreet, S. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Rule of Law and World Peace*. Leiden. Boston: Brill Nijhoff, p. 33.

²¹⁴ Dienvidāfrikas Konstitucionālā tiesa. Lieta Van Rooyen and Others v The State and Others (General Council of the Bar of South Africa Intervening), CCT 21/01 (2002) ZACC 8; 2002 (5) SA 246 (CC); 2002 (8) BCLR 810 (CC); 11.06.2002. Spriedums, p. 75.; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Valente v. The Queen 2 SCR 673, No 17583; 19.12.1985. Spriedums, p. 24.

nodrošināšanu, apstiprināšanu (iecelšanu) amatā utt., tiesnešu neatkarībai katrā konkrētā gadījumā būtu jāspēj reaģēt un jāreaģē uz konkrētu apdraudējumu.²¹⁵

Autoresprāt, tiesnešu neatkarībai būtu jābūt definētai un nodrošinātai tādējādi, lai tā spētu reaģēt uz tiešām un netiešām, kā arī pat šķietamām ietekmēm un maksimāli izslēgtu to iespējamību. Tas, protams, neizslēdz situāciju, ka konkrēts gadījums prasa precizēt vai pilnveidot tiesnešu neatkarības regulējumu vai piemērošanu. Iespējamie draudi un nepienācīga ietekme ir jākontrolē un jāpārbauda regulāri, un, ja tas ir nepieciešams, jāprecizē tiesnešu neatkarības saturs, līdzsvarojot tiesības, pienākumus, atbildību, garantijas un citas neatkarības sastāvdaļas. Tomēr nebūtu pieļaujams tāds tiesnešu neatkarības regulējums, kuru būtu nepieciešams mainīt katru reizi, kad konstatējama kāda ietekme, spiediens vai apdraudējums tiesu varai.

Ja ar jēdziena dinamiku saprot tā spēju reaģēt uz izaicinājumiem normatīvajos aktos noteiktā satura ietvaros (to nemainot), tad šāda dinamika ir noderīga un vēlama. Taču nav pamata uzskatīt jēdzienu par dinamisku tikai tāpēc, ka tas nemitīgi tiek precizēts, pilnveidots, pielāgots un uzlabots, jo nespēj nodrošināt tiesas spēju spriest objektīvi. Tā būtu nepieciešamība labot un novērst kļūdas, bet nevis normalitāte, ko attaisnot ar jēdziena dinamiskumu.

Tiesību literatūrā sastopams viedoklis, ka tiesnešu neatkarība pamatā pastāvot kā **retorisks jēdziens**, bet nevis kā pētniecības priekšmets. Tas kā retorisks jēdziens turpinot spēlēt lielu lomu demokrātiskā valstī.²¹⁶ Ņemot vērā bieži sastopamo viedokli, ka pastāv skaidrība un vienota izpratne par to, kas tad ir tiesnešu neatkarība, neesot nepieciešams precīzi konstatēt, kas tieši tiek domāts, piesaucot un lietojot šo jēdzienu.²¹⁷ Šāda pieeja izslēdz nepieciešamību definēt jēdziena saturu, radot riskus, ka tiesnešu neatkarību varētu vai nu nepamatoti ietekmēt, vai arī ļaunprātīgi izmantot.

2.2. Tiesnešu neatkarības definīciju analīze

Eiropas Savienības Tiesa norādījusi, ka tiesnešu neatkarība ir attiecīgās tiesu iestādes spēja gan saskaņā ar attiecīgajiem noteikumiem, gan praksē pildīt tiesas funkciju pilnīgi neatkarīgi, bez hierarhiska ierobežojuma vai pakļautības citai iestādei un ne no viena nepieņemot nekādus rīkojumus vai norādījumus, tādējādi esot aizsargātai pret ārēju iejaukšanos vai spiedienu, kas varētu apdraudēt tiesnešu neatkarīgu spriedumu un ietekmēt viņu lēmumus.²¹⁸

²¹⁵ Bobek, M. (2008). The Fortress of Judicial Independence and the Mental Transitions of the Central European Judiciaries. *European Public Law*, Vol. 14, Issue 1, p. 100.

²¹⁶ Burbank, S.B., Friedman, B. (2002). *Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach*. New York: Sage Publications Inc, p. 8.

²¹⁷ Burbank, S.B., Friedman, B. (2002). *Reconsidering Judicial Independence*. Burbank, S.B., Friedman, B. (red.). *Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach*. New York: Sage Publications Inc, pp. 8-10.

²¹⁸ Eiropas Savienības tiesa. Lieta C-157/21; 16.02.2022. Tiesas (plēnums) spriedums, p. 16; Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-49/18; 07.02.2019. Spriedums, p. 66; Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-64/16; 27.02.2018. Spriedums (virspalāta), p. 44.

Tātad tiesa, pirmkārt, saista neatkarību ar tiesas funkcijas izpildi, otrkārt, norāda, ka šī spēja balstās gan uz *de iure*, gan *de facto* neatkarību un, treškārt, ietver prasību būt brīvai no tādiem ierobežojumiem, pakļautības, rīkojumiem, norādījumiem, iejaukšanās un spiediena, kas varētu apdraudēt spēju spriest neatkarīgu un objektīvu tiesu.

Eiropas Savienības Tiesa izšķir divus tiesnešu neatkarības aspektus – ārējo un iekšējo. Abi aspekti atklāj tiesnešu neatkarības būtiskās pazīmes. Ārējais runā par tiesas pasargāšanu no ietekmes, pildot tiesas funkciju, savukārt iekšējais – atklāj neatkarības mērķi – tiesas objektivitāti, risinot konkrētu strīdu.²¹⁹

Viens no retajiem dokumentiem, kurā ietverta tiesnešu neatkarības definīcija, ir 2008. gadā Starptautiskās tiesnešu neatkarības un pasaules miera asociācijas izstrādātie un vairākkārtīgi grozītie *Mount Scopus* Starptautiskie tiesnešu neatkarības noteikumi (turpmāk – *Mount Scopus* Starptautiskie tiesnešu neatkarības noteikumi).²²⁰ Tos izstrādājusi Starptautiskā tiesnešu neatkarības un pasaules miera asociācija, kas izveidota ar mērķi veicināt tiesnešu neatkarības principu kā galveno demokrātijas un miera elementu, un, piesaistot starptautiski atzītus juristus, izstrādā un regulāri atjauno noteikumus par tiesnešu neatkarību. Šajos noteikumos teikts, ka valsts nodrošina, ka, spriežot tiesu, tiesneši ir neatkarīgi, proti, spēj darboties bez jebkādiem ierobežojumiem, nepienācīgas ietekmes, pamudinājumiem, spiediena, draudiem, tai skaitā fiziskiem draudiem tikt ievainotam vai nogalinātam, vai tiešas vai netiešas iejaukšanās no jebkuras puses un jebkāda iemesla dēļ. Tiesnešiem jābūt neierobežoti brīviem izlemt lietas objektīvi, saskaņā ar savu pārliecību un faktu interpretāciju un atbilstoši spēkā esošajām tiesībām.²²¹

Šajā definīcijā ietvertas šādas jēdziena būtiskās pazīmes: (1) tiesnešu neatkarība ir tiesai un tiesnešiem piemītoša spēja un brīvība; (2) tiesneša spēja ir saistīta ar tiesas funkcijas izpildi, proti, tiesas spriešanu, savukārt tiesneša brīvība – ar lietas objektīvu izspriešanu; (3) tiesnešu neatkarība izslēdz ierobežojumus, ietekmi, pamudinājumus, spiedienu, draudus un iejaukšanos; (4) tiesnešu neatkarība izslēdz gan tiešu, gan netiešu iejaukšanos, turklāt jebkāda iemesla dēļ; (5) iejaukšanās un citāda veida ietekmes aizliegums attiecas uz jebkuru personu vai institūciju. Vienlaikus definēta arī tiesneša objektivitāte, saistot to ar tiesneša pārliecību, faktu interpretāciju un spēkā esošajām tiesībām.

Tiesību literatūrā pausts viedoklis, ka definīcijā papildus prasībai par tiesneša spēju izlemt lietas, pamatojoties uz spēkā esošajām tiesībām un lietas apstākļiem, un prasībai tiesnesim spēt

²¹⁹ Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-506/04; 19.09.2006. Spriedums (virspalāta), pp. 50-52;

Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-216/18; 28.06.2018. Ģenerālvokāta Jevgenija Tančeva secinājumi, p. 89;

Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-619/18 *Eiropas Komisija pret Polijas Republiku*; 24.06.2019. Spriedums (virspalāta), pp. 71-73; Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-503/15; 16.02.2017. Spriedums, pp. 37-40; Eiropas Savienības Tiesa. Apvienotās lietas C-585/18, C-624/18 un C-625/18; 19.11.2019. Spriedums, p. 122.

²²⁰ International Association of Judicial Independence and World Peace (2008). *Mount Scopus International Standards of Judicial Independence* (consolidated 2015).

²²¹ Turpat.

spriest tiesu bez būtiskas citu politisko vai valsts amatpersonu iejaukšanās būtu iekļaujama norāde uz tiesas pilnvaru apjomu (tiesas kompetenci).²²² Ja tiesa nav pilnvarota, proti, tai nav tiesības risināt konkrētus jautājumus, tad, neskatoties uz tiesas objektivitāti un nošķirtību, tiesnešu neatkarība neko nenozīmējot, jo tiesas loma netiekot īstenota. Aizliegums iejaukties tiesas spriešanā un prasība nodrošināt objektīvu tiesu attiecas uz individuālu tiesnesi, savukārt tiesas kompetence un pilnvaru apjoms iezīmē tiesas vietu konstitucionālajā sistēmā un tiesas attiecības ar pārējiem varas atzariem. Tiesību literatūrā norādīts, ka tiesnešu neatkarības līmenis ir atkarīgs no tiesas lomas un no apjoma, kādā tiesa īsteno tās uzdevumu nodrošināt tiesiskumu, noteikt un aizsargāt konstitucionālās vērtības.²²³ Līdz ar to tiesnešu neatkarība definēta kā tādu tiesnešu esamība, ar kuriem nevar manipulēt politisko mērķu īstenošanai, kuri ir objektīvi pret strīdā iesaistītajām pusēm un kuri veido tiesu varas atzaru, kam kā institūcijai ir pilnvaras kontrolēt valsts rīcības tiesiskumu, īstenojot neitrālu taisnīgumu un noteikt būtiskas konstitucionālās vērtības.²²⁴

Gan juridiskajā literatūrā, gan tiesu praksē²²⁵ sastopamas atsauces uz profesora **Gaja Grīna (Guy Green)**²²⁶ piedāvāto definīciju (1995.): Tiesnešu neatkarība ir tiesu spēja pildīt savu konstitucionālo funkciju brīvi no reālas vai šķietamas ietekmes un tiktāl, ciktāl tas ir konstitucionāli iespējami, brīvi no reālas vai šķietamas atkarības no jebkuras personas vai institūcijas, jo īpaši no izpildvaras, pār kuru tiesām nav tiešas kontroles.²²⁷

Definīcijā ietvertas šādas jēdziena būtiskās pazīmes: (1) tiesnešu neatkarība ir tiesai piemītoša kvalitāte (spēja); (2) kvalitāte (spēja) nepieciešama konstitucionālās funkcijas pildīšanai; (3) funkciju nepieciešams izpildīt brīvi no iejaukšanās un atkarības; (4) nepieļaujamā iejaukšanās un atkarība ir ierobežota, to ierobežo konstitūcijas prasības, uz ko norāda formulējums “cik tas konstitucionāli iespējams”; (5) par nepieļaujamu uzskatāma ne vien reāla, bet arī šķietama iejaukšanās un atkarība; (6) nepieļaujamo atkarību un iejaukšanos var īstenot (vai radīt iespaidu, ka varētu īstenot) jebkura persona vai institūcija; (7) īpaši ir izdalīta un uzsvērta nepieļaujamā iejaukšanās no izpildvaras, norādot, ka pār to tiesu varai nav tiešas kontroles.

Kā pozitīvu šajā definīcijā autore vērtē netiešo norādi uz pieļaujamu ietekmi atbilstoši konstitūcijā paredzētajam, proti, definīcijā ir nodalīta pieļaujama ietekme no nepieļaujamas. Tomēr autore neredz pamatu izdalīt vienu atkarību kā īpašu.

Uz spēju spriest objektīvi un nošķirti no ārējas ietekmes norādīts arī šādā tiesnešu neatkarības definīcijā. “Tiesnešu neatkarība ir tiesas spēja izspriest lietas taisnīgā un objektīvā

²²² Larkins, C.M. (1996). Judicial Independence and Democratization: A Theoretical and Conceptual Analysis, *American Journal of Comparative Law*, 44(4), p. 610.

²²³ Turpat, p. 611.

²²⁴ Turpat.

²²⁵ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Valente v. The Queen 2 SCR 673, No 17583; 19.12.1985. Spriedums, p. 18.

²²⁶ *Sir Guy Stephen Montague Green* – Austrālijas štata Tasmanijas Augstākās tiesas priekšsēdētājs no 1973. līdz 1995. gadam.

²²⁷ Green, G (1985). The Rational and Some Aspects of Judicial Independence. *Australian Law Journal*, No 59, p. 135.

veidā bez jebkādas ārējas ietekmes, tiesnešiem esot nošķirti no jebkādiem ārējiem faktoriem, kam nav nozīmes lietā, un spējot spriest tiesu brīvi no apsvērumiem, kas saistīti ar viņu personīgajām interesēm vai ar to personu vai institūciju interesēm, kas viņus apstiprinājuši amatā”.²²⁸ Autoresprāt, definīcijā nav nepieciešams īpaši izdalīt atkarību no personām vai institūcijām, kas tiesnesi apstiprinājušas amatā.

Tiesību literatūrā norādīts, ka viena no biežāk citētajām ir **Teodora Bekera (*Theodor Becker*) definīcija (1970.)**: Tiesnešu neatkarība ir [a] pakāpe, kādā tiesneši pēc viņu domām ir tiesīgi lemt un lemj saskaņā ar savu personīgo attieksmi, vērtībām un tiesas lomas uztveri, [b] pretēji tam, ko citi, kam ir vai tiek uzskatīts, ka viņiem ir politiskā vai tiesas vara, domā par līdzīgiem jautājumiem vai vēlas sasniegt attiecībā uz līdzīgiem jautājumiem, un [c] jo īpaši tas attiecas uz gadījumiem, kad lēmums, kas ir pretējs to personu uzskatiem vai vēlmēm, kam ir politiskā vai tiesu vara, var negatīvi ietekmēt tiesas pilnvaras vai tiesnesi personīgi.²²⁹

Definīcijā ietvertas un, tieši uz to norādot, nodalītas trīs jēdziena būtiskās pazīmes. Pirmkārt, tiesnešu neatkarība attiecas uz tiesas funkcijas īstenošanu – saistīta ar lēmumu pieņemšanu un nodrošina tiesneša spēju lemt saskaņā ar savu personīgo attieksmi, vērtībām un tiesas lomas uztveri. Proti, to, kā tiesnesis piemēro tiesības, ietekmē vienīgi tiesneša personīgā attieksme un izpratne par vērtībām un tiesas lomu. Otrkārt, neatkarīgu spriešanu saista ar spēju lemt pretēji “varas” viedoklim – gan politiskās, gan arī tiesu varas. Treškārt, iespējamo nepienācīgo ietekmi attiecina gan uz tiesnesi personīgi, gan uz tiesu varu.

Autoresprāt, norāde, ka neatkarība izpaužas tiesneša spējā lemt pretēji politiskajai vai tiesu varai, sašaurina tiesnešu neatkarības jēdzienu. Tiesnešu neatkarība var būt un ir nepieciešama arī, lemjot atbilstoši un saskaņā ar valsts varas (gan politiskās, gan tiesu varas) uzskatiem, ja, piemēram, kāds no lietas dalībniekiem vai sabiedrība sagaida savādāku lēmumu un mēģina vai pat tikai rada iespaidu, ka varētu ietekmēt tiesu. Definīcijā neatkarība aplūkota kā “pakāpe” – tā tad pieļauta atšķirīga līmeņa neatkarība un tieši norādīts uz tiesnešu neatkarību kā mērāmu jēdzienu. Autoresprāt, tas uzskatāms par definīcijas trūkumu, jo, kā iepriekš jau konstatēts, nepilnīga vai ierobežota tiesnešu neatkarība būtu uzskatāma par trūkumu, bet nevis konkrētām prasībām vai situācijai piemērotu un atbilstošu neatkarības pakāpi. Arī tiesību literatūrā norādīts, ka nav

²²⁸ Macdonald, R., Kong H (2012). Judicial Independence as a Constitutional Virtue. Rosenfeld, M, Sajo, A. (red.). The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law. Oxford University Press, Oxford, p. 832.

²²⁹ Becker, T.L. (1987). Comparative Judicial Politics. The Political Functioning of Courts. Washington, DC: University Press of America; Rosenn, K.S. (1987). The Protection of Judicial Independence in Latin America. *19 U. Miami Inter-Am. L. Rev.*, 1, p. 4.

nepieciešams un nebūtu uzskatāms par pareizu mērīt tiesnešu neatkarību, jo tā nav pašmērķis.²³⁰ Turklāt sastopams viedoklis, ka ne visas tiesnešu neatkarības prasības ir izmērāmas.²³¹

Tiesību literatūrā norādīts uz šīs definīcijas trūkumiem, galvenie no tiem – apvienota neatkarība no politiķiem un pašas tiesu varas iekšienē, kā arī nav norādes uz privātpersonu iespējamo ietekmi.²³² Profesors Kīts Rozens (*Keith Rosenn*) mēģinājis pilnveidot šo definīciju, paplašinot apjomu un vienkāršojot valodu. Proti, tiesnešu neatkarība ir pakāpe, kādā tiesneši patiesi izspriež lietas atbilstoši saviem personīgajiem apsvērumiem attiecībā uz pierādījumiem, tiesībām un taisnīgumu, brīvi no valsts pārstāvju vai privātpersonu spaidiem, glaimiem, iejaukšanās vai draudiem.²³³

Kanādas profesors **M. Rankens** piedāvā šādu neatkarīgas tiesas **definīciju (2012.)**: Tiesnešu neatkarība ir tādu noteikumu, garantiju un institucionālu mehānismu apkopojums, kam mērķis ir pasargāt un veicināt tiesnešu un tiesas spēju spriest tiesu objektīvi, saglabāt varas atzaru līdzsvaru un nodrošināt tiesiskumu.²³⁴

Profesors uzskata, ka šie noteikumi, garantijas un institucionālie mehānismi nevar būt „bezgalīgi mainīgi”. Pieņemot lēmumu, kuri nosacījumi būtu nepieciešami, esot jāņem vērā, pirmkārt, kādas vērtības tiesnešiem ir jāaizsargā un, otrkārt, kas un kādā apmērā varētu traucēt tiesnešiem šo vērtību aizsargāšanā.²³⁵

Pozitīvais šajā definīcijā ir tas, ka tiesnešu neatkarības saturs – noteikumi, garantijas un institucionālie mehānismi – ir sasaistīti ar tiesnešu neatkarības mērķi. Autoresprāt, mērķa ietveršana definīcijā palīdz atklāt gan jēdziena apjomu, gan tā saturu. Jau iepriekš konstatēts, ka tiesnešu neatkarība kalpo svarīgiem mērķiem, proti, tā ir līdzeklis konkrētu mērķu sasniegšanai. Līdz ar to tiesnešu neatkarības teorētiskajiem apsvērumiem jābalstās mērķī, kura dēļ šī neatkarība tiek nodrošināta. Tikai tā var novērtēt, vai tiesnešu neatkarība ir pienācīgi noteikta un uzturēta. Autore piekrīt Kanādas profesora P. Rasselā paustajam, ka, neapzinoties tiesnešu neatkarības mērķi, nav iespējams skaidri izlemt jautājumus saistībā ar to.²³⁶

²³⁰ Russell, P.G. (2001). Toward a General Theory of Judicial Independence. Russell P.H., O'Brien D.M. (red.). *Judicial Independence in the Age of Democracy: Critical Perspectives from around the World*. Charlottesville & London: University of Virginia Press, p. 3.

²³¹ Klerman, D.M., Mahoney, P.G. (2005). The Value of Judicial Independence: Evidence from Eighteenth Century England. *American Law and Economics Review*, Vol. 7, No. 1, p.3.

²³² Rosenn, K.S. (1987). The Protection of Judicial Independence in Latin America. *19 U. Miami Inter-Am. L. Rev*, 1, pp. 4-7.

²³³ Turpat, p. 7.

²³⁴ Rankin, M.B. (2012). Access to Justice and the Institutional Limits of Independent Courts. *Windsor Yearbook on Access to Justice*, Vol 30(1), p. 116.

²³⁵ Turpat, p. 117.

²³⁶ Russell, P.G. (2001). Toward a General Theory of Judicial Independence. Russell P.H., O'Brien D.M. (red.). *Judicial Independence in the Age of Democracy: Critical Perspectives from around the World*. Charlottesville & London: University of Virginia Press, pp. 3-4.

Tomēr autore nevar piekrist idejai, ka neatkarība ir garantijas un noteikumi. Tiesnešu neatkarība ir tiesas “kvalitāte”, kādā tiek īstenota tiesas vara, kuru attiecīgi nodrošina konkrēti noteikumi, garantijas un institucionālie mehānismi.

Definīcijā norādīts, ka tiesu neatkarība (kā līdzeklis) atbalsta trīs pamatvērtības – objektivitāti jeb taisnīgumu, varas dalīšanu un tiesiskumu. Tādējādi, kā tas izriet no definīcijas, tie būtu uzskatāmi par trīs tiesnešu neatkarības mērķiem.²³⁷ Autore nevar piekrist šādam tiesnešu neatkarības mērķa formulējumam. Varas dalīšanas un tiesiskuma nodrošināšana ir divi no vairākiem tiesas uzdevumiem, kurus tiesnesis veic, pildot tiesas funkciju – spriežot objektīvu tiesu normatīvajos aktos precizētās kompetences apjomā un rīcības brīvības robežās (sk. 1. nodaļu). Tiesnešu uzdevums ir sargāt, attīstīt un stiprināt visas demokrātiskās vērtības. Vienīgais veids, kādā tiesnesis to var īstenot, ir, izskatot objektīvi konkrētu lietu. Tāpēc neatkarīga tiesa tiek nodrošināta, lai tiesnesis varētu pildīt savu vienīgo funkciju – spriest objektīvu tiesu, kas arī ir vienīgais tiesnešu neatkarības mērķis. Tāpēc šo profesora M. Rankena definīciju varētu īsināt un precizēt arī saistībā ar tajā ietverto mērķi, norādot vienīgi spēju spriest tiesu objektīvi.

2.3. Tiesnešu neatkarības definīcija

Autore piekrīt viedoklim, ka noformulēt tiesnešu neatkarības definīciju, ietverot prasību tiesnešiem būt pilnībā neietekmētiem, ir nereāli.²³⁸ Tiesnesis savas (tiesas) funkcijas izpildē objektīvu iemeslu dēļ nevar būt pilnībā neietekmēts. Viņu var ietekmēt un ietekmē zinātniskie raksti, kolēģu konstruktīva kritika, savstarpējas diskusijas, tiesneša personīgā pieredze, attieksme un zināšanas. Neskatoties uz tiesneša rīcības brīvību, viņu ietekmē normatīvais regulējums – gan procesuālās, gan materiālās normas. Līdz ar to būtu nošķirama pieļaujama ietekme no nepieļaujams. To katrā konkrētā gadījumā var izvērtēt, ņemot vērā tiesnešu neatkarības mērķi.

Lai piedāvātu aizstāvēšanai tiesnešu neatkarības definīciju, autore šajā nodaļā sākotnēji analizēs tiesnešu neatkarības mērķi, aplūkos dažāda veida ietekmes un pamatos nepieciešamību nošķirt pieļaujamo no nepieļaujamas ietekmes.

Tiesnešu neatkarības mērķis

Tiesnešu neatkarība ir līdzeklis noteikta mērķa sasniegšanai un nodrošināšanai. Tāpēc tiesnešu neatkarības teorijai jābalstās tajā, kas ir tiesnešu neatkarības mērķis. Arī tiesnešu neatkarības jēdziena precizēšanai un satura atklāšanai nepieciešams noskaidrot šo mērķi, proti,

²³⁷ Rankin, M.B. (2012). Access to Justice and the Institutional Limits of Independent Courts. Windsor Yearbook on Access to Justice, Vol 30(1), p. 116.

²³⁸ Russell, P.G. (2001). Toward a General Theory of Judicial Independence. Russell P.H., O'Brien D.M. (red.). *Judicial Independence in the Age of Democracy: Critical Perspectives from around the World*. Charlottesville & London: University of Virginia Press, p. 12.

kāpēc neatkarība vajadzīga un kādam nolūkam tā kalpo.²³⁹ Tiesību literatūrā pat norādīts uz nepieciešamību definīcijā skaidri formulēt, ar kādu mērķi izvirzīta prasība tiesnesim būt neatkarīgam.²⁴⁰

Interesanti, ka, tieši atsaucoties uz tiesnešu neatkarības mērķi, pausti pretēji viedokļi par to, vai tiesnešu neatkarība būtu mērāma. Profesori M. Rankens un S. Bērbenks pauduši viedokli, ka mērķis ir svarīgs, lai novērtētu, vai tiesnešu neatkarība ir pienācīgi noteikta un uzturēta, lai noteiktu tās kvantitāti un kvalitāti,²⁴¹ kā arī nosacījumus un garantijas, ko prasa neatkarība.²⁴² Savukārt profesors P. Rasels izsaka šaubas par to, vai būtu nepieciešams un pareizi mērīt tiesnešu neatkarību, ņemot vērā to, ka tiesnešu neatkarība nav pašmērķis, bet gan kalpo citiem svarīgiem mērķiem.²⁴³ Vienlaikus viņš uzskata, ka jautājumus saistībā ar tiesnešu neatkarību nav iespējams skaidri izlemt, neapzinoties un neņemot vērā mērķi, kura nodrošināšanai tā nepieciešama.²⁴⁴

Kaut arī pastāv samērā liela vienprātība par to, kādam [galvenajam] mērķim kalpo tiesnešu neatkarība, tiesību literatūrā ir sastopamas norādes uz dažādiem tiesnešu neatkarības mērķiem, piemēram, aizsargāt demokrātiju un konstitūciju,²⁴⁵ aizsargāt konstitucionālās tiesības un vērtības²⁴⁶, nodrošināt varas dalīšanas principu un tiesiskumu²⁴⁷, veicināt sabiedrības uzticēšanos tiesai,²⁴⁸ saglabāt un nodrošināt konstitucionālo kārtību²⁴⁹, panākt politisko nošķirtību,²⁵⁰ veidot sabiedrības un politiķu viedokli par tiesu varu un tiesu sistēmu,²⁵¹ reizēm tos nosaucot par papildu

²³⁹ Guarnieri, C., Piana, D. (2012). *Judicial Independence and the Rule of Law: Exploring the European Experience*. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, p. 114.

²⁴⁰ Melton, J., Ginsburg, T. (2014). Does De Jure Judicial Independence Really Matter? A Reevaluation of Explanations for Judicial Independence. University of Chicago Law School, Coase-Sandor Institute for Law & Economics Working Paper No. 612, pp. 186-217.

²⁴¹ Burbank, S.B., Friedman, B. (2002). *Reconsidering Judicial Independence*. Burbank, S.B., Friedman, B. (red.). *Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach*. New York: Sage Publications Inc, p. 21.

²⁴² Rankin, M.B. (2012). Access to Justice and the Institutional Limits of Independent Courts. *Windsor Yearbook on Access to Justice*, Vol 30(1), p. 116.

²⁴³ Russell, P.G. (2001). *Toward a General Theory of Judicial Independence*. Russell P.H., O'Brien D.M. (red.). *Judicial Independence in the Age of Democracy: Critical Perspectives from around the World*. Charlottesville & London: University of Virginia Press, p. 3.

²⁴⁴ Turpat, pp. 3-4.

²⁴⁵ Barak, A. (2002). A Judge on Judging: The Role of a Supreme Court in a Democracy. *Faculty Scholarship Series*. Paper 3692, p. 55.

²⁴⁶ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. Génereux 1 SCR 259, No 22103; 13.02.1992. Spriedums.

²⁴⁷ Rankin, M.B. (2012). Access to Justice and the Institutional Limits of Independent Courts. *Windsor Yearbook on Access to Justice*, Vol 30(1), p. 116.

²⁴⁸ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Ref re Remuneration of Judges of the Prov. Court of P.E.I.; Ref re Independence and Impartiality of Judges of the Prov. Court of P.E.I. 3 SCR 3, No 24508, 24778; 18.09.1997. Spriedums, pp. 9-10; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. Lippé 2 SCR 114, No 22072, Gonthier; 05.12.1990. Spriedums.

²⁴⁹ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Provincial Court Judges' Assn. of New Brunswick v. New Brunswick (Minister of Justice) 2 SCR 286, No 29525, 30006, 30148, 30477; 22.07.2005. Spriedums, p. 6.

²⁵⁰ Larkins, C.M. (1996). Judicial Independence and Democratization: A Theoretical and Conceptual Analysis, *American Journal of Comparative Law*, 44(4), p. 609.

²⁵¹ Plank, T.E. (1996). The Essential Elements of Judicial Independence and the Experience of Pre-Soviet Russia. *William & Mary Bill of Rights Journal*, Vol. 5, Issue 1, Art. 2, p. 34.

Avotā norādīts, ka pietiekams atalgojums un augstas kvalifikācijas prasības pievilina tiesneša amatam spējīgus un ar augstu morālo stāju juristus. Šādi tiesneši palīdz padarīt tiesu varu un tiesu sistēmu par tādu, kuru augstu vērtē sabiedrība un politiķi.

mērķiem, bet reizēm kādu no tiem izdalot kā vienīgo. Turklāt sastopams viedoklis, ka dažādi tiesnešu neatkarības satura elementi paredzēti dažādu mērķu sasniegšanai.²⁵² Kanādas Augstākā tiesa norāda uz tiesnešu neatkarības sociālajiem mērķiem – sabiedrības uzticēšanās nodrošināšana tiesas objektivitātei un tiesiskuma nodrošināšana.²⁵³ Autoresprāt, jebkura tiesnešu neatkarības prasība – gan sastāvdaļa vispārīgā līmenī, gan jau konkrēts elements – vērsti uz objektivitātes nodrošināšanu. Daļa no minētajiem “mērķiem” uzskatāmi par līdzekļiem objektīvas un taisnīgas tiesas nodrošināšanai, savukārt citi – par tiesas un tiesneša uzdevumiem vai ar tiesu sistēmu saistītām vērtībām, kas saistītas ar neatkarīgas un objektīvas tiesas prasību, bet nevis neatkarīgiem mērķiem, kuru dēļ paredzētas noteiktas neatkarības prasības.

Tiesību literatūrā norādīts, ka tiesnešu neatkarības mērķis ir objektīva, tiesībās balstīta tiesas spriešana, nodrošinot jebkurai personai tiesības uz taisnīgu tiesu.²⁵⁴ Savukārt objektivitāti nodrošina, pasargājot tiesnesi no kontroles un ietekmes un radot vispiemērotākos apstākļus, lai tiesnesis varētu lemt, nebaidoties vai necerot uz kaut ko.²⁵⁵ Neatkarība ir objektivitātes priekšnoteikums.²⁵⁶ Jo efektīvākas tiesnešu neatkarības garantijas, jo vairāk iespējams, ka tiesnesis būs objektīvs.²⁵⁷ Tiesnešu neatkarības garantijas tiek izmantotas, lai pasargātu tiesas spriešanas procesu konkrētās lietās no nepamatotas ārējas ietekmes un nodrošinātu, ka tiesa darbojas kā patiešām objektīva strīda izšķirēja un nodrošina taisnīgu rezultātu.²⁵⁸

²⁵² Larkins, C.M. (1996). Judicial Independence and Democratization: A Theoretical and Conceptual Analysis, *American Journal of Comparative Law*, 44(4), p. 609.

Avotā norādīts, ka noteikti tiesnešu neatkarības satura elementi (amatā apstiprināšana uz mūžu, kontrole un līdzdarbošanās tiesnešu apstiprināšanas procesā, tiesnešu atalgojuma aizsardzība pret samazināšanu amatā atrašanās laikā) paredzēti, lai nodrošinātu politisko nošķirtību, savukārt citi elementi – lai nodrošinātu tiesas objektivitāti

²⁵³ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Ref re Remuneration of Judges of the Prov. Court of P.E.I.; Ref re Independence and Impartiality of Judges of the Prov. Court of P.E.I. 3 SCR 3, No 24508, 24778; 18.09.1997., pp. 9-10.

²⁵⁴ Kelly, W.F.B. (2016.). *An Independent Judiciary: The Core of the Rule of Law*, p. 2; Nath, G.V.M. (2013). *Judicial Accountability: The Present Contours and the Way Forward*. Iegūts 26.04.2017. no: <https://ssrn.com/abstract=2294465> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2294465>; Di Federico, G. (2012). *Judicial Independence in Italy*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 399; Jackson, V.C. (2012). *Judicial Independence: Structure, Context, Attitude*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 20; Briede, J. (2013). Satversmes 83. panta komentārs. *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole*. Latvijas Vēstnesis, p. 52.

²⁵⁵ Peretti, T.J. (2002). Does Judicial Independence Exist? The Lessons of Social Science Research, Burbank, S.B., Friedman, B. (red.). *Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach*. New York: Sage Publications Inc, p. 103; Sifris, R. (2008). Weighing Judicial Independence against Judicial Accountability: Do the Scales of the International Criminal Court Balance? *Chicago-Kent Journal of International and Comparative Law*, Vol. 8, p. 96.

²⁵⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 43447/19 *Reczkowicz v. Poland*; 22.07.2021. Spriedums, p. 261; De Lange, R. (2012). *Judicial Independence in the Netherlands*. Seibert-Foht, A. (rd.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 231; Guarneri, C., Piana, D. (2012). *Judicial Independence and the Rule of Law: Exploring the European Experience*. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 114; Malan, K. (2014). Reassessing Judicial Independence and Impartiality against the Backdrop of Judicial Appointments in South Africa. *Southern African Legal Information Institute, Potchefstroom Electronic Law Journal*, 2014, PER 55, p. 1973.

²⁵⁷ Dmitry Magonya, Independence of Court Proceedings, in, Shimon Shetreet (red.), *The Culture of Judicial Independence. Rule of Law and World Peace*. 2014, Leiden. Boston, p. 278.

²⁵⁸ Bobek, M. (2008). The Fortress of Judicial Independence and the Mental Transitions of the Central European Judiciaries. *European Public Law*, Vol. 14, Issue 1, p. 100

Arī tiesu praksē pastāv liela vienprātība, ka tiesnešu neatkarība ir līdzeklis konkrēta mērķa – tiesu objektivitātes – sasniegšanai. Kanādas Augstākā tiesa norādījusi, ka neatkarība ir tiesu objektivitātes stūrakmens un nepieciešams priekšnoteikums.²⁵⁹ Ja tiesnešus varētu uzskatīt par objektīviem bez tiesnešu neatkarības, tad neatkarības prasība nebūtu nepieciešama.²⁶⁰ Tieši neatkarības saturu veidojošie elementi novērš nepienācīgu ietekmi uz tiesas spriešanas procesu un nodrošina iespēju tiesnesim pildīt viņa amata pienākumus brīvi no jebkādas nepamatotas ietekmes, proti, spriest tiesu objektīvi – tikai pamatojoties uz tiesībām un atbilstoši viņa apziņai, nodrošinot taisnīgu rezultātu lietā.²⁶¹ Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādījusi, ka tiesnešu neatkarība ir nepieciešama objektīvai lēmuma pieņemšanai, līdz ar to neatkarība ir objektivitātes priekšnoteikums.²⁶² Tāpat arī Eiropas Savienības Tiesa neatkarību visupirms saista ar tiesas spēju būt neitrālai un objektīvai.²⁶³ Savukārt Latvijas Republikas Augstākās tiesas 1991. gada 11. marta plēnuma lēmumā “Par Latvijas Republikas tiesu neatkarību” uzsvērts, ka tiesas spriedumi ir tik objektīvi, cik neatkarīga ir bijusi tiesa, izskatot šo lietu.²⁶⁴

Tādējādi tiesnešu neatkarības mērķis ir nodrošināt spēju tiesai spriest objektīvi, panākot taisnīgu rezultātu.²⁶⁵ Atsauce uz šo mērķi, kura dēļ nepieciešams nodrošināt tiesnešu neatkarību, ietverama tiesnešu neatkarības definīcijā, lai nošķirtu pieļaujamo ietekmi no nepieļaujamās, varētu identificēt jēdziena robežas (apjomu), kā arī atklāt tiesnešu neatkarības saturu.

²⁵⁹ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Mackeigan v. Hickman 2 SCR 796, No 21315, 21351; 05.10.1989. Spriedums; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. Lippé 2 SCR 114, No 22072, Gonthier; 05.12.1990. Spriedums.

²⁶⁰ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. Lippé 2 SCR 114, No 22072, Gonthier; 05.12.1990. Spriedums.

²⁶¹ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Mackin v. New Brunswick 1 SCR 405, No 27722; 14.02.2002. Spriedums, p. 39; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Provincial Court Judges' Assn. of New Brunswick v. New Brunswick (Minister of Justice) 2 SCR 286, No 29525, 30006, 30148, 30477; 22.07.2005., p. 1; Čehijas Konstitucionālā tiesa. Lieta PL. ÚS 7/02; 18.06.2002. Spriedums. Iegūts 15.05.2019. no: <https://www.usoud.cz/en/decisions/2002-06-18-pl-us-7-02-judiciary-act>

²⁶² Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 15227/19 Xhoxhaj v. Albania; 09.02.2021. Spriedums, p. 291; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 26374/18 Gudmundur Andri Astradsson v. Island [GC]; 01.12.2020. Spriedums, p. 234; Eiropas Cilvēktiesību tiesa (Pirmā palāta). Lieta 19750/13 Grosam v. Czech Republic; 23.06.2022. Spriedums, p. 139.

²⁶³ Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-506/04; 19.09.2006. Spriedums (virspalāta), p. 49.

²⁶⁴ Augstākā tiesa. Plēnuma lēmums Nr. 2 “Par likumdevēja varas un tiesu varas attiecībām un tiesneša neatkarību”, 18.02.2022.

²⁶⁵ Objektivitāte kā aizspriedumu neesamība (bezaizspriedumainība) prasa, lai tiesnesis nevis būtu bez iepriekš viedotiem priekšstatiem, uzskatiem, aizspriedumiem, bet lai tiesnesis vēlētos apsvērt uzskatus, kas ir pretēji tiesneša viedoklim, un lai viņš būtu atvērts pārliecināšanai no abām izskatāmajā lietā iesaistītajām pusēm. Objektivitātes mērķis ir nodrošināt katram lietas dalībniekam nevis vienādas izredzes uzvarēt tiesību jautājumos, bet vismaz zināmas izredzes uz to. (ASV Augstākā tiesa. Lieta Republican Party of Minn. v. White, 536 U.S. 765; 27.06.2002. Iegūts 07.03.2018. no <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/536/765/>). Starptautiskajos dokumentos definētā cilvēktiesība ietver prasību pēc objektīvas un neatkarīgas tiesas. Ne vienmēr vienkārši ir nošķirt šos divus terminus. Neatkarība attiecas uz noskaidrojamām, ārējām tiesneša vai tiesas pazīmēm. Ar objektivitāti saprot tiesneša attieksmi un rīcību. Bet ne visur šie termini tiek lietoti nodalīti un precīzi ar tādu saturu. (Gelinas, F. (2011). *The Dual Rationale of Judicial Independence*. Marciano, A. (red.). *Constitutional Mythologies: New Perspectives on Controlling the State*. Springer New York, p. 139). Pastāv cieša saistība starp neatkarības un objektivitātes jēdzieniem, tāpēc Eiropas Cilvēktiesību tiesa var aplūkot un parasti aplūko šīs abas prasības kopā (Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 22107/93 Findlay v. United Kingdom; 25.02.1997. Spriedums, p. 73; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 5312/11 Beg S.P.A. v Italy; 20.05.2021. Spriedums, p. 133; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 80018/12 Thiam v. France; 18.10.2018. Spriedums, p. 60; Eiropas Savienības Tiesa. Apvienotās lietas C-585/18, C-624/18 un C-625/18; 19.11.2019. Spriedums, p. 129.)

Iespējamie ietekmes subjekti un ietekmes veidi

Tiesību literatūrā norādīts uz nepieciešamību definīcijā ne vien norādīt, kādam mērķim kalpo tiesnešu neatkarība, bet arī skaidri formulēt, no kā tiesnešiem ir jābūt neatkarīgiem.²⁶⁶ Tiesnešu neatkarība parasti tiek uzskatīta kā brīvība no valsts iejaukšanās tiesas funkciju izpildē. Tāpēc tiesnešu neatkarība tiek nodrošināta, nošķirot tiesu un tiesnesi no pārējiem valsts varas atzariem, īpašu uzsvāru liekot uz nošķiršanu no izpildvaras.²⁶⁷ Tomēr jēdziens “valsts”, kā to norādījusi Kanādas Augstākā tiesa, netiek ierobežots vienīgi ar izpildvaru un likumdevēju. Ar “valsti” šajā gadījumā ir domāta jebkura persona vai institūcija, kas var izdarīt spiedienu uz tiesu varu, izmantojot valsts varu.²⁶⁸ Tas ietvertu arī, piemēram, Tieslietu padomi un tiesas priekšsēdētāju.

Kaut arī neatkarība no citu valsts varas atzaru nepieļaujamas ietekmes ir vissvarīgākais tiesnešu neatkarības aspekts, tas neaptver visu tiesnešu neatkarību. Būtiska loma ir arī neatkarībai no lietas dalībniekiem, kuru zināmā mērā nodrošina tiesnešu imunitātes prasība. Tā pasargā tiesnesi no tiesas procesiem par viņa izteikumiem, darbībām vai bezdarbības, pildot tiesneša amata pienākumus, kā arī nodrošina, ka tiesneši var būt brīvi savās domās un neatkarīgi, spriežot lietu.²⁶⁹ Svarīga ir nošķirtība gan no politiskām, gan no ietekmīgu sociālo grupu interesēm, kā arī no sabiedrības vēlmēm.²⁷⁰ Neiejaukšanās prasība attiecināma uz visiem – arī uz interešu grupām, indivīdiem un citiem tiesnešiem.²⁷¹ Mūsdienās aizvien būtiskāk ir panākt tiesu varas neatkarību arī no lielajām biznesa korporācijām un noziedzīgo grupējumu ietekmes, nodrošināt apstākļus, lai tiesnesis nepakļautos korupcijai, kukuļošānai vai personīgam interešu konfliktam.²⁷² Citiem vārdiem sakot, tiesnešu neatkarība ietver prasību, lai tiesnesis ir ne vien brīvs no politiskā spiediena un ietekmes, bet arī lai tiktu novērstas finansiālas vai biznesa attiecības, kas varētu ietekmēt vai pat tikai šķietami ietekmēt tiesnesi viņa tiesas pienākumu izpildē.²⁷³ Tiesnešu neatkarības uzdevums ir arī norobežot tiesu no lietas dalībnieku, mēdiju un sabiedrības ietekmes.²⁷⁴ Piemēram, Latvijā likuma

²⁶⁶ Melton, J., Ginsburg, T. (2014). Does De Jure Judicial Independence Really Matter? A Reevaluation of Explanations for Judicial Independence. University of Chicago Law School, Coase-Sandor Institute for Law & Economics Working Paper No. 612, pp. 186-217.

²⁶⁷ Kelly, W.F.B. (2016.). An Independent Judiciary: The Core of the Rule of Law, p. 2.

²⁶⁸ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. Lippé 2 SCR 114, No 22072, Gonthier; 05.12.1990. Spriedums.

²⁶⁹ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. Lippé 2 SCR 114, No 22072, Gonthier; 05.12.1990. Spriedums; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Mackin v. New Brunswick 1 SCR 405, No 27722; 14.02.2002. Spriedums, p. 35.

²⁷⁰ Larkins, C.M. (1996). Judicial Independence and Democratization: A Theoretical and Conceptual Analysis, *American Journal of Comparative Law*, 44(4), p. 611.

²⁷¹ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. Lippé 2 SCR 114, No 22072, Gonthier; 05.12.1990. Spriedums; Ramseyer, J. M., Rasmusen, E.B. (2003). Measuring Judicial Independence: The Political Economy of Judging in Japan. Chicago: University of Chicago Press, pp. 122-168.

²⁷² Schwarzschild, M. (2012). Judicial Independence and Judicial Hubris. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 177.

²⁷³ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Valente v. The Queen 2 SCR 673, No 17583; 19.12.1985. Spriedums, p. 17.

²⁷⁴ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Ref re Remuneration of Judges of the Prov. Court of P.E.I.; Ref re Independence and Impartiality of Judges of the Prov. Court of P.E.I. 3 SCR 3, No 24508, 24778; 18.09.1997. Spriedums. p. 130.

“Par tiesu varu” 11. panta pirmajā daļā norādīts, ka pienākums respektēt un ievērot tiesu neatkarību ir “valsts iestādēm, sabiedriskajām un politiskajām organizācijām, citām juridiskajām un fiziskajām personām”.²⁷⁵ Autoresprāt, definīcijā nav nepieciešams ietvert norādi uz subjektiem, kas varētu nepienācīgi ietekmēt tiesu, jo nepieļaujama ir jebkura subjekta ietekme, ja tā nav pamatota vai ir prettiesiska.

Tiesnešu neatkarība nenozīmē tiesnešu brīvību darboties patvaļīgi. Tas nozīmē, ka tiesnesis, pildot savus amata pienākumus, ir brīvs, no nepienācīgas (neatbilstošas) – prettiesiskas un jebkādā citā veidā un jebkāda iemesla dēļ²⁷⁶ īstenotas nepieļaujamas ietekmes.²⁷⁷ Tiesnešu neatkarība neietver prasību pēc brīvības no jebkādas un visas ietekmes, jo, piemēram, lietas dalībnieki var ietekmēt tiesnesi ar tiesiskiem argumentiem. Pat tad, ja pušu argumenti ir nepiemēroti, nevar uzskatīt, ka tas nepienācīgi vai nepieļaujami ietekmē tiesas neatkarību. Arī ietekme no citu tiesnešu spriedumiem (augstāka līmeņa tiesas vai citas valsts vai starptautiskas tiesas) nav uzskatāma par nepienācīgu un līdz ar to – nepieļaujamu. Tiesnešiem jāseko sabiedrības un politiskiem notikumiem, kā arī jārespektē sabiedrības viedokli un aktuālās sociālās vērtības,²⁷⁸ jo neviens nevēlas, lai tiesneši būtu tik neatkarīgi, ka viņu nošķirtība no sabiedrības neļautu viņiem to saprast un būt ar to saistītiem. Tiesneša pārlicība, politiskie, morālie un ētiskie principi ietekmē nolēmumu, bet tas nav ārpus pieļaujamā.²⁷⁹ Pastāv viedoklis, ka šādā gadījumā, lai konstatētu, kura ietekme ir nepieļaujama, jāņem vērā objektīvai lietas izskatīšanai nepieciešamo pienākumu apjoms un saturs. Viss, kas paliek ārpusē – ir nepienācīga un nepieļaujama ietekme.²⁸⁰

Demokrātiskā leģitimitāte prasa, lai zināmi lēmumi saistībā ar tiesu varu, piemēram, lēmums par amatā apstiprināšanu, procesuālās un arī materiālās normas, pamatojoties uz kurām tiek spriesta tiesa, tiktu pieņemti politiskajos varas atzaros. Pieņemot šādus lēmumus, pastāv iespējas netieši ietekmēt tiesu varu, atsaucoties uz demokrātiskās leģitimitātes prasību. Šajā gadījumā grūti novilkt robežu starp politisko varas atzaru pieļaujamu un nepieļaujamu ietekmi.²⁸¹

²⁷⁵ Likums “Par tiesu varu”. Pieņemts: 15.12.1992. Publicēts: Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1/2, 14.01.1993., 11. p.

²⁷⁶ ANO Narkotiku un noziedzības novēršanas birojs. (2007). Commentary on the Bangalore Principles of Judicial Conduct. p. 42.

²⁷⁷ Indijas Augstākā tiesa. Lieta S.P. Gupta v. Union of India, AIR 1982 SC 149, 1981 (Supp) SCC 87, 1982 2 SCR; 30.12.1981. Spriedums, p. 27.

²⁷⁸ Palmer, G. (1995). Judicial Selection and Accountability: Can the New Zealand System Survive? Gray, B.D., McClintock, R.B. (red.). *Courts and Policy: Checking the Balance*. Brookers, Wellington, pp. 29-30.

²⁷⁹ Kornhauser, L.A. (2002). Is Judicial Independence a Useful Concept? Burbank, S.B., Friedman, B. (red.). *Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach*. New York: Sage Publications Inc, p. 48.

²⁸⁰ Kornhauser, L.A. (2002). Is Judicial Independence a Useful Concept? Burbank, S.B., Friedman, B. (red.). *Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach*. New York: Sage Publications Inc, p. 48, 54.

²⁸¹ Seibert-Fohr, A. (2012). Judicial Independence in Germany. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 505.

Daži autori izdala dažādus ietekmes veidus, norādot, piemēram, uz brīvību no jebkādiem spaidiem, glaimiem, iejaukšanās vai draudiem no valsts institūcijām vai privātpersonām.²⁸² Arī normatīvajos aktos un tiesu praksē mēdz būt konkretizētas dažādas nepieļaujamas ietekmes. Likuma “Par tiesu varu” 11. panta otrā daļa noteic, ka “nav pieļaujama nekāda tiesas spriešanas ierobežošana, iespaidošana, ietekmēšana, tieši vai netieši draudi, citāda prettiesiska iejaukšanās tiesas spriešanā neatkarīgi no tā, kādā nolūkā un ar kādu iegānu tas tiktu darīts.”²⁸³ Piemēram, Dienvidāfrikas Konstitūcijā jau pašā tiesu neatkarības normā ietverta prasība tiesnesim būt brīvam no bailēm, labvēlības vai aizspriedumiem.²⁸⁴ Savukārt *Mount Scopus* Starptautiskajos tiesnešu neatkarības noteikumos ietverta norāde uz tiesnešu brīvību no jebkādiem ierobežojumiem, nepienācīgas ietekmes, pamudinājumiem, spiediena, draudiem, tai skaitā fiziskiem draudiem tikt ievainotam vai nogalinātam, vai tiešas vai netiešas iejaukšanās no jebkuras puses un jebkāda iemesla dēļ.²⁸⁵ Eiropas Savienības Tiesa norādījusi uz prasību tiesai būt brīvai no tādiem ierobežojumiem, pakļautības, rīkojumiem, norādījumiem, iejaukšanās un spiediena, kas varētu apdraudēt spēju spriest neatkarīgu un objektīvu tiesu.²⁸⁶

Ietekme var būt ne tikai ierobežojoša un negatīva, bet nepienācīga ietekme var izpausties arī labvēlības formā. Šādas ietekmes iespējamību un nepieļaujamību konstatējusi, piemēram, Satversmes tiesa, norādot, ka nepamatota labvēlība, nosakot tiesnešu atalgojumu, nebūtu pieļaujama.²⁸⁷ Arī tiesību literatūrā konstatēts, ka tiesnešu neatkarība nozīmē, ka politiskie orgāni neuzliek ierobežojumus godīgiem tiesnešiem, kas pieņem nevēlamus nolēmumus, un nepiešķir labumus tiem, kas pieņem vēlamus nolēmumus.²⁸⁸

Tādējādi secināms, ka prasība nodrošināt tiesnesim brīvību no nepienācīgas ietekmes, izriet no tiesnešu neatkarības un attiecas uz:

- a) ietekmi, kas īstenota prettiesiskas vai nepamatotas kontroles, ierobežojumu, pakļautības, pamudinājumu, rīkojumu vai labvēlības formā,

²⁸² Larkins, Ch.M. (1996). Judicial Independence and Democratization: A Theoretical and Conceptual Analysis. *The American Journal of Comparative Law*, Vol. 4, No 4, p. 610.

²⁸³ Likums “Par tiesu varu”. Pieņemts: 15.12.1992. Publicēts: Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1/2, 14.01.1993., 11. p.

²⁸⁴ Dienvidāfrikas Republikas Konstitūcija. Iegūts 26.03.2017. no <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>

165(2) The courts are independent and subject only to the Constitution and the law, which they must apply impartially and without fear, favour or prejudice.

²⁸⁵ International Association of Judicial Independence and World Peace. (2008). *Mount Scopus International Standards of Judicial Independence (consolidated 2022)*, p. 8.4. Iegūts 02.05.2023. no: https://www.jiwp.org/files/ugd/a1a798_fbf49a3615854d95971bb54831b1d295.pdf

²⁸⁶ Eiropas Savienības tiesa. Lieta C-157/21; 16.02.2022. Tiesas (plēnums) spriedums, p. 16.

²⁸⁷ Satversmes tiesa. Lieta 2009-11-01; 18.01.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 10, 20.01.2010., 9.1.p.

²⁸⁸ Plank, T.E. (1996). The Essential Elements of Judicial Independence and the Experience of Pre-Soviet Russia. *William & Mary Bill of Rights Journal*, Vol. 5, Issue 1, Art. 2, p. 7; Cohen, J.A. (1969). The Chinese Communist Party and “Judicial Independence”: 1949-1959. *Harvard Law Review*, Vol 82, No. 5, pp. 967-1006.

b) ietekmi, izmantojot jebkādus spaidus, iejaukšanos, izrēķināšanos, manipulācijas, iespaidošanu, draudus, spiedienu vai

c) ietekmi, kas īstenota jebkādā citā veidā un jebkādu iemeslu dēļ, kas varētu apdraudēt spēju spriest objektīvu tiesu.

Lai nodrošinātu un saglabātu tiesu varas neatkarību, tai ir jābūt pasargātai no **tiešas un netiešas** ietekmes. Kā vairākkārt norādījusi Eiropas Savienības Tiesa, ir jāizslēdz ne tikai jebkāda tieša ietekme, bet arī netiešāka ietekme, kas varētu iespaidot attiecīgo tiesnešu lēmumu.²⁸⁹ Attiecībā uz netiešu ietekmi, piemēram, Indijas Augstākā tiesa ir norādījusi, ka arī konstitūcijas normas nedrīkst būt veidotas tā, lai censtos mazināt neatkarību.²⁹⁰ Dažās valstīs, piemēram, tieši konstitūcijā ietvers aizliegums samazināt tiesnešu algas. Mērķis šādam aizliegumam ir novērst iespēju izpildvarai vai likumdevējam izmantot algas kā netiešu līdzekli tiesnešu ietekmēšanai – sodīšanai par nolēmumiem, kuriem tās nepiekrīt, iespējams, ar mērķi piespiest tiesnešus atstāt amatu.²⁹¹ Arī tiesnešu disciplinārā, civilā un kriminālā atbildība par tiesas darbībām ir ierobežota, lai izvairītos no netiešas ietekmes uz tiesas spriešanu (piemēram, paredzot konkrētus procesuālus noteikumus, sk. 5.4.1. apakšnodaļu).²⁹² Tādējādi jāspēj identificēt attiecības, kurās iespējams pat netieši ietekmēt tiesu, un nodrošināt iespēju šo ietekmi novērst vai vismaz mazināt.

Autoresprāt, nosacījums par tiešas un netiešas ietekmes nepieļaušanu ir attiecināms uz visa veida ietekmi, tāpēc, piemēram, likuma “Par tiesu varu” 11. pantā vārdi “tieši vai netieši” attiecināmi ne tikai uz draudiem, bet arī uz pārējiem šajā normā uzskaitītajiem ietekmēšanas veidiem.²⁹³

Prasība ierobežot **šķietamu ietekmi** izriet no subjektīvās neatkarības, proti, no prasības tiesai ne tikai būt, bet arī izskatīties neatkarīgai (sk. 3.2. apakšnodaļu). Gan Eiropas Cilvēktiesību tiesa, gan arī nacionālās tiesas, vērtējot tiesas neatkarību, citatstarp pārbauda arī jautājumu par to, vai institūcija rada iespaidu, ka tā ir neatkarīga, proti, izskatās neatkarīga.²⁹⁴ Satversmes tiesa norādījusi, ka neatkarības trūkums ir konstatējams ne vien tad, ja tas ticis pierādīts, bet arī tad, ja

²⁸⁹ Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-619/18 *Eiropas Komisija pret Polijas Republiku*; 24.06.2019. Spriedums (virspalāta), p. 112; Eiropas Savienības Tiesa. Apvienotās lietas C-585/18, C-624/18 un C-625/18; 19.11.2019. Spriedums, p. 125.

²⁹⁰ Indijas Augstākā tiesa. Lieta S.P. Gupta v. Union of India, AIR 1982 SC 149, 1981 (Supp) SCC 87, 1982 2 SCR; 30.12.1981. Spriedums.

²⁹¹ ASV Konstitūcijas III pants; Austrālijas Konstitūcijas, 1990, 72(iii) pants; Argentīnas Konstitūcijas, 1994, 110. pants; Indijas Konstitūcijas 125. pants (360. panta 4(b) daļa paredz izņēmumu ārkārtas apstākļos). Iegūts 21.04.2022. no: <https://codices.coe.int/codices/documents/welcome>

²⁹² Seibert-Fohr, A. (2012). *Judicial Independence in Germany*. Seibert-Fohr, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 494.

²⁹³ Likums “Par tiesu varu”. Pieņemts: 15.12.1992. Publicēts: Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1/2, 14.01.1993., 11. p.

²⁹⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 7819/77, 7878/77 *Campbell and Fell v. United Kingdom*; 28.06.1984. Spriedums, p. 78; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 58442/00 *Lavents v. Latvia*; 28.11.2002. Spriedums, p. 117; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 33186/08 *Khrykin v. Russia*; 19.04.2011. Spriedums, p. 30; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta No 5312/11 *Beg S.P.A. v Italy*; 20.05.2021. Spriedums, p. 128.

par neatkarības esamību var rasties pamatotas un saprātīgas šaubas.²⁹⁵ Arī Kanādas Augstākā tiesa norādījusi, ka tiesnešu neatkarība ietver prasību, lai tiesnesis ir ne vien brīvs no ietekmes, bet tiktu novērsta jebkādas attiecības, kas varētu ietekmēt vai pat tikai šķietami ietekmēt tiesnesi viņa tiesas pienākumu izpildē.²⁹⁶ Prasību tiesai izskatīties neatkarīgai var nodrošināt vienīgi tad, ja tiek novērsta gan reāla, gan šķietama nepienācīga ietekme.

Tādējādi no tiesnešu neatkarības izriet prasība nepieļaut **tiešu un netiešu, kā arī šķietamu nepienācīgu ietekmi.**

Autores piedāvātā tiesnešu neatkarības definīcija

²⁹⁵ Satversmes tiesa. Lieta 2004-10-01; 17.01.2005. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 9, 18.01.2005, 10. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2012-16-01; 10.05.2013. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 90, 13.05.2013., 30.1. p.

²⁹⁶ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Valente v. The Queen 2 SCR 673, No 17583; 19.12.1985. Spriedums, p. 17.

Dažādos avotos tiesnešu neatkarība definēta, apzīmējot to kā: (1) pakāpi, kādā tiesneši var lemt un lemj [..],²⁹⁷ (2) tiesas un tiesnešu spēju pildīt savu konstitucionālo funkciju [..],²⁹⁸ (3) tiesas spriešanas pazīmi,²⁹⁹ (4) noteikumu, garantiju un institucionālu mehānismu apkopojumu [..],³⁰⁰ (5) līdzekli objektīvas tiesu sistēmas nodrošināšanai,³⁰¹ (6) statusu vai attiecības,³⁰² (7) tiesas un tiesnešu pienākumu, kas izriet no personas tiesībām uz taisnīgu tiesu,³⁰³ (8) tiesas un tiesnešu brīvību no iejaukšanās, no ietekmes³⁰⁴ vai pat dažādu brīvību apvienojumu³⁰⁵, (9) prasību,³⁰⁶ (10) apstākli objektīvai lietas izskatīšanai,³⁰⁷ (11) tiesu varas vērtību,³⁰⁸ principu.³⁰⁹

Tiesnešu neatkarību kā **vērtību** definējusi gan Eiropas Cilvēktiesību tiesa, gan nacionālās tiesas. Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādījusi, ka tiesnešu neatkarība ir viena no pamatvērtībām.³¹⁰

²⁹⁷ Rosenn, K.S. (1987). The Protection of Judicial Independence in Latin America. *19 U. Miami Inter-Am. L. Rev.*, 1, p. 4; Becker, T.L. (1987). *Comparative Judicial Politics. The Political Functioning of Courts.* Washington, DC: University Press of America.

²⁹⁸ Green, G (1985). The Rational and Some Aspects of Judicial Independence. *Australian Law Journal*, No 59, p. 135; Kelly, W.F.B. (2016.). An Independent Judiciary: The Core of the Rule of Law, p. 2; Eiropas Savienības tiesa. Lieta C-157/21; 16.02.2022. Tiesas (plēnums) spriedums, p. 16; Sifris, R. (2008). Weighing Judicial Independence against Judicial Accountability: Do the Scales of the International Criminal Court Balance? *Chicago-Kent Journal of International and Comparative Law*, Vol. 8, p. 93.

²⁹⁹ Fiss, O.M. (1993). The Limits of Judicial Independence. *The University of Miami Inter-American Law Review*, Vol. 25, No. 1, pp. 5, 57; Scheinin, M., Krunke, H., Aksenova, M (red.). *Judges as Guardians of Constitutionalism and Human Rights.* UK, USA, Edward Elgar Publishing Ltd, p. 4.

³⁰⁰ Rankin, M.B. (2012). Access to Justice and the Institutional Limits of Independent Courts. *Windsor Yearbook on Access to Justice*, Vol 30(1), p. 116.

³⁰¹ Nath, G.V.M. (2013). *Judicial Accountability: The Present Contours and the Way Forward.*

³⁰² Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Valente v. The Queen 2 SCR 673, No 17583; 19.12.1985. Spriedums, p. 22; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Mackin v. New Brunswick 1 SCR 405, No 27722; 14.02.2002. Spriedums, p. 125 (Ian Binnie, dissenting).

³⁰³ Lietuvas Konstitucionālā tiesa. Lietas 125/2010-26/2011-21/2012-6/2013-8/2013-10/2013; 01.07.2013. Spriedums, p. VII 7.2.; Lietuvas Konstitucionālā tiesa. Lieta 38/04-39/04; 22.10.2007. Spriedums; Lietuvas Konstitucionālā tiesa. Lieta 06/2008-18/2008-24/2010; 29.06.2010. Spriedums; Lietuvas Konstitucionālā tiesa. Lieta 27/2009-29/2009-30/2009-31/2009-53/2010-55/2010; 14.02.2011. Spriedums.

³⁰⁴ Seibert-Fohr, A. (2012). *Judicial Independence in Germany.* Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition.* Berlin, Heidelberg: Springer, p. 503; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Valente v. The Queen 2 SCR 673, No 17583; 19.12.1985. Spriedums, p. 17; Indijas Augstākā tiesa. Lieta S.P. Gupta v. Union of India, AIR 1982 SC 149, 1981 (Supp) SCC 87, 1982 2 SCR; 30.12.1981. Spriedums, p. 27; Kornhauser, L.A. (2002). Is Judicial Independence a Useful Concept? Burbank, S.B., Friedman, B. (red.). *Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach.* New York: Sage Publications Inc, p. 48.

³⁰⁵ Tiesnešu neatkarība nav viens jēdziens, bet gan ir dažādu brīvību apvienojums. Tiesnešu neatkarības jēdziens ietver divas pretējas nozīmes: negatīvo un pozitīvo. Negatīvajā nozīmē tiesnešu neatkarības mērķis ir izvairīties no jebkādas atkarības, iejaukšanās vai ietekmes tiesas spriešanā. Proti, tā ir brīvība no atkarības, ietekmes, iejaukšanās no jebkāda avota – no pārējām varām, no indivīdiem. Pozitīvajā nozīmē tiesnešu neatkarība nozīmē tiesneša brīvību pildīt tiesneša amata pienākumus objektīvi, atbilstoši savai izpratnei par tiesībām un lietas faktiem. (Karlan, P.S. (1999). *Two Concepts of judicial Independence*, p. 18.)

³⁰⁶ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. Généreux 1 SCR 259, No 22103; 13.02.1992. Spriedums.

³⁰⁷ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Mackeigan v. Hickman 2 SCR 796, No 21315, 21351; 05.10.1989. Spriedums.

³⁰⁸ Fiss, O.M. (1993). The Limits of Judicial Independence. *The University of Miami Inter-American Law Review*, Vol. 25, No. 1, p. 57; Shetreet, S. (2014). *Judicial Independence, Liberty, Democracy and International Economy.* Shetreet, S. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Rule of Law and World Peace.* Leiden. Boston: Brill Nijhoff, p. 21; Guarnieri, C. (2003). *Courts as an Instrument of Horizontal Accountability.* Maravall, J. and A. Przeworski (red.). *Democracy and the Rule of Law.* Cambridge: Cambridge University Press, pp. 223–241.

³⁰⁹ Satversmes tiesa. Lieta 2009-11-01; 18.01.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 10, 20.01.2010.; Satversmes tiesa. Lieta 2009-111-01; 22.06.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 100, 28.06.2010.; Satversmes tiesa. Lieta 2016-31-01; 26.10.2017. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 214, 27.10.2017.

³¹⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 39650/18 Žurek v. Poland; 16.06.2022. Spriedums, p. 222.

Kanādas Augstākā tiesa norādījusi, ka nav šaubas par to, ka tiesnešu neatkarība ir konstitucionāla vērtība,³¹¹ tomēr, kā norāda tiesa, ne vienmēr tiek izprasta tiesnešu neatkarības būtība un tās nozīmīgums.³¹² Arī tiesību literatūrā sastopama atziņa, ka tiesu neatkarība Kanādā ir viena no visdārgākajām konstitucionālajām vērtībām.³¹³ Izraēlas Augstākā tiesa secinājusi, ka tiesnešu neatkarība ir tiesu sistēmas pamatvērtība,³¹⁴ kas ir būtiska demokrātiskai iekārtai, vitāla cilvēktiesību nodrošināšanai, nepieciešama brīvību un tiesiskuma aizsardzībai, svarīga tirdzniecības, ekonomikas un investīciju nodrošināšanai gan nacionālā, gan starptautiskā līmenī.³¹⁵ Arī citas tiesas, piemēram, Satversmes tiesa un Itālijas Konstitucionālā tiesa aplūko tiesnešu neatkarību kā vērtību.³¹⁶

Kaut arī vairumā gadījumu dominē viedoklis par tiesnešu neatkarību kā vērtību – konstitucionālu vērtību,³¹⁷ tiesu varas pamatvērtību,³¹⁸ demokrātisko pamatvērtību,³¹⁹ – tomēr sastopams arī uzskats, ka tiesnešu neatkarība nav gala vērtība, jo tā esot tikai instruments.³²⁰ Tiesību literatūrā sastopams arī viedoklis, ka tiesnešu neatkarības vērtība ir atkarīga no tās efektivitātes, proti, tiesnešu neatkarība esot uzskatāma par patiesu vērtību vienīgi tad, ja tā veicina tiesneša objektivitāti.³²¹ Vienlaikus tiek aizstāvēts arī viedoklis, ka tiesnešu neatkarība ir līdzeklis sabiedrībai svarīgu mērķu nodrošināšanai, un tieši tāpēc tā ir uzskatāma par vērtību.³²²

Autoresprāt, tas, ka tiesnešu neatkarība ir instruments citu vērtību aizsardzībai un nodrošināšanai, nepadara to mazāk vērtīgu. Arī fakts, ka konkrētā valstī vai konkrētā laikā tiesnešu

³¹¹ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. Génereux 1 SCR 259, No 22103; 13.02.1992. Spriedums.

³¹² Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Valente v. The Queen 2 SCR 673, No 17583; 19.12.1985. Spriedums, p. 36.

³¹³ Rankin, M.B. (2012). Access to Justice and the Institutional Limits of Independent Courts. Windsor Yearbook on Access to Justice, Vol 30(1), p. 113; Kornhauser, L.A. (2002). Is Judicial Independence a Useful Concept? Burbank, S.B., Friedman, B. (red.). *Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach*. New York: Sage Publications Inc, p. 45.

³¹⁴ Izraēlas Augstākā tiesa. Lieta United Bank Mizrahi v. Migdal Cooperative Village, CA 6821/83 (1995); 09.11.1995., para 81, pp. 274, 275.

³¹⁵ Shetreet, S. (2014). Judicial Independence, Liberty, Democracy and International Economy. Shetreet, S. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Rule of Law and World Peace*. Leiden. Boston: Brill Nijhoff, p. 14.

³¹⁶ Satversmes tiesa. Lieta 2009-11-01; 18.01.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 10, 20.01.2010., 10.2. p.; Itālijas Konstitucionālā tiesa. Lieta 224/2009; 08.07.2009. Spriedums. Iegūts 22.11.2019. no: https://www.cortecostituzionale.it/documenti/download/doc/recent_judgments/S2009224_Amirante_Maddalena_en.pdf

³¹⁷ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. Génereux 1 SCR 259, No 22103; 13.02.1992. Spriedums.

³¹⁸ Fiss, O.M. (1993). The Limits of Judicial Independence. *The University of Miami Inter-American Law Review*, Vol. 25, No. 1, p. 66.

³¹⁹ Čehijas Konstitucionālā tiesa. Lieta PL. ÚS 11/02; 11.06.2003. Spriedums. Iegūts 15.05.2019. no: <https://www.usoud.cz/en/decisions/2003-06-11-pl-us-11-02-judgessalaries>

³²⁰ Bobek, M. (2008). The Fortress of Judicial Independence and the Mental Transitions of the Central European Judiciaries. *European Public Law*, Vol. 14, Issue 1, p. 100

³²¹ Guarnieri, C. (2003). Courts as an Instrument of Horizontal Accountability. Maravall, J. and A. Przeworski (red.). *Democracy and the Rule of Law*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 223–241.

³²² Rankin, M.B. (2012). Access to Justice and the Institutional Limits of Independent Courts. Windsor Yearbook on Access to Justice, Vol 30(1), p. 11; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Ref re Remuneration of Judges of the Prov. Court of P.E.I.; Ref re Independence and Impartiality of Judges of the Prov. Court of P.E.I. 3 SCR 3, No 24508, 24778; 18.09.1997., pp. 9-10.

neatkarība nedarbojas pietiekami efektīvi, nemazina tās vērtību. Par vērtību tiesnešu neatkarību padara tās mērķis, nozīme un loma demokrātiskā tiesiskā valstī. Tomēr autore izvairās definīcijā lietot apzīmējumu “vērtība”, jo, definējot tiesnešu neatkarību kā vērtību, tiek atklāts jēdziena nozīmīgums, bet nevis tā saturs.

Izstrādājot definīciju, nepieciešams izvēlēties atbilstošāko tiesnešu neatkarības apzīmējumu. Tiesnešu neatkarība var būt gan tiesības, gan pienākums, gan brīvība. Tā veido tikai daļu no tiesneša statusa, tā ir tikai viena no tiesas pazīmēm un tikai viena no prasībām, lai nodrošinātu tiesības uz taisnīgu un objektīvu tiesu. Raksturojot tiesnešu neatkarības jēdzienu, jau konstatēts, ka tā ir līdzeklis konkrēta mērķa sasniegšanai, tā izpaužas attiecībās un to nebūtu vēlams definēt kā pakāpi, tādējādi radot priekšstatu, ka pieļaujama dažādas pakāpes neatkarība (sk. 2.1. apakšnodaļu).

Autore, definējot tiesnešu neatkarību, izvēlas lietot apzīmējumu “princips”, proti, tiesnešu neatkarības princips.³²³

Lai arī tiesnešu neatkarības saturu dažādās valstīs, kā arī dažādos starptautisko organizāciju dokumentos definē atšķirīgi, un tiesību zinātnē nav konstatējama vienota tiesnešu neatkarības definīcija, tomēr, ņemot vērā tiesnešu neatkarības mērķi, tiesas lomu un konstitucionālo tiesību teorijā un judikatūrā izteiktās atziņas, autore definē tiesnešu neatkarību šādi:

Tiesnešu neatkarība ir demokrātiskas tiesiskas valsts principa konkretizācija, proti, princips, kas nodrošina tiesai iespēju pildīt konstitucionālo funkciju – spriest tiesu brīvi no tiešas, netiešas vai pat tikai šķietamas nepienācīgas ietekmes, nodrošinot ikvienam tiesības uz taisnīgu un objektīvu tiesu. Šādu varas īstenošanu nodrošina tiesnešu neatkarības saturu veidojošās obligātās (nepieciešamās un pietiekamās) prasības.

Definīcijā atklāts jēdziena apjoms, iezīmējot tiesnešu neatkarības robežas, proti, pirmkārt, neatkarība nepieciešama tiesas spriešanai, otrkārt, neatkarībai jānodrošina tiesas taisnīgums un objektivitāte, un, treškārt, neatkarībai jāizslēdz tieša, netieša un šķietama nepienācīga ietekme.

Definīcijā atklāts jēdziena galvenais saturs, ietverot šādas būtiskās pazīmes:

Pirmkārt, tiesnešu neatkarība ir varas īstenošanas princips.

Otrkārt, šis princips saistīts ar tiesas konstitucionālās funkcijas īstenošanu – tiesas spriešanu.

Treškārt, tiesnešu neatkarība ir līdzeklis, lai nodrošinātu mērķi – tiesas spēju spriest tiesu taisnīgi un objektīvi.

³²³ Rezevska, D. (2015). Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. Tiesu nama aģentūra, Rīga.

Ceturtkārt, neatkarīgi, vai lēmumu pieņem tiesnesis vienpersoniski, vai koleģiāli, princips attiecas uz tiesu. Turklāt šī iespēja tiesai piemīt vienīgi tad, ja neatkarīga ir gan tiesu vara, gan tiesa, gan tiesnesis. Definīcijā nav nepieciešams uz to īpaši norādīt.

Piektkārt, tiesnešu neatkarība norobežo tiesu vienīgi no nepienācīgas ietekmes, kas var izpausties tieši, netieši vai šķietami. Nav nepieciešams uzskaitīt nepieļaujamās ietekmes veidus, kā arī norādīt, ka noteikta ietekme ir pieļaujama.

Atklājot tiesnešu neatkarības saturu, iespējams precizēt definīcijas otro teikumu, proti, identificēt tiesnešu neatkarības galveno saturu un iezīmēt iespējami precīzas tiesnešu neatkarības robežas. Līdz ar to definīcija tiks precizēta, papildinot to ar tiesnešu neatkarības saturu veidojošajām obligātajām (nepieciešamajām un pietiekamajām) prasībām.

Tiesnešu neatkarības *de facto* robežas identificējamas un pārbaudāmas, tiesnešu neatkarības saturs atklājams, kā arī pieļaujamā ietekme no nepieļaujamās nošķirama, katrā konkrētā gadījumā pārbaudot, vai tiek nodrošināts tiesnešu neatkarības mērķis – taisnīga un objektīva tiesa.

3. TIESNEŠU NEATKARĪBAS VEIDI

Pastāv viedoklis, ka tiesnešu neatkarības satura atklāšanai – konkrētu elementu identificēšanai – nepieciešams nošķirt dažādus tiesnešu neatkarības veidus.³²⁴ Visbiežāk sastopams ir neatkarības iedalījums individuālajā un institucionālajā, objektīvajā un subjektīvajā, iekšējā un ārējā, kā arī *de iure* un *de facto*. Tomēr tiesību zinātnieki mēdz izdalīt arī citus tiesnešu neatkarības veidus, piemēram, intelektuālā neatkarība, prāta neatkarība, lēmumpieņemšanas neatkarība, strukturālā neatkarība, politiskā nošķirtība, pēc-lēmuma-pieņemšanas neatkarība. Lai konstatētu, vai un kā neatkarības veidu nodalīšana palīdz atklāt tiesnešu neatkarības saturu, autore šajā nodaļā aplūkos tiesību literatūrā, starptautisko organizāciju dokumentos un tiesu praksē identificētos un analizētos neatkarības veidus, kā arī analizēs viedokļus par neatkarības veidu savstarpējo saistību un ietekmi.

3.1. Individuālā un institucionālā neatkarība

Atkarībā no regulētajām attiecībām (individuālas vai institucionālas)³²⁵ un tiesību subjekta, kam tiek nodrošināta neatkarība, tiek nodalīta individuālā un institucionālā neatkarība. Sastopams ir arī viedoklis, ka tie ir divi neatkarības līmeņi.³²⁶

Institucionālā neatkarība ir cēlusies no tiesas kā konstitucionālā orgāna lomas un tiesas kā Konstitūcijas un tajā ietvertu pamatvērtību – tiesiskuma, taisnīguma, vienlīdzības, demokrātisko procesu – aizsargātāja lomas.³²⁷ Institucionālā neatkarība ir saistīta ar tiesas kā institūcijas statusu, tāpēc ir cieši saistīta ar varas dalīšanas konstitucionālo teoriju. Tā nozīmē neatkarību no citiem varas atzariem. Institucionālo neatkarību nodrošina likumdevēja noteiktas prasības, kas regulē tiesu varas attiecības ar izpildvaru un likumdevēju un nošķir tiesu varu no nepienācīgas ietekmes. Tiek uzskatīts, ka šo neatkarības veidu citastarp nodrošina tādas konstitūcijā vai likumos regulētas garantijas kā tiesnešu amatā apstiprināšana, disciplinārie jautājumi, tiesu varas administrēšanas jautājumi, kā arī jautājumi, kas saistīti ar tiesu varas institucionālo uzbūvi.

Individuālā neatkarība saistīta ar individuāla tiesneša spēju pildīt tiesas funkciju brīvi no nepamatotas ietekmes. Arī šo neatkarību nodrošina konstitūcijā vai likumos regulēti noteikumi: piemēram, noteikts amata termiņš, nosacījumi un procedūra tiesneša atbrīvošanai no amata, tiesneša imunitātes prasības, disciplinārie jautājumi, finansiālā drošība, amatā apstiprināšanas

³²⁴ Rosenn, K.S. (1987). The Protection of Judicial Independence in Latin America. *19 U. Miami Inter-Am. L. Rev.*, 1, pp. 13-23.

³²⁵ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Valente v. The Queen 2 SCR 673, No 17583; 19.12.1985. Spriedums, p. 20.

³²⁶ Van Dijk, F., Vos, G. (2018). A Method for Assessment of the Independence and Accountability of the Judiciary. *International Journal For Court Administration*. Vol. 9, No. 3. p. 8.

³²⁷ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Ref re Independence and Impartiality of Judges of the Prov. Court of P.E.I. 3 SCR 3, No 24508, 24778, 13.02.1992., p. 123.

prasības un procedūra. Arī regulējums saistībā ar tiesneša uzvedību un izturēšanos, proti, pienākumi un ierobežojumi attiecas uz tiesneša individuālo neatkarību – viņa uzskatiem, rīcību un darbībām, kas citastarp ir atkarīgas no konkrētas personas attieksmes pret profesionālajām vērtībām. Piemēram, Kanādas Augstākā tiesa individuālo neatkarību saista ar tiesneša amatā atrašanās garantijām.³²⁸ Savukārt Austrālijas Augstākā tiesa norādījusi, ka tiesneša prāta un rīcības neatkarību, proti, viņa individuālo neatkarību nodrošina ne tikai tiesneša amatā atrašanās garantijas, bet arī tiesneša imunitāte attiecībā uz to, ko viņš ir vai ko nav izdarījis, pildot tiesas funkciju.³²⁹

3.1.1. Individuālā neatkarība

Tiesību literatūrā un starptautisko organizāciju dokumentos izdalīti dažādi individuālās neatkarības veidi. Piemēram, profesors Šimons Šetrīts (*Shimon Shetreet*) nerunā par individuālo neatkarību, bet norāda, ka individuālam tiesnesim ir nepieciešama gan **personīga**, gan **substantīva neatkarība**. Abas šīs neatkarības esot nepieciešamas, lai aizsargātu tiesnesi no viņa personīgās vai profesionālās drošības apdraudējuma, kas varētu ietekmēt viņa amata pienākumu izpildi.³³⁰ Līdzīgs iedalījums ietverts arī 1982. gadā Starptautiskās Advokātu asociācijas apstiprinātajos Obligātajos tiesnešu neatkarības noteikumos³³¹ un *Mount Scopus* Starptautiskajos tiesnešu neatkarības noteikumos.³³² Savukārt Nīderlandē tiek nošķirta personīgā neatkarība (garantijas attiecībā uz individuāla tiesneša tiesisko statusu) un funkcionālā neatkarība (garantijas tiesnesim lemt brīvi, kas pēc būtības ir tā pati Š. Šetrīta definētā substantīvā neatkarība).³³³

Personīgā neatkarība nozīmē, ka tiesneša amata pienākumu pildīšanai ir nodrošināti tādi apstākļi, lai izslēgtu izpildvaras kontroles iespējas pār individuāliem tiesnešiem. Š. Šetrīts identificē šādas tiesneša personīgās neatkarības pazīmes: amatā atrašanās garantijas, amatā

³²⁸ Kanādas Augstākā tiesa. *Lieta Valente v. The Queen* 2 SCR 673, No 17583; 19.12.1985. Spriedums, p. 20.

³²⁹ Austrālijas Augstākā tiesa. *Lieta Fingleton v. The Queen*, 2005, 227 CLR 166, p. 130. Iegūts 03.01.2021. no: <http://www8.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/cases/cth/HCA/2005/34.html>

³³⁰ Shetreet, S. (2009). *The Normative Cycle of Shaping Judicial Independence in Domestic and International Law: The Mutual Impact of National and International Jurisprudence and Contemporary Practical and Conceptual Challenges*. *Chicago Journal of International Law*, 10(1), p. 285; Shetreet, S. (2012). *The Mt. Scopus International Standards of Judicial Independence: The Innovative Concepts and the Formulation of a Consensus in a Legal Culture of Diversity*. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 480; O'Connor, S.D. (2003). *The Importance of Judicial Independence*, Remarks before the Arab Judicial Forum. Iegūts 29.12.2021. no <http://www.tba.org/sites/default/files/Article-Remarks%20on%20Judicial%20Independence%20by%20Ruth%20Bader%20Ginsburg.pdf>

³³¹ International Bar Association (1982). *IBA Minimum Standards of Judicial Independence*. Iegūti 01.01.2022. no: <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=bb019013-52b1-427c-ad25-a6409b49fe29>

³³² International Association of Judicial Independence and World Peace (2008). *Mount Scopus International Standards of Judicial Independence (consolidated 2015)*, p. 2.2.

³³³ De Lange, R. (2012). *Judicial Independence in the Netherlands*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 233.

atrašanās uz mūžu, kā arī adekvāts atalgojums un pensija.³³⁴ Vācijā personīgo neatkarību saista ar tiesneša atalgojumu un pensiju, paredzot, ka neatkarības nodrošināšanai nepieciešamas šādas tiesneša atalgojuma un pensijas garantijas: likumā noteikti atbilstoši ienākumi, atalgojuma līmenim jānodrošina tiesnesim un viņa ģimenei pienācīgu dzīvošanu, augstāka līmeņa tiesnešiem paredzams augstāks atalgojums.³³⁵ Tomēr personīgās neatkarības galvenais aspekts esot tiesnešu apstiprināšana amatā uz mūžu (līdz noteiktam vecumam).³³⁶

Kanādas Augstā tiesa norāda, ka tiesneša personīgās neatkarības mērķis ir pasargāt tiesnesi no izpildvaras iejaukšanās tiesas spriešanas procesā. Tiesnesim nedrīkstot būt bailes par to, ka pēc kāda lēmuma pieņemšanas viņu varētu “kāds no cita varas atzara izsaukt liecināt par to”.³³⁷ Tiesasprāt, šī neatkarība atspoguļojas tādos jautājumos, kā amatā atrašanās garantijas.³³⁸ Savukārt Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzskata, ka uz nopelniem pamatota tiesnešu atlase kalpo kā papildu garantija tiesneša personīgajai neatkarībai.³³⁹

Senatore Jautrīte Briede paudusi viedokli, ka personiskā neatkarība ir tiesas neatkarība no procesa dalībniekiem. Senatore vienādo terminus “personiskā neatkarība” un “objektivitāte”,³⁴⁰ kā arī izdala normatīvajā regulējumā paredzētu aizliegumu tiesnešiem ieņemt citu amatu, izņemot, ja tas īpaši atļauts ar likumu, kā garantiju tiesnešu personīgās neatkarības nodrošināšanai.³⁴¹

Ā. Baraks savukārt nenodala personīgo un substantīvo neatkarību, bet saturiski tās apvieno un runā par tām, praktiski novienādojot šos terminus un to saturu. Kā norādījis Ā. Baraks, individuāla tiesneša neatkarība nozīmē, ka tiesnesi neietekmē nekas cits, kā vien tiesības un viņa izpratne par tām.³⁴² Viņš ar šo neatkarību saista tiesneša atcelšanas no amata nosacījumus, atalgojumu, individuāla tiesneša administratīvo neatkarību un pārcelšanas aizliegumu.³⁴³ Ā. Baraks norāda, ka tiesneša personīgo neatkarību veido ne tikai uzskaitītās garantijas, bet arī tiesnešu ētikas prasības.³⁴⁴

³³⁴ Shetreet, S. (2012). The Mt. Scopus International Standards of Judicial Independence: The Innovative Concepts and the Formulation of a Consensus in a Legal Culture of Diversity. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 480.

³³⁵ Seibert-Fohr, A. (2012). Judicial Independence in Germany. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 478.

³³⁶ Seibert-Fohr, A. (2012). Judicial Independence in Germany. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 471.

³³⁷ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Mackeigan v. Hickman 2 SCR 796, No 21315, 21351; 05.10.1989. Spriedums.

³³⁸ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Valente v. The Queen 2 SCR 673, No 17583; 19.12.1985. Spriedums, p. 20.

³³⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 26374/18 Gudmundur Andri Astradsson v. Island [GC]; 01.12.2020. Spriedums, p. 222.

³⁴⁰ Briede, J. (2013). Satversmes 83. panta komentārs. *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole*. Latvijas Vēstnesis, 51. lpp.

³⁴¹ Turpat, p. 54.

³⁴² Barak, A. (2006). *The Judge in a Democracy*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, pp. 78, 80.

³⁴³ Turpat, p. 79.

³⁴⁴ Barak, A. (2002). *A Judge on Judging: The Role of a Supreme Court in a Democracy*. Faculty Scholarship Series. Paper 3692, p. 54.

Substantīvā jeb funkcionālā neatkarība nozīmē, ka tiesnesis, pildot tiesas funkciju, ir pakļauts tikai un vienīgi tiesībām un savai pārlicēbai.³⁴⁵ Substantīvā neatkarība tiek saistīta ar tiesas spriešanu un prasību tiesnesim, spriežot tiesu, būt brīvam no nepienācīgas ietekmes – gan atklātas, gan apslēptas. Šis tiesnešu neatkarības veids ir saistīts ar tiesneša uzskatu un apziņas neitralitāti, ar konkrētā tiesneša objektivitāti un absolūtu brīvību no nepienācīgas ietekmes.³⁴⁶ Tas ir saistīts ar tiesneša brīvību pildīt neatkarīgi savus amata pienākumus – gan administratīvos, gan procesuālos, gan saturiskos.³⁴⁷ Vienlaikus objektīvu un taisnīgu tiesas spriešanu var nodrošināt vienīgi tad, ja tiesnesis spēj strādāt brīvi, neņemot vērā arī iespējamo sabiedrības uzticēšanās zaudēšanu, ko varētu radīt tiesneša pieņemtie lēmumi, kas ir pretēji vairākuma gribai.³⁴⁸ Nepieciešamība nodrošināt sabiedrības uzticēšanos nenozīmē nepieciešamību nodrošināt popularitāti. Tas nenozīmē sekot populārām tendencēm vai sabiedrības aptaujas viedoklim. Sabiedrības uzticēšanās nenozīmē atbildīgumu sabiedrībai tādā veidā, kādā atbildīgs ir likumdevējs un izpildvara. Tas nenozīmē izdabāšanu sabiedrībai, nenozīmē spriest pretēji tiesībām vai tiesneša pārlicēbai, lai sagatavotu nolēmumu, ko vēlas sabiedrība. Sabiedrības uzticēšanos nodrošina, spriežot atbilstoši tiesībām un tiesneša pārlicēbai, neskatoties uz sabiedrības attieksmi.³⁴⁹ Kā norādīts tiesību literatūrā, ja tiesneši pakļaujas sabiedrības viedoklim, tad pastāv nevis likuma vara, bet gan cilvēku vara.³⁵⁰ Lai nodrošinātu likuma varu, proti, tiesiskumu, ir jārada tādi apstākļi, lai tiesnesim būtu griba un viņš spētu noturēties pretī sabiedrības viedokļa vilnim, proti, jānodrošina tiesnešu neatkarība.

Tiesi substantīvā neatkarība prasa, lai tiesnesis būtu nošķirts no tādām saistībām vai darījumiem, kas varētu ietekmēt vai varētu šķīst, ka var ietekmēt tiesas funkcijas izpildi. Tādējādi Š. Šetrīts šai neatkarībai izšķir divas dimensijas – reālo un šķietamo, runājot jau vairāk par tiesneša objektivitāti un neitralitāti, bet nevis tiesneša neatkarību.³⁵¹

³⁴⁵ International Bar Association (1982). IBA Minimum Standards of Judicial Independence, 1. p.; Shetreet, S. (2012). Creating a Culture of Judicial Independence: the Practical Challenge and the Conceptual and Constitutional Infrastructure. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 46.

³⁴⁶ Turpat.s

³⁴⁷ Shetreet, S. (2009). The Normative Cycle of Shaping Judicial Independence in Domestic and International Law: The Mutual Impact of National and International Jurisprudence and Contemporary Practical and Conceptual Challenges. *Chicago Journal of International Law*, 10(1), p. 285.

³⁴⁸ Cooray, A. (2012). Standards of Judicial Behaviour and the Impact of Codes of Conduct. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 351.

³⁴⁹ Barak, A. (2002). A Judge on Judging: The Role of a Supreme Court in a Democracy. *Faculty Scholarship Series*. Paper 3692, p.60.

³⁵⁰ Hansley, E. (1998). Public Confidence in Judiciary: A Red Herring for the Separation of Judicial Power. 20 Sydney Law Review, Vol 20, Issue 2, pp. 183-215. Iegūts 29.01.2021. no: <http://classic.austlii.edu.au/au/journals/SydLawRw/1998/9.html>

³⁵¹ Shetreet, S. (2012). Creating a Culture of Judicial Independence: the Practical Challenge and the Conceptual and Constitutional Infrastructure. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 33.

Tiesneša substantīvās neatkarības aizsardzībai nepieciešamais regulējums var ierobežot gan tiesneša rīcību, gan arī citu personu un institūciju rīcību attiecībā uz tiesnešiem. Vācijas tiesību tradīcija paredz, ka tiesnesim nav pienākums sekot augstāka līmeņa tiesu nolēmumiem. No tā izrietošais risks, ka tiesas spriešanā varētu iztrūkt vienota pieeja, tādējādi radot tiesisko nenoteiktību un nedrošību, tiek uzskatīts kā tiesnešu neatkarības sekas. Attiecībā uz zemākas instances spriedumu atbilstību augstākas instances tiesas nolemtajam darbojas vispārējs princips, ka tiesneša neatkarība pagēr pilnīgu kontroles izslēgšanu pār tiesas nolēmuma saturu, izņemot pārsūdzības procesu.³⁵² Minētais princips neizslēdz tiesu prakses attīstību un dinamisku un evolucionāru pieeju tiesību piemērošanā un interpretācijā.³⁵³ Arī Eiropas Savienības Tiesa konstatējusi, ka tiesas neatkarības nodrošināšana neizslēdz iespēju, ka noteiktos ārkārtējos izņēmuma gadījumos var iestāties tiesneša disciplinārbildība kā sekas viņa pieņemtajiem tiesas nolēmumiem (sk. 5.4. apakšnodaļu).³⁵⁴

Dažādas ietekmes ir ne vien pieļaujamas, bet pat nepieciešamas tiesneša funkciju izpildei (sk. 2.3.2. apakšnodaļu). Jau norādīts, ka substantīvā jeb funkcionālā neatkarība pieļauj, ka tiesneša pieņemto lēmumu ietekmē, pirmkārt, tiesības un, otrkārt, tiesneša individuālā pārliecība, ko tiesnesis izmanto savas kompetences ietvaros.³⁵⁵

Tiesneša individuālā pārliecība uzskatāma par objektīvu, varas dalīšanai atbilstošu un tiesneša neatkarību nemazinošu ietekmi, kas zināmā mērā pat veido tiesneša substantīvo neatkarību. Sociālās attiecības, pieredze un individuālie, iepriekš izveidojušies uzskati ietekmē tiesneša izpratni un attieksmi dažādos tiesību un sociālos jautājumos. Cilvēka prāta uzbūve rada it kā zināmu “apdraudējumu” tiesneša neatkarībai, jo tiesnesis ir neapzināti pakļauts iepriekšējai savas dzīves pieredzei. Šo ietekmi var ievietot tiesiskuma robežās, izmantojot tādas līdzekļus kā tiesneša pienākumu ietvert spriedumā skaidru metodoloģiju un pamatot pieņemto nolēmumu (sk. 5.2.3. apakšnodaļu). Savukārt gan pati pārliecība, gan tas, kādā veidā šī pārliecība tiek spriedumā komunicēta, ietekmē to, cik neatkarīga tiesa izskatās jeb subjektīvo neatkarību (sk. 3.2. apakšnodaļu). Tiek uzskatīts, ka politiski pretrunīgās lietās tiesnešu pragmatisms, bet nevis tīri tiesiski principi ietekmē un līdz ar to nosaka lietas iznākumu. Tāpēc, kā norādīts tiesību

³⁵² Seibert-Fohr, A. (2012). *Judicial Independence in Germany*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 501.; Allemeersch, B., Alen, A., Dalle, B. (2012). *Judicial Independence in Belgium*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 333.

³⁵³ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 37537/13 Borg v. Malta; 12.01.s2016. Spriedums, p. 107.

³⁵⁴ Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-430/21; 22.02.2022. Tiesas (virspalāta) spriedums, pp. 83-86.

³⁵⁵ Nīderlandē tiesneša rīcības brīvības pārkāpums tiek uzskatīts par funkcionālas neatkarības pārkāpumu, īpaši norādot uz tās saistību ar tiesiskumu un varas dalīšanu.

Bustamante, T. (2019). *Abusive Obiter Dicts: A Typology of Illegitimate Judicial Pronouncements*. Damele, G., Nogueira de Brito, M., Herdy, R., Moniz Lopes, P., Silva Sampaio, J. (red.). *The Role of Legal Argumentation and Human Dignity in Constitutional Courts. Proceedings of the Special Workshops Held at the 28th World Congress of the International Association for Philosophy of Law and Social Philosophy in Lisbon, 2017*. Steiner Verlag/Nomos, p. 71.

literatūrā, tiesa ar tiesiski pārliecinošu pamatojumu (motivāciju) sargā pati savu leģitimitāti un rūpējas arī par diviem papildu apsvērumiem: tiesas institucionālo drošību un sabiedrības atbalstu.³⁵⁶

Kā norādījusi ASV Augstākā tiesa, lietas rezultātu tiesā var ietekmēt un ietekmē konkrēts tiesnesis, proti, lietas iznākums, ja to izskatītu cits tiesnesis, varētu būt atšķirīgs. Konkrēta tiesneša personīgie uzskati var ietekmēt lietas iznākumu – to, kā viņš novērtē lietas faktiskos apstākļus, izvērtē liecības, kā viņš uztver un izmanto konkrētus tiesību jautājumus utt.³⁵⁷ ASV Augstākā tiesa savā praksē vairākkārt norādījusi uz ne vien neizbēgamu, bet pat vēlamu tiesneša viedokli tiesību jautājumos. Tiesasprāt, tas ir praktiski neiespējami atrast tiesnesi, kuram nebūtu iepriekš izveidojušies uzskati par tiesībām. Izvairīšanās no šādiem uzskatiem tiesību jautājumos nav nedz iespējama, nedz būtu vēlama.³⁵⁸ Tā kā tiesnesis amatā stājas jau noteiktā vecumā, tas būtu neparasti, ja viņš nebūtu uz to brīdi jau formulējis vismaz kaut kādus uzskatus, kas varētu ietekmēt viņa tiesību interpretāciju. Tas būtu ne vien neparasti, bet pat ārkārtēji, ja viņš savā iepriekšējā juridiskajā karjerā nebūtu izteicis viedokli vismaz konstitucionālos jautājumos.³⁵⁹ Pat tad, ja būtu iespējams atrast tiesnešus bez iepriekšēja viedokļa tiesību jautājumos, diez vai būtu vēlams tādus tiesnešus izvēlēties.³⁶⁰ Pierādījums, ka tiesneša prāts, stājoties amatā, bijis pilnīga *tabula rasa* tiesību jomā, būtu liecība par viņa zināšanu trūkumu, bet nevis aizspriedumu neesamību.³⁶¹

Ā. Baraks lieto terminu tiesneša filozofija,³⁶² proti, tiesneša neobligātu uzskatu (apsvērumu) sistēma, kas virza tiesnesi, īstenojot viņa rīcības brīvību. Tā varot būt pat neapzināta filozofija, bet tā ir cieši saistīta ar tiesneša personīgo pieredzi, ko attiecīgi ietekmē izglītība un konkrētā tiesneša personība. Tiesneša filozofijai, Barakaprāt, ir nozīme vienīgi tad, ja tiesnesis darbojas rīcības brīvības ietveros.³⁶³

Gan doktrīna, gan judikatūra ietekmē tiesas spriešanas procesu. Bet tas nepadara tiesas spriešanu atkarīgu. Neatkarība nenozīmē [uzskatu] neitralitāti, bet tas nozīmē brīvību (iespējas) nebūt saistītam.³⁶⁴ Pastāv dažādi viedokļi par to, kas ietekmē tiesneša tiesisko pārliecību. Tie var

³⁵⁶ Malan, K. (2014). Reassessing Judicial Independence and Impartiality against the Backdrop of Judicial Appointments in South Africa. *Southern Africal Legal Information Institute, Potchefstroom Electronic Law Journal*, 2014, PER 55, p. 1975.

³⁵⁷ ASV Augstākā tiesa. Lieta *Chandler v. Judicial Council*, 398 U.S. 74; 01.06.1970. Mr. Justice Douglas, with whom Mr. Justice Black concurs.

³⁵⁸ ASV Augstākā tiesa. Lieta *Republican Party of Minn. v. White*, 536 U.S. 765; 27.06.2002. Spriedums.

³⁵⁹ ASV Augstākā tiesa. Lieta *Laird v. Tatum*, 409 U.S. 824; 10.10.1972. Memorandum of Mr. Justice Rehnquist. Iegūts 07.03.2018. no: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/409/824/>

³⁶⁰ ASV Augstākā tiesa. Lieta *Republican Party of Minn. v. White*, 536 U.S. 765; 27.06.2002.

³⁶¹ ASV Augstākā tiesa. Lieta *Laird v. Tatum*, 409 U.S. 824; 10.10.1972. Memorandum of Mr. Justice Rehnquist, 409 U.S. 824.

³⁶² *judicial philosophy*

³⁶³ Barak, A. (2016). On judging. Scheinin, M., Krunke, H., Aksenova, M (red.). *Judges as Guardians of Constitutionalism and Human Rights*. UK, USA, Edward Elgar Publishing Ltd, p. 48.

³⁶⁴ Seibert-Fohr, A. (2012). Judicial Independence in Germany. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 503.

būt gan politiskie un ideoloģiskie uzskati,³⁶⁵ gan personīgie uzskati, kas ir atkarīgi ne tikai no tiesneša ideoloģiskajiem uzskatiem, bet arī no attieksmes un pieredzes.³⁶⁶ Tiesību literatūrā norādīts arī uz iespējamu tiesneša personīgu apsvērumu ietekmi, tādu kā centieni tikt atzinīgi novērtētam no kolēģu tiesnešu puses, juristu aprindās, medijos vai vienkārši sabiedrībā.³⁶⁷ Tiesnesis var būt pārliecināts, ka viņa spriedumi ir pamatoti vienīgi tiesībās, neskatoties uz to, ka pieņemto lēmumu ietekmējuši tiesneša uzskati.³⁶⁸ Psiholoģiskie pētījumi liecina, ka lēmuma pieņēmēji ne vienmēr apzinās, kā noteikti papildu motīvi (blakus tiesībām) ietekmē viņu spriešanas procesu.³⁶⁹ Tieši tāpēc tik būtiska ir tiesas pieņemtajā lēmumā ietvertā motivācija. Bez tam prasība tiesnesim skaidri un publiski motivēt tiesas spriedumu ir saistīta ar pieļaujamo kontroli pār tiesas lēmumu un arī ar sabiedrības uzticēšanos (sk. 5.2.3. apakšnodaļu). Ja spriedums un motīvi ir apšaubāmi, tad pārsūdzības procedūras nodrošina efektīvus un vispusīgus līdzekļus to apstrīdēšanai. Tāpēc, kā norādījusi Kanādas Augstākā tiesa, būtiska ir sprieduma un tajā iekļauto argumentu publiskošana un vērtēšana.³⁷⁰

Blakus normatīvajā regulējumā paredzētajai pārsūdzības kārtībai jebkura tiesneša darbība un spriedumā iekļautie argumenti ir pakļauta kritiskam juristu – profesionāļu skatījumam, mediju, politiķu un sabiedrības uzraudzībai. Pastāv viedoklis, ka tieši šī kontrole “padara mērenu” (zināmā mērā ierobežo) tiesu varas funkcionālo neatkarību.³⁷¹ Arī atsevišķām domām te var būt būtiska nozīme. Tiesneša atsevišķās domas tiek uzskatītas kā individuālās tiesnešu neatkarības izpausme koleģiālu lēmumu gadījumā.³⁷² Tiesību literatūrā norādīts uz atsevišķo domu institūta nozīmi, mazinot neapzinātu tiesneša aizspriedumu ietekmi. Gatavojot motivāciju pārējo tiesnešu pārliecināšanai par saviem uzskatiem, palielinās iespējamība, ka tiesnesis aptvers iespējamo politisko uzskatu potenciālo ietekmi uz savu lēmuma pieņemšanas procesu. Savukārt pārējie tiesneši var skaidri norādīt uz nepienācīgu no attieksmes izrietošu motivāciju.³⁷³ Atsevišķo domu

³⁶⁵ Geyh, C. G. (2012). Can the Rule of Law Survive Judicial Politics? *Cornell Law Review*, Vol. 97, No. 191 (2011-2012), *Indiana Legal Studies Research Paper No. 252*, p. 208. Iegūts 13.11.2020. no: <file:///C:/Users/ljurcena/Downloads/SSRN-id2292063.pdf>

³⁶⁶ Braman, E. (2009). *Law, Politics & Perception: How Policy Preferences Influence Legal Reasoning*. p.13.

³⁶⁷ Geyh, C. G. (2012). Can the Rule of Law Survive Judicial Politics? *Cornell Law Review*, Vol. 97, No. 191 (2011-2012), *Indiana Legal Studies Research Paper No. 252*, p. 212.; Baum, L. (2008). *Judges and Their Audiences: A Perspective on Judicial Behaviour*. Princeton University Press, pp. 21, 22, 107, 135, 136.

³⁶⁸ Geyh, C. G. (2012). Can the Rule of Law Survive Judicial Politics? *Cornell Law Review*, Vol. 97, No. 191 (2011-2012), *Indiana Legal Studies Research Paper No. 252*, p. 214.

³⁶⁹ Braman, E. (2009). *Law, Politics & Perception: How Policy Preferences Influence Legal Reasoning*. pp. 13-40.

³⁷⁰ Kanādas Augstākā tiesa. *Lieta Mackeigan v. Hickman* 2 SCR 796, No 21315, 21351; 05.10.1989. Cory J., dissenting in part.

³⁷¹ Boogaard, G. (2020). *Bipolar Constitutionalism in The Netherlands and Its Consequences for the Independence and Accountability of the Judiciary*. Ballin, E.H., Schyff, G., Stremmer, M. (red.). *European Yearbook of Constitutional Law 2019. Judicial Power: Safeguards and Limits in a Democratic Society*. T.M.C. Asser Press, 1st ed. 2020 edition, p. 117.

³⁷² Jackson, V.C. (2012). *Judicial Independence: Structure, Context, Attitude*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 23.

³⁷³ Braman, E. (2009). *Law, Politics & Perception: How Policy Preferences Influence Legal Reasoning*. p. 33.

institūts arī nodrošina caurskatāmību, kā arī sabiedrības kontroles iespēju pār tiesas spriešanu (sk. 5.3.3. apakšnodaļu).

3.1.2. Institucionālā neatkarība

Modernais tiesnešu neatkarības jēdziens nevar tikt ierobežots vienīgi ar individuālu tiesnesi un ar viņa personīgo un substantīvo (funkcionālo) neatkarību. Ņemot vērā tiesas konstitucionālo lomu, jānodrošina arī tiesu varas institucionālā jeb kolektīvā neatkarība.³⁷⁴ Proti, neatkarības jēdziens jāattiecina ne tikai uz individuālu tiesnesi, tam ir jābūt attiecinātam arī uz visu tiesu varu. Šāda pieeja ir tieši ietverta gan Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē, gan arī nacionālo tiesu nolēmumos. Piemēram, Satversmes tiesa norādījusi, ka nav iespējams nodrošināt nepieciešamo tiesneša neatkarību, ja pati tiesu vara nav brīva no izpildvaras vai likumdevēja nepamatotas ietekmes vai politiska spiediena.³⁷⁵ Savukārt Eiropas Cilvēktiesību tiesa neatkarību saista gan ar nepieciešamo personīgo, gan institucionālo neatkarību,³⁷⁶ īpaši norādot, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punkts prasa institucionālo neatkarību, proti, neatkarību no pārējiem varas atzariem – no izpildvaras un likumdevēja.³⁷⁷ Institucionālās neatkarības pamatā ir ideja, ka tiesu vara ir kas vairāk nekā tikai tiesnešu korpus un ka šim kolektīvajam orgānam arī ir jābūt pasargātam no nepamatotas ietekmes no pārējiem varas atzariem.³⁷⁸

Tiesu vara nepastāv noslēgtā telpā, kas būtu nošķirta no citiem valsts orgāniem un plašākas sabiedrības. Ir virkne jomu, kurās pārējie varas atzari var ietekmēt tiesu varu.³⁷⁹ Taču ne visas šīs ietekmes ir tiesu varu apdraudošas un līdz ar to nepieļaujamas (sk. 2.3. apakšnodaļu). Institucionālā neatkarība ir tieši saistīta ar varas dalīšanas līdzsvara un atsvara mehānismu. Šajā mehānismā visi varas atzari ir savstarpēji saistīti, demokrātiskā tiesiskā valstī tie cits citu ietekmē pieļaujamās robežās. Piemēram, normatīvo regulējumu tiesu varas jomā izstrādā likumdevējs, arī par tiesu budžetu lemj likumdevējs, spriedumu izpildi nodrošina izpildvara. Gan izpildvarai, gan

³⁷⁴ Shetreet, S. (2009). The Normative Cycle of Shaping Judicial Independence in Domestic and International Law: The Mutual Impact of National and International Jurisprudence and Contemporary Practical and Conceptual Challenges. *Chicago Journal of International Law*, 10(1), p. 285.; Shetreet, S. (2014). *The Culture of Judicial Independence. Rule of Law and World Peace*. Leiden. Boston: Brill Nijhoff, Preface, p. XXXIII.

³⁷⁵ Satversmes tiesa. Lieta 2009-11-01; 18.01.2010. Spriedums. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 10, 20.01.2010., 8. p.

³⁷⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 26374/18 Gudmundur Andri Astradsson v. Island [GC]; 01.12.2020. Spriedums, p. 234.

³⁷⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 28972/95 Ninn-Hansen v Denmark; 18.05.1999. Spriedums.

³⁷⁸ Shetreet, S. (2012). The Mt. Scopus International Standards of Judicial Independence: The Innovative Concepts and the Formulation of a Consensus in a Legal Culture of Diversity. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 481.

³⁷⁹ Charles H. Franklin, Behavioural Factors Affecting Judicial Independence, in, Stephen B. Burbank, Barry Friedman (red.), *Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach*. 2002, New York: Sage Publications Inc, Page 148.; Karlan, P.S. (1999). Two Concepts of judicial Independence, p. 10.; Daly, P. (2020). Judicial Independence and Accountability in the British Constitution. Ballin, E.H., Schyff, G., Stremler, M. (red.). *European Yearbook of Constitutional Law 2019. Judicial Power: Safeguards and Limits in a Democratic Society*. T.M.C. Asser Press, 1st ed. 2020 edition, p. 157.

likumdevējam ir noteikta vēl virkne tiesību un pienākumu saistībā ar tiesu varu, kas dod, var dot vai var radīt iespaidu, ka dod iespējas ietekmēt tiesu varu. Tāpēc, lai garantētu, ka tiesa var pildīt savu funkciju neatkarīgi, tai arī institucionāli ir jābūt aizsargātai pret ārējo ietekmi (sk. 5.5. nodaļu).

Institucionālo neatkarību nodrošina, piemēram, tiesas konstitucionālais statuss, zināmas pakāpes autonomija attiecībā uz procesa, tiesas budžeta un tiesas administrēšanas jautājumiem. Taču institucionālā neatkarība ne vienmēr ir saistīta ar tiesu kā institūciju vai valsts varas atzaru. To mēdz saistīt arī ar regulējumu attiecībā uz individuāliem tiesnešiem.³⁸⁰ Ar institucionālo neatkarību saista amatā apstiprināšanas prasības, karjeras virzības jautājumus, tiesnešu mācības, disciplīnas un uzvedības noteikumus, kā arī tiesas tēla veidošanu un aizsardzību.³⁸¹ Institucionālā neatkarība attiecas uz visiem, kam ir kādas tiesības vai atbildība jautājumos saistībā ar tiesu varu vai tiesas administrēšanu, proti, uz likumdevēju, uz izpildvaru un uz tiesnešiem, kas pilda administratīvās funkcijas (tiesu priekšsēdētājiem un citiem vadītājiem).³⁸²

Dažādās valstīs institucionālā jeb kolektīvā tiesu varas neatkarība ir nodrošināta atšķirīgā apjomā, arī teorijā nepastāv vienprātība par nepieciešamo minimālo jeb obligāto institucionālās neatkarības apjomu un saturu. Institucionālā neatkarība jānodrošina tādā apjomā, lai tas veicinātu neatkarīgu tiesas spriešanu un vienlaikus arī nekavētu neatkarīgu tiesas spriešanu, jo arī ar administratīvu jautājumu risināšanu var izdarīt spiedienu uz tiesu un uz tiesnešiem. Tāpēc **institucionālo neatkarību** vienmēr saista ar **administratīvo neatkarību**, proti, ar neatkarību tiesu administrēšanā.³⁸³ Tiesu varas administratīvā neatkarība tiek uzskatīta par tiesu varas institucionālās neatkarības izvērtēšanas svarīgu “mērinstrumentu”.³⁸⁴

Pirms dažāda apjoma institucionālās neatkarības aplūkošanas, ņemot vērā to, ka apjoma atklāšana ir saistīta ar administratīvo neatkarību (neatkarību tiesu administrēšanā), autore ieskicēs tiesu administrēšanas saturu un aplūkos biežāk sastopamos tiesu administrēšanas modeļus.

Tiesu administrēšana ir tādu apstākļu radīšana, lai tiesa varētu pienācīgi pildīt savu funkciju, un tā ietver tiesas organizatoriskos (lietu sadale, darba apstākļi, tai skaitā pieejamie

³⁸⁰ Shetreet, S., Homolka, W. (2017). *Jewish and Israeli Law – An Introduction*. De Gruyter, p. 246.

³⁸¹ Viedokļi dalās par šo garantiju saistību ar institucionālo vai ar individuālo neatkarības līmeni. Piemēram, Eiropas Tieslietu padomju asociācija (*ENCJ*) savos dokumentos tiesnešu amatā apstiprināšanu, atbrīvošanu no amata, novērtēšanu, amatā paaugstināšanu, disciplināros jautājumus, tiesnešu apmācību, tiesneša iekšējo neatkarību no kolēģiem – tiesnešiem saista ar individuālo neatkarību.

³⁸² Beatson, J. (2017). *Judicial Independence: Internal and External Challenges and Opportunities*, Atkin Lecture, The Reform Club, London, 14.11.2017. Iegūts 02.03.2024. no: <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2017/12/beatson-lj-atkin-lecture-20171201.pdf>

³⁸³ Shetreet, S. (2009). *The Normative Cycle of Shaping Judicial Independence in Domestic and International Law: The Mutual Impact of National and International Jurisprudence and Contemporary Practical and Conceptual Challenges*. *Chicago Journal of International Law*, 10(1), p. 286.

³⁸⁴ Shetreet, S. (1985). *Judicial Independence: New Conceptual Dimensions and Contemporary Challenges*. Shetreet, S., Deschenes, J. (red.). *Judicial Independence: The Contemporary Debate*. Dordrecht, Boston, Lancaster: Martinus Nijhoff Publishers, p. 644.

cilvēkresursi, personīgā drošība u.c.), personāla, vadības, finanšu, apmācības jautājumus, kā arī tiesām uzticēto pienākumu izpildes uzraudzību.³⁸⁵ Kā norādījusi ASV Augstākā tiesa, tiesnešiem ir jāspēj “savest kārtībā savu māju”.³⁸⁶ Tāpēc tiesām (pašpārvaldes institūcijām, priekšsēdētājiem, arī ikkatram tiesnesim) ir nepieciešams veikt noteiktus administratīvus uzdevumus.

Demokrātiskās valstīs nepastāv vienots tiesu administrēšanas modelis; gluži pretēji – var runāt par šo modeļu daudzveidību. Eiropas valstu tiesu sistēmas ir izveidojušās lēnas un pakāpeniskas attīstības rezultātā, ietekmi uz šo procesu atstājušas konstitucionālās tradīcijas. Galvenais kopīgais standarts šajā jomā ir Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pants, Eiropas Savienības Pamattiesību harta, Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Eiropas Savienības Tiesas prakse, kā arī starptautisko organizāciju dokumenti.³⁸⁷ Tomēr neskatoties uz tiesu administrēšanas modeļu daudzveidību, ir iespējams konstatēt kopējas iezīmes Eiropas valstīs.

Vairumā gadījumu demokrātisko valstu tiesu varu regulējošās konstitūcijas normas vai nu klusē par to, kā tiesu vara būtu jāvada (jāadministrē), vai paredz tiesu sistēmas pārvaldības institūciju un nosaka tās kompetenci.³⁸⁸ Tiesu pārvaldības radīšana parasti ir ilgs un pakāpenisks process. Tas var radīt būtiskas pārmaiņas tiesu varā un var prasīt mainīties arī citām varām un attiecībām ar citām varām.³⁸⁹ Tiesu pārvaldība nozīmē tiesu varas kontroli pār tiesu sistēmu, proti, budžeta izstrādāšanu, finanšu vadību, cilvēkresursu vadību, lietu sadali, iekšējā regulējuma izstrādi, drošības jautājumu, apmācības, tiesnešu ētikas un tiesnešu uzvedības jautājumu risināšanu. Tas prasa zināmu kompetenci, prasmes, kā arī koordināciju ar pārējiem varas atzariem.³⁹⁰

Eiropas valstīs izplatītas tiesu sistēmas pārvaldības institūcijas ir tieslietu padomes. Šo padomju kompetence un atbildība dažādās valstīs ir dažāda, atšķiras to uzbūve un pilnvaru apjoms. Bet tām visām ir viens mērķis – nodrošināt un veicināt tiesnešu neatkarību, pieņemot ar tiesu varu saistītus lēmumus (par tiesu varas politiku, pārvaldību, attīstību, mācībām, administrēšanu, tiesnešu atlasīšanu, pilnvaru termiņiem, disciplīnu utt.).³⁹¹ Lai gan nav vienota tieslietu padomju

³⁸⁵ Čehijas Konstitucionālā tiesa. Lieta PL. ÚS 18/06; 11.07.2006. Spriedums.

³⁸⁶ ASV Augstākā tiesa. Lieta *Chandler v. Judicial Council*, 398 U.S. 74; 01.06.1970. Spriedums, p. 85.

³⁸⁷ Čehijas Konstitucionālā tiesa. Lieta PL. ÚS 18/06., 11.07.2006. Spriedums.

³⁸⁸ Zimmer, M.B. (2006). *Judicial Independence in Central and East Europe: The Institutional Context*. *Tulsa Journal of Comparative and International Law*, Vol 14, Issue 1, p. 60; Zoll, F. (2012). *The System of the Judicial Appointment in Poland. A Question of the Legitimacy of the Judicial Power*. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 303.

³⁸⁹ Shetreet, S. (2014). *Judicial Independence, Liberty, Democracy and International Economy*. Shetreet, S. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Rule of Law and World Peace*. Leiden. Boston: Brill Nijhoff, pp. 41-42.

³⁹⁰ Shetreet, S. (2014). *Judicial Independence, Liberty, Democracy and International Economy*. Shetreet, S. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Rule of Law and World Peace*. Leiden. Boston: Brill Nijhoff, p. 42.

³⁹¹ Zimmer, M.B. (2006). *Judicial Independence in Central and East Europe: The Institutional Context*. *Tulsa Journal of Comparative and International Law*, Vol 14, Issue 1, p. 70.

modeļa, tiek uzskatīts, ka attiecībā uz to uzdevumu jeb misiju sargāt tiesu neatkarību tām ir vairākas kopīgas iezīmes.³⁹²

Eiropas Savienības Tiesas ģenerālvokāts Jevgēnijs Tančevs uzskaitījis kopīgās tieslietu padomju iezīmes. Pirmkārt, tieslietu padomju misija ir sargāt tiesu un tiesnešu neatkarību no jebkādas likumdošanas varas un izpildvaras ietekmes. Otrkārt, nav vienota parauga, kas attiecībā uz jurisdikciju būtu jāievēro, veidojot tieslietu padomi, ja vien tās sastāvs nodrošina tās neatkarību un ļauj tai efektīvi veikt savu darbību. Treškārt, lai garantētu funkciju nepārtrauktību, tieslietu padomju locekļu mandātus nedrīkst aizstāt vienlaikus ar parlamenta vēlēšanām vai atjaunot uzreiz pēc tām. Ceturtkārt, tiesnešu atlase, iecelšana un paaugstināšana amatā ir viena no plašāk atzītajām tieslietu padomju funkcijām, kur procedūras ir jāveic no likumdošanas varas un izpildvaras neatkarīgām tieslietu padomēm. Līdz ar to var uzskatīt, ka tiesību normas, kas reglamentē tieslietu padomju sastāvu, to locekļu mandātus un funkcijas, balstās uz ārkārtīgi svarīgo mērķi nodrošināt to lomu tiesnešu neatkarības sargāšanā un tādējādi izvairīties no likumdošanas varas un izpildvaras ietekmes, it īpaši attiecībā uz to locekļu iecelšanu. Lai arī dalībvalstīm ir rīcības brīvība izveidot tieslietu padomi vai tai līdzīgu struktūru, gadījumā, ja tāda padome ir izveidota, ir jānodrošina pietiekama tās neatkarība.³⁹³

Ideju par tiesnešu pārvaldību tieslietu padomes formā parasti atbalsta tiesneši, īpaši – vecākie tiesneši, arī nevalstiskās organizācijas, daļa tiesībzinātnieku. Politikā par šo ideju nav sajūsmā. Tā saucamajās pārejas perioda sabiedrībās politikus šajā jautājumā maz respektē. Liels spiediens parasti tiek izdarīts Eiropas Savienības pirmsiestāšanās fāzē, sākotnēji iesakot izveidot tieslietu padomi, vēlāk jau to izvirzot kā prasību.³⁹⁴

Pastāv dažādi, arī pretēji viedokļi par tiesu sistēmas pārvaldības institūciju ietekmi uz institucionālo neatkarību – gan tādi, kas izslēdz administratīvās neatkarības un izveidotās tiesu varas institūcijas (visbiežāk tā ir tieslietu padome) saistību,³⁹⁵ gan tādi, kas uzskata, ka institucionālo neatkarību lielā mērā ietekmē tieslietu padomes pastāvēšana un darbība. Jo plašāka tās kompetence, jo lielākas iespējas nodrošināt institucionālo neatkarību.³⁹⁶

Institucionālās neatkarības un administratīvās neatkarības **saistība un apjoms** dažādās sistēmās un dažādās valstīs atšķiras. Ir iespējams izdalīt trīs institucionālās un administratīvās

³⁹² Eiropas Savienības Tiesa. Apvienotās lietas C-585/18, C-624/18 un C-625/18; 27.06.2019. Ģenerālvokāta Jevgenija Tančeva secinājumi, p. 124.

³⁹³ Eiropas Savienības Tiesa. Apvienotās lietas C-585/18, C-624/18 un C-625/18; 27.06.2019. Ģenerālvokāta Jevgenija Tančeva secinājumi; pp. 125-129.

³⁹⁴ Bobek, M., Kosar, D. (2014). Global Solutions, Local Damages: A Critical Study in Judicial Councils in Central and Eastern Europe, *German Law Journal* Vol 15, Issue 7, p. 1274.

³⁹⁵ Bobek, M. (2008). The Fortress of Judicial Independence and the Mental Transitions of the Central European Judiciaries. *European Public Law*, Vol. 14, Issue 1, pp. 102-105.

³⁹⁶ Di Federico, G. (2012). Judicial Independence in Italy. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 359.

neatkarības attiecību modeļus: (1) administratīvā neatkarība tiek uztverta kā daļa no institucionālās neatkarības, (2) administratīvā neatkarība tiek novienādota ar institucionālo neatkarību un (3) institucionālā neatkarība tiek attiecināta tikai uz daļu no tiesu administrēšanas jautājumiem.

Pastāv viedoklis, ka tiesu administratīvā neatkarība ir institucionāla prasība, kas izriet no tiesnešu neatkarības principa. Līdz ar to administratīvā neatkarība tiek ielasīta tiesnešu neatkarībā kā viena no institucionālās neatkarības prasībām (sk. 5.5.1. apakšnodaļu).³⁹⁷ Arī pieņemot administratīvo neatkarību kā svarīgu “mērinstrumentu” tiesu varas kolektīvās neatkarības izvērtēšanā,³⁹⁸ tā tiek uztverta kā būtisks, bet nebūt ne vienīgais institucionālās neatkarības elements. Jau iepriekš norādīts, ka ar institucionālo neatkarību saista arī citus neatkarības elementus, proti, amatā apstiprināšanas prasības, karjeras virzības jautājumus, tiesnešu mācības, disciplīnas un uzvedības noteikumus. Šajā gadījumā **administratīvā neatkarība** tiek uztverta kā **daļa no institucionālās neatkarības**.

Gan tiesību literatūrā, gan tiesu praksē sastopams arī viedoklis, ka institucionālā neatkarība attiecas vienīgi uz tiesu administrēšanas jautājumiem.³⁹⁹ Šādos gadījumos **institucionālo neatkarību novienādo ar administratīvo neatkarību**.

Pastāv dažāda pieeja attiecībā uz neatkarības apjomu tiesu administrēšanā jeb administratīvās neatkarības apjomu. **Institucionālo neatkarību ne vienmēr attiecina uz visiem tiesas administrēšanas jautājumiem**.

Kanādas Augstākā tiesa attīstījusi teoriju, kur institucionālā neatkarība ir viens no trīs tiesneša neatkarības aspektiem (nosacījumiem), kas nepieciešami tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanai, un attiecas tikai uz tiem tiesas administrēšanas jautājumiem, kam ir tieša un tūlītēja ietekme uz tiesas funkcijas izpildi.⁴⁰⁰ Proti, administratīvā neatkarība tiek aplūkota šauri – tikai saistībā ar tādiem administratīviem jautājumiem, kas tieši ietekmē tiesas spriešanas funkciju. Tiek izdalīti (1) administrēšanas finansiālie aspekti: budžeta pieprasījuma sagatavošana un iesniegšana, kā arī piešķirtā budžeta sadale un (2) administrēšanas personāla aspekti – nepieciešamā atbalsta personāla atlase, amatu sadale, paaugstināšana amatā, atalgojums, uzraudzība, jo darbinieku lojalitāte tiesai ir būtiska neatkarības nodrošināšanai.⁴⁰¹ Arī tiesību literatūrā konstatēts, ka Kanādā

³⁹⁷ Gelinas, F. (2012). *Judicial Independence in Canada: A Critical Overview*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 581.

³⁹⁸ Shetreet, S. (1985). *Judicial Independence: New Conceptual Dimensions and Contemporary Challenges*. Shetreet, S., Deschenes, J. (red.), *Judicial Independence: The Contemporary Debate*. Dordrecht, Boston, Lancaster: Martinus Nijhoff Publishers, p. 644.

³⁹⁹ Shetreet, S. (2012). The Mt. Scopus International Standards of Judicial Independence: The Innovative Concepts and the Formulation of a Consensus in a Legal Culture of Diversity. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 481.

⁴⁰⁰ Kanādas Augstākā tiesa. *Lieta Valente v. The Queen* 2 SCR 673, No 17583; 19.12.1985. Spriedums, pp. 47, 52; Kanādas Augstākā tiesa. *Lieta R. v. Génereux* 1 SCR 259, No 22103; 13.02.1992. Spriedums.

⁴⁰¹ Kanādas Augstākā tiesa. *Lieta Valente v. The Queen* 2 SCR 673, No 17583; 19.12.1985. Spriedums, p. 50.

administratīvā neatkarība konstitucionālajā līmenī aizsargāta ir ļoti šauri – tikai administratīvās neatkarības “svarīgākais minimums”.⁴⁰² Tiesa norādījusi, ka, neskatoties uz to, ka ir nepieciešama zināma apjoma sadarbība starp tiesu varu un izpildvaru, būtu nepieļaujami, ja kādam no ārpuses būtu iespējas iejaukties jautājumos, kas tieši un nepastarpināti ir svarīgi tiesas spriešanas funkcijai. Šo administratīvās neatkarības apjomu Kanādas Augstākā tiesa tieši saista ar tiesas spēju brīvi izspriest individuālas lietas un nodrošināt tiesību un konstitucionālo vērtību aizsardzību.⁴⁰³

Kanādas Augstākā tiesa 1985. gada spriedumā lietā *Valente v. The Queen* norādījusi, ka lielāka tiesu neatkarība un kontrole pār budžeta, atalgojuma un karjeras virzības jautājumiem būtu “ļoti vēlama”, bet ne “būtiska”, lai nodrošinātu tiesības uz taisnīgu tiesu. Institucionālajai neatkarībai būtiska esot tiesas kontrole bez jebkādas likumdevēja vai izpildvaras iejaukšanās pār tiem administratīvajiem lēmumiem, kam ir tieša un tūlītēja ietekme uz tiesas funkcijas izpildi, proti, tie saistīti ar tiesas spriešanu. Tiesa īpaši izdalījusi šādus jautājumus: lietu sadale; tiesas sēdes un tiesā izskatāmo lietu grafiks.⁴⁰⁴ Tomēr jau 2012. gadā vairāki tiesību zinātnieki ir pauduši atšķirīgu viedokli šajā jautājumā. Proti, tiek uzskatīts, ka patiesas neatkarības nodrošināšanai ir nepieciešams, lai tiesām pašām būtu kontrole pār savu budžetu. Savukārt tiesas institucionālā neatkarība tiktu vairota, nodrošinot tiesām kontroli pār savu personālu.⁴⁰⁵ Neskatoties uz to, ka Kanādā pastāv tiesu administrēšanas “izpildvaras modelis”, administratīvās autonomijas kodols tiek konstitucionāli aizsargāts no politisko varas atzaru – izpildvaras un likumdevēja – iejaukšanās. Svarīgas administratīvās jomas, piemēram, budžeta veidošana ir atstāta tiesu darbības laukā. Kaut arī Kanādas Augstākā tiesa ir norādījusi, ka budžeta projekta sagatavošana, iesniegšana apstiprināšanai un budžeta sadale tomēr nav administratīvās neatkarības sastāvdaļa, jo šie jautājumi tieši un nekavējoties neietekmē tiesas funkciju izpildi, tomēr, tiesasprāt, būtu vēlams, lai pār šiem finansiālās administrēšanas jautājumiem tiesu varai būtu kontrole.⁴⁰⁶ Daudzās jomās, pieņemot lēmumus, notiek konsultēšanās ar tiesu varu. Administratīvās autonomijas konstitucionāli aizsargātais apjoms tiek nepārtraukti nopietni izvērtēts un, kā uzskata tiesību zinātnieki, tas atrodas evolūcijas fāzē.⁴⁰⁷

Arī Satversmes tiesa savu doktrīnu 2010. gada pirmajā tā saucamajā “Tiesnešu algu lietā” lielā mērā balstījusi uz Kanādas Augstākās tiesas spriedumā ietverto teoriju, proti, institucionālo

⁴⁰² Jackson, V.C. (2012). *Judicial Independence: Structure, Context, Attitude*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 48.

⁴⁰³ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. G^{en}eroux 1 SCR 259, No 22103; 13.02.1992. Spriedums.

⁴⁰⁴ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta *Valente v. The Queen* 2 SCR 673, No 17583; 19.12.1985. Spriedums, p. 52; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta *Mackeigan v. Hickman* 2 SCR 796, No 21315, 21351; 05.10.1989. Spriedums.

⁴⁰⁵ Jackson, V.C. (2012). *Judicial Independence: Structure, Context, Attitude*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 57.

⁴⁰⁶ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta *Ref re Independence and Impartiality of Judges of the Prov. Court of P.E.I.* 3 SCR 3, No 24508, 24778; 13.02.1992., p. 253.

⁴⁰⁷ Gelinis, F. (2012). *Judicial Independence in Canada: A Critical Overview*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 570.

neatkarību pielīdzinājusi administratīvajai neatkarībai un izdalījusi to kā vienu no tiesnešu neatkarības garantijām (blakus tiesneša amatā atrašanās garantijām, tiesneša neaizskaramībai un finansiālajai drošībai, kā arī tiesu varas faktiskajai neatkarībai no izpildvaras vai likumdevēja politiskās ietekmes).⁴⁰⁸ Spriedumā norādīts, ka institucionālās neatkarības apjomu iezīmē jautājumi, kuros nepieciešams nodrošināt tiesu varas iesaistīšanos, un tie ir jautājumi, kas ietekmē tiesu darbību – gan budžeta, gan citi ar tiesas funkcijas izpildi saistīti jautājumi.⁴⁰⁹ Satversmes tiesas spriedumā ietvertais to jautājumu uzskaitījums, kas tieši ietekmē tiesu varas darbību un tiesu funkcionēšanu, ir plašāks nekā Kanādas tiesas judikatūrā. Kā norādījusi Satversmes tiesa, tie ir “jautājumi par finansējumu, tiesnešu skaitu, nepieciešamo personālu, tā kompetences prasībām, atalgojumu un citi jautājumi”.⁴¹⁰ Kā redzams no sprieduma teksta, šis uzskaitījums ir atstāts atvērts. Arī Kanādas Augstākās tiesas sniegtā administratīvās autonomijas definīcija ir atstāta atvērta, proti, tā nesniedz izsmeļošu uzskaitījumu jautājumiem, kam būtu jāpaliek tiesnešu kontrolē.⁴¹¹

Institucionālā neatkarība prasa tiesas iesaistīšanos tiesu administrēšanas un citos ar tiesu varas darbību un tiesu funkcionēšanu saistītos jautājumos. Pakāpe, kādā notiek tiesas piedalīšanās, var variēt no (1) konsultācijām, (2) kopējas atbildības ar citu varas atzaru līdz pat (3) ekskluzīvai tiesas atbildībai.⁴¹²

Tiesnešiem ir jābaida tāda darba vide, kas ir labi organizēta, lai tiesneši varētu netraucēti īstenot tiesas funkciju, lai nepastāvētu birokrātiskas un nesaprātīgas prasības. Tomēr, nododot administratīvus jautājumus ekskluzīvā tiesas kompetencē, jāatceras, ka tiesneši ne vienmēr ir labākie vadītāji un darba organizētāji. Likumdevējs var paredzēt ekskluzīvu tiesu varas kompetenci un atbildību noteiktu administrēšanas jautājumu risināšanā. Tomēr biežāk sastopami ir tādi tiesu administrēšanas modeļi, kur tiesu varas atbildībā nodota tikai daļa no pienākumiem un atbildības, proti, ne visi tiesu administrēšanas jautājumi ir uzticēti tiesu varai.

Piemēram, Kanādā pastāv tiesu administrēšanas izpildvaras modelis, tomēr administratīvās autonomijas kodols tiek konstitucionāli aizsargāts no politisko varas atzaru – izpildvaras un likumdevēja – iejaukšanās. Administratīvā autonomija izriet no konstitucionālās depolitizācijas

⁴⁰⁸ Satversmes tiesa. Lieta 2009-11-01; 18.01.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 10, 20.01.2010., 8.2. p.

⁴⁰⁹ Turpat, 8.1. p.

⁴¹⁰ Turpat, 4. p.

⁴¹¹ Gelinas, F. (2012). *Judicial Independence in Canada: A Critical Overview*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 569.

⁴¹² Shetreet, S. (1985). The Emerging Transnational Jurisprudence on Judicial Independence: The IBA Standards and Montreal Declaration, in, Shimon Shetreet and Jules Deschenes (red.), *Judicial Independence: The Contemporary Debate*. 1985, Martinus Nijhoff Publishers, p. 393.; Shetreet, S. (2009). The Normative Cycle of Shaping Judicial Independence in Domestic and International Law: The Mutual Impact of National and International Jurisprudence and Contemporary Practical and Conceptual Challenges. *Chicago Journal of International Law*, 10(1), p. 286.; Shetreet, S. (1985). *Judicial Independence: New Conceptual Dimensions and Contemporary Challenges*. Shetreet, S., Deschenes, J. (red.). *Judicial Independence: The Contemporary Debate*. Dordrecht, Boston, Lancaster: Martinus Nijhoff Publishers, pp. 644-653.

prasības, kas prasa sakārtot attiecības starp politikajiem varas atzariem un tiesu varu. Svarīgas administratīvās jomas, piemēram, budžeta veidošana ir atstāta tiesu ziņā. Daudzās jomās, pieņemot lēmumus, notiek konsultēšanās ar tiesu varu.⁴¹³ Īpaši cieša izpildvaras un tiesu varas sadarbība ir tiesu finanšu un budžeta jomā.⁴¹⁴

Savukārt Vācijā, piemēram, lēmumi par tiesneša statusu, tai skaitā tiesnešu atlase, kā arī tiesu budžeta jautājumi, ņemot vērā to, ka tie pēc savas būtības nav tiesas spriešanas jautājumi, nav ekskluzīvā tiesu varas kompetencē. Līdz ar to administratīvie jautājumi neprasa tiesu autonomiju. Tiesu administrēšanas jautājumos izpildvarai ir liela nozīme, jo tiesu administrēšana pēc savas būtības tiek uzskatīta drīzāk par izpildvaras, bet nevis par tiesas kompetenci.⁴¹⁵ Tomēr tiesai ir konsultatīva kompetence tajos administratīvos jautājumos, kam var būt netieša ietekme uz tiesas spriešanu. Tiesneša statusa jautājumus Vācijā pēc būtības uzskata par administratīviem jautājumiem, tāpēc tas, ka izpildvarai ir tiesības teikt šādos jautājumos galavārdu, Vācijā tiek akceptēts demokrātiskā atbildīguma vārdā.⁴¹⁶ Līdz ar to Vācijā vispārējo tiesu varas vadību un administrēšanu organizē izpildvara, savukārt vadību, kas saistīta ar tiesas funkciju izpildi, veic tiesas. Kamēr vien tiesām tiek nodrošināts saprātīga apjoma budžets un finansējums neietekmē lietu iznākumu (tiesas spriešanu), tiek uzskatīts, ka tas, ka tiesas pašas nelemj par savu budžetu, nav pretrunā neatkarībai.⁴¹⁷

Atšķirīgais administratīvās autonomijas apjoms dažādās valstīs, kā arī tā ietekme uz tiesu neatkarību lielā mērā ir saistīta ar katras valsts tradīcijām, tiesisko, politisko kultūru, pieredzi un vēsturisko mantojumu.⁴¹⁸ Pieredze no vecajām demokrātijām rāda, ka tiesnešu neatkarības, tiesiskuma un varas dalīšanas nodrošināšana nav tikai normatīvi regulētu konstitucionālo garantiju

⁴¹³ Gelinas, F. (2012). Judicial Independence in Canada: A Critical Overview. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 570.

⁴¹⁴ Rankin, M.B. (2012). Access to Justice and the Institutional Limits of Independent Courts. Windsor Yearbook on Access to Justice, Vol 30(1), p. 121.

⁴¹⁵ Seibert-Foht, A. (2012). Judicial Independence in Germany. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 499.

⁴¹⁶ Seibert-Foht, A. (2012). Judicial Independence in Germany. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 455.

⁴¹⁷ Adenitire, J. (2015). Judicial Independence in Europe: the Swedish, Italian and German perspectives, Intern, Judicial Independence Project, p. 30.

⁴¹⁸ Bobek, M. (2008). The Fortress of Judicial Independence and the Mental Transitions of the Central European Judiciaries. *European Public Law*, Vol. 14, Issue 1, p. 100; Adenitire, J. (2015). Judicial Independence in Europe: the Swedish, Italian and German perspectives, Intern, Judicial Independence Project, p. 3; Resnik, J., Ryan, C. (2019). *Fragile Futures and Resiliency: Yale Global Constitutionalism 2019*, A part of the Gruber Program for Global Justice and Women's Rights. Yale Law School, 2019, Preface, p. i. Iegūts 13.04.2020. no: <https://documents.law.yale.edu/news/global-constitutionalism-2019-fragile-futures-and-resiliency>; Afsah, E. (2016). Guides and guardians: judiciaries in times of transition. Scheinin, M., Krunke, H., Aksenova, M (red.). *Judges as Guardians of Constitutionalism and Human Rights*. UK, USA, Edward Elgar Publishing Ltd, p. 254; Rosenn, K.S. (1987). The Protection of Judicial Independence in Latin America. *19 U. Miami Inter-Am. L. Rev.*, 1, p. 33; Bobek, M., Kosar, D. (2014). Global Sollutions, Local Damages: A Critical Study in Judicial Councils in Central and Eastern Europe, *German Law Journal* Vol 15, Issue 7, p. 1273.

jautājums.⁴¹⁹ Arī tiesību literatūrā ir norādīts, ka no valsts vēstures un tradīcijām ir atkarīgs tas, kā tiek izprastas vispārīgas vērtības, tai skaitā tiesu varas neatkarība. Valstīs, kurās vēl nesenā pagātnē valdīja viena partija, izpratne par to, ka tiesu varas neatkarība prasa to nošķirt no politiskās varas, ir īpaši grūti pieņemama.⁴²⁰

Ja tiesu administrēšanā tiek piemērots tā sauktais dalītais tiesu varas un izpildvaras atbildības modelis, tad izpildvaras atbildība var būt saistīta tikai ar tiesu administrēšanu vispārīgā līmenī, attiecīgi nošķirot jautājumus, kas risināmi tiesu varas līmenī. Tiesību literatūrā ir pat norādīts uz divu līmeņu tiesu varas administrēšanu: tiesas līmenis un centrālais līmenis. Turklāt, izvērtējot administratīvo neatkarību, nozīmīgi ir abi līmeņi.⁴²¹ Dalītā atbildības modeļa gadījumā izpildvarai ir liegts iejaukties tiesas lietās un tiesu vadīšanas jautājumos, kā arī jautājumos saistībā ar konkrētām lietām.⁴²² Atsevišķos administrēšanas jautājumos izpildvara nevar tikt iesaistīta (lietu sadale, tiesas sēžu plānošana, tiesnešu atvaļinājumi). Savukārt ir tādi jautājumi, kurus var risināt izpildvara (piemēram, ar budžetēšanu saistīti, tiesu ēku jautājumi u.c.), bet tai jārespektē tiesnešu neatkarība.⁴²³

Svarīgi ir veidot un uzturēt tādu tiesu administrēšanas modeli, kurā, ņemot vērā valsts vēsturi un tradīcijas, tiek nodrošināta iespējami efektīva tiesas darbība un netiek nepamatoti ietekmēta vai radīts iespaids, ka varētu tikt ietekmēta tiesnešu neatkarība.

Satversmes tiesa ir tieši uzskaitījusi jautājumus, kuros varas dalīšanas princips liedz izpildvarai pieņemt lēmumus attiecībā uz tiesu varas darbību un tiesu funkcionēšanu, un tie ir jautājumi par finansējumu, tiesnešu skaitu, nepieciešamo personālu, tā kompetences prasībām, atalgojumu un citi jautājumi. Tiesa norādījusi, ka šajos jautājumos vienīgi likumdevējs ir atbildīgs par tiesu varas iesaistīšanu, proti, konsultāciju organizēšanu ar tiesu varu, dodot iespēju neatkarīgai institūcijai, kas pārstāv tiesu varu, izteikt savu viedokli par jautājumiem, kas ietekmē tiesu darbību.⁴²⁴

Turklāt Satversmes tiesa ir norādījusi, no kurienes izriet konsultēšanās pienākums un ko ietver prasība cieņpilni konsultēties. Atbilstoši tiesas norādītajam, demokrātiskā valstī varas

⁴¹⁹ Holmoyvik, E., Sanders, A. (2020). A Stress Test for Europe's Judiciaries. Ballin, E.H., Schyff, G., Stremmer, M. (red.). *European Yearbook of Constitutional Law 2019. Judicial Power: Safeguards and Limits in a Democratic Society*. T.M.C. Asser Press, 1st ed. 2020 edition, p. 307.

⁴²⁰ Bell, J. (2001). Judicial Cultures and Judicial Independence. *Cambridge Yearbook of European Legal Studies*, Volume 4, p. 54.

⁴²¹ Shetreet, S. (1985). *Judicial Independence: New Conceptual Dimensions and Contemporary Challenges*. Shetreet, S., Deschenes, J. (red.). *Judicial Independence: The Contemporary Debate*. Dordrecht, Boston, Lancaster: Martinus Nijhoff Publishers, p. 644.

⁴²² Shetreet, S. (2009). The Normative Cycle of Shaping Judicial Independence in Domestic and International Law: The Mutual Impact of National and International Jurisprudence and Contemporary Practical and Conceptual Challenges. *Chicago Journal of International Law*, 10(1), p. 286.

⁴²³ Shetreet, S. (2014). Judicial Independence, Liberty, Democracy and International Economy. Shetreet, S. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Rule of Law and World Peace*. Leiden. Boston: Brill Nijhoff, p. 42.

⁴²⁴ Satversmes tiesa. Lieta 2009-11-01; 18.01.2010. Spriedums. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 10, 20.01.2010., 8.1., 24. p.

dalīšanas princips ne tikai nošķir varas atzarus, bet ietver arī prasību pēc to savstarpējas sadarbības, jo visu varas atzaru kopējais mērķis ir demokrātijas stiprināšana tautas interesēs.⁴²⁵ Savukārt cieņpilna konsultēšanās, kā norādījusi Satversmes tiesa, dod tiesības likumdevējam nepieņemt tiesu varas viedokli, tomēr uzliek par pienākumu to uzklaut un pret to izturēties ar cieņu un patiesu izpratni.⁴²⁶ Viedoklis jārespektē atbilstoši varas dalīšanas principam, un, ja šis viedoklis netiek ņemts vērā vai tiek ņemts vērā daļēji, nepieciešams nodrošināt savai rīcībai pamatojumu tādā apjomā, lai gadījumā, ja tiesai būtu jāizvērtē likumdevēja rīcības vai lēmuma atbilstība, šis pamatojums sniegtu visu samērīguma pārbaudei nepieciešamo informāciju.⁴²⁷ Arī Kanādas Augstākā tiesa norādījusi, ka izpildvaras vai likumdevēja lēmums nepieņemt tādas institūcijas viedokli, kuras mērķis ir tiesnešu neatkarības nodrošināšana, būtu uzskatāms par leģitīmu un neuzskatāms par kaitējošu tiesnešu neatkarībai vienīgi tad, ja tajā ir ietverts pamatojums.⁴²⁸

Tādējādi neatkarība ne tikai neizslēdz, bet pat prasa, lai tiesneši uzturētu konstruktīvas darba attiecības ar citām institūcijām un amatpersonām, kuru funkcijas ir saistītas ar tiesu darbu, lai pēc iespējas veicinātu efektīvu tiesu darbību.⁴²⁹ Arī no varas dalīšanas principa atvasinātais starpinstitucionālās lojalitātes princips, kas savstarpējās attiecībās ir jāievēro demokrātiskas tiesiskas valsts institūcijām, prasa, lai valsts institūciju rīcība to savstarpējās attiecībās neaprobežotos ar formālu normatīvajos aktos un konstitūcijā noteikto pienākumu izpildi.⁴³⁰

Ar institucionālo neatkarību zināmā mērā ir saistīta **pēc-lēmuma-pieņemšanas neatkarība**, jo tā saistīta ar tiesu varas un likumdevēja vai biežāk tiesu varas un izpildvaras attiecībām. Tiesneša neatkarība zaudē jēgu, ja tiesas nolēmums netiek izpildīts (sk. 5.5.4. apakšnodaļu). Biežāk sastopami ir divi gadījumi, kad varam runāt par šādu situāciju. Pirmais ir, kad likumdevējs ar savu lēmumu apzināti atceļ tiesas spriedumu, proti, pārkāpj tiesas sprieduma nepārvaramības principu.⁴³¹ Otrais, kad izpildvara nepilda tiesas spriedumu.

Tiesību literatūrā konstatēts, ka pēc lietas izspriešanas var runāt par tiesas nolēmuma neatkarību.⁴³² Tieši no tiesnešu neatkarības izriet prasība, lai izpildvara respektētu tiesas nolēmumus un lai izpildvara neizmantotu tās varu (pilnvaras), kavējot tiesas pieņemta un spēkā esoša sprieduma izpildi vai atsakoties to izpildīt. Šāda sprieduma izpildes kavēšana ir tiesiskuma

⁴²⁵ Turpat, 8.1. p.

⁴²⁶ Turpat, 24. p.

⁴²⁷ Turpat, 11.5. p.

⁴²⁸ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Ref re Independence and Impartiality of Judges of the Prov. Court of P.E.I. 3 SCR 3, No 24508, 24778; 13.02.1992. Spriedums, p. 180.

⁴²⁹ Committee of Ministers, Council of Europe (2010). Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities, p. 12. Iegūts 24.12.2021. no: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2014/06/CMRec201012E.pdf>

⁴³⁰ Satversmes tiesa. Lieta 2018-11-01; 06.03.2019. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 48, 08.03.2019., 18.3.1. p.

⁴³¹ Rodiņa, A., Spale, A. (2013). Satversmes 85. panta komentārs. *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole*. Latvijas Vēstnesis.

⁴³² *judicial independence of decision*

un varas dalīšanas principa pārkāpums. Pēc-lēmuma-pieņemšanas neatkarība uzliek izpildvarai pienākumu izpildīt tiesas nolēmumus un atturēties no to izpildes kavēšanas ar savu darbību vai bezdarbību. Sprieduma izpildes nodrošināšanai valstij ir pienākums paredzēt pienācīgu budžetu.⁴³³ Līdz ar to tiesas neatkarībai nepieciešamais finansējums aptver ne tikai tiesas budžetu un tiesnešu algas, bet arī līdzekļus, kas nepieciešami tiesas spriedumu izpildei.

3.2. Objektīvā un subjektīvā neatkarība

Objektīvo jeb formālo neatkarību veido normatīvajos aktos paredzētās, formālās prasības (tās var būt gan, piemēram, garantijas, gan ierobežojumi, gan pienākumi), kas pasargā tiesnesi un tiesu varu no jebkādas nepienācīgas ietekmes un iejaukšanās tiesas funkcijas izpildē.⁴³⁴ Neatkarības divi līmeņi – individuālais un institucionālais – tiek izdalīti vienīgi, runājot par formālo, proti, objektīvo tiesnešu neatkarību.

Savukārt **subjektīvo jeb uztverto neatkarību**,⁴³⁵ kas tiek dēvēta arī par tiesnešu neatkarības subjektīvo perspektīvu jeb dimensiju,⁴³⁶ veido sabiedrības, lietas dalībnieku, politiķu, pašu tiesnešu un jebkuras personas, kura vēro un vērtē tiesu, iespaids, proti, tas, kā tiek uztverta tiesnešu neatkarība. To veido viedokļi, interpretācijas, pieņēmumi, domas un uzskati.

Ir tiesību zinātnieki, kuri uzskata, ka iedalījums objektīvajā un subjektīvajā neatkarībā attiecināms vienīgi uz substantīvo, tātad individuālo neatkarību.⁴³⁷ Autore nepiekrīt šādam apgalvojumam, jo šīs abas dimensijas – objektīvā un subjektīvā – ir saistītas ar jebkuru neatkarības prasību – gan individuālas, gan institucionālas attiecības ietekmējošu. Jebkura normatīvajā regulējumā noteiktā prasība, neatkarīgi no tā, vai tā attiecas uz individuālu tiesnesi, vai uz tiesu varu, ietekmē personas un sabiedrības iespaidu vai uztveri par tiesnešu neatkarību.

Subjektīvo neatkarību kā tiesnešu neatkarību veidojošu aspektu vērtē gan Eiropas Cilvēktiesību tiesa, gan arī nacionālās tiesas.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa, vērtējot tiesas neatkarību, citastarp pārbauda arī jautājumu par to, vai institūcija rada iespaidu, ka tā ir neatkarīga, proti, izskatās neatkarīga.⁴³⁸ Tiesasprāt, svarīgi

⁴³³ Shetreet, S. (2012). Creating a Culture of Judicial Independence: the Practical Challenge and the Conceptual and Constitutional Infrastructure. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, pp. 55-56.

⁴³⁴ Šis neatkarības veids tiek dēvēts arī par *de iure* neatkarību. Sk. 2.3. apakšnodaļu.

⁴³⁵ *Subjective or perceived independence*

⁴³⁶ Shetreet, S. (2012). Creating a Culture of Judicial Independence: the Practical Challenge and the Conceptual and Constitutional Infrastructure. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 32.

⁴³⁷ Turpat, p. 33; Van Dijk, F., Vos, G. (2018). A Method for Assessment of the Independence and Accountability of the Judiciary. *International Journal For Court Administration*. Vol. 9, No. 3. p. 8.

⁴³⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 7819/77, 7878/77 Campbell and Fell v. United Kingdom; 28.06.1984. Spriedums, p. 78; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 58442/00 Lavents v. Latvia; 28.11.2002. Spriedums, p. 117; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 33186/08 Khrykin v. Russia; 19.04.2011. Spriedums, p. 30.

ir tas, kāda tiesa izskatās (šķietamība).⁴³⁹ Tiesas neatkarības izskatīšanās, proti, vai neatkarīgam vērotājam institūcija izskatās kā “neatkarīga tiesa”, parasti tiek aplūkota ne vien no tiesas objektivitātes viedokļa, bet to vērtē arī no neatkarības skata punkta.⁴⁴⁰ Kā norādījusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa, neatkarības izskatīšanās (iespaids) ir svarīgs, bet ne izšķirošs, lai konstatētu neatkarības trūkumu.⁴⁴¹ Lemjot par to, vai ir leģitīms pamats bažām, ka konkrētai tiesai trūkst neatkarības vai objektivitātes, procesa dalībnieku viedokļi ir svarīgi, bet ne izšķiroši. Šīm šaubām jābūt objektīvi pamatotām.⁴⁴²

Satversmes tiesa norādījusi, ka neatkarības trūkums ir konstatējams ne vien tad, ja tas ticis pierādīts, bet arī tad, ja par neatkarības esamību var rasties pamatotas un saprātīgas šaubas.⁴⁴³ Svarīgi ir novērst gadījumus, kuros varētu rasties šaubas par tiesnešu spēju objektīvi un neatkarīgi spriest tiesu.⁴⁴⁴ “Saprātīga novērotāja no malas” ideja saistībā ar tiesneša neatkarību ir attīstīta arī tiesnešu atsevišķajās domās.⁴⁴⁵

Arī citu nacionālo tiesu praksē vispārējais neatkarības esamības tests ietver jautājumu, vai saprātīga un pilnībā par visiem apstākļiem informēta persona (saprātīgs vērotājs) uzskatītu, ka konkrētajā situācijā tiesnešu neatkarība ir nodrošināta un reāli pastāv. Tiesai ir ne vien jābūt patiesi neatkarīgai, bet tai arī saprātīgi tādai jāizskatās. Neatkarības šķietamībai ir nozīmīga loma, vērtējot, vai tiesa ir pietiekami neatkarīga.⁴⁴⁶

Tas, kā subjektīvi tiesnešu neatkarība tiek uztverta, vērojot un vērtējot tiesu varu no malas, ir ne mazāk nozīmīgi kā formālās, normatīvajos aktos paredzētās neatkarības garantijas.⁴⁴⁷ Sabiedrības uztveres un iespaida vērtēšanas pamatā ir vajadzība nodrošināt **sabiedrības uzticēšanos tiesām**.⁴⁴⁸ Kā norādījusi Kanādas Augstākā tiesa, prasības, ka tiesai saprātīga vērotāja acīm jāizskatās neatkarīgai, pamatojums ir tajā, ka tiesnešu neatkarības mērķis ir ne tikai

⁴³⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 5312/11 Beg S.P.A. v Italy; 20.05.2021. Spriedums, p. 128.

⁴⁴⁰ Vitkauskas, D., Dikov, G. (2012). Protecting the Right to a Fair Trial under the European Convention on Human Rights. Council of Europe Human Rights Handbooks. Council of Europe, Strasbourg, p. 38.

⁴⁴¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 7819/77, 7878/77 Campbell and Fell v. United Kingdom; 28.06.1984. Spriedums, p. 81.

⁴⁴² Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 8014/07 Fruni v. Slovakia; 21.06.2011. Spriedums, p. 141.

⁴⁴³ Satversmes tiesa. Lieta 2004-10-01; 17.01.2005. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 9, 18.01.2005, 10. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2012-16-01; 10.05.2013. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 90, 13.05.2013., 30.1. p.

⁴⁴⁴ Satversmes tiesa. Lieta 2012-16-01; 10.05.2013. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 90, 13.05.2013., 29.3., 31.4. p.

⁴⁴⁵ Satversmes tiesa. Lieta 2015-22-01; 04.07.2016. Tiesneses Sanitas Osipovas atsevišķās domas, 6. p.

⁴⁴⁶ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Valente v. The Queen 2 SCR 673, No 17583; 19.12.1985. Spriedums; Dienvidāfrikas Konstitucionālā tiesa. Lieta Van Rooyen and Others v The State and Others (General Council of the Bar of South Africa Intervening), CCT 21/01 (2002) ZACC 8; 2002 (5) SA 246 (CC); 2002 (8) BCLR 810 (CC); 11.06.2002. Spriedums, p. 32.

⁴⁴⁷ Van Dijk, F., Vos, G. (2018). A Method for Assessment of the Independence and Accountability of the Judiciary. International Journal For Court Administration. Vol. 9, No. 3. p. 8.

⁴⁴⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesa (Pirmā palāta). Lieta 19750/13 Grosam v. Czech Republic; 23.06.2022. Spriedums, p. 140; Shetreet, S. (2012). Creating a Culture of Judicial Independence: the Practical Challenge and the Conceptual and Constitutional Infrastructure. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 45.

nodrošināt tiesiskumu individuālās lietās, bet neatkarība ietekmē arī sabiedrības uzticēšanos tiesu sistēmai.⁴⁴⁹ Bez uzticēšanās tiesu sistēma nevar patiesi pretendēt uz leģitimitāti. Bez uzticēšanās tiesu sistēma nevar arī iedvest cieņu un atzīšanu, kam ir būtiska nozīme, lai tiesas efektīvi darbotos. Lai šo cieņu panāktu un saglabātu, svarīgi ir, lai tiesas neatkarību atklāti komunicētu sabiedrībai. Līdz ar to, lai pastāvētu neatkarība tās konstitucionālā izpratnē, saprātīgai un labi informētai personai ir ne tikai jāsecina, ka patiesībā pastāv neatkarība, bet arī jākonstatē, ka pastāv apstākļi, kas apliecina saprātīgu neatkarības izskatīšanos. Kanādas Augstākā tiesa norādījusi, ka tikai objektīvas tiesiskas garantijas, proti, objektīvā neatkarība kopā ar subjektīvo neatkarību spēj nodrošināt šo dubultprasību.⁴⁵⁰ 2005. gada spriedumā tiesa norādījusi īsi un konkrēti – tiesu varai ir jābūt un ir jāizskatās neatkarīgai, un sabiedrības uzticēšanās ir atkarīga no tā, vai pastāv abi šie nosacījumi.⁴⁵¹

Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa tiesneša neatkarības prasību un jo īpaši prasību, lai tiesa arī izskatītos neatkarīga un objektīva, saista ar nepieciešamību tiesām baudīt sabiedrības uzticēšanos,⁴⁵² īpaši izceļot šķietamības nozīmi.⁴⁵³

Saprātīgā vērotāja uzskatu par neatkarību un tās apjomu veido viss, kas veido neatkarību, bet jo īpaši citu varas atzaru iespējas un rīcības brīvība lemt par tiesnešu neatkarības elementiem, kā arī tiesneša reālā rīcība un pieņemtie lēmumi.⁴⁵⁴ Daudzi faktori, piemēram, netaisnīga un nekompetenta kritika⁴⁵⁵ vai nepareiza izpratne par tiesas lomu var negatīvi ietekmēt sabiedrības viedokli.⁴⁵⁶ Vienlaikus to veido arī pieeja tiesai, vienlīdzība tiesību priekšā, tiesas procesa publiskums,⁴⁵⁷ lietas izskatīšana saprātīgā termiņā,⁴⁵⁸ tiesnešu lēmumi, viņu zināšanas, kompetence,

⁴⁴⁹ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Ref re Independence and Impartiality of Judges of the Prov. Court of P.E.I. 3 SCR 3, No 24508, 24778; 13.02.1992., p. 112; Kelly, W.F.B. (2016.). An Independent Judiciary: The Core of the Rule of Law, p. 4.; Bown, J.A. (1992). The Wig or the Sword? Separation of Powers and the Plight of the Australian Judge. *Federal Law Review* No 21, p. 80.

⁴⁵⁰ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Mackin v. New Brunswick 1 SCR 405, No 27722; 14.02.2002. Spriedums, p. 38; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. Lippé 2 SCR 114, No 22072, Gonthier; 05.12.1990. Spriedums.

⁴⁵¹ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Provincial Court Judges' Assn. of New Brunswick v. New Brunswick (Minister of Justice) 2 SCR 286, No 29525, 30006, 30148, 30477; 22.07.2005., p. 6.

⁴⁵² Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 33186/08 Khrykin v. Russia; 19.04.2011. Spriedums, p. 27.

⁴⁵³ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 5312/11 Beg S.P.A. v Italy; 20.05.2021. Spriedums, p. 128; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 22107/93 Findlay v. United Kingdom; 25.02.1997. Spriedums, p. 76; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 29279/95 Sahiner v. Turkey; 25.09.2001, p. 44.

⁴⁵⁴ Shetreet, S. (2012). Creating a Culture of Judicial Independence: the Practical Challenge and the Conceptual and Constitutional Infrastructure. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 32.

⁴⁵⁵ Lurie, G., Shany, Y. (2021). The Institutional Role of the Judiciary in Israel's Constitutional Democracy. Barak, A., Medina, B., Roznai, Y. (red.). *Oxford Handbook on the Israeli Constitution* (Forthcoming), p. 9; Islam, M.S. (2019). Is the Independent Judiciary Important in Bangladesh? A Legal and Economic Study. *International Journal of Law*, Vol 5, Issue 3, p. 44.

⁴⁵⁶ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Therrien (Re) 2 SCR 3, No 27004; 07.06.2001. Spriedums, p. 110.

⁴⁵⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 35115/97 Riepan v. Austria; 14.11.2000. Spriedums, p. 27.

⁴⁵⁸ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. Lippé 2 SCR 114, No 22072; 5.12.1990. Spriedums.

lēmumu kvalitātē⁴⁵⁹ un tajā ietvertā motivācija,⁴⁶⁰ tiesnešu personīgās īpašības, uzvedība gan tiesā gan ārpus tās,⁴⁶¹ izturēšanās, komunikācija, tiesas tēls,⁴⁶² kā arī cita sabiedrībai pieejama informācija par tiesu un tiesnešiem vai arī šīs informācijas nepieejamība.⁴⁶³

Pat pastāvot apstākļiem, kad attiecībā uz tiesām un tiesnešiem situācija nemainās, sabiedrības viedoklis (saprātīga vērotāja uzskats) par to, vai tiesa ir neatkarīga, var mainīties, ņemot vērā šos faktoros, kas veido saprātīga vērotāja uzskatu un viedokli.⁴⁶⁴ Tāpēc, pirmkārt, jānodrošina informācija sabiedrībai un jārada pārlicība, ka tiesnešu neatkarība patiešām sasniedz tās mērķus un, otrkārt, sabiedrībai nepieciešams izprast tiesas un tiesnešu neatkarības nozīmi demokrātiskā tiesiskā valstī.⁴⁶⁵ Kā norādījis Eiropas Savienības Tiesas ģenerālvokāts J. Tančevs, tiesai jāsniedz pietiekamas garantijas, lai izslēgtu jebkādas pamatotas šaubas par tās objektivitāti un neatkarību. Iespaidam ir noteikta nozīme, jo tiesiskums ir ne tikai jānodrošina, bet ir arī jāpanāk iespaids, ka tas ir nodrošināts. Runa ir par uzticēšanos, kas tiesām demokrātiskā tiesiskā valstī ir jārosina sabiedrībā.⁴⁶⁶

3.3. *De iure un de facto* neatkarība

Spriežot tiesu, objektīva un taisnīga rezultāta sasniegšanai nepietiek vienīgi ar normatīvajos aktos noteiktām neatkarības prasībām, vēl ir vajadzīga reāla tiesneša neatkarība.⁴⁶⁷ Tāpēc tiek nodalīta *de facto* un *de iure* neatkarība, kas bieži tiek dēvētas par diviem tiesnešu neatkarības līmeņiem.⁴⁶⁸ *De iure* – formāli nodrošinātais, normatīvajos aktos garantētais tiesnešu

⁴⁵⁹ Krūmiņa, V. (2015). Tiesnešu vērtības un atbildība. Jurista Vārds, 14.04.2015., 15 (867), 3. lpp.

⁴⁶⁰ Malan, K. (2014). Reassessing Judicial Independence and Impartiality against the Backdrop of Judicial Appointments in South Africa. *Southern Africal Legal Information Institute, Potchefstroom Electronic Law Journal*, 2014, PER 55, p. 1975; Vilanova, P.P. (2018). Accountability of the Judiciary: Shared Responsibility of Judges and the State. Dialogue Between Judges, European Court of Human Rights, Council of Europe, 26.01.2018. Strasbourg: European Court of Human Rights, 26. p.; Islam, M.S. (2019). Is the Independent Judiciary Important in Bangladesh? A Legal and Economic Study. *International Journal of Law*, Vol 5, Issue 3, p. 44.

⁴⁶¹ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Therrien (Re) 2 SCR 3, No 27004; 07.06.2001. Spriedums, p. 110; Hansley, E. (1998). Public Confidence in Judiciary: A Red Herring for the Separation of Judicial Power. 20 *Sydney Lw Review*, Vol 20, Issue 2, pp. 183-215.; Islam, M.S. (2019). Is the Independent Judiciary Important in Bangladesh? A Legal and Economic Study. *International Journal of Law*, Vol 5, Issue 3, p. 44.

⁴⁶² Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Therrien (Re) 2 SCR 3, No 27004; 07.06.2001. Spriedums, p. 110.

⁴⁶³ Islam, M.S. (2019). Is the Independent Judiciary Important in Bangladesh? A Legal and Economic Study. *International Journal of Law*, Vol 5, Issue 3, p. 44.; Viapiana, F. (2019). Funding the Judiciary: How Budgeting System Shapes Justice. A Comparative Analysis of Three Case Studies. *International Journal of Court Administration*, Vol. 10, Issue 1, p. 23. Iegūts 31.01.2021. no: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3399918

⁴⁶⁴ Rosenn, K.S. (1987). The Protection of Judicial Independence in Latin America. 19 *U. Miami Inter-Am. L. Rev*, 1, p. 8.

⁴⁶⁵ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Ref re Independence and Impartiality of Judges of the Prov. Court of P.E.I. 3 SCR 3, No 24508, 24778; 13.02.1992; pp. 9-10.

⁴⁶⁶ Eiropas Savienības Tiesa. Apvienotās lietas C-585/18, C-624/18 un C-625/18; 27.06.2019. Ģenerālvokāta Jevgenija Tančeva secinājumi, p. 120.

⁴⁶⁷ Spano, R. (2021). The Rule of Law as the lodestar of the European Convention on Human Rights: The Strasbourg Court and the Independence of Judiciary. *European Law Journal*. Iegūts 05.03.2021. no <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/eulj.12377>

⁴⁶⁸ Hayo, B., Voigt, S. (2021). Judicial Independence: Why Does De Facto Diverge from De Jure? Par neatkarības līmeņiem mēdz dēvēt arī institucionālo un individuālo neatkarību.

neatkarības līmenis,⁴⁶⁹ savukārt *de facto* – reāli pastāvošais līmenis, proti, tiesneša reālā izturēšanās, pildot tiesas funkciju.⁴⁷⁰

De facto un *de iure* neatkarības ir saistītas, jo īpaši tas ir konstatējams, vērtējot ilgtermiņā.⁴⁷¹ Tiek uzskatīts, ka *de iure* tiesnešu neatkarība ir viens no priekšnoteikumiem *de facto* tiesnešu neatkarībai,⁴⁷² viens no noteicošākajiem *de facto* neatkarības faktoriem.⁴⁷³ Tiek uzskatīts, ka īpaša nozīme, pamatojot *de facto* tiesnešu neatkarības līmeni, ir arī sabiedrības uzticēšanai tiesām, demokrātijas līmenim, preses brīvībai, ar kultūru saistītiem faktoriem. *De facto* tiesnešu neatkarību var ietekmēt arī vērtības un tradīcijas.⁴⁷⁴ Tiesību literatūrā konstatēts, ka to valstu pieredze, kurās ir salīdzinoši senas demokrātijas tradīcijas, liecina, ka tiesnešu neatkarības, tiesiskuma un varas dalīšanas nodrošināšana ir saistīta ar sabiedrībā valdošām tradīcijām un politisko kultūru.⁴⁷⁵ Vienlaikus sastopami pat ļoti skeptiski viedokļi par *de iure* neatkarības ietekmi uz *de facto* neatkarību.⁴⁷⁶ Dažos pētījumos konstatēta cieša savstarpēja saistība starp šiem līmeņiem, citos secināts, ka nepastāv saikne starp formālajiem tiesu varu regulējošajiem noteikumiem un *de facto* tiesnešu neatkarību.⁴⁷⁷ Norādīts, ka valstīs, kurās spēkā ir vecākas konstitūcijas, kur konstitucionālajā līmenī nostiprinātas minimālas tiesnešu neatkarības garantijas, pastāv augsta līmeņa *de facto* tiesnešu neatkarība.⁴⁷⁸ Taču te jāņem vērā, ka neatkarību ietekmē nevis konstitucionālā līmenī regulēto garantiju daudzums un apjoms, bet gan satura precizitāte un izpratne, ko konkrētais regulējums ietver demokrātiskā tiesiskā valstī. Turklāt, kā jau tas darbā norādīts (sk. 3.1.2. apakšodaļu), tiesnešu neatkarību ietekmē valstu vēsturiskās un kultūras atšķirības,⁴⁷⁹ dažāda politiskā kultūra un tiesiskās tradīcijas.⁴⁸⁰

⁴⁶⁹ *De iure* neatkarība ir objektīvā neatkarība.

⁴⁷⁰ Hayo, B., Voigt, S. (2021). Judicial Independence: Why Does De Facto Diverge from De Jure? p. 2.

⁴⁷¹ Turpat.

⁴⁷² Hayo, B., Voigt, S. (2007). Explaining De Facto Judicial Independence. *International Review of Law and Economics*, Vol. 27(3), p. 271.

⁴⁷³ Hayo, B., Voigt, S. (2014). Mapping Constitutionally Safeguarded Judicial Independence – A Global Survey. *Journal of Empirical Legal Studies*, Vol. 11, Issue 1, pp. 159-195; Hayo, B., Voigt, S. (2007). Explaining De Facto Judicial Independence. *International Review of Law and Economics*, Vol. 27(3), pp. 269–290.

⁴⁷⁴ Hayo, B., Voigt, S. (2007). Explaining De Facto Judicial Independence. *International Review of Law and Economics*, Vol. 27(3), pp. 269–290.

⁴⁷⁵ Holmoyvik, E., Sanders, A. (2020). A Stress Test for Europe's Judiciaries. Ballin, E.H., Schyff, G., Stremmer, M. (red.). *European Yearbook of Constitutional Law 2019. Judicial Power: Safeguards and Limits in a Democratic Society*. T.M.C. Asser Press, 1st ed. 2020 edition, p. 307.

⁴⁷⁶ Larkins, C.M. (1996). Judicial Independence and Democratization: A Theoretical and Conceptual Analysis, *American Journal of Comparative Law*, 44(4), pp. 605-626.

⁴⁷⁷ Melton, J., Ginsburg, T. (2014). Does De Jure Judicial Independence Really Matter? A Reevaluation of Explanations for Judicial Independence. University of Chicago Law School, Coase-Sandor Institute for Law & Economics Working Paper No. 612, p. 188.

⁴⁷⁸ Holmoyvik, E., Sanders, A. (2020). A Stress Test for Europe's Judiciaries. Ballin, E.H., Schyff, G., Stremmer, M. (red.). *European Yearbook of Constitutional Law 2019. Judicial Power: Safeguards and Limits in a Democratic Society*. T.M.C. Asser Press, 1st ed. 2020 edition, p. 306.

⁴⁷⁹ Adenitire, J. (2015). Judicial Independence in Europe: the Swedish, Italian and German perspectives, Intern, *Judicial Independence Project*, p. 3.

⁴⁸⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 26374/18 Gudmundur Andri Astradsson v. Island [GC]; 01.12.2020. Spriedums, p. 230.; Shetreet, S. (2012). Creating a Culture of Judicial Independence: the Practical Challenge and the Conceptual and Constitutional Infrastructure. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual*

Eiropas Cilvēktiesību tiesa savā judikatūrā ir skaidri norādījusi, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencija nav akla attiecībā uz to, ka likumā noteiktās formālās tiesnešu neatkarības robežas var būt nekas vairāk kā “fasāde” (šķietamība). Kā norādījis Eiropas Cilvēktiesību tiesas priekšsēdētājs Roberts Spano (*Robert Spano*), *de iure* neatkarība, kaut arī būtiska, tomēr nav pietiekama, ievērojot Eiropas Cilvēktiesību konvencijas prasības. Tā viena pati nespēj nodrošināt tiesiskas valsts prasības pēc patiešām neatkarīgas tiesas.⁴⁸¹ Nepieciešams, lai tiesnesis, izskatot konkrētu lietu, būtu reāli neatkarīgs.

Neapšaubot, ka neatkarīgi no *de iure* neatkarības līmeņa *de facto* neatkarība var tikt ietekmēta, autore tikai daļēji piekrīt apgalvojumam, ka likumā noteiktās neatkarības prasības nespēj nodrošināt patiešām neatkarīgu tiesas spriešanu. Ja *de iure* neatkarība tiek nodrošināta gan institucionālā, gan individuālā līmenī, turklāt tā ietver ne vien garantijas, bet arī ierobežojumus un pienākumus, tad *de facto* neatkarības neesamība var būt vienīgi izņēmuma gadījums, kas saistīts ar konkrētu tiesnesi, viņa uzvedību, reakciju uz nepieļaujamu ietekmi no ārpusē, iespējamu likuma vai ētikas normu pārkāpumu. Savukārt attiecībā uz šiem gadījumiem normatīvajos aktos ir jābūt un demokrātiskā tiesiskā valstī parasti ir ietverts regulējums, kas nodrošina iespējas izvērtēt konkrēto gadījumu un atbilstoši uz to reaģēt. Tādējādi arī šāds izņēmuma gadījums, kad konstatējama *de facto* neatkarības neesamība, nevarētu ietekmēt uzticēšanos tiesu varai, jo, pamatojoties uz attiecīgo reaģēšanas mehānismu, tiktu gan novērstas iespējamās nelabvēlīgās sekas, ko radījusi nepieļaujamā ietekme uz tiesnesi, gan arī sniegta sabiedrībai par to informāciju.

Līdz ar to *de iure* neatkarība, ja tā ietver ne tikai garantijas, bet arī pienākumus un ierobežojumus un citas tiesnešu neatkarības obligātās prasības (sk. 5. nodaļu), darbojas kā efektīvs priekšnoteikums *de facto* neatkarībai.

Savukārt, nenoliedzot iespēju, ka arī tiesnesis, kuram normatīvajos aktos nav paredzētas nekādas neatkarības garantijas, varētu neatkarīgi pildīt tiesas funkciju,⁴⁸² autore piekrīt Indijas Augstākās tiesas secinājumam, ka tiesnešu neatkarība nozīmē ne tikai apziņu vai attieksmi, pildot tiesas funkciju, bet arī objektīvās garantijās balstītu statusu un normatīvajos aktos regulētas

Foundations and Practical Challenges. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 42.; Bobek, M. (2008). The Fortress of Judicial Independence and the Mental Transitions of the Central European Judiciaries. *European Public Law*, Vol. 14, Issue 1, p. 100.; Adenire, J. (2015). Judicial Independence in Europe: the Swedish, Italian and German perspectives, Intern, *Judicial Independence Project*, p. 27.; Jackson, V.C. (2012). *Judicial Independence: Structure, Context, Attitude*. Seibert-Foht, A. (Red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 25.; Dmitry Maleshin, Culture and Judicial Independence in Civil Procedure, in, Shimon Shetreet (red.), *The Culture of Judicial Independence. Rule of Law and World Peace*. 2014, Leiden. Boston, p. 395.; Afsah, E. (2016). Guides and guardians: judiciaries in times of transition. Scheinin, M., Krunke, H., Aksenova, M (red.). *Judges as Guardians of Constitutionalism and Human Rights*. UK, USA, Edward Elgar Publishing Ltd, p. 254.; Rosenn, K.S. (1987). The Protection of Judicial Independence in Latin America. *19 U. Miami Inter-Am. L. Rev.*, 1, p. 33.

⁴⁸¹ Spano, R. (2021). The Rule of Law as the lodestar of the European Convention on Human Rights: The Strasbourg Court and the Independence of Judiciary. *European Law Journal*.

⁴⁸² Ferejohn, J. (1999). Independent Judges. Dependent Judiciary: Explaining Judicial Independence. *Southern California Law Review* 72, pp. 353-384.

attiecības ar citām institūcijām un amatpersonām, jo īpaši ar izpildvaru.⁴⁸³ Līdzīgs secinājums izdarīts arī Bangaloras principu komentāros, norādot, ka individuālam tiesnesim var būt apziņa, bet, ja tiesa, pildot savas funkcijas, nav neatkarīga no pārējiem varas atzariem, tiesnesi nevar uzskatīt par patiesi neatkarīgu.⁴⁸⁴ Līdz ar to, lai pastāvētu *de facto* neatkarība, ir nepieciešams nodrošināt *de iure* neatkarību.

Autore arī nepiekrīt viedoklim, ka vienīgās *de iure* tiesneša neatkarības garantijas, kas vairo praktisko (*de facto*) neatkarību, ir tiesneša amatā apstiprināšanas garantijas un no amata atlaišanas nosacījumi.⁴⁸⁵ Nozīme ir jebkuram regulējumam, kas ierobežo iespējas nepamatoti ietekmēt tiesnesi un var sekmēt tiesneša spēju izskatīt lietu neatkarīgi un pieņemt objektīvu lēmumu.

De iure neatkarība ir iepriekš aplūkotā objektīvā neatkarība, ko veido individuālais un institucionālais līmenis. Autore nepiekrīt Eiropas Tieslietu padomju asociācijas izstrādātajā dokumentā ietvertajam viedoklim, kas, aprakstot tiesnešu neatkarības novērtēšanas metodi, kaut arī īpaši neanalizē un neizvērs *de facto* un *de iure* neatkarību, tomēr norāda, ka sabiedrības viedoklis par tiesnešu neatkarību un tās vērtējums, proti, subjektīvā neatkarība tiek uzskatīta par kaut ko ļoti pietuvinātu *de facto* neatkarībai.⁴⁸⁶ Tiesneša reālā izturēšanās, pildot tiesas funkciju, nevar tikt vienādota ar sabiedrības viedokli par tiesu un to, kā tiesa izskatās saprātīgam vērotājam. Sabiedrības viedoklis un uzticēšanās tiesai ir būtisks faktors, vērtējot reālo neatkarību, taču tas ir tikai viens no kritērijiem, kas ietekmē reāli pastāvošo neatkarību.

3.4. Iekšējā un ārējā neatkarība

Nemot vērā iespējamās nepamatotās ietekmes avotu, tiek izdalīta iekšējā un ārējā neatkarība. Ja šī ietekme nāk no pašas tiesu varas pārstāvjiem, tad runa ir par iekšējās neatkarības nodrošināšanu. Savukārt ar jebkuru ietekmi no personām un institūcijām ārpus tiesu varas saista prasību pēc ārējās neatkarības. Venēcijas komisija norādījusi, ka šie ir divi tiesnešu neatkarības aspekti, kas viens otru papildina.⁴⁸⁷ Arī tiesību literatūra pausta ideja, ka ārējā neatkarība pati par

⁴⁸³ Indijas Augstākā tiesa. Lieta Supreme Court ... vs Union Of India (2015) AIR 2015 SC 5457; 16.10.2015. Spriedums. Iegūts 23.12.2021. no: <https://indiankanoon.org/doc/66970168/>

⁴⁸⁴ Tiesu integritātes grupa (2007). Tiesnešu uzvedības Bangaloras principu komentāri, p. 23. Iegūts 23.12.2021. no: https://www.judicialintegritygroup.org/images/resources/documents/BP_Commentary_Engl.pdf

⁴⁸⁵ Melton, J., Ginsburg, T. (2014). Does De Jure Judicial Independence Really Matter? A Reevaluation of Explanations for Judicial Independence. University of Chicago Law School, Coase-Sandor Institute for Law & Economics Working Paper No. 612, p. 188.

⁴⁸⁶ Van Dijk, F., Vos, G. (2018). A Method for Assessment of the Independence and Accountability of the Judiciary. International Journal For Court Administration. Vol. 9, No. 3. p. 7.

⁴⁸⁷ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2010). Report on the Independence of the Judicial System Part I: The Independence of Judges. CDL-AD(2010)004-e. Report. Strasbourg: Council of Europe, p. 56. Iegūts 20.05.2018. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2010\)004-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2010)004-e)

sevi negarantē pietiekami neatkarīgu tiesas spriešanu. Ir nepieciešams arī, lai individuālam tiesnesim būtu pietiekami autonoma vieta tiesu varas iekšienē.⁴⁸⁸

Ārējā neatkarība⁴⁸⁹ ir plašāka nekā institucionālā neatkarība, kas saistīta ar varas dalīšanu un nošķir tiesu vienīgi no pārējiem varas atzariem. Tā attiecas uz tiesnešu neatkarību no politiskajiem varas atzariem, kā arī uz jebkuru iespējamo ietekmi ārpus tiesu varas. Tā var būt gan institucionāla, gan individuāla neatkarība. Starptautiskajos dokumentos ārējo ietekmi pamatā saista ar varas dalīšanu, gandrīz vispār netiek runāts par citu ietekmi. Savukārt Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē aplūkota ārējā neatkarība, nodalot neatkarību no pārējiem varas atzariem un neatkarību no lietas dalībniekiem.⁴⁹⁰

Tiesību literatūrā sastopams politiskās nošķirtības⁴⁹¹ jēdziens, kas ir saistīts ar tiesas ārējo neatkarību un ir plašāks nekā institucionālā neatkarība, jo prasa, lai tiesu vara būtu neatkarīga no politiskajām institūcijām un sabiedrības. Tiesneša pienākums ir izlemt lietu taisnīgi, bet nevis izvēlēties labāko politiku vai sabiedrībai vēlamāko rīcību. Politiskā nošķirtība nepieciešama, lai spriestu taisnīgu tiesu, nodrošinātu tiesiskumu un panāktu taisnīgu un objektīvu lietas rezultātu, bet jebkādas ietekmes uz tiesu varu noņemšana varētu nonākt pretrunā demokrātijas vērtībām. Varas atzaru savstarpēja ietekme izriet no varas dalīšanas principa, tāpēc ne tikai pieļaujams, bet pat nepieciešams normatīvajos aktos to tieši paredzēt un regulēt.

Iekšējā neatkarība⁴⁹² attiecas uz individuālu tiesnesi, un tās mērķis ir pasargāt tiesnesi tiesas spriešanas procesā no nepienācīgas ietekmes un kontroles, no instrukcijām un spiediena

⁴⁸⁸ Sillen, J. (2019). The Concept of “Internal Judicial Independence” in the Case Law of the European Court of Human Rights, *European Constitutional Law Review*, Vol 15 Issue 1, p. 105.

⁴⁸⁹ *external judicial independence*

Par ārējo neatkarību: European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2010). Report on the Independence of the Judicial System Part I: The Independence of Judges. CDL-AD(2010)004-e. Report. Strasbourg: Council of Europe, p. 56; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 20261/12 Baka v. Hungary [GC]; 23.06.2016. Tiesneša Sicilianos piekritošais viedoklis; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Ref re Independence and Impartiality of Judges of the Prov. Court of P.E.I. 3 SCR 3, No 24508, 24778, 13.02.1992., p. 138; Fiss, O.M. (1993). The Limits of Judicial Independence. *The University of Miami Inter-American Law Review*, Vol. 25, No. 1; Larkins, C.M. (1996). Judicial Independence and Democratization: A Theoretical and Conceptual Analysis, *American Journal of Comparative Law*, 44(4), pp. 608-609.

⁴⁹⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 20261/12 Baka v. Hungary [GC]; 23.06.2016. Tiesneša Sicilianos piekritošais viedoklis.

⁴⁹¹ *political insularity*

⁴⁹² *internal judicial independence*

Par iekšējo neatkarību: Committee of Ministers, Council of Europe (2010). Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities, p. 24; Russell, P.G. (2001). Toward a General Theory of Judicial Independence. Russell P.H., O'Brien D.M. (red.). *Judicial Independence in the Age of Democracy: Critical Perspectives from around the World*. Charlottesville & London: University of Virginia Press, p. 12; Shetreet, S. (2012). The Mt. Scopus International Standards of Judicial Independence: The Innovative Concepts and the Formulation of a Consensus in a Legal Culture of Diversity. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 484; Shetreet, S. (2009). The Normative Cycle of Shaping Judicial Independence in Domestic and International Law: The Mutual Impact of National and International Jurisprudence and Contemporary Practical and Conceptual Challenges. *Chicago Journal of International Law*, 10(1), p. 287; Jackson, V.C. (2012). Judicial Independence: Structure, Context, Attitude. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 23; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Doucet-Boudreau v. Nova Scotia (Minister of

tiesu varas iekšienē – no citiem tiesnešiem, no tiesu vadītājiem vai no tiesu varas orgāniem.⁴⁹³ Nav pieļaujama tāda hierarhija tiesu varas iekšienē, kas varētu ietekmēt individuāla tiesneša lēmuma pieņemšanu.⁴⁹⁴ Prasību, ka tiesnesis ir vienīgi tiesībām padots, attiecina arī uz iekšējo neatkarību.⁴⁹⁵ Kā norādījusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa, pietiekamu garantiju trūkums pret šādu tiesu varas iekšienes ietekmi var būt par pamatu secinājumam, ka tiesa nav uzskatāma par neatkarīgu.⁴⁹⁶

Vēsturiski apdraudējums tiesnešu neatkarībai no ārējas ietekmes ir bijis lielāks nekā no ietekmes tiesu varas iekšienē.⁴⁹⁷ Tāpēc tiesneša iekšējai neatkarībai ir pievērsta mazāka uzmanība.⁴⁹⁸ Pamatā, runājot par nepamatotu ietekmi un nepieciešamību to novērst, tiesību literatūrā runāts par tiesu neatkarību no izpildvaras.⁴⁹⁹ Arī tiesu prakse vairāk saistīta ar šo ārējo neatkarību, jo biežāk nepieciešams izvērtēt iespējamo nepamatoto ietekmi varas dalīšanas ietvaros.

3.5. Neatkarības veidu savstarpēja saistība

Gan tiesību literatūrā, gan starptautisko organizāciju dokumentos ir jūtama tendence definēt tiesnešu neatkarību un atklāt tās saturu, izmantojot sarežģītu un aizvien smalkāku iedalījumu un atsevišķi aplūkojot dažādus neatkarības veidus. Blakus jau iepriekš uzskaitītajiem

Education) 3 SCR 3, No 28807, 6.11.2003. Spriedums, p. 87; Shetreet, S. (1985). *Judicial Independence: New Conceptual Dimensions and Contemporary Challenges*. Shetreet, S., Deschenes, J. (red.). *Judicial Independence: The Contemporary Debate*. Dordrecht, Boston, Lancaster: Martinus Nijhoff Publishers, p. 637; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 24810/06 Parlov-Tkalčić v Croatia, 22.12.2009. Spriedums, p. 91; Gee, G. (2012). *The Persistent Politics of Judicial Selection: A Comparative Analysis*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 131; European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2007). *Opinion on the Draft Law on the Judiciary and the Draft Law on the Status of Judges of Ukraine*. CDL-AD(2007)003. Opinion. Strasbourg: Council of Europe, p. 61. Iegūts 13.2.2021. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2007\)003-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2007)003-e); Sillen, J. (2019). The Concept of “Internal Judicial Independence” in the Case Law of the European Court of Human Rights, *European Constitutional Law Review*, Vol 15 Issue 1, p. 106.

⁴⁹³ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 33186/08 Khrykin v. Russia; 19.04.2011. Spriedums, p. 29; Eiropas Padomes Eiropas tiesnešu konsultatīvā padome (2001). CCJE Opinion No 1 On Standards Concerning the Independence of the Judiciary and the Irremovability of Judges, 23.11.2001., p. 66. Iegūts 23.12.2021. no: <https://rm.coe.int/1680747830>

⁴⁹⁴ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2000). *Opinion on the draft law of Ukraine on the Judicial System*. CDL-INF(2000)5. Opinion. Strasbourg: Council of Europe, p. 4. Iegūts 5.02.2022. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-INF\(2000\)005-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-INF(2000)005-e); International Association of Judicial Independence and World Peace. (2008). *Mount Scopus International Standards of Judicial Independence (consolidated 2015)*, p. 9.

⁴⁹⁵ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2010). *Report on the Independence of the Judicial System Part I: The Independence of Judges*. CDL-AD(2010)004-e. Report. Strasbourg: Council of Europe, p. 68.

⁴⁹⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 24810/06 Parlov-Tkalčić v. Croatia; 22.12.2009. Spriedums, p. 86; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 33186/08 Khrykin v. Russia, 19.04.2011. Spriedums, p. 29; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 23465/03 Agrokompleks v Ukraine; 06.10.2006. Spriedums, p. 137.

⁴⁹⁷ Rosenn, K.S. (1987). *The Protection of Judicial Independence in Latin America*. 19 *U. Miami Inter-Am. L. Rev*, 1, p. 6.

⁴⁹⁸ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2010). *Report on the Independence of the Judicial System Part I: The Independence of Judges*. CDL-AD(2010)004-e. Report. Strasbourg: Council of Europe, p. 68.

⁴⁹⁹ Shetreet, S. (1985). *Judicial Independence: New Conceptual Dimensions and Contemporary Challenges*. Shetreet, S., Deschenes, J. (red.). *Judicial Independence: The Contemporary Debate*. Dordrecht, Boston, Lancaster: Martinus Nijhoff Publishers, p. 637.

un aplūkotajiem, biežāk sastopamajiem neatkarības veidiem tiek runāts arī par neatkarību no vairākuma,⁵⁰⁰ nošķirtību no lietas dalībniekiem, tiesību veidošanas neatkarību, strukturālo neatkarību, kolektīvo neatkarību un citiem neatkarības veidiem.⁵⁰¹

Tiesību literatūrā sastopami dažādi viedokļi par neatkarības veidu savstarpēju ietekmi, pastāvot lielai vienprātībai par to saistību un savstarpēju atkarību.

Tiek uzskatīts, ka dažādi neatkarības veidi viens otru **veicina un papildina**, tie viens bez otra nevar būt efektīvi.⁵⁰² Tomēr ir norādīts arī uz jomām un jautājumiem, kuros tie var sadurties. Piemēram, profesore V.C. Džeksone uzskata, ka tiesas budžeta jautājumā un jautājumā par tiesas darba apstākļu nodrošināšanu starp individuālo un institucionālo neatkarību var rasties **spriedze**.⁵⁰³

Konstatējami centieni **gradēt** un noteikt, kurš neatkarības veids būtu uzskatāms par svarīgāku vai noteicošo, lielākoties salīdzinot individuālo un institucionālo neatkarību. Kaut arī sastopams viedoklis, ka individuāla tiesneša neatkarība pamatā pastāv institucionālās neatkarības interesēs,⁵⁰⁴ tomēr gadījumos, kad neatkarības veidi tiek salīdzināti un gradēti, galvenokārt kā primārā un nozīmīgākā tiek izcelta individuālā neatkarība. Piemēram, Ā. Baraks uzskata, ka personīgā neatkarība tiek papildināta ar institucionālo.⁵⁰⁵ Arī Kanādas Augstākā tiesa norādījusi, ka tiesas spriešanas neatkarība (individuālā) tiek nošķirta no administratīvās (institucionālās) neatkarības, jo tiesas spriešanas neatkarība ir tiesneša neatkarības kodols un pamats, savukārt administratīvais aspekts darbojas kā papildinājums.⁵⁰⁶

Tiesību literatūrā sastomi pat ļoti kategoriski viedokļi, ka svarīgs ir tikai tiesnešu neatkarības jēdziens šaurā nozīmē (individuālā neatkarība), kas pasargā vienīgi tiesneša spēju objektīvi iztiesāt individuālu lietu. Tiesu varas institucionāla nodalīšana pati par sevi neesot garantija taisnīgam un objektīvam tiesas procesam. Institucionālajai neatkarībai neesot nekāda cita konstitucionāla pamatojuma un attaisnojuma, kā vien mērķis atbalstīt tiesas nolēmuma individuālo objektivitāti.⁵⁰⁷

⁵⁰⁰ *counter-majoritarian independence*

⁵⁰¹ Rankin, M.B. (2012). Access to Justice and the Institutional Limits of Independent Courts. Windsor Yearbook on Access to Justice, Vol 30(1), p. 114.

⁵⁰² Burbank, S.B., Friedman, B. (2002). Reconsidering Judicial Independence. Burbank, S.B., Friedman, B. (red.). *Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach*. New York: Sage Publications Inc, p. 16, Burbank, S.B. (1999). The Architecture of Judicial Independence. Faculty Scholarship. Paper 941, pp. 315-351, Larkins, C.M. (1996). Judicial Independence and Democratization: A Theoretical and Conceptual Analysis, American Journal of Comparative Law, 44(4), pp. 605, 611; Masterman, R. (2016). The Separation of Powers in the Contemporary Constitution. Cambridge, UK; New York: Cambridge University Press, p. 207.

⁵⁰³ Jackson, V.C. (2012). Judicial Independence: Structure, Context, Attitude. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, pp. 56, 57.

⁵⁰⁴ Burbank, S.B. (2019). Reconsidering Judicial Independence Forty-Five Years in the Trenches and in the Tower. University of Pennsylvania Law Review Online, Vol 168, Public Law research Paper No 19, p. 25.

⁵⁰⁵ Barak, A. (2002). A Judge on Judging: The Role of a Supreme Court in a Democracy. Faculty Scholarship Series. Paper 3692, p. 54.

⁵⁰⁶ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Valente v. The Queen 2 SCR 673, No 17583; 19.12.1985. Spriedums, p. 52.

⁵⁰⁷ Malleon, K. (1999). The New Judiciary: The Effects of Expansion and Activism. Dartmouth: Ashgate, p. 63.

Savukārt, piemēram, runājot par subjektīvās un objektīvās neatkarības saistību, norādīts, ka objektīvās neatkarības saturs ir **priekšnoteikums** subjektīvajai garantijai, un jebkurš neatkarības elements esot jāvērtē arī, raugoties no šī subjektīvās neatkarības skatpunkta – tam jābūt vērstam uz saprātīgas neatkarības uztveres nodrošināšanu un veicināšanu.⁵⁰⁸

Neatkarības veidi ne tikai veicina un papildina cits citu, tie arī **pārklājas**. Reizēm nav iespējams noteikt, kurš no tiem būtu noteicošais un kurš veic papildinošo funkciju. Piemēram, Čehijas Republikas Konstitucionālā tiesa norādījusi, ka personīgā neatkarība, kas sniedz tiesnesim nepieciešamās pakāpes autonomiju no ārējās ietekmes, ir absolūti dabīgas sekas un vienlaikus arī priekšnoteikums institucionālajai neatkarībai.⁵⁰⁹

Tiesību literatūrā norādīts, ka individuālu tiesnešu neatkarība vienmēr aplūkojama institucionālā kontekstā, jo katrs individuāls tiesnesis darbojas kā tiesu varas pārstāvis un ir saistīts ar tiesu kā institūciju. Kaut arī tā ir katra tiesneša atbildība lemt objektīvi un taisnīgi, tomēr tam ir nepieciešams institucionālais ietvars, kam ir samērā liela nozīme.⁵¹⁰ Turklāt ir grūti, pat neiespējami individuālam tiesnesim neatkarīgi pildīt savus amata pienākumus kolektīvas apspiestības apstākļos.⁵¹¹ Kolektīvā (institucionālā) neatkarība ir individuālās (tiesneša personīgās un substantīvās) neatkarības paplašinājums.⁵¹² Mērķis šiem diviem neatkarības veidiem ir viens – nodrošināt iespēju jebkuram tiesnesim izskatīt lietas neatkarīgi, tomēr institucionālās neatkarības gadījumā garantijas pasargā tiesu varu kā institūciju, kā arī tiesu varu kā varas atzaru, savukārt individuālās neatkarības gadījumā prasības attiecināmas uz konkrētu tiesnesi. Vienlaikus konstatējams, ka nav nodalāmas neatkarības garantijas un citas prasības, kas nepieciešamas institucionālās neatkarības nodrošināšanai no tām, kuras nodrošina individuālo neatkarību.

Kanādas Augstākās tiesas prakse liecina, ka institucionālā neatkarība būtu uzskatāma par individuālās neatkarības sastāvdaļu. Institucionālā neatkarība, kā norādījusi Kanādas Augstākā tiesa, dod iespēju tiesai pildīt tās konstitucionālo lomu – aizsargāt konstitūciju un tajā ietvertās pamatvērtības.⁵¹³ Autore piekrīt šim viedoklim, bet vienlaikus uzskata, ka, pirmkārt, šo konstitucionālo lomu tiesa īsteno, tiesnesim izskatot konkrētas lietas. Otrkārt, kā apliecina šis

⁵⁰⁸ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. Lippé 2 SCR 114, No 22072, 5.12.1990. Spriedums.

⁵⁰⁹ Čehijas Konstitucionālā tiesa. Lieta PL. ÚS 18/06, 11.07.2006. Spriedums.

⁵¹⁰ Cooray, A. (2012). Standards of Judicial Behaviour and the Impact of Codes of Conduct. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 351.

⁵¹¹ Shetreet, S. (2012). The Mt. Scopus International Standards of Judicial Independence: The Innovative Concepts and the Formulation of a Consensus in a Legal Culture of Diversity. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 482.

⁵¹² Shetreet, S. (2012). The Mt. Scopus International Standards of Judicial Independence: The Innovative Concepts and the Formulation of a Consensus in a Legal Culture of Diversity. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 481.

⁵¹³ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Ref re Independence and Impartiality of Judges of the Prov. Court of P.E.I. 3 SCR 3, No 24508, 24778, 13.02.1992. Spriedums, p. 123.

Kanādas Augstākās tiesas apgalvojums un fakts, ka konstitucionālo lomu tiesnesis pilda, izskatot konkrētas lietas, institucionālā neatkarība ir nepieciešama tiesas funkcijas – tiesas spriešanas – īstenošanai katrā lietā un katram tiesnesim. Līdz ar to institucionālā neatkarība kļūst par individuālās neatkarības neatņemamu sastāvdaļu. Tikai abas šīs neatkarības kopā spēj nodrošināt to, ka tiesnesis spēj īstenot tiesas spriešanas funkciju. Arī Ā. Baraks norādījis, ka vienīgi individuālā un tiesu varas neatkarība abas kopā spēj nodrošināt tiesnešu neatkarību. Šie neatkarības veidi ir kumulatīvi, neviens no tiem pats par sevi (atsevišķs) nav pietiekams.⁵¹⁴

Kanādas Augstākā tiesa secinājusi, ka nepareizi būtu nodalīt arī, piemēram, objektīvo un subjektīvo neatkarību, proti, objektīvās neatkarības garantijas no subjektīvo neatkarību veidojošas saprātīgas neatkarības uztveres.⁵¹⁵ Autore piekrīt šim viedoklim, proti, tie nav divi nošķirami jēdzieni. Drīzāk objektīvās garantijas jāaplūko kā garantijas, kas nepieciešamas, lai nodrošinātu saprātīgu neatkarības uztveri. Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa, vērtējot tiesas neatkarību, pārbauda gan objektīvās, gan subjektīvās neatkarības atbilstību.⁵¹⁶

Neatkarības veidu nošķiršana nenozīmē, ka tie būtu pilnībā nodalīti. Kā norādīts tiesību literatūrā, šī nošķiršana palīdzot nodalīt potenciālās ietekmes dažādas funkcionālās formas jeb ietekmes izpausmes veidus un atrast efektīvāko risinājumu to kontrolēšanai un regulēšanai.⁵¹⁷ Autore piekrīt, ka, salīdzinot neatkarības veidus, ir iespējams runāt par atšķirīgām ietekmēm, nošķiramiem subjektiem, kas ietekmē, un dažādiem ietekmes izpausmes veidiem. Tomēr tos nav iespējams sagrupēt atbilstoši neatkarības veidiem. Piemēram, ārējās un iekšējās neatkarības ietekmes subjekti ir skaidri nodalāmi, bet veidi, kādos šie subjekti var ietekmēt tiesnesi, var būt līdzīgi. Kanādas Augstākā tiesa nošķiršanas nepieciešamību attiecinājusi uz neatkarīgu tiesas spriešanu (individuālo neatkarību) un neatkarīgu administrēšanu (institucionālo neatkarību).⁵¹⁸ Arī šajā gadījumā ne visus ietekmes veidus iespējams pilnībā nodalīt.

Autoresprāt, neatkarīgi no tā, uz kuru neatkarības veidu tiek attiecināta konkrētā ietekme, ja tā ir nepieļaujama, ir nepieciešams paredzēt veidu, kādā to ierobežot. Nepieļaujamas ietekmes ierobežošana nenotiek ar mērķi nodrošināt kādu konkrētu neatkarības veidu. Ietekmes ierobežošana nepieciešama, lai nodrošinātu tiesnešu neatkarību kā līdzekli citu mērķu sasniegšanai – spējai spriest objektīvu tiesu, īstenojot tiesas lomu visplašākajā tās izpratnē. Veidus un līdzekļus

⁵¹⁴ Barak, A. (2006). *The Judge in a Democracy*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, p. 78.

⁵¹⁵ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Ref re Independence and Impartiality of Judges of the Prov. Court of P.E.I. 3 SCR 3, No 24508, 24778; 13.02.1992. Spriedums, p. 112.

⁵¹⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta No 7819/77 Campbell and Fell v. the United Kingdom, 28.06.1984. Spriedums, p. 78; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta No 33186/08 Khrykin v. Russia, 19.04.2011. Spriedums, p. 30.

⁵¹⁷ Chodosh, H.E. (2012). Corruption and Judicial Independence. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 165.

⁵¹⁸ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Valente v. The Queen 2 SCR 673, No 17583; 19.12.1985. Spriedums, p. 47.

(garantijas, ierobežojumus, pienākumus u.c.) ietekmes mazināšanai vai izslēgšanai, kur tas objektīvi iespējams, nosaka neatkarīgi no tā, kā ietekmes un to izpausmes formas būtu sagrupētas.

Nav nozīmes, vai viena veida neatkarība papildina, veicina otru, vai tās kādā jautājumā saduras. Neatkarīgas tiesas spriešanas funkcijas īstenošanai ir nepieciešama tāda tiesnešu neatkarība, kas ietver pilnīgi visus neatkarības aspektus. Daļa no tiem var attiekties, piemēram, uz individuālu tiesnesi, daļa – uz tiesu varu. Tāpēc tiesnešu neatkarības saturs konstatēšanai nav nepieciešams nošķirt neatkarības veidus un precizēt katra tā saturu.

4. TIESNEŠU NEATKARĪBAS SATURA ATKLĀŠANA

Tiesnešu neatkarības saturu veido prasības, kas ir obligātas tādas neatkarības nodrošināšanai, lai katrs indivīds varētu paļauties, ka viņa lietu izspriedīs taisnīgi un objektīvi. Šajā darbā jau norādīts uz tiesnešu neatkarības plašo saturu, definīcijā atklājot vienīgi tās galveno saturu (sk. 2.3. apakšnodaļu).

Lai identificētu tiesnešu neatkarības nodrošināšanai nepieciešamās obligātās prasības, autore šajā nodaļā, pirmkārt, analizēs, kāpēc mainās tiesnešu neatkarības saturs, aplūkos iemeslus atšķirībām tiesnešu neatkarības saturā, kā arī konstatēs, ciktāl saturs var mainīties un atšķirties, tādējādi radot iespēju nodalīt divu līmeņu prasības: nemainīgās sastāvdaļas (obligātās prasības) no mainīgajiem elementiem. Otrkārt, izmantojot starptautisko organizāciju dokumentus, tiesību literatūru, kā arī tiesu praksi, tiks analizēts tiesnešu neatkarības saturs. Kopējā neatkarības apjoma pārbaudīšanai, konstatējot, kuras prasības neietilpst tiesnešu neatkarības saturā, proti, pastāv ārpus tiesnešu neatkarības, un satura vērtēšanai autore izmantos starptautisko organizāciju dokumentus, tiesību literatūru, tiesu praksi, kā arī darba 2. nodaļā identificētās tiesnešu neatkarības jēdzienam raksturīgās pazīmes.

4.1. Tiesnešu neatkarības mainīgo un nemainīgo prasību nošķiršana

Tiesnešu neatkarības saturs laika gaitā un pie dažādiem apstākļiem attīstās un mainās.⁵¹⁹ Nepastāv arī viens noteikts modelis, kādā varētu tikt nodrošināta tiesnešu neatkarība visās tiesiskajās sistēmās, tāpēc tās saturs var atšķirties. Arī Ā. Baraks ir norādījis, ka tiesneša loma ir atkarīga no vietas un laika,⁵²⁰ tāpēc tiesnešu neatkarības saturs atšķiras, pirmkārt, dažādos laikos, proti, tas mainās, un, otrkārt, dažādās vietās, proti, neatkarība dažādās valstīs var tikt nodrošināta, izmantojot atšķirīgus paņēmienus. Identificējot, ciktāl mainās un atšķiras tiesnešu neatkarības saturs, iespējams nošķirt nemainīgās jeb obligātās prasības no mainīgajām, kuras tiek nodrošinātas atšķirīgos veidos. Lai to identificētu, autore sākotnēji noskaidros, kāpēc mainās tiesnešu neatkarības saturs, pēc tam – kāpēc atšķiras tiesnešu neatkarības saturs dažādās tiesiskajās sistēmās un dažādās valstīs.

Kāpēc mainās tiesnešu neatkarības saturs

⁵¹⁹ Resnik, J., Ryan, C. (2019). *Fragile Futures and Resiliency: Yale Global Constitutionalism 2019*, A part of the Gruber Program for Global Justice and Women's Rights. Yale Law School, 2019, Preface, p. i.

⁵²⁰ Barak, A. (2002). *A Judge on Judging: The Role of a Supreme Court in a Democracy. Faculty Scholarship Series. Paper 3692*, pp. 25-26.

Tiesību literatūrā runāts par tiesnešu neatkarības satura un apjoma mainību.⁵²¹ Arī tiesu praksē norādīts, ka gadu gaitā mainījies viedoklis par to, kāda veida saturs un procedūras būtu nepieciešamas, lai nodrošinātu tiesnešu neatkarību pēc iespējas plašākā apjomā.⁵²²

Vēsturiski tiesu vara ir attīstījusies valsts varas sistēmas pilnveidošanās ietvaros. Attīstoties tiesu varai, mainījies tiesas loma. Autore darbā jau secinājusi, ka tiesnešu neatkarību ietekmē tiesas loma (sk. 1. nodaļu). Paplašinoties un nostiprinoties tiesas lomai, konstatējami arvien vairāk saskares punkti tiesu varas un tiesnešu kā tiesu varas pārstāvju attiecībās ar pārējiem varas atzariem, institūcijām un amatpersonām, kā arī tiesu varas iekšienē pastāvošajās savstarpējās tiesnešu attiecībās. Līdz ar to palielinās lietas iznākumā tieši vai pat tikai netieši ieinteresēto personu skaits, radot lielāku iespēju ietekmēt tiesu (sk. 2.1. apakšnodaļu). Tāpēc tiesnešu neatkarības saturs tiek atbilstoši pilnveidots.

Izmaiņas tiesnešu neatkarības saturā ietekmējusi arī tiesnešu neatkarības kultūras attīstība. To savukārt veicinājusi nacionālo tiesību, starptautisko cilvēktiesību, paredzot taisnīgas procedūras un tiesības uz objektīvu un neatkarīgu tiesu, un starptautisko organizāciju dokumentu piemērošana. Īpaša nozīme šajā ir Eiropas Cilvēktiesību tiesai un Eiropas Savienības Tiesai.⁵²³

Tiesību literatūrā norādīts, ka vienreiz nodrošināta tiesnešu neatkarība nenozīmē, ka tā pastāv uz visiem laikiem.⁵²⁴ Pamatoti tiek uzdoti jautājumi par iepriekšējos gadsimtos veidotās tiesnešu neatkarības satura atbilstību 21. gadsimta izaicinājumiem tiesu varai un konstitucionālajai demokrātijai.⁵²⁵ Tiesnešu neatkarība visu laiku ir pakļauta izaicinājumiem, tāpēc garantijas un citas tiesnešu neatkarības prasības, kas spēja pasargāt tiesnešus no nepienācīgas ietekmes, piemēram, pirms simts gadiem, ne vienmēr to spēj šodien.

⁵²¹ Shetreet, S., Homolka, W. (2017). *Jewish and Israeli Law – An Introduction*. De Gruyter, Page 246; Resnik, J., Ryan, C. (2019). *Fragile Futures and Resiliency: Yale Global Constitutionalism 2019*, A part of the Gruber Program for Global Justice and Women's Rights. Yale Law School, 2019, Preface, p. i.

⁵²² Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Valente v. The Queen 2 SCR 673, No 17583; 19.12.1985. Spriedums, p. 25; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Mackeigan v. Hickman 2 SCR 796, No 21315, 21351; 05.10.1989. Spriedums. Augstākā tiesa šajā sakarā īpaši norādījusi uz jautājumiem par tiesām nepieciešamo administratīvās neatkarības vai autonomijas pakāpi; par to, cik lielā mērā noteiktas tiesnešu ārpusstiesas darbības var uzskatīt par kaitējošām un vājina reālu vai šķietamu tiesnešu neatkarību; par procedūru un kritērijiem tiesnešu amatā apstiprināšanai, jo tas var attiekties uz tiesnešu neatkarības uztveri. Diskusijas par izmaiņām tiesnešu neatkarības saturā ietekmēja jaunu tiesu pilnvaru paredzēšana un izmaiņas tiesnešu atbildībā.

⁵²³ Shetreet, S. (2014). *Judicial Independence, Liberty, Democracy and International Economy*. Shetreet, S. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Rule of Law and World Peace*. Leiden. Boston: Brill Nijhoff, p. 18.

⁵²⁴ Shetreet, S. (2009). *The Normative Cycle of Shaping Judicial Independence in Domestic and International Law: The Mutual Impact of National and International Jurisprudence and Contemporary Practical and Conceptual Challenges*. *Chicago Journal of International Law*, 10(1), p. 293; Shetreet, S. (2012). *Creating a Culture of Judicial Independence: the Practical Challenge and the Conceptual and Constitutional Infrastructure*. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 52.

⁵²⁵ Resnik, J., Ryan, C. (2019). *Fragile Futures and Resiliency: Yale Global Constitutionalism 2019*, Chapter II. *Judging under Stress*. A part of the Gruber Program for Global Justice and Women's Rights. Yale Law School, 2019, Preface, p. II-4.

Kanādā, piemēram, laikā, kad tika izskatīta lieta *Valente v. The Queen* (spriedums pieņemts 1985. gadā), notika nopietnas diskusijas par nepieciešamību noteikt augstākus standartus un paredzēt papildu garantijas ne tikai saistībā ar tradicionālajiem tiesnešu neatkarības elementiem, bet arī attiecībā uz citiem aspektiem, kam ir nozīme reālas un šķietamas tiesnešu neatkarības nodrošināšanā.⁵²⁶ Kanādas Augstākās tiesas spriedumi lietās par tiesnešu neatkarības jautājumiem pierāda, ka tiesu neatkarībai būtiski nosacījumi laika gaitā attīstās, jo tiesa vēlākajos spriedumos nav ļoti strikti pieturējusies pie iepriekšējiem.⁵²⁷ Starptautiskās organizācijas, kas izstrādājušas noteiktus tiesnešu neatkarības standartus, laika gaitā tos groza un papildina, tādējādi pielāgojot tiesnešu neatkarības saturu aktuālajiem izaicinājumiem (sk. 4.2.2. apakšnodaļu).

Līdz ar to, mainoties tiesas lomai, tiesai saskaroties ar jauniem izaicinājumiem, attīstoties tiesnešu neatkarības kultūrai, mainās arī tiesnešu neatkarības saturs: meklējot risinājumus tiesnešu neatkarības nodrošināšanai, tiek radīts tāds tiesnešu neatkarības saturs, kas konkrētā laikā visefektīvāk spēj ierobežot un novērst iespējas nepamatoti ietekmēt tiesas spriešanu.

Kāpēc atšķiras tiesnešu neatkarības saturs

Autore jau norādījusi, ka dažādās tiesiskajās sistēmās prasības, kas nodrošina tiesnešu neatkarību detalizētākā līmenī (tiesnešu neatkarības elementi), piemēram, konkrētas garantijas, pienākumi vai to saturs, normatīvais regulējums un tā piemērošana var atšķirties (sk. 4.1. apakšnodaļu).⁵²⁸ Nepastāv viens noteikts modelis, kādā varētu tikt nodrošināta tiesnešu neatkarība visās tiesiskajās sistēmās un dažādās valstīs.⁵²⁹

Vai un cik efektīvi konkrēts tiesnešu neatkarības elements veicina tiesnešu neatkarību, nevar konstatēt abstrakti ārpus noteiktas tiesiskās sistēmas un kultūrtelpas. Tiesību literatūrā norādīts, ka tas var būt atkarīgs no konteksta un saistīts ar konkrētas sistēmas vēsturisko attīstību, kā arī citām strukturālām un saturiskām pazīmēm.⁵³⁰ Turklāt nozīme var būt vēsturiskajam, politiskajam, sociālajam, tiesiskajam, kultūras un arī ekonomiskajam kontekstam. Dažādās valstīs tikai tādā ļoti augstas vispārīgās līmenī valdot vienprātība attiecībā uz to, ko tiesnešu

⁵²⁶ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta *Valente v. The Queen* 2 SCR 673, No 17583; 19.12.1985. Spriedums, p. 25.

⁵²⁷ Rankin, M.B. (2012). *Access to Justice and the Institutional Limits of Independent Courts*. Windsor Yearbook on Access to Justice, Vol 30(1), p. 121.

⁵²⁸ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta *Conférence des juges de paix magistrats du Québec v. Québec (Attorney General)*, 2016 SCC 39, No 34317; 14.10.2016. Spriedums, p. 33. Tiesa norādījusi uz konkrētām garantijām, kā obligātu prasību tiesnešu neatkarības nodrošināšanai, vienlaikus paskaidrojot, ka veids, kādā katra no šīm garantijām var tikt nodrošināta, ir atkarīgs no konteksta. Pārbaudes pēdējais solis ir: "vai saprātīga un informēta persona uzskatītu, ka tiesa bauda objektīvas neatkarības garantijas?"

⁵²⁹ Adenire, J. (2015). *Judicial Independence in Europe: the Swedish, Italian and German perspectives*, Intern, Judicial Independence Project, p. 27.

⁵³⁰ Jackson, V.C. (2012). *Judicial Independence: Structure, Context, Attitude*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 24.

neatkarība nozīmē praktiski, proti, pastāv atšķirīga izpratne par tiesnešu neatkarības saturu.⁵³¹ Kā norādīts tiesību literatūrā, pat vienāda prakse nenorāda uz vienādu tiesnešu neatkarības izpratni.⁵³²

Iespējams identificēt šādus faktoros, kas ietekmē tiesnešu neatkarības satura atšķirības dažādās valstīs (tiesiskajās sistēmās).

Pirmkārt, tiesas nedarbojas vakuumā. Dažādi ārēji faktori ietekmē gan objektivitāti, gan politisko nošķirtību, gan tiesas pilnvaru apjomu.⁵³³ Tāpēc tiesnešu neatkarības prasības jāpiemēro atbilstoši tiesiskajā sistēmā pastāvošajiem apstākļiem.

Otrkārt, tiesnešu neatkarību nodrošina, ņemot vērā valsts konstitucionālo iekārtu un tiesu sistēmas uzbūvi un īpatnības.⁵³⁴

Treškārt, normatīvo regulējumu un tā piemērošanu iespaido tradīcijas⁵³⁵ un valsts kultūras,⁵³⁶ tai skaitā politiskās kultūras,⁵³⁷ un vēstures īpatnības un līdz ar to gan varas atzaru, institūciju un amatpersonu sadarbība (spēja un vēlme sadarboties), gan sabiedrības attieksme, ekspektācijas un reakcijas. Tiesnešu neatkarība nav abstrakta vērtība, tā reaģē uz konkrētā sistēmā radušos konkrētu problēmu vai izaicinājumu. Tiesnešu neatkarībai katrā noteiktā gadījumā būtu jāatbild uz konkrētu apdraudējumu. Turklāt virkne autoru ir norādījuši, ka parasti gan problēmu, gan atbildi ietekmē kultūra un vēsture.⁵³⁸

Ņemot vērā tiesnešu neatkarības „atbildes” raksturu un kultūras un vēstures ietekmi, tas, kas var tikt uzskatīts par nepieļaujamu iejaukšanos tiesu varas neatkarībā vienā valstī, var būt pieņemama un ierasta prakse citā valstī. Tradīciju ietekmi apliecina Vācijas piemērs. Pastāv viedoklis, ka, piemēram, Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas reputāciju sabiedrībā un reālo

⁵³¹ Gee, G., Hazell, R. Malleson, K. (2015). *The Politics of Judicial Independence in the UK's Changing Constitution*. Cambridge University Press, p. 4.

⁵³² Adenitire, J. (2015). *Judicial Independence in Europe: the Swedish, Italian and German perspectives*, Intern, *Judicial Independence Project*, p. 27.

⁵³³ Larkins, C.M. (1996). *Judicial Independence and Democratization: A Theoretical and Conceptual Analysis*, *American Journal of Comparative Law*, 44(4), p. 614.

⁵³⁴ Shetreet, S., Homolka, W. (2017). *Jewish and Israeli Law – An Introduction*. De Gruyter, Page 246; Adenitire, J. (2015). *Judicial Independence in Europe: the Swedish, Italian and German perspectives*, Intern, *Judicial Independence Project*, p. 27; Larkins, C.M. (1996). *Judicial Independence and Democratization: A Theoretical and Conceptual Analysis*, *American Journal of Comparative Law*, 44(4), p. 619.

⁵³⁵ Shetreet, S., Homolka, W. (2017). *Jewish and Israeli Law – An Introduction*. De Gruyter, Page 246; Kelly, W.F.B. (2016). *An Independent Judiciary: The Core of the Rule of Law*, p.1; Kanādas Augstākā tiesa. *Lieta Mackin v. New Brunswick 1 SCR 405, No 27722; 14.02.2002. Spriedums*, p. 116 (Ian Binnie, dissenting); European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). (2007). *Judicial Appointments*. CDL-AD(2007)028-e. Report. Strasbourg: Council of Europe, p. 5. Iegūts 20.05.2018. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2007\)028-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2007)028-e)

⁵³⁶ Dmitry Mareshin, *Culture and Judicial Independence in Civil Procedure*, in, Shimon Shetreet (red.), *The Culture of Judicial Independence. Rule of Law and World Peace*. 2014, Leiden. Boston, p. 395; Holmoyvik, E., Sanders, A. (2020). *A Stress Test for Europe's Judiciaries*. Ballin, E.H., Schyff, G., Stremmer, M. (red.). *European Yearbook of Constitutional Law 2019. Judicial Power: Safeguards and Limits in a Democratic Society*. T.M.C. Asser Press, 1st ed. 2020 edition, p. 305.

⁵³⁷ Shetreet, S., Homolka, W. (2017). *Jewish and Israeli Law – An Introduction*. De Gruyter, p. 246; Kelly, W.F.B. (2016). *An Independent Judiciary: The Core of the Rule of Law*, p. 1; Adenitire, J. (2015). *Judicial Independence in Europe: the Swedish, Italian and German perspectives*, Intern, *Judicial Independence Project*, p. 27.

⁵³⁸ Bobek, M. (2008). *The Fortress of Judicial Independence and the Mental Transitions of the Central European Judiciaries*. *European Public Law*, Vol. 14, Issue 1, p. 100.

neatkarību nosaka pārējo varas atzaru “institucionālā cieņa” pret tiesu, bet nevis Vācijas Federatīvās Republikas Pamatlikumā ietvertais teksts. Turklāt Vācijas Pamatlikumā paredzētās formālās garantijas ir samērā vājas.⁵³⁹ Tieši tiesnešu neatkarības kultūra esot būtiskākais faktors, kas nosargā tiesas pret politisko ietekmi. Ar “kultūru” šajā gadījumā saprotami neoficiālie noteikumi, kas ietekmē pārējo varas atzaru izturēšanos un cieņu pret tiesu varu. Šī kultūra varot veicināt neatkarības garantiju lomu un pat varot kompensēt formālu garantiju neesamību.⁵⁴⁰

Ceturtkārt, valstīs, kurās notiek ekonomiskās, politiskās un tiesību sistēmas pārmaiņas, tās ietekmē tiesu varas struktūru, tiesu darbību, arī tiesnešu tiesisko statusu.⁵⁴¹ Šādās valstīs ne vienmēr pietiekami efektīvi darbojas klasiskie tiesnešu neatkarības nodrošināšanas līdzekļi,⁵⁴² turklāt tiesnešu neatkarībai te ir īpaša nozīme, tāpēc tiesnešu neatkarības prasību precīza apjoma nedefinēšana un atbilstoša piemērošana ir īpaši svarīga.⁵⁴³

Arī vienas tiesu sistēmas ietvaros tiesnešu neatkarību iespējams un nepieciešams nodrošināt, paredzot dažāda satura neatkarības elementus. Kanādas Augstākā tiesa spriedumā lietā *R. v. Genereux* norādījusi, ka mehānismi, kas būtu derīgi un nepieciešami, lai nodrošinātu augstāko tiesu neatkarību, varētu būt pilnīgi nepiemēroti citām tiesām. Tāpēc tiesa izvēlējusies definēt trīs galvenos nosacījumus, kas var tikt piemēroti elastīgi un kurus var sasniegt ar dažādiem normatīviem risinājumiem.⁵⁴⁴ Arī Latvijā dažu garantiju saturs tiesu sistēmas tiesas tiesnesim un Satversmes tiesas tiesnesim ir atšķirīgs. To ietekmē dažādā kompetence un atšķirīgais statuss.⁵⁴⁵

Līdz ar to tiesnešu neatkarības satura atšķirības dažādās valstīs (tiesiskajās sistēmās) ietekmē valsts konstitucionālā iekārta, tiesiskās sistēmas vēsturiskā attīstība, tiesu sistēmas uzbūve un īpatnības, vēsturiskais, politiskais, sociālais, tiesiskais, kultūras un arī ekonomiskais konteksts, tradīcijas, kā arī valstī notiekošās pārmaiņas vai kādi citi īpaši apstākļi.

Ciktāl mainās un atšķiras tiesnešu neatkarības saturs

⁵³⁹ Vācijas Federatīvās Republikas pamatlikums (Vācija), (Basic Law for the Federal Republic of Germany), 08.05.1949. Iegūts 15.03.2024. no: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/englisch_gg.html#p0548

⁵⁴⁰ Holmoyvik, E., Sanders, A. (2020). A Stress Test for Europe's Judiciaries. Ballin, E.H., Schyff, G., Stremmer, M. (red.). *European Yearbook of Constitutional Law 2019. Judicial Power: Safeguards and Limits in a Democratic Society*. T.M.C. Asser Press, 1st ed. 2020 edition, p. 307. Vienlaikus avotā norādīts, ka, neskatoties uz to, ka ir valstis, kas ļoti paļaujas uz šo tiesnešu neatkarības kultūru kā tiesiskuma garantiju, formālās tiesiskās garantijas nav mazsvarīgas. Kultūra varot mainīties. Tiesnešu neatkarības kultūras elastīgums esot jāņem vērā īpaši tad, kad mainās politiskie spēki. Būtu naivi uzskatīt, ka tiesu varas vecajās Eiropas demokrātijās ir imūnas pret metodēm, kas tiek izmantotas tiesnešu neatkarības ietekmēšanai.

⁵⁴¹ Nikitin, S. (2014). Appointments of Judges and Legal Responsibility of Judges. Shetreet, S. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Rule of Law and World Peace*. Leiden. Boston, p. 412.

⁵⁴² Turpat.

⁵⁴³ De Silva, C.R. (2012). The Role of Law in Society in Developing Countries. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 464.

⁵⁴⁴ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta *R. v. Génereux* 1 SCR 259, No 22103; 13.02.1992. Spriedums.

⁵⁴⁵ Rodiņa, A. Satversmes tiesas un tiesneša neatkarība: aktuālie jautājumi. Rozenfelds, J. (red.). *Inovāciju juridiskais nodrošinājums. Latvijas Universitātes 70. konferences rakstu krājums*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 207. lpp.

Kaut arī, kā tas jau konstatēts, tiesnešu neatkarības saturs mainās un dažādās valstīs un tiesiskajās sistēmās tas var atšķirties, izpētot valstu nacionālo regulējumu, starptautiskos dokumentus, starptautisko organizāciju dokumentus, tiesu praksi un tiesību literatūru, vispārīgā līmenī iespējams identificēt prasības saistībā ar tiesnešu neatkarību, kuras ir obligātas un līdz ar to nemainīgas. Vienmēr būs paredzētas, piemēram, kādas garantijas, ierobežojumi, tiesības un pienākumi. Kanādas Augstākā tiesa norādījusi, ka tā formulē vienīgi galvenos tiesnešu neatkarības nosacījumus un nemēģina panākt izsmeļošu tiesnešu neatkarībai nepieciešamo elementu kodifikāciju, jo tiesnešu neatkarības prasības laika gaitā un pie dažādiem apstākļiem attīstās un mainās un būtu apgrūtināša pat tikai būtiskāko nosacījumu identifikācija.⁵⁴⁶

Atšķirības tiesnešu neatkarības saturā dažādos laikos un dažādās vietās (valstīs un tiesiskajās sistēmās) konstatējamas jau detalizētākā līmenī – gan izvēloties, piemēram, konkrētas garantijas, pienākumus vai nosakot saturu to nodrošināšanai, gan normatīvajā regulējumā, gan tā piemērošanā. Pastāv atšķirīgi viedokļi un diskusijas, piemēram, par tiesām nepieciešamo administratīvās neatkarības jeb autonomijas pakāpi, par to, cik lielā mērā konkrētas tiesnešu ārpusstiesas darbības var uzskatīt par kaitējošām tiesnešu neatkarībai (gan šķietamai, gan reālai), kā arī attiecībā uz tiesnešu amatā apstiprināšanas procedūrām un kritērijiem.⁵⁴⁷ Bet netiek apšaubīta tiesas administratīvās neatkarības, tiesneša ārpusstiesas darbības regulējuma un amatu savienošanas ierobežojumu, tiesneša amatā apstiprināšanas nosacījumu nozīme tiesnešu neatkarības nodrošināšanā.

Līdz ar to iespējams izdalīt divu līmeņu tiesnešu neatkarības prasības. Pirmkārt, **nemainīgās sastāvdaļas** – vispārīgas prasības, kas nodrošina tiesnešu neatkarību un kas ir būtiskas un obligātas ikvienā tiesiskajā sistēmā, lai varētu spriest tiesu objektīvi un taisnīgi. Šīs sastāvdaļas nemainās, bet var manīties līdzsvars starp sastāvdaļām, galvenie uzsvāri un to nozīme. Otrkārt, katru šo vispārīgo sastāvdaļu nodrošina konkrēti **mainīgie elementi**, kam parasti ir noteikti kopīgi principi un kuru ievērošana nodrošina neatkarību, bet nav iespējams paredzēt kādu vienu konkrētu un precīzu veidu, kādā katrs no šiem elementiem būtu īstenojams dažādās tiesiskajās sistēmās un vai tas vispār ir nepieciešams.

4.2. Tiesnešu neatkarības satura identifikēšana

Pirms aplūkot konkrētas tiesnešu neatkarības satura sastāvdaļas, nepieciešams identificēt veidus, kādos iespējams konstatēt neatkarības saturu. Tāpēc autore sākotnēji aplūkos dažādas pieejas tiesnešu neatkarības satura identifikēšanai. Tad tiks aplūkots tiesu praksē, tiesību literatūrā

⁵⁴⁶ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Valente v. The Queen 2 SCR 673, No 17583; 19.12.1985. Spriedums; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Mackeigan v. Hickman 2 SCR 796, No 21315, 21351; 05.10.1989. Spriedums.

⁵⁴⁷ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Valente v. The Queen 2 SCR 673, No 17583; 19.12.1985. Spriedums, p. 25.

un starptautisko organizāciju dokumentos atklātais tiesnešu neatkarības saturs. Autore skaidros, kā tiesnešu neatkarības satura vērtēšanai un kopējā apjoma pārbaudīšanai tiek izmantotas pētījuma 2.1. apakšnodaļā identificētās tiesnešu neatkarības jēdzienam raksturīgās pazīmes. Savukārt, lai precīzi noteiktu tiesnešu neatkarības apjomu un konstatētu, kuras ar tiesu varas darbību, tiesas spriešanu un tiesnešu amata pienākumu izpildi saistītas prasības atrodas ārpus tiesnešu neatkarības tvēruma, kaut arī ir ar to saistītas un ir būtiskas tiesas pamatfunkcijas izpildei, autore analizēs biežāk aplūkotās ar tiesu darbību saistītās pamatvērtības – tiesnešu atbildīgumu, objektivitāti, uzticēšanos tiesām, tiesu efektivitāti, tiesnešu kompetenci un tiesas kvalitāti.

4.2.1. Dažādas pieejas satura identificēšanai

Sastopamas dažādas pieejas tiesnešu neatkarības satura identificēšanai. Tomēr ne visas ļauj atklāt tiesnešu neatkarības saturu pilnībā.

Pastāv viedoklis, ka tiesnešu neatkarības satura atklāšanai – konkrētu elementu identificēšanai – nepieciešams nošķirt dažādus tiesnešu neatkarības veidus. Sastopams, piemēram, šāds tiesnešu neatkarības elementu iedalījums. Pirmā grupa⁵⁴⁸ ietver tiesnešu lēmumpieņemšanas procesa integritātes aizsardzības elementus, savukārt otrā grupa⁵⁴⁹ – tiesneša personīgās neatkarības aizsardzības elementus.⁵⁵⁰ Vienlaikus profesors K. Rozens norāda, ka minētie elementi savstarpēji pārklājas.

Vācijas tiesību doktrīnā identificējamas trīs tiesnešu neatkarības dimensijas jeb veidi, un atbilstoši tām atspoguļots tiesnešu neatkarības saturs. Pirmā dimensija – substantīvā neatkarība – ietver prasību, ka tiesnešiem tiesas spriešanā saistošas ir vienīgi tiesības, un līdz ar to arī paredz garantijas, kas izslēdz jebkādu ietekmi, paredz nosacījumus, kas nodrošina tiesnesim brīvību lietas izvērtēšanā, ietver virkni tiesisku garantiju, kas pasargā tiesnesi no viņa neatkarību kompromitējošas ietekmes. Otrā dimensija – personīgā neatkarība – paredz garantijas, kas pasargā tiesnesi viņa individuālā kapacitātē no patvaļīgām ārējām ietekmēm, ietver aizliegumu pārcelt tiesnesi pret viņa gribu, definē pilnvaru apturēšanas vai atcelšanas no amata prasības. Trešā

⁵⁴⁸ (1) Neiejaukšanās tiesas procesā garantijas; (2) Tiesas monopols – nedrīkst veidot īpašas tiesas ārpus tiesu sistēmas vai konkrētiem gadījumiem; tikai tiesu vara spriež tiesu un tikai likumā paredzētajā kārtībā; (3) Motivēta sprieduma prasība – nodrošinot iespēju sabiedrībai vērtēt tiesas spriedumus, tiesnešiem tiek padarīta sarežģītāka “korumpētu” nolēmumu pamatošana; pamatots nolēmums uzlabo tiesas procesu, nodrošinot, ka tiesas lemj atbilstoši tiesībām; (4) Atklāta tiesas procesa prasība – publicitāte mazina tiesas patvaļīgas un korumpētas darbības iespēju.

⁵⁴⁹ (1) Tiesneša algas samazināšanas aizliegums; (2) Tiesas budžeta apjoma garantijas; (3) Tiesneša amatā atrašanās garantijas; (4) Tiesnešu amata kandidātu atlase un pārapstiprināšana amatā; (5) Tiesnešu pārcelšana; (6) Izvairšanās no interešu konflikta; (7) Tiesnešu imunitāte.

⁵⁵⁰ Rosenn, K.S. (1987). The Protection of Judicial Independence in Latin America. *19 U. Miami Inter-Am. L. Rev.*, 1, pp. 13-23.

dimensija – strukturālā neatkarība – paredz amatu savienošanas aizliegumu dažādos varas atzaros.⁵⁵¹

Autore jau secinājusi, ka neatkarības veidu identificēšana un nodalīšana neietekmē tiesnešu neatkarības saturu. Turklāt nav iespējams nodalīt visas tiesnešu neatkarības prasības atbilstoši tiesnešu neatkarības veidiem, jo viena un tā pati prasība var būt saistīta ar vairākiem neatkarības veidiem. Tāpēc nav pamata grupēt tiesnešu neatkarības prasības, balstoties uz dažādiem tiesnešu neatkarības veidiem (sk. 3. nodaļu).

Sastopams mēģinājums atklāt tiesnešu neatkarības saturu, identificējot atkarības, proti, šķēršļus neatkarības un objektivitātes īstenošanai. Neesot vērts meklēt neatkarību, jo tā neeksistē tādā tīrā formā. Tiesu atkarība pastāvot jebkurā sistēmā, un to ir viegli konstatēt.⁵⁵² Turklāt jāņem vērā arī netieša un pat “rafinēta” ietekme (ar atalgojumu, kompetences noteikšanu, tiesas telpu [ne]nodrošināšanu, apstiprināšanu amatā utt). Tiesnešu neatkarībai katrā konkrētā gadījumā būtu jāatbild uz konkrētu apdraudējumu.⁵⁵³ Autore uzskata, ka būtiski ir ne tikai nodrošināt apstākļus, lai tiesas spētu atbildēt uz apdraudējumu, ja rastos tāda nepieciešamība, bet jau preventīvi novērst vai vismaz mazināt iespēju un vēlmi apdraudēt tiesnešu neatkarību. Bez tam autore nevar piekrist, ka, konstatējot atkarības, iespējams identificēt visas neatkarības prasības, tāpēc saturs, kas balstīts uz atkarībām, nevar būt pilnīgs.

Arī teorija par tiesnešu neatkarības jēdziena divām nozīmēm – negatīvo un pozitīvo – apstiprina, ka neatkarība nav apgriezti līdzvērtīga iespējamajām atkarībām. Negatīvajā nozīmē tiesnešu neatkarība nodrošina tiesneša brīvību no jebkādas atkarības, ietekmes vai iejaukšanās, līdz ar to tā ir saistīta ar iespējamajām atkarībām. Bet šī teorija paredz arī tiesnešu neatkarību tās pozitīvajā nozīmē, kas nodrošina tiesnesim brīvību spriest tiesu un pildīt tiesneša amata pienākumus objektīvi, atbilstoši savai izpratnei par tiesībām un lietas faktiem.⁵⁵⁴ Tā var būt saistīta ar atkarībām, piemēram, tiesneša rīcības brīvību, spriežot tiesu, var ietekmēt normatīvajos aktos paredzētā kompetence vai procesuālie noteikumi, ko nosaka likumdevējs un tādējādi vismaz teorētiski šeit pastāv iespēja ietekmēt tiesu. Tomēr tiesneša brīvību spriest tiesu ietekmē arī faktori, kas nerada atkarību, piemēram, tiesneša kompetence un personība.

⁵⁵¹ Seibert-Fohr, A. (2012). Judicial Independence in Germany. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 449.

⁵⁵² Larkins, C.M. (1996). Judicial Independence and Democratization: A Theoretical and Conceptual Analysis, *American Journal of Comparative Law*, 44(4), p. 618.

⁵⁵³ Bobek, M. (2008). The Fortress of Judicial Independence and the Mental Transitions of the Central European Judiciaries. *European Public Law*, Vol. 14, Issue 1, p. 100

⁵⁵⁴ Karlan, P.S. (1999). Two Concepts of Judicial Independence. *Southern California Law Review* No 72, p. 536.

4.2.2. Tiesu praksē, tiesību literatūrā un dokumentos atklātais tiesnešu neatkarības saturs

Nepastāv viens vienīgs standartizēts modelis tiesnešu neatkarības nodrošināšanai. Uz to norāda, piemēram, garantiju dažādība. To apliecina gan tiesu prakse, gan tiesību literatūra, gan starptautiskie dokumenti. Turklāt gan tiesību literatūrā, gan tiesu praksē tiesnešu neatkarības prasību – sastāvdaļu un elementu – uzskaitījums parasti ir atstāts atvērts.⁵⁵⁵

Tiesu praksē atklātais tiesnešu neatkarības saturs

Dažādām tiesām ir atšķirīga pieeja, identificējot tiesnešu neatkarības elementus. Lielākoties tās atsaucas uz starptautisko organizāciju dokumentiem.⁵⁵⁶ Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa spriedumos atsaucas uz starptautiskajiem un Eiropas Padomes dokumentiem par tiesu neatkarību un noteiktām uz tiesnešiem attiecināmām procesuālajām prasībām.⁵⁵⁷ Dokumenti tiek izmantoti Eiropas Cilvēktiesību konvencijas normu interpretēšanai.⁵⁵⁸ Kā norādīts tiesneša atsevišķajās domās, Eiropas Cilvēktiesību tiesa atsaucas uz Eiropas Padomes un citu starptautisko organizāciju nesaistošām tiesībām kā tiesisko pamatu, lai ne vien apstiprinātu tiesnešu neatkarības principu *in abstractio*, bet arī lai izvērtētu *in concreto* pieteikuma iesniedzēja individuālās tiesības un lai aizstāvētu šo tiesību pastāvēšanu.⁵⁵⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas tieša vēršanās pie starptautisko tiesību regulējuma tiesnešu neatkarības jautājumos, tai skaitā *soft-law* kā tiesību avota izmantošana, lai risinātu pieteikuma iesniedzēja (tiesneša) situāciju, tiesnešaprāt, ir augstu novērtējama un slavējama.⁵⁶⁰

Eiropas Cilvēktiesību tiesa, izvērtējot tiesas neatkarību, vērtē un ņem vērā šādus apsvērumus, zināmā mērā atklājot tiesnešu neatkarības saturu: (1) tiesnešu amatā apstiprināšanas veidu, (2) tiesnešu pilnvaru termiņu, (3) garantijas pret ārēju ietekmi, (4) jautājumu, vai tiesa tiek

⁵⁵⁵ Lietuvas Konstitucionālā tiesa. Lietas 125/2010-26/2011-21/2012-6/2013-8/2013-10/2013; 01.07.2013. Spriedums, p. VII 7.1; Lietuvas Konstitucionālā tiesa. Lieta 38/04-39/04; 22.10.2007. Spriedums, 22. p.; Lietuvas Konstitucionālā tiesa. Lieta 27/2009-29/2009-30/2009-31/2009-53/2010-55/2010; 14.02.2011. Spriedums; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Valente v. The Queen 2 SCR 673, No 17583; 19.12.1985. Spriedums; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Mackeigan v. Hickman 2 SCR 796, No 21315, 21351; 05.10.1989. Spriedums; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. Génereux 1 SCR 259, No 22103; 13.02.1992. Spriedums; Satversmes tiesa. Lieta 2009-11-01; 18.01.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 10, 20.01.2010., 8.1. p.

⁵⁵⁶ Satversmes tiesa. Lieta 2009-11-01; 18.01.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 10, 20.01.2010., 7.1. p.

⁵⁵⁷ The UN Basic Principles on the Independence of the Judiciary, the UN Human Rights Committee's General Comment No. 32, the "relevant case-law" of the Human Rights Committee, the European Charter on the Statute for Judges, the Consultative Council of European Judges (CCJE) Opinion no. 1, the Magna Carta of Judges (Fundamental Principles) of the CCJE and even the relevant case-law of the Inter-American Court of Human Rights (IACtHR).

⁵⁵⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 1571/07 Bilgen v Turkey, 09.03.2021. Spriedums, p. 62.

⁵⁵⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 20261/12 Baka v. Hungary [GC]; 23.06.2016. Tiesneša *Pinto de Albuquerque* un *Dedov* atsevišķās piekrītošās domas, p. 6.

⁵⁶⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 20261/12 Baka v. Hungary [GC]; 23.06.2016. Tiesneša *Pinto de Albuquerque* un *Dedov* atsevišķās piekrītošās domas, p. 17.

uztvēta kā neatkarīga.⁵⁶¹ Līdzīgi neatkarības saturu atklāj arī **Eiropas Savienības Tiesa**, atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā interpretēto⁵⁶² neatkarīgas tiesas Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punkta izpratnē saturu: “Neatkarīga un objektīva tiesa prasa, lai būtu tiesību normas, it īpaši attiecībā uz tiesas sastāvu, [tiesnešu] iecelšanu, pilnvaru ilgumu, kā arī tiesnešu atstatīšanas, noraidīšanas un atsaukšanas iemesliem, kas ļauj indivīdiem kļūstēt jebkādas pamatotas šaubas par minētās tiesas ārēju ietekmējamību un tās neitralitāti attiecībā uz tajā izskatāmajām interesēm”.⁵⁶³

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ar tiesnešu neatkarību saista arī tiesnešu disciplīnas jautājumus,⁵⁶⁴ tiesības uz privāto dzīvi un tās ierobežojumus,⁵⁶⁵ pulcēšanās un biedrošanās brīvības ierobežojumus,⁵⁶⁶ tiesneša vārda,⁵⁶⁷ uzskatu brīvību⁵⁶⁸ un reliģiskās pārliecības brīvību,⁵⁶⁹ tiesneša imunitāti,⁵⁷⁰ amatu savienošanas ierobežojumus,⁵⁷¹ pienākumu izrādīt atturību, ievērot diskretu izturēšanos,⁵⁷² tiesnešu ētikas un reputācijas jautājumus,⁵⁷³ individuāla tiesneša neatkarību tiesu varas iekšienē,⁵⁷⁴ tiesas spriedumu respektēšanu un izpildi,⁵⁷⁵ procesuālo regulējumu un izmaiņas normatīvajā regulējumā.⁵⁷⁶

Amerikas Cilvēktiesību tiesa, atsaucoties uz savu judikatūru, Apvienoto Nāciju Tiesnešu neatkarības pamatprincipiem, uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi, norāda uz šādiem tiesnešu

⁵⁶¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 7819/77, 7878/77 Campbell and Fell v. United Kingdom; 28.06.1984. Spriedums, p. 78; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 22107/93 Findlay v. United Kingdom; 25.02.1997. Spriedums, p. 73; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 58442/00 Lavents v. Latvia; 28.11.2002. Spriedums, p. 117; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 33186/08 Khrykin v. Russia; 19.04.2011. Spriedums, p. 30; Eiropas Cilvēktiesību tiesa (Pirmā palāta). Lieta 19750/13 Grosam v. Czech Republic; 23.06.2022. Spriedums, pp. 124-125.

⁵⁶² Eiropas Savienības Tiesa. Apvienotās lietas C-585/18, C-624/18 un C-625/18; 27.06.2019. Ģenerāladvokāta Jevgenija Tančeva secinājumi, p. 119.

⁵⁶³ Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-542/18 RX-II (apvienotās lietas C-542/18 RX-II, C-543/18 RX-II); 26.03.2020. Spriedums (virspalāta), p. 71; Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-506/04; 19.09.2006. Spriedums (virspalāta), Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-506/04; 19.09.2006. Spriedums (virspalāta), p. 53; Eiropas Savienības Tiesa. Apvienotās lietas C-585/18, C-624/18 un C-625/18; 27.06.2019. Ģenerāladvokāta Jevgenija Tančeva secinājumi, p. 116.

⁵⁶⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 43572/18 Grzeda v. Poland [GC]; 15.03.2022. Spriedums, p. 327.

⁵⁶⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 21181/19, 51751/20 Tuleya v. Poland; 06.10.2023. Spriedums; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 20999/04 Ozpinar v. Turkey; 19.10.2010. Spriedums.

⁵⁶⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 39748/98 Maestri v. Italy; 17.02.2004. Spriedums.

⁵⁶⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 21181/19, 51751/20 Tuleya v. Poland; 06.10.2023. Spriedums; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 40072/13 Miroslava Todorova v. Bulgaria; 19.10.2021. Spriedums; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 16695/19 Kozan v. Turkey; 01.03.2022. Spriedums; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 21218/12 Čivinskaitė v. Lithuania; 15.09.2020. Spriedums.

⁵⁶⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 58540/00 M.D.U. v. Italy; 28.01.2003. Spriedums.

⁵⁶⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 47936/99 Pitkevich v. Russia; 08.02.2001. Spriedums.

⁵⁷⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 21181/19, 51751/20 Tuleya v. Poland; 06.10.2023. Spriedums.

⁵⁷¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 8790/79 Sramek v. Austria; 22.10.1984. Spriedums.

⁵⁷² Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 19983/92 De Haes and Gijssels v. Belgium; 24.02.1997. Spriedums.

⁵⁷³ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 20999/04 Ozpinar v. Turkey; 19.10.2010. Spriedums.

⁵⁷⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 23465/03 Agrokompleks v Ukraine; 06.10.2006. Spriedums.

⁵⁷⁵ Turpat.

⁵⁷⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 24846/94, 34165/96 un 34173/96 Zielinski and Pradal & Gonzalez and Others v. France; 28.10.1999. Spriedums.

neatkarības elementiem: pienācīgs amatā apstiprināšanas process,⁵⁷⁷ garantēts amata termiņš⁵⁷⁸ un garantijas pret ārējo ietekmi.⁵⁷⁹

Lietuvas Konstitucionālā tiesa norādījusi, ka tiesnešu neatkarību nodrošina citastarp ar šādiem līdzekļiem: tiesu varas kā pilntiesīga varas atzara pašpārvalde; tiesu varas finansiālā un tehniskā nodrošināšana, tiesnešu pilnvaru termiņa neizskaramība, tiesnešu personīgā neizskaramība, sociālās un materiālās garantijas tiesnešiem.⁵⁸⁰

Satversmes tiesa izdalījusi šādas savstarpēji cieši saistītas tiesnešu neatkarības garantijas: (1) tiesneša amatā atrašanās garantijas (tiesnešu iecelšanas vai apstiprināšanas kārtība, iecelšanai nepieciešamā kvalifikācija, amata saglabāšanas garantijas, nosacījumi paaugstināšanai amatā un pārcelšanai citā amatā, pilnvaru apturēšanas un izbeigšanas nosacījumi), (2) tiesneša neizskaramība, (3) finansiālā drošība (sociāla un materiāla rakstura garantijas), (4) tiesneša institucionālā (administratīvā) neatkarība un (5) tiesu varas faktiskā neatkarība no izpildvaras vai likumdevēja politiskās ietekmes. Visas šīs garantijas, kā norādījusi tiesa, ir cieši saistītas.⁵⁸¹ Nav pamata uzskatīt, ka ar šo ir mēģināts atklāt tiesnešu neatkarības saturu pilnībā. Minētajā lietā strīds bija par vienu no tiesnešu neatkarības garantijām – finansiālo drošību, tāpēc, tajā atklātas vienīgi neatkarības saturā ietilpstošās garantijas. Vienlaikus šajā spriedumā norādīts arī uz citām tiesnešu neatkarības saturā ietilpstošām prasībām: kompetences, kvalifikācijas un pieredzes prasībām, kā arī ierobežojumiem, tai skaitā amatu savienošanas ierobežojumiem.⁵⁸² No tiesneša statusa izrietošos pamattiesību ierobežojumus – amatu savienošanas ierobežojumus, aizliegumu iesaistīties politiskajās partijās,⁵⁸³ aizliegumu streikot, kā arī citu tiesību izmantošanu tā, lai neciestu tiesas un tiesneša cieņa un gods, objektivitāte un tiesas neatkarība, un visaugstākos uzvedības standartus – tiesa saista ar nepieciešamību nodrošināt tiesu varas neatkarību.⁵⁸⁴ Satversmes tiesa atsaukusies arī uz tiesnešu neatkarības garantiju – padotību vienīgi likumam

⁵⁷⁷ Amerikas Cilvēktiesību tiesa (*Inter-American Court of Human Rights*). Lieta Constitutional Court v. Peru (merits, reparations and costs), Series C No. 71; 31.01.2001. Spriedums, p. 75. Iegūts 23.12.2021. no: https://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_266_ing.pdf; Amerikas Cilvēktiesību tiesa (*Inter-American Court of Human Rights*). Lieta Chocron Chocron v. Venezuela (preliminary objection, merits, reparations and costs), Series C No. 227; 01.07.2011. Spriedums, p. 98. Iegūts 23.12.2021. no: https://www.corteidh.or.cr/casos_sentencias.cfm?lang=en

⁵⁷⁸ Amerikas Cilvēktiesību tiesa (*Inter-American Court of Human Rights*). Lieta Constitutional Court v. Peru (merits, reparations and costs), Series C No. 71; 31.01.2001. Spriedums, p. 75.

⁵⁷⁹ The Inter-American Court of Human Rights. Lieta Supreme Court of Justice (Quintana Coello et al.) v. Ecuador (preliminary objection, merits, reparations and costs), Series C No. 266; 23.08.2013. Spriedums, p. 144. Iegūta 23.12.2021. no https://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_266_ing.pdf

⁵⁸⁰ Lietuvas Konstitucionālā tiesa. Lietas 125/2010-26/2011-21/2012-6/2013-8/2013-10/2013; 01.07.2013. Spriedums, p. VII 7.1; Lietuvas Konstitucionālā tiesa. Lieta 38/04-39/04; 22.10.2007. Spriedums; Lietuvas Konstitucionālā tiesa. Lieta 27/2009-29/2009-30/2009-31/2009-53/2010-55/2010; 14.02.2011. Spriedums.

⁵⁸¹ Satversmes tiesa. Lieta 2009-11-01; 18.01.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 10, 20.01.2010., 8.2. p.

⁵⁸² Turpat, 9., 21.1. p.

⁵⁸³ Satversmes tiesa. Lieta 2012-16-01; 10.05.2013. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 90, 13.05.2013., 29.3. p.

⁵⁸⁴ Satversmes tiesa. Lieta 2016-31-01; 26.10.2017. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 214, 27.10.2017., 22.2. p.

(tiesībām).⁵⁸⁵ Satversmes tiesa tiesas spriešanas funkcijas īstenošanu saista ar divām būtiskām vērtībām – tiesnešu neatkarību un rīcības brīvību.⁵⁸⁶

Čehijas Republikas Konstitucionālā tiesa norādījusi uz šādām tiesnešu neatkarības sastāvdaļām, detalizēti neizdalot kādus konkrētus elementus vai prasības: (1) administratīvā neatkarība – sistēmiskie, politiskie un institucionālie apstākļi, kas radīti, lai īstenotu patiesi neatkarīgu tiesu varu un (2) subjektīvā neatkarība – katra individuāla tiesneša neatkarība un brīvība no ietekmes, viņa spēja turēties pretī jebkādam (politiskam, mācību vai sabiedrības) spiedienam.⁵⁸⁷ Tajā pašā spriedumā konstatēts, ka tiesnešu neatkarības garantēšanai būtiskas ir: (1) īpašā tiesiskā statusa garantijas – piemēram, nepārceļamība, neatceļamība, neaizskaramība (Satversmes tiesa tās dēvē par amatā atrašanās garantijām), (2) organizatoriskās un funkcionālās neatkarības garantijas, proti, neatkarība no likumdevēja un izpildvaras un (3) tiesu varas nošķiršana no izpildvaras un likumdevēja, piemērojot amatu savienošanas aizliegumus.⁵⁸⁸

Indijas Augstākā tiesa konstatējusi, ka galvenās tiesnešu neatkarības garantijas ir amatā atrašanās drošība, neatceļamības princips, atlīdzības un cita nodrošinājuma aizsardzība, imunitāte, aizsardzība no kritikas. Nodrošinot šīs garantijas, tiek sagaidīts, ka tiesnesis būs pilnīgi neatkarīgs un bezbailīgs, pildot savus pienākumus, līdz ar to minētās prasības tiesa saista ar tiesneša spēju taisnīgi un bezbailīgi veikts savus amata pienākumus.⁵⁸⁹

Kanādas Augstākā tiesa norādījusi uz trīs tiesnešu neatkarības būtiskiem nosacījumiem, kas izriet no tiesībām uz taisnīgu un objektīvu tiesu: (1) amatā atrašanās garantijas, (2) finansiālā drošība un (3) tiesu institucionālā neatkarība tiesneša darbībai būtiskos administratīvajos jautājumos.⁵⁹⁰ Turklāt tie esot ne tikai jānodrošina, bet arī jārada apstākļi, lai tie izskatītos nodrošināti, ja to vērtē saprātīga un par visiem lietas apstākļiem pilnībā informēta persona.⁵⁹¹ Formulējot šos trīs nosacījumus, spriedumā skaidri norādīts, ka netiek mēģināts panākt izsmeļošu tiesnešu neatkarībai nepieciešamo elementu kodifikāciju. 1985. gada spriedumā tiesa norādījusi, ka jau šo būtiskāko nosacījumu identifikācija esot apgrūtināša, turklāt nosacījumi paši par sevi varot mainīties un attīstīties laika gaitā un pie atšķirīgiem apstākļiem.⁵⁹² Savukārt 1992. gadā tiesa

⁵⁸⁵ Satversmes tiesa. Lieta 2007-03-01; 18.10.2007. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 170, 23.10.2007., 26. p.

⁵⁸⁶ Satversmes tiesa. Lieta 2019-11-01; 12.03.2020. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 53, 16.03.2020., 12. p.

⁵⁸⁷ Čehijas Konstitucionālā tiesa. Lieta PL. ÚS 12/10; 07.09.2010. Spriedums, p. 23. Iegūts 15.05.2019. no: <https://www.usoud.cz/en/decisions/2010-09-07-pl-us-12-10-judges-pay-2010>

⁵⁸⁸ Turpat, p. 21.; Čehijas Konstitucionālā tiesa. Lieta PL. ÚS 18/06, 11.07.2006. Spriedums.

⁵⁸⁹ Indijas Augstākā tiesa. Lieta Supreme Court ... vs Union Of India (2015) AIR 2015 SC 5457; 16.10.2015. Spriedums, p. 20.

⁵⁹⁰ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Valente v. The Queen 2 SCR 673, No 17583; 19.12.1985. Spriedums; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Conférence des juges de paix magistrats du Québec v. Québec (Attorney General), 2016 SCC 39, No 34317; 14.10.2016. Spriedums, p. 33.

⁵⁹¹ Rankin, M.B. (2012). Access to Justice and the Institutional Limits of Independent Courts. Windsor Yearbook on Access to Justice, Vol 30(1), p. 120.

⁵⁹² Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Valente v. The Queen 2 SCR 673, No 17583; 19.12.1985. Spriedums; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Mackeigan v. Hickman 2 SCR 796, No 21315, 21351; 05.10.1989. Spriedums.

sniegusi papildu argumentus par elastīgu tiesnešu neatkarības prasību noteikšanu. Tiesasprāt, taisnīgas un objektīvas tiesas prasība attiecas uz dažādām tiesām, tāpēc būtu nepamatoti noteikt striktus formālus nosacījumus kā neatkarīgas tiesas konstitucionālās prasības. Tāpēc Kanādas Augstākā tiesa atkārtoti uzsvēra, ka tā definē vienīgi trīs galvenos nosacījumus, kas var tikt piemēroti elastīgi un kurus var nodrošināt ar atšķirīgiem normatīviem regulējumiem.⁵⁹³

Pirmo būtisko tiesnešu neatkarības nosacījumu – amatā atrašanās garantijas – var īstenot dažādos veidos. Būtiskākais ir tas, ka tiesnesi var atbrīvot no amata tikai noteiktu iemeslu dēļ. Amatā atrašanās garantiju būtība ir, pirmkārt, pilnvaru termiņš vai nu līdz noteiktam vecumam, vai uz noteiktu laiku un īpašam tiesas spriešanas gadījumam un, otrkārt, tiesnesim jābūt nodrošinātam pret izpildvaras vai citas institūcijas brīvu un patvaļīgu iejaukšanos. Otrais būtiskais tiesnešu neatkarības nosacījums – tiesnesim jābūt pamata apjoma finansiālajai drošībai. Šīs garantijas pamats ir likumā paredzētas tiesības uz algu un pensiju, un šo regulējumu nevar patvaļīgi grozīt izpildvara tā, ka tas varētu ietekmēt tiesnešu neatkarību. Prasības var tikt nodrošinātas dažādos veidos. Trešais būtiskais tiesnešu neatkarības nosacījums – institucionālā neatkarība attiecībā uz administratīviem jautājumiem, kas tieši saistīti ar tiesas spriešanas funkcijas izpildi. Būtu nepieļaujami, ka kādam no ārpuses būtu iespējas iejaukties jautājumos, kas tieši un nepastarpināti būtu svarīgi tiesas spriešanas funkcijai, piemēram, lietu sadale, tiesas sēžu plānošana. Kaut arī ir nepieciešamas institucionālas attiecības starp tiesu varu un izpildvaru, šādas attiecības nevar iejaukties tiesas brīvībā izspriest individuālas lietas un nodrošināt tiesības un konstitucionālās vērtības.⁵⁹⁴ Arī tiesību literatūrā bieži atsaucas tieši uz Kanādas Augstākās tiesas identificēto tiesnešu neatkarības saturu.⁵⁹⁵

Tiesību literatūrā atklātais tiesnešu neatkarības saturs

Tiesību literatūrā tiesnešu neatkarības saturs atklāts atšķirīgās detalizācijas pakāpēs un dažādos apjomos. Viedokļi atšķiras par to, kuras prasības veido tiesnešu neatkarības saturu. Tā, piemēram, Lords Hodžs (*Lord Hodge*)⁵⁹⁶ ir identificējis desmit pazīmes, kas nodrošina tiesnešu neatkarību, tostarp, piemēram, varas dalīšana, atbildīgums, rīcības brīvības ievērošana no pašu tiesnešu puses, sabiedrības uzticēšanās.⁵⁹⁷ B. Hejo un S. Voigts identificē 12 prasības, kas, viņuprāt, praktiski vairo tiesnešu neatkarību, un tās aptver visu, sākot ar tiesnešu neatkarības deklarējumu, tiesnešu atlases un atcelšanas procedūrām līdz pat prasībai nolēmuma pamatojumu

⁵⁹³ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. G^{énéreux} 1 SCR 259, No 22103; 13.02.1992. Spriedums.

⁵⁹⁴ Turpat.

⁵⁹⁵ Malan, K. (2014). Reassessing Judicial Independence and Impartiality against the Backdrop of Judicial Appointments in South Africa. *Southern Africal Legal Information Institute, Potchefstroom Electronic Law Journal*, 2014, PER 55, p. 1974; Jackson, V.C. (2012). *Judicial Independence: Structure, Context, Attitude*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 27.

⁵⁹⁶ *Patrick Stewart Hodge* – Deputy President of the Supreme Court of the UK (since 27.01.2020.)

⁵⁹⁷ Hodge, P.S. (2016). Upholding the Rule of Law: how we preserve judicial independence in the United Kingdom, lecture, Lincoln's Inn Denning Society, 7.11.2016. Iegūts 23.02.2024. no: <https://www.lincolnsinn.org.uk/wp-content/uploads/2018/11/Denning-Society-lecture-7-11-16.pdf>

izteikt rakstiskā formā.⁵⁹⁸ Profesori L. Kempa Kīta, Č. Teits un S. Po izveidojuši sarakstu, kas sastāv no deviņām prasībām,⁵⁹⁹ savukārt profesors H. Rioss Fugueroa paredz tikai trīs prasības – atlases procedūru, atcelšanas procedūru, tiesnešu pilnvaru termiņu.⁶⁰⁰ Profesors Dž. di Federiko analizējis tiesnešu neatkarības saturu Itālijā, tiesnešu neatkarības garantijas sagrupējot šādi: (1) tiesu varas administrēšana, (2) tiesnešu atlase, amatā apstiprināšana, kas ietver arī apmācības un novērtēšanu, (3) tiesneša pilnvaru laiks un karjeras virzība, kas ietver arī tiesnešu pārcelšanu un novērtēšanu, (4) atalgojums, proti, tiesneša amatalga, garantijas, privilēģijas, pensija, (5) lietu sadale un atstatīšanās, (6) tiesnešu uzvedības izvērtēšana, (7) tiesnešu atbildīgums, proti, disciplinārā atbildība, tiesnesim piemērojamās sankcijas un no amata atcelšanas procedūras, (8) tiesnešu imunitāte, (9) tiesnešu biedrošanās tiesības un (10) resursi.⁶⁰¹

Tiesību literatūrā sastopams viedoklis, ka dažādi saturu veidojošie elementi ir nepieciešami atšķirīgu mērķu sasniegšanai. Piemēram, noteikts pilnvaru termiņš, pienācīgs atalgojums, minimālās kvalifikācijas prasības un ierobežota neaizskaramība (imunitāte) vajadzīga, lai izveidotu un saglabātu tiesnešu neatkarību, kā arī ietekmē tiesnešu neatkarības pakāpi. Tiesnešu izvēršanas un apstiprināšanas procedūra, tiesnešu amatā atrašanās nosacījumi, atalgojums, disciplīnas un no amata atbrīvošanas jautājumi esot būtiski tiesnešu neatkarības kvalitātei.⁶⁰²

Kaut arī būtu lietderīgi saglabāt dinamisku tiesnešu neatkarības saturu, lai to varētu interpretēt, ņemot vērā konkrēto tiesu un tiesisko sistēmu, tomēr noteiktas tiesnešu neatkarību veidojošas prasības ir būtiskas un tām ir jābūt nodrošinātām vienmēr un visās tiesiskajās sistēmās.

Attiecībā uz vairākiem tiesu neatkarības elementiem pastāv zināma vienprātība. Piemēram, lielākā daļa zinātnieku uzskata, ka galvenie elementi, kas nodrošina un arī demonstrē neatkarību, ir tiesnešu apstiprināšana amatā, atbrīvošana no amata un viņu pilnvaru termiņš.⁶⁰³ Arī judikatūra un starptautisko organizāciju dokumenti apstiprina šo pieeju.

⁵⁹⁸ Hayo, B., Voigt, S. (2007). Explaining De Facto Judicial Independence. *International Review of Law and Economics*, Vol. 27(3), pp. 269–290.

⁵⁹⁹ Camp Keith, L., Neal Tate, C., Poe, S.C. (2009). Is the Law a Mere Parchment Barrier to Human Rights Abuse? *Journal of Politics*, Vol. 71, No. 2, pp. 649, 650.

⁶⁰⁰ Rios-Figueroa, J. (2011). Institutions for Constitutional Justice in Latin America. Helmke, G., Rios-Figueroa, J. (red.). *Courts in Latin America*. New York: Cambridge University Press, pp. 27–54.

⁶⁰¹ Di Federico, G. (2012). Judicial Independence in Italy. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, pp. 357–401.

⁶⁰² Plank, T.E. (1996). The Essential Elements of Judicial Independence and the Experience of Pre-Soviet Russia. *William & Mary Bill of Rights Journal*, Vol. 5, Issue 1, Art. 2, pp. 1., 8., 34., 39

⁶⁰³ Fitzpatrick, B.T. (2012). The Constitutionality of Federal Jurisdiction-Stripping Legislation and the History of State Judicial Selection and Tenure. *Virginia Law Review*, Vol. 98, No. 4, p. 841; Guzman, A.T. (2012). International Tribunals: A Rational Choice Analysis. *University of Pennsylvania Law review*. Iegūts 2012.2020. no: <file:///C:/Users/ljorcena/Downloads/SSRN-id1117613.pdf>; Helfer, L.R., Slaughter, A-M. (1997). Toward a Theory of Effective Supranational Adjudication, *The Yale Law Journal*, Vol. 107, No.2. pp. 273–391; Jackson, V.C. (2008), Packages of Judicial Independence: Implications for Reform Proposals on the Selection & Tenure of Article III Judges. *Daedalus*, Vol 137, No. 4, pp. 48–63; Tibi Weber, C. (2020). Under the Sword of Democles: The Supreme Court and Judicial Politics in Paraguay, 1992–2020, p. 4.

Parasti ir samērā liela vienprātība par šādām tiesnešu neatkarības prasībām.⁶⁰⁴ amatā apstiprināšana, tiesneša pilnvaru laiks, finansiālā neatkarība, tiesneša atcelšana no amata, disciplinārā atbildība, karjeras virzība, novērtēšana, imunitāte, tiesnešu apmācība, administratīvā neatkarība, tiesu varas neatkarība. Tomēr ar tiesnešu neatkarību saista arī citas prasības, piemēram, tiesas kompetenci, likumdevēja kontroli pār procesuālajiem noteikumiem un iespējas izdarīt grozījumus regulējumā, atsevišķo viedokli koleģiāla lēmuma gadījumā.⁶⁰⁵

Tiesnešu neatkarības saturu veidojošās prasības grupē pēc dažādiem principiem (ne tikai balstoties uz dažādiem neatkarības veidiem). Tiesību literatūrā sastopama interesanta pieeja, nodalot tiesnešu neatkarības politiskos (piemēram, aizliegums piederēt politiskajām partijām), ekonomiskos (piemēram, tiesnešu atlīdzības jautājumi) un administratīvos (visas garantijas, kas pasargā no jebkādas ietekmes un spiediena) elementus. Sastopama arī ideja par to, ka tiesnešu neatkarību garantē ar tiesiskiem līdzekļiem, ar ekonomiskiem līdzekļiem un ar administratīviem līdzekļiem.⁶⁰⁶ Professore V. Džeksone izdala trīs tiesnešu neatkarības aspektus, tādējādi atklājot tiesnešu neatkarības saturu, – attieksmes iezīmes un faktori (spēja un vēlme lemt pret valsti, ja tas nepieciešams, atklāta un godīga attieksme pret pusēm – tie ir lielā mērā ar tiesneša personību saistīti jautājumi), kompetences prasības (lai piemērotu un interpretētu tiesības, nepieciešamas zināšanas un pieredze), institucionālie faktori (normatīvais regulējums, kura mērķis ir pasargāt tiesnesi no nepienācīgas ietekmes vai spiediena, tādējādi veicinot objektīvu lēmumu pieņemšanu).⁶⁰⁷

Autore jau norādījusi, ka tiesnešu neatkarības prasības var sagrupēt divos līmeņos, vienā līmenī prasības formulējot diezgan augstā abstrakcijas līmenī, savukārt otrā līmenī jau precīzāk identificējot konkrētus elementus vispārīgo (abstrakti formulēto) prasību īstenošanai (sk. 4.1. apakšnodaļu). Taču arī attiecībā uz divpakāpju iedalījumu tiesību literatūrā sastopamas dažādas pieejas.

Piemēram, tiesnesis Viljams Kellijs (*F. B. William Kelly*)⁶⁰⁸ uzskata, ka tiesnešu neatkarībai ir vairāki elementi, bet pamatā tie visi ietilpst zem divām šādām pozīcijām: (1) amatā

⁶⁰⁴ Di Federico, G. (2012). Judicial Independence in Italy. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, pp. 357-401; Jackson, V.C. (2012). Judicial Independence: Structure, Context, Attitude. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 27; Malan, K. (2014). Reassessing Judicial Independence and Impartiality against the Backdrop of Judicial Appointments in South Africa. *Southern Africal Legal Information Institute, Potchefstroom Electronic Law Journal*, 2014, PER 55, p. 1974; Plank, T.E. (1996). The Essential Elements of Judicial Independence and the Experience of Pre-Soviet Russia. *William & Mary Bill of Rights Journal*, Vol. 5, Issue 1, Art. 2, pp. 1, 8, 9, 39.

⁶⁰⁵ Jackson, V.C. (2012). Judicial Independence: Structure, Context, Attitude. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, pp. 27-59.

⁶⁰⁶ Sergey Nikitin, Appointments of Judges and Legal Responsibility of Judges, in, Shimon Shetreet (red.), *The Culture of Judicial Independence. Rule of Law and World Peace*. 2014, Leiden. Boston, p. 411.

⁶⁰⁷ Jackson, V.C. (2012). Judicial Independence: Structure, Context, Attitude. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 21.

⁶⁰⁸ *F. B. William Kelly*, Justice of the Supreme Court of Nova Scotia, Canada.

atrašanās un atbildības nodrošināšana un (2) individuāla un institucionāla brīvība no nepamatotas iejaukšanās tiesas procesā.⁶⁰⁹

Savukārt profesors Fabjans Želinas (*Fabien Gelinas*) diezgan augstā abstrakcijas līmenī izdalījis šādas tiesnešu neatkarības prasības: (1) neitrāla amatā apstiprināšana, (2) amatā atrašanās drošība, (3) finansiālā neatkarība un (4) administratīvā autonomija, detalizētākiem elementiem pieļaujot atšķirīgu saturisku regulējumu dažādās valstīs.⁶¹⁰

Profesore V. Džeksone konstatējusi, ka tiesnešu neatkarību veido gan tiesnešu neatkarību aizsargājošie, gan to ierobežojošie elementi.⁶¹¹

Nav pareizu vai nepareizu, labu vai ne tik labu neatkarības prasību grupēšanas veidu vai principu. Svarīgi ir, lai šī grupēšana neklūtu par pašmērķi. Veidojot tiesnešu neatkarības satura struktūru, autori izmantojuši dažādas pieejas ar mērķi identificēt un pārvaldīt visus elementus, pārbaudīt to iedarbīgumu un efektivitāti, pilnveidot saturu, tādējādi stiprinot tiesnešu neatkarību un tuvinot to "ideālajam saturam". Tiesnešu neatkarības saturs nav atkarīgs no struktūras. Strukturēšana ir kā palīgīdzeklis neatkarības prasību sistematizēšanai ar mērķi stiprināt tiesnešu neatkarību.

Starptautisko organizāciju dokumentos atklātais tiesnešu neatkarības saturs

Starptautiskajos dokumentos noteiktā prasība pēc tiesnešu neatkarības ietilpst tiesību uz taisnīgu tiesu saturā. Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pants noteic, ka ikvienam ir tiesības „uz taisnīgu un atklātu lietas savlaicīgu izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā ar likumu noteiktā tiesā”. Līdzīgi formulēts arī ANO Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 14. pants. Tiesu neatkarības princips noteikts Līguma par Eiropas Savienību 19. panta 1. punkta otrajā daļā, lasot to kopsakarā ar LES 2. pantu un Eiropas Savienības Pamattiesību hartas (turpmāk – Harta) 47. pantu.⁶¹² Eiropas Cilvēktiesību konvencijā ietvertās neatkarīgas tiesas prasības saturs jau darbā īsi ieskicēts, atspoguļojot Eiropas Cilvēktiesību tiesas atklāto tiesnešu neatkarības saturu. Satversmes tiesa norādījusi, ka bez jau minētajiem Latvijas Republikas ratificētajiem starptautiskajiem dokumentiem “pastāv virkne starptautisko institūciju izstrādātu dokumentu, kas pieņemti, lai dalībvalstis savos likumos un praksē vadītos no tajos ietvertajiem principiem. Lai gan minētie dokumenti uzskatāmi tikai par vadlīnijām, tie uzliek stingrus morālus un politiskus

⁶⁰⁹ Kelly, W.F.B. (2016.). *An Independent Judiciary: The Core of the Rule of Law*, p. 4.

⁶¹⁰ Gelinas, F. (2011). *The Dual Rationale of Judicial Independence*. Marciano, A. (red.). *Constitutional Mythologies: New Perspectives on Controlling the State*. Springer New York, p. 140

⁶¹¹ Jackson, V.C. (2012). *Judicial Independence: Structure, Context, Attitude*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 27.

⁶¹² Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-430/21; 20.01.2022. Ģenerāladvokāta Antonija Kolinsa secinājumi, p. 79.

pienākumus valstīm un ir izmantojami kā līdzeklis tiesnešu neatkarības kritērija satura noskaidrošanai”.⁶¹³

Autore jau iepriekš uzskaitījusi starptautisko organizāciju dokumentus, uz kuriem, atklājot tiesnešu neatkarības saturu un interpretējot ar tiesnešu neatkarību saistītas prasības, visbiežāk atsaucas Eiropas tiesas. Arī starptautiskās institūcijas un amatpersonas, piemēram, ANO Speciālais ziņotājs tiesnešu un advokātu neatkarības jautājumos (turpmāk – ANO Speciālais ziņotājs), pamatojot viedokli, izmanto dažādus dokumentus.⁶¹⁴ Venēcijas komisija 2010. gada Ziņojumu par tiesu sistēmas neatkarību (I. daļa) “Tiesnešu neatkarība”⁶¹⁵ veidojusi, apkopojot uz to brīdi spēkā esošajos tiesnešu neatkarību regulējošajos dokumentos ietverto informāciju.⁶¹⁶ Savukārt *ENCJ* kopš 2013. gada īsteno projektu par tiesnešu neatkarību un atbildīgumu, kura mērķis ir aplūkot tiesnešu neatkarību un atbildīgumu ne tikai teorētiskā līmenī, bet izstrādāt arī praktisku metodi tiesnešu neatkarības un atbildīguma izvērtēšanai. Projektā izstrādāti tiesnešu neatkarības un atbildīguma kritēriji (pazīmes), daļēji balstot tos uz spēkā esošajiem Eiropas un starptautiskajiem standartiem tiesnešu neatkarības un atbildīguma jomā.⁶¹⁷ Savukārt minētie dokumenti izstrādāti, iedvesmojoties no dažādiem avotiem, tai skaitā starptautiskajiem līgumiem,

⁶¹³ Satversmes tiesa. Lieta 2009-11-01; 18.01.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 10, 20.01.2010., 7.1. p.

⁶¹⁴ United Nations General Assembly (2019). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers. Freedom of Expression, Association and Peaceful Assembly for Judges and Prosecutors. A/HRC/41/48, 29.04.2019. Iegūts 27.11.2023. no: [Report of freedom of expression, association and peaceful assembly by judges 2019.pdf](#)

Atsauce uz šādiem dokumentiem: Apvienoto Nāciju Tiesu varas neatkarības pamatprincipi (1985), ANO Ekonomisko un sociālo lietu padomes Tiesnešu uzvedības Bangaloras principi, Starptautiskās tiesnešu asociācijas 1999. gadā apstiprinātā Vispārējā tiesnešu harta, Eiropas Padomes Ministru Komitejas Rekomendācija CM/Rec(2010)12 “Tiesneši: neatkarība, efektivitāte un atbildība”, Eiropas Padomes Eiropas tiesnešu konsultatīvās padomes viedoklis Nr. 3 “Par tiesnešu ētiku un atbildību”, Venēcijas komisijas viedokļiem, Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi u.c.

⁶¹⁵ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2010). Report on the Independence of the Judicial System Part I: The Independence of Judges. CDL-AD(2010)004-e. Report. Strasbourg: Council of Europe.

⁶¹⁶ Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. pants un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra, Eiropas Padomes Ministru Komitejas 1994. gada 13. oktobra rekomendācija Nr. R (94)12 par tiesnešu neatkarību, efektivitāti un lomu, Eiropas Padomes Eiropas tiesnešu konsultatīvās padomes viedoklis Nr. 1 par tiesu varas neatkarības un tiesnešu neatceļamības prasībām, Eiropas Padomes Eiropas tiesnešu konsultatīvās padomes viedoklis Nr. 6 par taisnīgu tiesu saprātīgā termiņā, Nr. 10 par Tieslietu padomi, Nr. 11 par tiesas nolēmumu kvalitāti, Eiropas harta „Par tiesnešu statusu” (1998.), Venēcijas komisijas ziņojums par tiesnešu amatā apstiprināšanu (CDL-AD(2007)028) un citi Venēcijas komisijas viedokļi, Apvienoto Nāciju Tiesu varas neatkarības pamatprincipi (1985), ANO Ekonomisko un sociālo lietu padomes Tiesnešu uzvedības Bangaloras principi.

⁶¹⁷ Eiropas Tieslietu padomju asociācija (2014). Ziņojums. Tiesu varas neatkarība un atbildīgums. Roma, 13.06.2014. Iegūts 27.11.2023. no: <https://www.ency.eu/node/250>

Projektā izmantoti šādi dokumenti: (1) Basic Principles on the Independence of the Judiciary (1985), (2) Bangalore Principles of Judicial Conduct, (3) Procedures for the Effective Implementation of the Basic Principles on the Independence of the Judiciary, (4) European Charter on the Statute of Judges, Council of Judges, 8–10 July 1998, (5) Universal Charter of the Judge adopted by the Central Council of the International Association of Judges in 1999, (6) Judges’ Charter in Europe adopted by the European Association of Judges on March 20, 1993, (7) Magna Carta of Judges (CCJE, 2010), (8) Venice Commission Report On the Independence of the Judicial System. Part I: The Independence of Judges. CDL-AD(2010)004; 16.10.2010, (9) Other Venice Commission’s Opinions, (10) UN Special Rapporteur’s on the Independence of Judges and Lawyers Reports, (11) CCJE Opinion No 1 on standards concerning the independence of the judiciary and the irremovability of judge, (12) CCJE Opinion No 2, No 3, No 4, No.7, No 10, No 11, No 13, (13) ENCJ documents.

valstu normatīvo regulējumu, starptautisko un nacionālo tiesu nolēmumiem, dažādu komisiju viedokļiem utt.⁶¹⁸

Starptautisko organizāciju dokumentos ietvertā informācija mēdz būt līdzīga, bieži atkārtojas, tomēr tās detalizācijas pakāpe un apjoms ir atšķirīgs un saturu veidojošās prasības sagrupētas, izmantojot dažādas pieejas. Arī ANO Speciālais ziņotājs norādījis, ka dokumentos netiek mēģināts izsmeltoši uzskaitīt visus elementus, kas ietekmē tiesnešu neatkarību. Svarīgi, ziņotājamprāt, esot iekļaut tos elementus, kas var stiprināt vai vājināt tiesnešu neatkarību.⁶¹⁹ Starptautisko organizāciju dokumenti atklāj tiesnešu neatkarības saturu, tomēr tas veidojas dažāds, turklāt ietvertās prasības ir ar atšķirīgu detalizācijas pakāpi un to piemērošana dažādās tiesu sistēmās ir kritiski vērtējama. Vienlaikus sastopama arī norāde, ka dokumenti tiesnešu neatkarības jomā viens otru papildina, tāpēc tajos iekļautā informācija esot jāvērtē kopsakarā (piemēram, Bangaloras principi jāskata kopā ar Apvienoto Nāciju Tiesu varas neatkarības pamatprincipiem).⁶²⁰

Starptautisko organizāciju dokumentos (*soft law*) atklājas dažādās pieejas, veidojot tiesnešu neatkarības satura struktūru. Tomēr visos šajos biežāk citētajos dokumentos atklājas divpakāpju iedalījumu tiesnešu neatkarības prasībām. Piemēram, **Venēcijas komisijas Ziņojumā par tiesu sistēmas neatkarību (I. daļa) “Tiesnešu neatkarība”** tiesnešu neatkarību veidojošie elementi sagrupēti 11 grupās, iezīmējot neatkarības sastāvdaļas, kas veido saturu un ir obligātas. Katras šīs prasības īstenošanai Venēcijas komisija definē pamatprincipus, ņemot vērā starptautisko organizāciju līdz 2010. gadam izstrādātos dokumentus, kā arī pašas Venēcijas komisijas atzinumus un viedokļus, atstājot rīcības brīvību valstij, šos principus ieviešot.⁶²¹ **Mount Scopus Starptautiskie tiesnešu neatkarības noteikumi**⁶²² tiesnešu neatkarības prasības sagrupē deviņās grupās, identificējot jomas, kas ir obligātas tiesnešu neatkarības nodrošināšanai. Līdzīgi tiesnešu

⁶¹⁸ ANO Narkotiku un noziedzības novēršanas birojs. (2007). Commentary on the Bangalore Principles of Judicial Conduct. p. 20.

⁶¹⁹ United Nations General Assembly (2009). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers. Promotion and Protection of all Human Rights, Civil, Political, Economic, Social and Cultural Rights, Including the Right to Development. A/HRC/11/41, 24.03.2009. Iegūts 17.12.2023. no : <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G09/125/63/PDF/G0912563.pdf?OpenElement>

⁶²⁰ ANO Narkotiku un noziedzības novēršanas birojs. (2007). Commentary on the Bangalore Principles of Judicial Conduct. p. 18.

⁶²¹ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2010). Report on the Independence of the Judicial System Part I: The Independence of Judges. CDL-AD(2010)004-e. Report. Strasbourg: Council of Europe, p. 10.

⁶²² International Association of Judicial Independence and World Peace (2008). Mount Scopus International Standards of Judicial Independence (consolidated 2015).

neatkarības prasības definētas arī Starptautiskās tiesnešu asociācijas **Vispārējā tiesnešu hartā**,⁶²³ **Rekomendācijā CM/Rec(2010)12 “Tiesneši: neatkarība, efektivitāte un atbildība”**⁶²⁴

Lai konstatētu galvenās izmaiņas tiesnešu neatkarības saturā, kā arī iemeslus un mērķus satura precizēšanai, līdz ar to identificējot, kas un kā ietekmē neatkarības saturu, autore tālāk šajā apakšnodaļā aplūkos starptautisko organizāciju dokumentos izdarītos **grozījumus**.

Vispārējā tiesnešu harta apstiprināta 1999. gadā un papildināta 2017. gadā.⁶²⁵ Grozījumu mērķis – nodrošināt plašākas garantijas tiesnešu neatkarības aizsardzībai. No dokumenta satura secināms, ka, precizējot tiesnešu neatkarības prasības, uzmanība pievērsta aizvien aktuālākajiem tiesnešu ētikas jautājumiem, objektivitātes jēdziena attīstībai, izmaiņām tiesu komunikācijā un sarežģītās ekonomiskās situācijas ietekmei uz tiesas budžetu, tiesnešu atlīdzību un darba apjomu (slodzi). Turklāt dokumentā tieši norādīts, ka tas papildināts, lai efektīvāk spētu reaģēt uz tobrīd daudzās valstīs aktuālo apdraudējumu tiesu varai un vēršanos pret tiesnešiem.

Dokumentā precizēti jautājumi par tiesnešu ārpusstiesas aktivitātēm, papildināti tiesnešu vārda brīvības jautājumi, civilās un kriminālās atbildības aspekti, ievērojami papildināti disciplinārās atbildības nosacījumi, kā arī tiesnešu finansiālās drošības jautājumi – atalgojums, sociālā aizsardzība un pensija, uzmanība pievērsta tiesneša amata kandidātu atlases nosacījumiem. Dokumentā ietverti šādi iepriekš neregulēti ar tiesnešu neatkarību saistīti jautājumi: Tieslietu padome, tiesnešu drošība un nepamatotas un kaitējošas kritikas ierobežojumi, lietu sadale, mācības, karjeras virzība, novērtēšana, ētika un atbalsts tiesnešiem.

2010. gadā tika pārstrādāta Eiropas Padomes Ministru Komitejas 1994. gada rekomendācija.⁶²⁶ Jaunā **rekomendācija CM/Rec(2010)12 “Tiesneši: neatkarība, efektivitāte un atbildība”** tikai pieņemta 2010. gada 17. novembrī.⁶²⁷ Pamatojot jaunā dokumenta izstrādi, norādīts uz tiesnešu neatkarību kā objektivitātes un tiesu sistēmas darbības priekšnoteikumu un garantiju cilvēka tiesību un pamatbrīvību nodrošināšanai. Dokumentā uzsvērtā nepieciešamība nodrošināt tiesnešiem tādu statusu un pilnvaras, lai viņi aktīvi iesaistītos tiesu sistēmas darbības

⁶²³ Central Council of the International Association of Judges (1999). The Universal Charter of the Judge. Iegūta 24.11.2018. no: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2014/03/IAJ-Universal-Charter-of-the-Judge-instruments-1989-eng.pdf>; Central Council of the International Association of Judges (2017). The Universal Charter of the Judge, updated in Santiago de Chile on November 14th, 2017. Iegūta 27.11.2023. no: https://www.unodc.org/res/ji/import/international_standards/the_universal_charter_of_the_judge/universal_charter_2017_english.pdf

⁶²⁴ Eiropas Padomes Ministru Komiteja (2010). Tiesneši: neatkarība, efektivitāte un atbildība. Rekomendācija CM/Rec(2010)12 un Paskaidrojuma raksts. 17.11.2010.

⁶²⁵ Central Council of the International Association of Judges (1999). The Universal Charter of the Judges; Central Council of the International Association of Judges (2017). The Universal Charter of the Judge, updated in Santiago de Chile on November 14th, 2017.

⁶²⁶ Committee of Ministers, Council of Europe (1994). Rekomendācija Nr. R (94)12 par tiesnešu neatkarību, efektivitāti un lomu (*Recommendation No. R (94)12 to Member States On Independence, Efficiency and Role of Judges*), 13.10.1994. Iegūta 23.12.2021. no: <https://advokat-prnjavorac.com/legislation/Recommendation.pdfs>

⁶²⁷ Eiropas Padomes Ministru Komiteja (2010). Tiesneši: neatkarība, efektivitāte un atbildība. Rekomendācija CM/Rec(2010)12 un Paskaidrojuma raksts. 17.11.2010.

nodrošināšanā, ietverta atsauce uz atšķirīgām tiesu un tiesību sistēmām, konstitucionālo kārtību un varas dalīšanas praktisko piemērošanu dažādās valstīs. Kā norādīts rekomendācijas ievadā, dokumenta mērķis ir stiprināt tiesnešu neatkarību un veicināt kopīgu tiesiskuma kultūras attīstību. Veco rekomendāciju bija nepieciešams ievērojami atjaunināt, lai stimulētu visus pasākumus, kas nepieciešami tiesnešu neatkarības un efektivitātes veicināšanai, lai nodrošinātu un padarītu efektīvāku tiesnešu atbildīgumu un stiprinātu gan tiesu varas, gan individuālu tiesnešu lomu. Rekomendācijā iekļauta jauna nodaļa par Tieslietu padomēm. Paskaidrojuma rakstā norādīts, ka vērā ņemts veids, kādā 1994. gada rekomendācijā ietvertie principi tika uztverti un iedzīvināti valstīs. Norādīts uz tiesas lomas palielināšanos, globalizācijas ietekmi, aizvien sarežģītāko tiesību piemērošanu un tiesnešu darba apjoma pieaugumu.⁶²⁸

Regulāri tiek papildināti **Mount Scopus Starptautiskie tiesnešu neatkarības noteikumi**.⁶²⁹ Dokuments apstiprināts 2008. gadā, savukārt grozīts 2011., 2012., 2014., 2015., 2018. un 2022. gadā. Noteikumu ievadā norādīts, ka tiesnešu neatkarības prasības ir jāaktualizē, jo tiesas un tiesnešu loma attīstās un saistībā ar to rodas dažādi izaicinājumi, turklāt tiesām ir jāspēj pildīt savu uzdevumu – pienācīgi aizsargāt cilvēktiesības, ņemot vērā efektīvas tirgus ekonomikas darbību un izaicinājumus globalizācijas laikmetā. 2012. gadā dokuments papildināts ar nodaļu “Tiesnešu neatkarības kultūras veidošana un uzturēšana”. 2015. gadā papildināta dokumenta nodaļa par tiesnešu atcelšanu no amata un disciplinārajiem jautājumiem. 2018. gadā dokuments papildināts, uzskaitot demokrātijas un tiesiskuma pamatus un tiesu sistēmas pamatvērtības, kas ir būtiskas tiesnešu neatkarības kultūras nodrošināšanai un uzturēšanai. Minētie grozījumi saistīti ar aktuālajiem izaicinājumiem tiesu sistēmām, demokrātijai un tiesiskumam dažādās valstīs (tieši norādīts uz Turciju, Izraēlu, Ungāriju, Poliju, ASV, Venecuēlu). Dokumentā arī ietverta atsauce uz Eiropas Savienības tiesas aktuālajām lietām saistība ar tiesu neatkarības jautājumiem un Venēcijas komisijas 2016. gadā izstrādāto Tiesiskuma pārbaudes prasību sarakstu (*Rule of Law Checklist*).⁶³⁰

2010. gadā Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas (turpmāk – *EDSO*) Demokrātisko institūciju un cilvēktiesību birojs (turpmāk – *ODIHR*) kopā ar Maksa Planka Salīdzinošo publisko tiesību un starptautisko tiesību institūtu (turpmāk – *MPI*) Kijivā notikušajā ekspertu sanāksmē par tiesu neatkarību pieņēma **Kijivas rekomendācijas par tiesu neatkarību Austrumeiropā, Dienvidkaukāzā un Vidusāzijā. Tiesu administrācija, atlase un atbildīgums** (turpmāk –

⁶²⁸ Turpat.

⁶²⁹ International Association of Judicial Independence and World Peace (2008). Mount Scopus International Standards of Judicial Independence (consolidated 2015).

⁶³⁰ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2016). Rule of Law Checklist. CDL-AD(2016)007. Strasbourg: Council of Europe. Iegūts 20.05.2020. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)007-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)007-e)

Kijivas rekomendācijas).⁶³¹ Dokumentā uzsvērts, ka rekomendācijas nav izsmelošas un to mērķis ir turpināt stiprināt tiesu neatkarību. 2019. gadā, reaģējot uz neskaitāmiem lūgumiem sniegt atbalstu jautājumos, kas saistīti ar tiesu neatkarību, kas neietilpst Kijivas rekomendācijās, *ODIHR* uzsāka darbu, lai sagatavotu rekomendācijas par tiesnešu neatkarību, kas atbilst šodienas izaicinājumiem. 2023. gadā Varšavā apstiprinātās **Rekomendācijas par tiesnešu neatkarību un atbildīgumu** (turpmāk – Varšavas rekomendācijas)⁶³² ir šā darba rezultāts. Arī šīs rekomendācijas, kā norādīts dokumentā, nav izsmelošas un to mērķis ir papildināt Kijivas rekomendācijas, precizējot dažus, iepriekš neatrisinātus jautājumus, un reaģēt uz norisēm kopš 2010. gada (uz izaicinājumiem – tiesnešu neatkarības ietekmēšanu, varas dalīšanas principa nenodrošināšanu un atbildīguma trūkumu, kā arī uz labo praksi). Tāpēc abas rekomendācijas ir jālasa kopā. Dokumentā aplūkoti būtiski ar tiesiskumu saistīti tiesu neatkarības jautājumi – tieslietu padomju un pašpārvaldes orgānu darbība un atbildība, tiesnešu disciplinārā atbildība, tiesnešu pārcelšana uc.

Viens no dokumentiem, uz kuru visbiežāk atsaucas, interpretējot tiesnešu neatkarību, ir **Apvienoto Nāciju Tiesu varas neatkarības pamatprincipi**.⁶³³ Minētais dokuments savā sākotnējā redakcijā ir spēkā gandrīz četrdesmit gadus. ANO Speciālais ziņotājs 2019. gada ziņojumā norādījis, ka ir nepieciešams pastāvīgi uzraudzīt un pārbaudīt virkni starptautisko noteikumu, standartu un principu, kuru mērķis ir nodrošināt un stiprināt tiesnešu neatkarību, lai identificētu un risinātu jaunas vai atkārtoti radušās problēmas un izaicinājumus, ko izraisa sabiedrības, politiskās un ekonomiskās pārmaiņas. ANO Speciālais ziņotājs uzsvēris, ka, neskatoties uz to, ka Apvienoto Nāciju Tiesu varas neatkarības pamatprincipi sniedz konceptuālu atbalstu un veicina pozitīvu attīstību dažādās valstīs, tos nepieciešams steidzami atjaunināt, lai varētu risināt šajos gadu desmitos notikušās izmaiņas un izaicinājumus, kas nepastāvēja vai netika ņemti vērā dokumenta pieņemšanas brīdī 1985. gadā. Tāpēc dokuments būtu jāpaplašina un jāstiprina, balstoties uz vēlāk izstrādātiem un pieņemtiem starptautisko organizāciju dokumentiem un ņemot vērā jaunuos apdraudējumus un izaicinājumus, ar kuriem saskaras mūsdienu sabiedrība. Īpaši Speciālais ziņotājs uzsvēris nepieciešamību reaģēt uz caurskatāmības trūkumu lēmumu pieņemšanas procesā, nepareizu jauno tehnoloģiju un sociālo mediju izmantošanu, problēmām saistībā ar jaunākajām attīstības tendencēm tiesu administrēšanā, tiesu institūciju nepietiekamo efektivitāti, vājo tiesu reaģēšanu uz sociālajām vajadzībām, plaši izplatīto tiesu korupciju. Turklāt

⁶³¹ OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights, Max Planck Minerva Research Group on Judicial Independence (2010). Kyiv Recommendations on Judicial Independence in Eastern Europe, South Caucasus and Central Asia. Iegūts 24.12.2021. no: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/3/73487.pdf>

⁶³² OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (2023). Recommendations on Judicial Independence and Accountability (Warsaw Recommendations). Iegūts 10.12.2023. no: file:///C:/Users/laila/Documents/Disertacija_final_MB/Disertacija_draft_LJ_2021/Ar%20saturu%20saistiti%20jaut_nodala/2023_info_papildu_TN_saturam/Warsaw_Recommendations_2023.pdf

⁶³³ Apvienoto Nāciju Organizācija (1985). Apvienoto Nāciju Tiesu varas neatkarības pamatprincipi. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 148, 28.09.1995.

ziņojumā izvirzītas divas prioritātes, pilnveidojot Apvienoto Nāciju Tiesu varas neatkarības pamatprincipus. Pirmkārt, risināt globālo un transnacionālo korupciju un, otrkārt, integrēt dokumentā integritātes, precizitātes, vienlīdzības, kā arī kompetences un rūpības principus, kas paredzēti Tiesnešu uzvedības Bangaloras principos un līdz šim nav iekļauti Apvienoto Nāciju Tiesu varas neatkarības pamatprincipos.⁶³⁴

ENCJ 2013. gadā uzsāktajā projektā izstrādāts **dokuments tiesu neatkarības, atbildīguma un efektivitātes mērīšanai**.⁶³⁵ Kopš 2017. gada minētajā dokumentā iekļauta arī kvalitātes mērīšana. Tiesu neatkarības un atbildīguma kritēriji (pazīmes) un to saturs projektā izstrādāts 2014. gadā, kvalitātes kritēriji un saturs – 2017. gadā. Minētie kritēriji un to saturs regulāri tiek pilnveidots un precizēts (2016., 2019., 2021. un 2022. gadā).⁶³⁶ 2023. gadā apstiprinātajā ziņojumā norādīts, ka tiesnešu neatkarības kritēriji un to saturs nav nemainīgs, tas prasa regulāru pārvērtēšanu un aktualizēšanu, ņemot vērā izmaiņas valstu tiesību sistēmās. Ar katru gadu kritēriju sistēma ir pakāpeniski attīstīta, ietverot aizvien vairāk un precīzākus aspektus. Piemēram, 2019. gadā precizēti kritēriji saistībā ar tiesnešu amatā atrašanās termiņu, Tieslietu padomes statusu un sastāvu, disciplināro atbildību, tiesnešu pārcelšanu, lietu sadali, uzticēšanos tiesām.⁶³⁷ Savukārt 2023. gadā dokuments tika papildināts ar tiesnešu novērtēšanas kritēriju.⁶³⁸ Esošie kritēriji tiek precizēti, balstoties uz īpaši organizētos semināros un projekta komandas diskusijās iegūtajiem komentāriem un vērtējumiem, ņemot vērā konstatētos trūkumus, kā arī aktuālās norises valstīs (dokumentā norādīts “dažās Austrumeiropas valstīs”), kas negatīvi ietekmē

⁶³⁴ United Nations General Assembly (2019). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers. A/74/176, 16.07.2019, pp. 3, 20. Iegūts 17.12.2023. no : [A 74 176 E Report on the UN Basic Principles JI 2019.pdf](#)

⁶³⁵ Eiropas Tieslietu padomju asociācija (2013). ENCJ Project of Independence and Accountability. Iegūts 3.12.2023. no: <https://www.encj.eu/articles/71>

⁶³⁶ Eiropas Tieslietu padomju asociācija (2016). Independence and Accountability of the Judiciary and of the Prosecution, pp. 15-19; Eiropas Tieslietu padomju asociācija (2019). Independence, Accountability and Quality of the Judiciary. Indicators and Surveys: Leading a process of positive change. ENCJ Report 2018-2019. Bratislava, 07.06.2019. Iegūts 27.11.2023. no: <https://pgwrk-websitemedia.s3.eu-west-1.amazonaws.com/production/pwk-web-encj2017-p/GA%2019/ENCJ%20IAQ%20report%202018-2019%20adopted%207%20June%202019%20final-july.pdf>; Eiropas Tieslietu padomju asociācija (2021). Independence, Accountability and Quality of the Judiciary. Improving indicators and surveys. ENCJ Report 2020-2021, 2.06.2021. Iegūts 27.11.2023. no: <https://pgwrk-websitemedia.s3.eu-west-1.amazonaws.com/production/pwk-web-encj2017-p/Reports/ENCJ%20Rport%20IA%26Q%202020-%202021%20adopted%20GA%202%20June%202021.pdf>;

Eiropas Tieslietu padomju asociācija (2022). Independence, Accountability and Quality of the Judiciary. The next step in measuring independence, court users' experiences and quality assessment. ENCJ Report 2021-2022, Athens, 03.06.2022. Iegūts 27.11.2023. no: <https://pgwrk-websitemedia.s3.eu-west-1.amazonaws.com/production/pwk-web-encj2017-p/GA%2022/ENCJ%20Report%20IA%26Q%202021-2022%20adopted%20GA.pdf>

⁶³⁷ Eiropas Tieslietu padomju asociācija (2019). Independence, Accountability and Quality of the Judiciary. Indicators and Surveys: Leading a process of positive change. ENCJ Report 2018-2019. Bratislava, 07.06.2019., p. 18.

⁶³⁸ Eiropas Tieslietu padomju asociācija (2023). Indicators Independence, Accountability and Quality of the Judiciary. Reenforcing judicial protection. ENCJ Report 2022-2023, Ljubljana, 09.06.2023., pp. 5, 8. Iegūts 27.11.2023. no: <https://pgwrk-websitemedia.s3.eu-west-1.amazonaws.com/production/pwk-web-encj2017-p/GA%20Ljubljana/ENCJ%20Report%20Indicators%20IAQ%202022-2023%2025%20May%202023%20with%20links.pdf>

tiesas un tiesiskumu.⁶³⁹ Autoresprāt, šis ir dokuments, kurš, iespējams, visprecīzāk šobrīd atklāj tiesnešu neatkarības saturu.⁶⁴⁰ Pirmkārt, dokuments balstās uz spēkā esošajiem starptautisko organizāciju dokumentiem tiesnešu neatkarības un atbildīguma jomā. Otrkārt, dokumentā atklāts tiesnešu neatkarības saturs, identificējot tiesnešu neatkarības pazīmes jeb rādītājus (*indicators*). Treškārt, minētās pazīmes tiek regulāri pārskatītas, ņemot vērā aktuālo informāciju valstīs.

No minētās informācijas secināms, ka starptautisko organizāciju dokumenti atklāj divu līmeņu tiesnešu neatkarības prasības un demonstrē dažādās pieejas, veidojot tiesnešu neatkarības satura struktūru. Savukārt grozījumi, kas izdarīti starptautisko organizāciju dokumentos, apstiprina autores secināto, ka tiesnešu neatkarības saturs laika gaitā mainās. Izmaiņas dokumentos ļauj identificēt aktuālos ar tiesnešu neatkarību saistītos jautājumus, kā arī iemeslus izmaiņām saturā un mērķus satura precizēšanai. Izmaiņu pamatā ir šādi **iesesli**: (1) tiesas lomas palielināšanās, (2) izaicinājumi tiesu sistēmām, demokrātijai un tiesiskumam dažādās valstīs, (3) tiesas ietekme uz ekonomisko izaugsmi, (4) nepieciešamība pienācīgi aizsargāt cilvēktiesības un risināt izaicinājumus, ņemot vērā efektīvas tirgus ekonomikas darbību un izaicinājumus globalizācijas laikmetā, kā arī sabiedrības, politiskās un ekonomiskās pārmaiņas, (5) nepieciešamību reaģēt uz caurskatāmības trūkumu lēmumu pieņemšanas procesā, nepareizu jauno tehnoloģiju un sociālo mediju izmantošanu, problēmām saistībā ar jaunākajām attīstības tendencēm tiesu administrēšanā, tiesu institūciju nepietiekamo efektivitāti, vājo tiesu reaģēšanu uz sociālajām vajadzībām, plaši izplatīto tiesu korupciju, sarežģītās ekonomiskās situācijas ietekmei uz tiesas budžetu, tiesnešu atlīdzību un darba apjomu. Savukārt grozījumu **mērķi** ir: (1) efektīvāk spēt reaģēt uz daudzās valstīs aktuālo apdraudējumu tiesu varai un vērsanos pret tiesnešiem, stiprināt tiesnešu neatkarību un veicināt kopīgu tiesiskuma kultūras attīstību, (2) nodrošināt plašākas garantijas tiesnešu neatkarības aizsardzībai, (3) veicināt tiesu efektivitāti, tiesu varas un tiesnešu atbildīgumu, tiesu pieejamību un uzticēšanos tiesām, (4) stiprināt gan tiesas lomu, gan tiesnešu neatkarību, (5) reaģēt uz izaicinājumiem – tiesnešu neatkarības ietekmēšanu, varas dalīšanas principa nenodrošināšanu un atbildīguma trūkumu.

4.2.3. Tiesnešu neatkarības satura vērtēšana

Ā. Baraks secinājis, ka tikai tad, ja tiek nodrošināti visi tiesnešu neatkarības aspekti, tiesnesis spēj pienācīgi pildīt savu lomu demokrātijā.⁶⁴¹ Tāpēc svarīgi ir apzināt visas tiesnešu

⁶³⁹ Eiropas Tieslietu padomju asociācija (2019). Independence, Accountability and Quality of the Judiciary. Indicators and Surveys: Leading a process of positive change. ENCJ Report 2018-2019. Bratislava, 07.06.2019., pp. 17-19.

⁶⁴⁰ Eiropas Tieslietu padomju asociācija (2013). ENCJ Project of Independence and Accountability; Eiropas Tieslietu padomju asociācija (2023). Indicators Independence, Accountability and Quality of the Judiciary. Reenforcing judicial protection. ENCJ Report 2022-2023, Ljubljana, 09.06.2023., pp. 5-8.

⁶⁴¹ Barak, A. (2002). A Judge on Judging: The Role of a Supreme Court in a Democracy. *Faculty Scholarship Series*. Paper 3692, p. 55.

neatkarības prasības. Tās ir savstarpēji saistītas, tomēr iespējams un arī nepieciešams izvērtēt katru prasību atsevišķi, lai, pirmkārt, konstatētu, kuras prasības neietilpst tiesnešu neatkarības tvērumā, kaut arī ir ar to saistītas, tādējādi konstatējot tiesnešu neatkarības apjomu (sk. 4.2.4. apakšnodaļu), un, otrkārt, pārbaudītu katras prasības nepieciešamību un nozīmi tiesnešu neatkarības nodrošināšanā (sk. 5. nodaļu). Satura vērtēšanā tiks izmantotas darba 2.1. apakšnodaļā identificētās tiesnešu neatkarības jēdzienam raksturīgās pazīmes.⁶⁴²

4.2.3.1. Satura vērtēšana, ņemot vērā neatkarības jēdzienam raksturīgās pazīmes

Darba 2.1. apakšnodaļā konstatēts, ka tiesnešu neatkarība ir „attiecību jēdziens”, proti, tas atklājas tiesu varas un tiesnešu kā tiesu varas pārstāvju attiecībās ar pārējiem varas atzariem, institūcijām un amatpersonām, kā arī tiesu varas iekšienē pastāvošajās savstarpējās tiesnešu attiecībās. Tāpēc, lai konstatētu, ka konkrētā neatkarības prasība (elements vai sastāvdaļa) ir nepieciešama tiesnešu neatkarības nodrošināšanai, ir jāpārbauda, vai identificējamajās **attiecībās iespējams ietekmēt** tiesu vai tiesnesi.

Darba 2.1. apakšnodaļā konstatēta tiesnešu neatkarības jēdziena “instrumentālā” daba, kas atklāj tiesnešu neatkarības saistību ar tās mērķi nodrošināt tiesas spēju spriest objektīvi, panākot taisnīgu rezultātu. Autore arī norādījusi, ka tiesnešu neatkarības mērķis ir pamatā tiesnešu neatkarības teorijai un tas palīdz gan identificēt jēdziena robežas, gan atklāt tiesnešu neatkarības saturu. Tāpēc, lai konstatētu, ka konkrētā neatkarības prasība (elements vai sastāvdaļa) ir nepieciešama tiesnešu neatkarības nodrošināšanai, jāpārliedz, vai tā ir nepieciešama **tiesas pamatfunkcijas** veikšanai un tai ir nozīme tiesnešu neatkarības **mērķa** nodrošināšanā.

Darba 1.1. apakšnodaļā konstatēts, ka vienīgā tiesas pamatfunkcija ir tiesas spriešana. Tiesnešu neatkarība ir saistīta ar tiesas pamatfunkciju, turklāt tā attiecas ne vien uz tās iztiesāšanas stadiju, bet arī uz visām tiesnešu un tiesas procesuālajām darbībām. Taču gan normatīvie akti, gan arī tiesnešu ētikas prasības paredz tiesneša amata pienākumus ārpus konkrētu lietu izskatīšanas. Šie pienākumi ir vērsti uz to, lai pats tiesnesis, kā arī jebkurš cits tiesnesis spētu izskatīt lietas efektīvi, neatkarīgi un objektīvi. Piemēram, likums „Par tiesu varu” paredz tiesnesim pienākumus, kas saistīti ar tiesas iestādes efektīvu funkcionēšanu.⁶⁴³ Savukārt Latvijā Tiesnešu ētikas komisija (turpmāk – Tiesnešu ētikas komisija) norādījusi uz no tiesu varas būtības izrietošo, pamatoto un neatņemamo tiesneša profesijas sastāvdaļu – darbību tiesnešu pašpārvaldē visdažādākajās tās darbība formās. Tādējādi tiek īstenots katra tiesneša pienākums nodrošināt tādu tiesu varas

⁶⁴² Pētījuma 2.1. apakšnodaļā raksturots tiesnešu neatkarības jēdziens un konstatēts, ka tam ir nozīme tiesnešu neatkarības satura atklāšanā.

⁶⁴³ Likums “Par tiesu varu”. Pieņemts: 15.12.1992. Publicēts: Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1/2, 14.01.1993., 33. panta trešās daļas 3. punkts.

darbību, kas ir visatbilstošākā demokrātiskas tiesiskas valsts funkcionēšanai.⁶⁴⁴ Tāpēc pamatots ir jautājums, vai tiesnešu neatkarības prasība attiecas arī uz tiesneša amata pienākumiem ārpus konkrētu lietu izskatīšanas.

Čehijas Republikas Konstitucionālā tiesa norādījusi, ka neatkarības garantijas ir tiesu varas konstitucionālo pienākumu izpildes priekšnoteikums.⁶⁴⁵ Tātad tiesa neatkarību saista ar **tiesas pamatfunkciju** ne vien **šaurā izpratnē**, proti, konkrētas lietas izskatīšanu, bet arī **plašākā izpratnē**, ņemot vērā visus tiesneša amata pienākumus, kas nepieciešami neatkarīgas un objektīvas tiesas spriešanas nodrošināšanai. Tikai šādi iespējams efektīvi pildīt tiesneša konstitucionālos pienākumus un īstenot tiesas funkciju. Arī Latvijas Republikas Tiesnešu ētikas kodeksā (turpmāk – Tiesnešu ētikas kodekss) norādīts, ka neatkarības prasība attiecas uz visiem tiesneša amata pienākumiem.⁶⁴⁶

Tādējādi neatkarības saturu veidojošās sastāvdaļas un elementi attiecas uz visiem tiesneša amata pienākumiem un nodrošina iespēju tiesnesim pildīt tiesas pamatfunkciju tās plašākā izpratnē. Tas nozīmē, pirmkārt, iespēju tiesnesim **spriest tiesu** objektīvi – tikai pamatojoties uz tiesībām un atbilstoši viņa apziņai, panākot taisnīgu rezultātu lietā, novēršot nepienācīgu ietekmi uz tiesas spriešanas procesu, un, otrkārt, iespēju tiesnesim pildīt visus viņa **amata pienākumus** brīvi no jebkādas nepienācīgas ietekmes.

Arī tiesību literatūrā, starptautisko organizāciju dokumentos un tiesu praksē tiesnešu neatkarība saistīta ne tikai šauri ar tiesas spriešanu – konkrētas lietas izskatīšanu, bet ar visu tiesneša amata pienākumu izpildi.⁶⁴⁷ Piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka tiesnešu neatkarība ir jāsaprot iekļaujoši un jāattiecina ne tikai uz tiesnesi, kurš spriež tiesu, bet arī uz citiem tiesneša ar tiesu sistēmu cieši saistītiem oficiāliem pienākumiem, kurus viņam var būt uzticēts veikt.⁶⁴⁸ Savukārt Bangaloras principu komentārā norādīts, ka tiesneša profesionālā darbība nozīmē tiesneša amata pienākumu izpildi, kas ietver ne tikai tiesas funkcijas izpildi, bet arī citus tiesneša amatam un tiesas darbībai svarīgus uzdevumus.⁶⁴⁹

Tādējādi neatkarīgi spriest tiesu var vienīgi neatkarīgs tiesnesis neatkarīgas tiesu varas ietveros, tāpēc tiesneša amata pienākumi ietver ne tikai konkrētu lietu izspriešanu (tiesas pamatfunkcija šaurā izpratnē), bet arī amata pienākumus, kas nodrošina iespēju tiesai spriest objektīvu un taisnīgu tiesu (kopā ar lietu izspriešanu tā uzskatāma par tiesas pamatfunkciju plašā

⁶⁴⁴ Tiesnešu ētikas komisija (2020). Skaidrojums. 20.11.2020. Iegūts 08.01.2024. no: <https://www.tiesas.lv/tiesnesu-etikas-komisijas-sedes>

⁶⁴⁵ Čehijas Konstitucionālā tiesa. Lieta PL. ÚS 7/02; 18.06.2002. Spriedums.

⁶⁴⁶ Tiesnešu konference (2021). Tiesnešu ētikas kodekss. 02.02.2021. 1.2. punkts. Iegūts 08.01.2024. no: <https://www.tiesas.lv/normativie-akti-3>

⁶⁴⁷ Kelly, W.F.B. (2016.). An Independent Judiciary: The Core of the Rule of Law, p. 9.

⁶⁴⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 43572/18 Grzeda v. Poland [GC]; 15.03.2022. Spriedums, p. 303.

⁶⁴⁹ ANO Narkotiku un noziedzības novēršanas birojs. (2007). Commentary on the Bangalore Principles of Judicial Conduct. p. 121.

izpratnē).⁶⁵⁰ Līdz ar to neatkarības prasības, cik tas ir objektīvi iespējams un nepieciešams, attiecas arī uz citiem amata pienākumiem, jo tiesas loma tiek īstenota, ne vien spriežot tiesu, bet arī, veicot citus tiesnesim uzticētos amata pienākumus tiesu varas ietvaros, proti, īstenojot tiesas pamatfunkciju tās plašākajā izpratnē. Katras neatkarības prasības nepieciešamo apjomu noteikta amata pienākuma izpildei nosaka un izvērtē katrā konkrētā gadījumā, izmantojot tiesnešu neatkarības jēdzienam raksturīgās pazīmes.

Tāpēc tiesnešu neatkarības saturu veido **ikviena** prasība, (1) kas saistīta ar tiesas pamatfunkciju tās plašākā izpratnē, ņemot vērā visus tiesneša amata pienākumus, kas nepieciešami neatkarīgas un objektīvas tiesas spriešanas nodrošināšanai, un (2) kuru īstenojot, identificējamas attiecības, kurās iespējams ietekmēt tiesas spēju pildīt šo pamatfunkciju (ietekme var attiekties gan uz tiesu, gan arī uz tiesnesi) un (3) kam ir nozīme tiesnešu neatkarības mērķa (objektīvas tiesas spriešanas, panākot taisnīgu rezultātu) nodrošināšanā, bet **tikai un vienīgi** tādā apjomā un interpretācijā, kādā katrai no tām ir nozīme tiesas pamatfunkcijas īstenošanā, nepienācīgas ietekmes mazināšanā un neatkarības mērķa sasniegšanā. Turklāt mērķi, kā tas norādīts tiesu praksē, var nodrošināt tikai pilna apjoma tiesnešu neatkarība.⁶⁵¹

4.2.3.2. Satura vērtēšana, izmantojot “neatkarības izskatīšanās” testu

“Neatkarības izskatīšanās” testu izmanto gan Eiropas tiesas, gan arī nacionālās tiesas, lai konstatētu, vai tiesa patiešām ir neatkarīga. Taču šo testu var izmantot arī, lai pārbaudītu katru tiesnešu neatkarības prasību un pārlicinātos, vai tā ir nepieciešama objektīvas tiesas nodrošināšanai. Tieši no saprātīga, informēta un no aizspriedumiem brīva vērotāja skatpunkta (perspektīvas) pārbaudāms gan tas, vai prasība nepieciešama tiesas funkcijas izpildei, gan tas, vai prasība ir vērsta uz neatkarības mērķa sasniegšanu, gan tas, vai konkrētās attiecībās ir iespējams nepienācīgi ietekmēt tiesnesi un tiesu. Arī Kanādas Augstākā tiesa, vērtējot, vai noteiktā apjomā nodrošināta tiesnešu neatkarība sasniedz konkrēto mērķi, norādījusi, ka tiesnešu neatkarības mērķis nodrošināt taisnīgu un objektīvu tiesas spriešanu ietver arī prasību, lai tiesnesis ne tikai faktiski ir neatkarīgs un objektīvs, bet tāds arī izskatītos.⁶⁵² Līdz ar to “neatkarības izskatīšanās” tiek izmantota kā līdzeklis, lai pārbaudītu, vai tiesnešu neatkarība sasniedz mērķi. Tādējādi, tiesasprāt, esot jāatbild uz jautājumu, vai saprātīga persona, kas ir informēta par attiecīgo normatīvo regulējumu, tā vēsturisko izcelsmi un tradīcijām saistībā ar attiecīgo regulējumu, pēc

⁶⁵⁰ Piemēram, tie var būt noteikti ar tiesas spriešanu un tiesas darbību saistīti administratīvie (nav pieļaujams, ka tiesnesi ietekmē “caur viņa administratīvajiem pienākumiem”) pienākumi vai, piemēram, darbs tiesnešu pašpārvaldē.

⁶⁵¹ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. Lippé 2 SCR 114, No 22072, Gonthier; 05.12.1990. Spriedums. Spriedumā arī norādīts, ka neatkarības pārkāpumus vispārīgi ir vienkāršāk identificēt un līdz ar to arī vieglāk pierādīt neobjektivitāti tiesneša attieksmē.

⁶⁵² Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Charkaoui v. Canada (Citizenship and Immigration) 1 SCR 350, No 30762, 30929, 31178; 23.02.2007. Spriedums, p. 32; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. Généreux 1 SCR 259, No 22103; 13.02.1992. Spriedums, pp. 296-297.

tam, kad viņa aplūkojusi reāli un praktiski konkrēto jautājumu, secinātu ka tiesnesis spēj nodrošināt tiesības uz taisnīgu un objektīvu tiesu. Atbildot uz šo jautājumu, būtu iespējams ne vien secināt, vai kāda konkrēta norma vai viss regulējums kopumā varētu radīt saprātīgas bažas par tiesas neatkarību un objektivitāti,⁶⁵³ bet arī pārbaudīt, vai konkrētā tiesnešu neatkarības prasība ir vērsta uz neatkarības mērķi un līdz ar to ir nepieciešama neatkarības nodrošināšanai. Tādējādi jebkura tiesnešu neatkarības prasība, ja tas nepieciešams, jāvērtē arī no šī subjektīvās neatkarības skata punkta – tai jābūt vērstai uz saprātīgas neatkarības uztveres nodrošināšanu un veicināšanu.

4.2.4. Tiesnešu neatkarības apjoms: nošķiršana no citām ar tiesas spriešanu saistītām prasībām

Viedokļi atšķiras par to, kuras ar tiesu varas darbību, tiesas spriešanu un tiesnešu amata pienākumu izpildi saistītas prasības nodrošina neatkarību (veido tās saturu) un kuras ir saistītas ar neatkarības principu un ir svarīgas tiesas pamatfunkcijas izpildei, bet tomēr atrodas ārpus neatkarības tvēruma un, kā norādīts vairumā gadījumu, – līdzsvaro neatkarību un ir būtiskas taisnīgas tiesas nodrošināšanai (piemēram, tiesnešu atbildīgums, tiesas efektivitāte).⁶⁵⁴

Tiesību literatūrā sastopama teorija par tiesnešu neatkarību kā vienu no tiesas spriešanas pamatvērtībām, kur pārējās ir procesuālais taisnīgums, efektivitāte, pieejamība tiesai, sabiedrības uzticēšanās tiesām, tiesu varas konstitucionālā aizsardzība (konstitucionalitāte).⁶⁵⁵ Katra no šīm vērtībām ļauj tiesai īstenot tās pamatfunkciju – strīdu izšķiršanu. Visas tās ir savstarpēji saistītas, tās viena otru pastiprina. Jebkura no tām var būt kādas citas vērtības priekšnoteikums vai rezultāts. Starp tām var rasties arī spriedze. Pienācīgā tiesu sistēmā ir jāattīsta jebkura no šīm pamatvērtībām un jānodrošina to līdzsvars gadījumos, kad tās saduras.⁶⁵⁶ Balstoties uz šo teoriju, varētu uzskatīt, ka neviena no šīm pamatvērtībām neietilpst tiesnešu neatkarības saturā, tomēr ir saistītas ar tiesnešu neatkarību un abpusēji ietekmē viena otru.

⁶⁵³ Kanādas Augstākā tiesa. *Lieta Valente v. The Queen* 2 SCR 673, No 17583; 19.12.1985. Spriedums, p. 13.

⁶⁵⁴ Nikitin, S. (2014). Appointments of Judges and Legal Responsibility of Judges. Shetreet, S. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Rule of Law and World Peace*. Leiden. Boston, p. 412; Di Federico, G. (2012). Judicial Independence in Italy. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 398; Burbank, S.B. (2019). Reconsidering Judicial Independence Forty-Five Years in the Trenches and in the Tower. University of Pennsylvania Law Review Online, Vol 168, Public Law research Paper No 19, p. 25.

⁶⁵⁵ Shetreet, S. (2012). Creating a Culture of Judicial Independence: the Practical Challenge and the Conceptual and Constitutional Infrastructure. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 41; Shetreet, S. (2014). Judicial Independence, Liberty, Democracy and International Economy. Shetreet, S. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Rule of Law and World Peace*. Leiden. Boston: Brill Nijhoff, pp. 40-43.

⁶⁵⁶ Shetreet, S. (2014). Judicial Independence, Liberty, Democracy and International Economy. Shetreet, S. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Rule of Law and World Peace*. Leiden. Boston: Brill Nijhoff, p. 40; Shetreet, S. (2012). Creating a Culture of Judicial Independence: the Practical Challenge and the Conceptual and Constitutional Infrastructure. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, pp. 40-43.

Mount Scopus Starptautiskajos tiesnešu neatkarības noteikumos⁶⁵⁷ tiesnešu neatkarība aplūkota kā viena no tiesu sistēmas pamatvērtībām, kur pārējās ir objektivitāte, tiesas procesa un tiesu administrēšanas efektivitāte un kvalitāte, tiesu pieejamība, sabiedrības uzticēšanās tiesām, tiesu varas atbildīgums un tiesu sistēmas caurskatāmība. Dokumentā detalizētāk paskaidrojot, tiesnešu neatkarības elementi saistīti ar citām pamatvērtībām, piemēram, tiesnešu ētika saistīta ar tiesas kvalitāti, lietu sadale – ar efektivitāti, tiesnešu imunitāte, ierobežota tiesas nolēmumu kritika – ar sabiedrības uzticēšanos, disciplinārie jautājumi – ar atbildīgumu. Tādējādi vismaz teorētiski tas varētu liecināt par trīs iespējamiem rezultātiem. Pirmais – ētikas, lietu sadales, tiesnešu imunitātes, kritikas ierobežošanas un disciplinārās atbildības jautājumi ir atstāti ārpus tiesnešu neatkarības satura. Otrais – šādā veidā pārējās pamatvērtības daļēji ielasāmas tiesnešu neatkarības saturā. Trešais – konstatējama šo pamatvērtību pārklāšanās.

Dienvīdāfrikas Konstitūcijas 165(4) pantā⁶⁵⁸ tieši norādīts uz piecām tiesu sistēmas vērtībām, kas ir cieši saistītas un savstarpēji atkarīgas, zināmā mērā tās pārklājas un ietver viena otru: tiesnešu neatkarība, objektivitāte, cieņa, pieejamība, efektivitāte. Parasti šīs vērtības ietverot viena otru, bet pie noteiktiem apstākļiem tās var konfliktēt. Piemēram, ļoti neatkarīga un objektīva tiesa, lemjot ne par labu valdībai, varot izrādīties neefektīva, ja valdība atsakās pildīt tiesas nolēumus.⁶⁵⁹ Šajā gadījumā secināms, ka sprieduma izpilde uzskatāma par efektivitātes elementu, bet, ņemot vērā norādi uz šo vērtību ciešo saistību, proti, savstarpēju pārklāšanos un iekļaušanos, nav iespējams nošķirt neatkarības saturu no pārējo vērtību satura.

Pastāv arī viedoklis par spriedzi starp tradicionālām vērtībām – tiesnešu neatkarība un objektivitāte, – no vienas puses, un citām vērtībām, kas mūsdienās gūst aizvien lielāku uzmanību, proti, leģitimitāte, caurskatāmība, atbildīgums, pārstāvniecība un efektivitāte, no otras puses. Tiek uzskatīts, ka tāda normatīvā regulējuma radīšana, kas iekļautu šīs otrās vērtības, proti, leģitimitāti, caurskatāmību, atbildīgumu, pārstāvniecību un efektivitāti, sastopas ar pretestību, kas gan neizpaužoties kā aktīva pretdarbība, bet vairāk kā pasīva reakcija, neveicinot to normatīvo iedzīvināšanu, jo tās reizēm tiek uztvertas kā izaicinājums tradicionālām vērtībām, piemēram, tiesnešu neatkarībai.⁶⁶⁰ Minētā pieeja nošķir neatkarību un objektivitāti, no vienas puses, no leģitimitātes, caurskatāmības, atbildīguma, pārstāvniecības un efektivitātes, no otras puses.

⁶⁵⁷ International Association of Judicial Independence and World Peace (2008). *Mount Scopus International Standards of Judicial Independence*, p. 1.6.3.

⁶⁵⁸ Constitution of the Republic of South Africa. Iegūta 26.03.2017. no: <https://codices.coe.int/codices/documents/constitution/A1E42475-49FF-41EC-9E1F-A294935DBE7A#aa1e42475-49ff-41ec-9e1f-a294935dbe7a>

⁶⁵⁹ Malan, K. (2014). Reassessing Judicial Independence and Impartiality against the Backdrop of Judicial Appointments in South Africa. *Southern Africal Legal Information Institute, Potchefstroom Electronic Law Journal*, 2014, PER 55, p. 1965.

⁶⁶⁰ Appleby G., Le Mire S. (2019). Ethical Infrastructure for a Modern Judiciary. *Federal Law Review*, 47(3), p. 335. DOI: 10.1177/0067205X19856500. Iegūts 15.03.2022. no: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0067205X19856500>

Autore izpētīs biežāk sastopamās ar tiesu varas darbību, tiesas spriešanu un tiesnešu amata pienākumu izpildi saistītas prasības – tiesnešu atbildīgumu, objektivitāti, uzticēšanos tiesai, tiesu efektivitāti, tiesnešu kompetenci un tiesas kvalitāti, – lai konstatētu, kuras no tām ietilpst tiesnešu neatkarības saturā un kuras neveido tās saturu, kaut arī ir ar to saistītas.

Atbildīgums

Viedokļi dalās par to, vai tiesneša atbildīgums līdzsvaro tiesnešu neatkarību, proti, ir ārpus tiesnešu neatkarības satura pastāvoša prasība, vai ietilpst tās saturā. Pamatā tiesību literatūrā atbildīgums aplūkots kā atsevišķs tiesību institūts,⁶⁶¹ uzskatot, ka tas zināmā mērā līdzsvaro tiesnešu neatkarību⁶⁶² un tie savstarpēji atbalsta viens otru.⁶⁶³ Tas bieži tiek dēvēts par “monētas otru pusi”, kur pirmā ir tiesnešu neatkarība.⁶⁶⁴ Pastāv viedoklis, ka attiecībā uz šiem diviem jēdzieniem pastāvot dilemma, jo tiesnešu neatkarība esot tiesiskuma jautājums, savukārt tiesneša atbildīgums – demokrātijas jautājums.⁶⁶⁵ Arvien biežāk tiesību literatūrā tiek apstrīdēta ideja par to, ka starp neatkarību un atbildīgumu pastāv spriedze un tie ir nošķirami jēdzieni.⁶⁶⁶ Autore nevar piekrist viedoklim, ka atbildīgums mazina tiesnešu neatkarību, tādējādi novēršot bažas par pārlietu lielu neatkarību.⁶⁶⁷ Atbildīgums var mazināt vai novērst bažas, ka tiesneši tiem nodrošināto neatkarību varētu kaut kādā mērā izmantot savās interesēs vai citiem mērķiem, bet ne tiem, kam tā paredzēta. Atbildīgums, neatkarīgi no tā, vai tas ietilpst tiesnešu neatkarības saturā vai atrodas ārpus tā, nevar ietekmēt neatkarības apjomu.

Bangaloras principu komentārā norādīts, ka neatkarības un atbildīguma principi viens otru papildina.⁶⁶⁸ ANO Speciālais ziņotājs norādījis, ka neatkarība un atbildīgums ir efektīvas tiesu sistēmas divas savstarpēji papildinošas dimensijas, starp kurām pastāv spriedze. Arī tiesību

⁶⁶¹ Geyh, C. G. (2002). Customary Independence. Burbank, S. B., Friedman, B. (red.). *Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach*. New York: Sage Publications Inc, p. 161.

⁶⁶² Seibert-Foht, A. (2012). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 4.

⁶⁶³ Jackson, V.C. (2012). Judicial Independence: Structure, Context, Attitude. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 63.

⁶⁶⁴ Geyh, C. G. (2012). Can the Rule of Law Survive Judicial Politics? *Cornell Law Review*, Vol. 97, No. 191 (2011-2012), Indiana Legal Studies Research Paper No. 252, p. 239.; Appleby G., Le Mire S. (2019). Ethical Infrastructure for a Modern Judiciary. *Federal Law Review*, 47(3), p. 335. DOI: 10.1177/0067205X19856500; Di Federico, G. (2012). Judicial Independence in Italy. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 398, Burbank, S.B. (2019). Reconsidering Judicial Independence Forty-Five Years in the Trenches and in the Tower. *University of Pennsylvania Law Review Online*, Vol 168, Public Law research Paper No 19, p. 25.

⁶⁶⁵ Seibert-Foht, A. (2012). Judicial Independence in Germany. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 511.

⁶⁶⁶ Gee, G., Hazell, R. Malleson, K. (2015). *The Politics of Judicial Independence in the UK's Changing Constitution*. Cambridge University Press, p. 5.

⁶⁶⁷ Garapon, A., Epineuse, H. (2012). Judicial Independence in France. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 273; Geyh, C. G. (2002). Customary Independence. Burbank, S. B., Friedman, B. (red.). *Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach*. New York: Sage Publications Inc, p. 161.

⁶⁶⁸ ANO Narkotiku un noziedzības novēršanas birojs. (2007). *Commentary on the Bangalore Principles of Judicial Conduct*. p. 9.

literatūrā norādīts uz šo spriedzi.⁶⁶⁹ Spriedzes iemesls – vispāratzītas un ļoti nepieciešamas tiesas atbildīguma koncepcijas trūkums. Vienmēr lielāka uzmanība esot tikusi pievērsta un priekšroka dota tiesnešu neatkarības attīstībai un stiprināšanai, tādējādi kavējot efektīvi funkcionējoša atbildīguma mehānisma izveidi, jo ticis uzskatīts, ka neatkarības stiprināšanai ir nozīmīgāka ietekme uz tiesiskuma un cilvēktiesību aizsardzības nodrošināšanu.⁶⁷⁰ Tiesneša atbildīgums pastāv, lai izvairītos no tiesnešu nepienācīgas un neētiskas uzvedības, un tas ir cieši saistīts ar tiesnešu neatkarību. Neatkarības neabsolūto dabu, uzskata ANO Speciālais ziņotājs, nosaka tieši atbildīgums, kas ierobežo neatkarību.⁶⁷¹ (sk. 2.1. apakšnodaļu)

ENCJ Ziņojumā par tiesu varas neatkarību, atbildīgumu un kvalitāti norādīts, ka atbildīgums vienmēr iet roku rokā ar neatkarību, tas ir neatkarības priekšnoteikums. Tiesu vara, kas nevēlas būt atbildīga sabiedrības priekšā un kam nav izpratnes par sabiedrības vajadzībām, nevar gūt un baudīt sabiedrības uzticēšanos, un rezultātā agrāk vai vēlāk tiek radīti draudi tiesnešu neatkarībai.⁶⁷²

Sastopams arī viedoklis, ka tiesnešu neatkarība neizbēgami ietver zināma līmeņa atbildīgumu.⁶⁷³ Profesors S. Bērbenks un profesors B. Frīdmens atbildīgumu daļēji ielasa neatkarībā, jo pilnībā neatbildīgi tiesneši nevarētu īstenot visu, ko likums no viņiem prasa. Tāpēc, viņuprāt, zināma mēra atbildīgums ir būtisks, lai nodrošinātu, ka tiesneši izpilda visas normatīvajos aktos paredzētās prasības.⁶⁷⁴

Autore nevar piekrist viedoklim, ka tiesneša atbildīgums pastāv ārpus tiesnešu neatkarības satura, un uzskata, ka tiesnešu atbildīgums ir viena no obligātajām tiesnešu neatkarības sastāvdaļām. Savu viedokli autore pamato darba 5. nodaļā.

Objektivitāte

Gan tiesību literatūrā, gan starptautisko un nacionālo tiesu nolēmumos norādīts, ka jēdzieni neatkarība un objektivitāte ir cieši saistīti jēdzieni, tomēr tie ir atšķirīgi un nošķirami.⁶⁷⁵ Objektivitāte ir tiesneša attieksme, proti, jēdziens “objektīvs” nozīmē, ka nepastāv aizspriedumi – ne reāli, ne šķietami. Tas saistīts ar attieksmi pret lietā izskatāmajiem jautājumiem un iesaistītajām

⁶⁶⁹ Parau, C.E. (2012). The Drive for Judicial Supremacy. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 623.

⁶⁷⁰ United Nations General Assembly (2014). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers, Gabriela Knaul. A/HRC/26/32, 28.04.2014, p. 51. Iegūts 17.12.2023. no: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/139/18/PDF/G1413918.pdf?OpenElement>

⁶⁷¹ Turpat, p. 106.

⁶⁷² Eiropas Tieslietu padomju asociācija (2023). Indicators Independence, Accountability and Quality of the Judiciary. Reenforcing judicial protection. ENCJ Report 2022-2023, Ljubljana, 09.06.2023.

⁶⁷³ Garapon, A., Epineuse, H. (2012). Judicial Independence in France. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 273.

⁶⁷⁴ Burbank, S.B., Friedman, B. (2002). Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach. New York: Sage Publications Inc, p. 4.

⁶⁷⁵ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. Lippé 2 SCR 114, No 22072, Gonthier; 05.12.1990. Spriedums.

pusēm. Jēdziens “neatkarīgs” saistīts ar tiesu un tiesnešu statusu un attiecībām ar citiem.⁶⁷⁶ Bet ne visur šie termini tiek lietoti nodalīti un precīzi ar tādu saturu.⁶⁷⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesa lielākoties aplūko abus jēdzienus kopā, uzskatot, ka tie ir cieši saistīti, ir sarežģīti nošķirt neatkarīgas un objektīvas tiesas garantijas un atkarībā no konkrētiem lietas apstākļiem var prasīt kopīgu izvērtējumu.⁶⁷⁸ Uz sarežģīto šo jēdzienu nošķiršanu norādīts arī starptautisko organizāciju dokumentos.⁶⁷⁹

Darbā jau norādīts, ka tiesnešu neatkarības mērķis ir nodrošināt spēju tiesai spriest objektīvi, panākot taisnīgu rezultātu (sk. 2.3. apakšnodaļu). Tieši neatkarības saturu veidojošie elementi novērš nepienācīgu ietekmi uz tiesas spriešanas procesu un nodrošina iespēju tiesnesim pildīt viņa amata pienākumus brīvi no jebkādas nepamatotas ietekmes, proti, spriest tiesu objektīvi – tikai pamatojoties uz tiesībām un atbilstoši viņa apziņai, nodrošinot taisnīgu rezultātu lietā. Kaut arī pastāv viedoklis, ka attiecības starp neatkarību un objektivitāti nav pilnībā skaidras,⁶⁸⁰ autore piekrīt gan judikatūrā, gan doktrīnā paustajam, ka tiesnešu neatkarība ir objektivitātes stūrakmens un priekšnoteikums,⁶⁸¹ viens no līdzekļiem objektivitātes garantēšanai.⁶⁸² Jo efektīvākas tiesnešu neatkarības garantijas, jo lielāka iespējamība, ka tiesnesis būs objektīvs.⁶⁸³ Līdz ar to tiesnešu neatkarība un objektivitāte ir divas tiesu varas vērtības, kur neatkarība ir objektivitātes priekšnoteikums un objektivitāte ir neatkarības mērķis.

⁶⁷⁶ ANO Narkotiku un noziedzības novēršanas birojs (2007). Commentary on the Bangalore Principles of Judicial Conduct. pp. 41, 57.; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Mackeigan v. Hickman 2 SCR 796, No 21315, 21351; 05.10.1989. Spriedums; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Valente v. The Queen 2 SCR 673, No 17583; 19.12.1985. Spriedums, p. 15; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. Génereux 1 SCR 259, No 22103; 13.02.1992. Spriedums.

⁶⁷⁷ Gelinas, F. (2011). The Dual Rationale of Judicial Independence. Marciano, A. (red.). *Constitutional Mythologies: New Perspectives on Controlling the State*. Springer New York, p. 139.

⁶⁷⁸ Gelinas, F. (2011). The Dual Rationale of Judicial Independence. Marciano, A. (red.). *Constitutional Mythologies: New Perspectives on Controlling the State*. Springer New York, p. 140; Eiropas Cilvēktiesību tiesa (Pirmā palāta). Lieta 19750/13 Grosam v. Czech Republic; 23.06.2022. Spriedums, p. 113; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 5312/11 Beg S.P.A. v Italy; 20.05.2021. Spriedums, p. 133; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 4907/18 Xero Flor w Polsce sp. zo.o. v. Poland; 07.05.2021. Spriedums, p. 247; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 22107/93 Findlay v. United Kingdom; 25.02.1997. Spriedums, p. 73; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 29279/95 Sahiner v. Turkey; 25.09.2001, p. 37; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 23695/02 Clarke v the United Kingdom; 25.08.2005. Lēmums; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 80018/12 Thiam v. France; 18.10.2018. Spriedums, p. 60; Rechberger, W. (2012). The Impact of the ECHR Jurisprudence on the Austrian Practice in the Field of Judicial Independence. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 235.

⁶⁷⁹ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2010). Report on the Independence of the Judicial System Part I: The Independence of Judges. CDL-AD(2010)004-e. Report. Strasbourg: Council of Europe, p. 34.

⁶⁸⁰ De Lange, R. (2012). Judicial Independence in the Netherlands. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 231.

⁶⁸¹ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Mackeigan v. Hickman 2 SCR 796, No 21315, 21351; 05.10.1989. Spriedums; Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-506/04; 11.05.2006. Ģenerālvokātes Kristīnes Štiksas-Haklas secinājumi, p. 75, De Lange, R. (2012). Judicial Independence in the Netherlands. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 231; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 15227/19 Xhoxhaj v. Albania; 09.02.2021. Spriedums, p. 291.

⁶⁸² Čehijas Konstitucionālā tiesa. Lieta PL. ÚS 7/02; 18.06.2002. Spriedums.

⁶⁸³ Dmitry Magonya, Independence of Court Proceedings, in, Shimon Shetreet (red.), *The Culture of Judicial Independence. Rule of Law and World Peace*. 2014, Leiden. Boston, p. 278.

Uzticēšanās tiesai

Katra indivīda paļaušanās, ka viņa lietu izskatīs patiešām neatkarīga tiesa, veido sabiedrības uzticēšanos tiesai – kā norādījis Ā. Baraks, visbūtiskāko tiesu varas atzaram piemītošo vērtību.⁶⁸⁴ Sabiedrības uzticēšanās tiesai ir būtiska vairāku iemeslu dēļ.

Pirmkārt, uzticēšanās tiek saistīta ar **tiesnešu neatkarību**.⁶⁸⁵ Tām ir abpusēja iedarbība. Sabiedrības uzticēšanās tiesu sistēmai ir atbalsts tiesnešu neatkarības saglabāšanai.⁶⁸⁶ Vienlaikus tiesnešu neatkarība ir sabiedrības uzticēšanās priekšnoteikums.⁶⁸⁷ Demokrātiskā sabiedrībā nepieciešamo paļāvību uz tiesnešu neatkarību indivīdos var iedvest vienīgi tiesa, kas ne vien ir neatkarīga, bet arī tiek uztverta kā tāda.⁶⁸⁸ Arī judikatūrā norādīts, ka neatkarība un objektivitāte ne tikai dod iespēju izspriest taisnīgi konkrētu lietu, bet arī veicina sabiedrības uzticēšanos tiesas spriešanai.⁶⁸⁹ Šo sajūtu, proti, uzticēšanos tiesai stiprina tiesas nošķiršana – gan faktiskā, gan šķietama – no politiskajiem jautājumiem un atturēšanās no iesaistīšanās politisku jautājumu tiešā risināšanā.⁶⁹⁰ Arī pārējie tiesnešu neatkarības elementi, piemēram, tiesneša kompetence, finansiālā drošība, ir vērsti uz uzticēšanās nodrošināšanu tiesai.

⁶⁸⁴ Barak, A. (2002). A Judge on Judging: The Role of a Supreme Court in a Democracy. *Faculty Scholarship Series*. Paper 3692, p. 59; Bassok, O. (2016). The changing understanding of judicial legitimacy. Scheinin, M., Krunke, H., Aksenova, M (red.). *Judges as Guardians of Constitutionalism and Human Rights*. UK, USA, Edward Elgar Publishing Ltd, p. 67.

⁶⁸⁵ Adenitire, J. (2015). Judicial Independence in Europe: the Swedish, Italian and German perspectives, Intern, Judicial Independence Project, p. 4; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 33186/08 Khrykin v. Russia; 19.04.2011. Spriedums, p. 27; ASV Augstākā tiesa. Lieta Baker v. Carr, 369 U.S. 186; 26.03.1962., p. 267. Iegūts 07.03.2018. no: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/369/186/>

⁶⁸⁶ ANO Ekonomisko un sociālo lietu padome (2002). Tiesnešu uzvedības Bangaloras principi (*Bangalore Principles of Judicial Conduct*), p. 1.6. Iegūts 23.02.2017. no: https://www.judicialintegritygroup.org/images/resources/documents/ECOSOC_2006_23_Engl.pdf

⁶⁸⁷ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Conférence des juges de paix magistrats du Québec v. Quebec (Attorney General), 2016 SCC 39, No 34317; 14.10.2016., p. 31; Islam, M.S. (2019). Is the Independent Judiciary Important in Bangladesh? A Legal and Economic Study. *International Journal of Law*, Vol 5, Issue 3, p. 44.

⁶⁸⁸ Eiropas Savienības tiesa. Apvienotās lietas C-585/18, C-624/18 un C-625/18; 19.11.2019. Spriedums., p. 127.

⁶⁸⁹ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. Lippé 2 SCR 114, No 22072; 05.12.1990. Spriedums.

⁶⁹⁰ ASV Augstākā tiesa. Lieta Baker v. Carr, 369 U.S. 186; 26.03.1962. Mr. Justice Frankfurter, Mr. Justice Harlan, dissenting opinion.

Politisko nošķiršanu veicina tādi neatkarības elementi kā tiesneša amatā apstiprināšana, karjeras jautājumi, atcelšana no amata, tiesas kompetence un attiecīgā apjoma rīcības brīvība, tiesnesim noteiktie ierobežojumi – gan vārda brīvības, gan politiskās darbības utt.

Otrkārt, sabiedrības uzticēšanās un atbalsts tiesai tiek uzskatīts par vienu no tiesu **lēģitimitātes avotiem**.⁶⁹¹ Sabiedrības uzticēšanās nozīmē, ka sabiedrība atzīst tiesas nolēmumu lēģitimitāti pat tad, ja tā nepiekrīt tam saturiski.⁶⁹²

Treškārt, tiesu varai sabiedrības uzticēšanās jābaida, lai tā kā demokrātiskas tiesiskas valsts pamatvērtības – tiesiskuma – garantētāja varētu **sekmīgi īstenot savu funkciju**.⁶⁹³ Tiesu praksē secināts, ka bez uzticēšanās tiesu sistēma nevar iedvest cieņu un atzīšanu, kam ir būtiska nozīme, lai tiesas pienācīgi un efektīvi darbotos.⁶⁹⁴ Uzticēšanās tiesai ietekmē arī tiesas spriedumu respektēšanu un izpildīšanu.⁶⁹⁵ Ja sabiedrība neuzticētos tiesām, tā neizmantotu tiesas kā strīdu risināšanas mehānismu. Šādā gadījumā nedarbotos viens no valsts varas atzariem, kas radītu apdraudējumu valsts iekārtas stabilitātei un pat tās pastāvēšanai.

Ceturtkārt, uzticēšanās tiesām veicina arī **uzticēšanos valstij**. Autore piekrīt Augstākās tiesas senatores Veronikas Krūmiņas viedoklim – ja cilvēks ticēs, ka viņa lieta tiesā tiks izskatīta objektīvi un taisnīgi, tad viņš visdrīzāk ticēs arī valstij kopumā.⁶⁹⁶ Professore I. Ziemele šo uzticēšanos aplūko vēl plašāk, norādot, ka modernā tiesa ne tikai sniedz ieguldījumu uzticēšanās veidošanā mūsdienu demokrātiskajām struktūrām vienas valsts iekšienē, bet arī vairo uzticēšanos Eiropas Savienībai caur tiesībām.⁶⁹⁷

⁶⁹¹ Gan tiesību literatūrā, gan tiesu praksē iespējams izdalīt divus tiesas demokrātiskās lēģitimitātes veidus: normatīvo (Perry, M.J. (2003). Protecting Human Rights in a Democracy: What Role for Courts. *Wake Forest Law Review*, Vol 38, pp. 655-657) un socioloģisko (Gibson, J.L., Caldeira, G.A. (2009). *Citizens, Courts, and Confirmations: Positivity Theory and the Judgments of the American People*. Princeton University Press, p. 38; ASV Augstākā tiesa. *Lieta Republican Party of Minn. v. White*, 536 U.S. 765; 27.06.2002. Tiesneša Kennedy, J. piekrītošais viedoklis). Tomēr pastāv viedoklis, ka arī socioloģiskā, proti, uz sabiedrības uzticēšanos balstītā lēģitimitāte tiek iegūta, pamatojoties uz tiesiskiem un motivētiem spriedumiem, bet nevis sekojot sabiedrības viedoklim. Tiesnešu lēģitimitātes jēdziens pēdējos gadu desmitos ir mainījies. ASV, norādot, ka Augstākajai tiesai ir lēģitimitāte, ar to saprot, ka sabiedrības viedokļa aptaujas liecina par augsta līmeņa sabiedrības atbalstu tiesai. (Bassok, O. (2016). *The changing understanding of judicial legitimacy*. Scheinin, M., Krunke, H., Aksenova, M (red.). *Judges as Guardians of Constitutionalism and Human Rights*. UK, USA, Edward Elgar Publishing Ltd, p. 51). Tiesas normatīvo lēģitimitāti Latvijā nodrošina Saeima, apstiprinot amatā tiesnešus un nosakot (likumā precizējot) tiesas kompetenci. (Satversmes tiesa. *Lieta 2016-31-01*; 09.11.2016. Tiesneses Inetas Ziemeles atsevišķās domas, 7. p.)

⁶⁹² Barak, A. (2002). *A Judge on Judging: The Role of a Supreme Court in a Democracy*. *Faculty Scholarship Series*. Paper 3692, p. 60.

⁶⁹³ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. *Lieta 20261/12 Baka v. Hungary* [GC]; 23.06.2016. Spriedums, p. 164.

⁶⁹⁴ Kanādas Augstākā tiesa. *Lieta Ref re Remuneration of Judges of the Prov. Court of P.E.I.*; *Ref re Independence and Impartiality of Judges of the Prov. Court of P.E.I.* 3 SCR 3, No 24508, 24778; 18.09.1997., p. 112; Kanādas Augstākā tiesa. *Lieta R. v. Lippé* 2 SCR 114, No 22072, Gonthier; 05.12.1990. Spriedums; Kanādas Augstākā tiesa. *Lieta Therrien (Re)* 2 SCR 3, No 27004; 07.06.2001. Spriedums, p. 110; Neudorf, L. (2019). *Separating Powers Through the Constitution: A Comparison of India and Australia*, p. 19; Hansley, E. (1998). *Public Confidence in Judiciary: A Red Herring for the Separation of Judicial Power*. 20 *Sydney Lw Review*, Vol 20, Issue 2, pp. 183-215.

⁶⁹⁵ Endziņš A. (2007). *Latvijas Republikas Satversmes tiesas loma Latvijas Republikas Satversmē noteikto vērtību aizsardzībai*. Grām.: *Konstitucionālās tiesas loma valsts konstitūcijā nostiprināto vērtību aizsardzībā*. Rīga: TNA, 2007, 15. lpp.; Stimson, J. A. (2004). *Tides of Consent*. Cambridge: Cambridge University Press, p. xvii; Bassok, O. (2016). *The Supreme Court at the Bar of Public Opinion Polls, Constellations*, Vol.23, p. 17. Iegūts 13.11.2020. no: <file:///C:/Users/ljuncena/Downloads/SSRN-id2994731.pdf>; Li, S. (2020). *A Separation-of-Powers Model of U.S. Chief Justice Opinion Assignment*. *Justice System Journal*, Vol. 41, Issue 1, p. 15.

⁶⁹⁶ Krūmiņa, V. (2015). *Tiesnešu vērtības un atbildība*. *Jurista Vārds*, 14.04.2015., 15 (867), 8-10.lpp.

⁶⁹⁷ Ziemele, I. (2019). *Moderns tiesiskums Eiropas pilsonim*.

Tiesu praksē uzsvērta neatkarīgas tiesas nozīme **gan visai sabiedrībai, gan katram indivīdam**. Proti, tiesnesis gan nodrošina tiesības uz taisnīgumu konkrētam tiesā nonākušajam “ārkārtīgi ievainojamajam indivīdam”, gan demonstrē visai sabiedrībai šo taisnīguma nodrošināšanu, proti, veicina sabiedrības uzticēšanos tiesai.⁶⁹⁸ Tiesnešu neatkarība ne tikai nodrošina tiesiskumu individuālās lietās, bet arī veicina sabiedrības uzticēšanos tiesas spriešanai un tiesu sistēmas efektivitātei⁶⁹⁹. Bez šīs uzticēšanās tiesu sistēma nevar patiesi pretendēt uz leģitimitāti vai iedvest tai būtisko cieņu un akceptēšanu.⁷⁰⁰ Tikai tāda tiesa, uz kuras neatkarību paļaujas un kurai uzticas gan indivīdi, gan sabiedrība, spēj īstenot savu lomu demokrātiskā tiesiskā valstī.

Uzticēšanās ir priekšnoteikums sekmīgai tiesas funkcijas īstenošanai⁷⁰¹ un tiesneša amata pienākumu izpildei,⁷⁰² cieņas un atzīšanas iedvešanai, efektīvai tiesas darbībai,⁷⁰³ tiesas spriedumu respektēšanai un izpildīšanai.⁷⁰⁴ Līdz ar to uzticēšanās tiesai ir saistīta ar tiesas pamatfunkciju.

Vairāki tiesnešu neatkarības elementi tiek saistīti ar uzticēšanās nodrošināšanu tiesām (piemēram, tiesneša uzvedība gan tiesā, gan ārpus tās,⁷⁰⁵ tiesneša reputācija,⁷⁰⁶ atklātums tiesas procesā, motivēti nolēmumi, pienācīga tiesnešu izturēšanās, atstatīšanās, ja pastāv šaubas par objektivitāti, taisnīga un pamatota ekspertu un mediju kritika tiesām,⁷⁰⁷ uz nopelniem balstīta tiesnešu atlase,⁷⁰⁸ tiesnešu vārda brīvības ierobežojumi⁷⁰⁹). Tomēr tas nepadara uzticēšanos par

⁶⁹⁸ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Therrien (Re) 2 SCR 3, No 27004; 07.06.2001. Spriedums, p. 151.

⁶⁹⁹ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. Lippé 2 SCR 114, No 22072, Gonthier; 05.12.1990. Spriedums; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Provincial Court Judges' Assn. of New Brunswick v. New Brunswick (Minister of Justice) 2 SCR 286, No 29525, 30006, 30148, 30477; 22.07.2005., p. 6; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Conférence des juges de paix magistrats du Québec v. Quebec (Attorney General), 2016 SCC 39, No 34317; 14.10.2016., p. 31; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Ref re Remuneration of Judges of the Prov. Court of P.E.I.; Ref re Independence and Impartiality of Judges of the Prov. Court of P.E.I. 3 SCR 3, No 24508, 24778; 18.09.1997., pp. 9, 10, 112.

⁷⁰⁰ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Mackin v. New Brunswick 1 SCR 405, No 27722; 14.02.2002. Spriedums, p. 38.

⁷⁰¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 20261/12 Baka v. Hungary [GC]; 23.06.2016. Spriedums, p. 164.

⁷⁰² Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 1571/07 Bilgen v Turkey, 09.03.2021. Spriedums, p. 58.

⁷⁰³ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Ref re Remuneration of Judges of the Prov. Court of P.E.I.; Ref re Independence and Impartiality of Judges of the Prov. Court of P.E.I. 3 SCR 3, No 24508, 24778; 18.09.1997., p. 112; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. Lippé 2 SCR 114, No 22072, Gonthier; 05.12.1990. Spriedums; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Therrien (Re) 2 SCR 3, No 27004; 07.06.2001. Spriedums, p. 110; Neudorf, L. (2019). Separating Powers Through the Constitution: A Comparison of India and Australia, p. 19. Hansley, E. (1998). Public Confidence in Judiciary: A Red Herring for the Separation of Judicial Power. 20 Sydney Lw Review, Vol 20, Issue 2, pp. 183-215.

⁷⁰⁴ Endziņš A. (2007). Latvijas Republikas Satversmes tiesas loma Latvijas Republikas Satversmē noteikto vērtību aizsardzībai. Grām.: Konstitucionālās tiesas loma valsts konstitūcijā nostiprināto vērtību aizsardzībā. Rīga: TNA, 2007, 15. lpp.; Stimson, J. A. (2004). *Tides of Consent*. Cambridge: Cambridge University Press, p. xvii; Bassok, O. (2016). The Supreme Court at the Bar of Public Opinion Polls, *Constellations*, Vol.23, p. 17.; Li, S. (2020). A Separation-of-Powers Model of U.S. Chief Justice Opinion Assignment. *Justice System Journal*, Vol. 41, Issue 1, p. 15.

⁷⁰⁵ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Therrien (Re) 2 SCR 3, No 27004; 07.06.2001. Spriedums, p. 110.

⁷⁰⁶ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Therrien (Re) 2 SCR 3, No 27004; 07.06.2001. Spriedums, p. 147.

⁷⁰⁷ Islam, M.S. (2019). Is the Independent Judiciary Important in Bangladesh? A Legal and Economic Study. *International Journal of Law*, Vol 5, Issue 3, p. 44.

⁷⁰⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 26374/18 Gudmundur Andri Astradsson v. Island [GC]; 01.12.2020. Spriedums, p. 222; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 37474/20 Besnik Cani v. Albania; 04.10.2022. Spriedums, p. 84; Eiropas Cilvēktiesību tiesa (Pirmā palāta). Lieta 19750/13 Grosam v. Czech Republic; 23.06.2022. Spriedums, p. 122.

⁷⁰⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 39650/18 Żurek v. Poland; 16.06.2022. Spriedums. Trešo personu viedoklis lietā: Helsinku Cilvēktiesību fonds, p. 187.

tiesnešu neatkarības elementu, jo tā nav nepieciešama, lai tiesnesis varētu lēmuma pieņemšanā norobežoties no jebkādiem aizspriedumiem – gan reāliem, gan šķietamiem. Līdz ar to tās ir divas tiesu varas vērtības, kas viena otru papildina.

Tiesas efektivitāte

Tiesību literatūrā norādīts, ka tiesas loma modernā sabiedrībā rada aizvien jaunus izaicinājumus, kas prasa meklēt un rast risinājumus. Viens no lielākajiem šā brīža izaicinājumiem esot uzdevums nodrošināt tiesas efektivitāti, neapdraudot neatkarību.⁷¹⁰ Attīstoties tiesas funkcijas politiskajam, sociālajam un ekonomiskajam apjomam, tiek meklētas iespējas padarīt tiesu varu atbildīgāku un efektīvāku, vienlaikus saglabājot tās neatkarību.⁷¹¹ Taču, kā liecina tiesu prakse, “konflikts” starp tiesas efektivitāti un tiesnešu neatkarību risināts jau 1970. gadā, ASV Augstākajai tiesai izskatot lietu *Chandler v. Judicial Council*.⁷¹² Arī tiesību literatūrā norādīts, ka tiesnešu atbildība, nodrošinot savlaicīgu tiesu, ir pastāvīgā spriedzē ar tiesnešu neatkarības principu. Neierobežota kontrole (kaut arī tiesu varas ietvaros) pār lietu sadali varot novest pie atsevišķu tiesnešu neatkarības iedragāšanas. Tam varot būt negatīva ietekme attiecībā uz tiesnešu neatkarību. No otras puses raugoties, jebkādas kontroles neesamība, baidoties no šīs negatīvās ietekmes, varētu kavēt tiesu sistēmas efektivitāti un varētu negatīvi ietekmēt sabiedrības uzticēšanos tiesām.⁷¹³ Te parādās dažādu ar tiesas funkcijas izpildi saistītu prasību savstarpējā mijiedarbība, uz ko norādījusi arī Kanādas Augstākā tiesa, apgalvojot, ka sabiedrības uzticēšanās tiesu sistēmai ir būtiska tās efektivitātes nodrošināšanai.⁷¹⁴ Par efektīvu esot uzskatāma vienīgi tāda tiesa, kas bauda sabiedrības uzticēšanos, tāpēc, pirmkārt, sabiedrībai jārada pārlicība, ka tiesnešu neatkarība patiešām sasniedz tās mērķi un, otrkārt, sabiedrībai nepieciešams izprast tiesas un tiesnešu neatkarības nozīmi demokrātiskā tiesiskā valstī.⁷¹⁵ Arī Bangaloras principos efektivitāte saistīta ne tikai ar neatkarību, bet arī ar uzticēšanos tiesai, norādot, ja tiesu sistēma zaudē sabiedrības cieņu, tā zaudē efektivitāti.⁷¹⁶

Vairāki tiesnešu neatkarības elementi tiek saistīti ar efektīvas tiesas prasību. Piemēram, imunitāte, proti, tiesnešu aizsardzība pret civilo atbildību varot būt svarīgāka efektīvai tiesas

⁷¹⁰ Seibert-Fohr, A. (2012). *Judicial Independence in Germany*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 515.

⁷¹¹ Di Federico, G. (2012). *Judicial Accountability and Conduct: An Overview*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 88.

⁷¹² ASV Augstākā tiesa. Lieta *Chandler v. Judicial Council*, 398 U.S. 74; 01.06.1970. Spriedums, p. 85.

⁷¹³ Shetreet, S. (1985). *Judicial Independence: New Conceptual Dimensions and Contemporary Challenges*. Shetreet, S., Deschenes, J. (red.). *Judicial Independence: The Contemporary Debate*. Dordrecht, Boston, Lancaster: Martinus Nijhoff Publishers, p. 639.

⁷¹⁴ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta *R. v. Lippé* 2 SCR 114, No 22072, Gonthier; 05.12.1990. Spriedums.

⁷¹⁵ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta *Ref re Remuneration of Judges of the Prov. Court of P.E.I.; Ref re Independence and Impartiality of Judges of the Prov. Court of P.E.I.* 3 SCR 3, No 24508, 24778; 18.09.1997., pp. 9-10.

⁷¹⁶ ANO Ekonomisko un sociālo lietu padome (2002). *Tiesnešu uzvedības Bangaloras principi (Bangalore Principles of Judicial Conduct)*, p. 1.6.

spriešanai, bet nevis tiesnešu neatkarības aizsargāšanai. Imunitāte atbrīvojot tiesnesi no nepieciešamības veltīt savu laiku un resursus „sevis aizsargāšanai”.⁷¹⁷ Savukārt tiesnešu neatceļamības principa ievērošana esot nepieciešama, lai izpildītu efektīvas tiesību aizsardzības tiesā prasības saskaņā ar LES 19. panta 1. punkta otro daļu.⁷¹⁸ Tomēr tas nepadara efektivitāti par tiesnešu neatkarības elementu.

Gan tiesību literatūrā, gan tiesu praksē sastopami dažādi viedokļi, kas liecina par nepieciešamību līdzsvarot ar tiesas funkcijas izpildi saistītās prasības. Piemēram, sastopams viedoklis, ka neatkarība var kaitēt tiesas efektivitātei.⁷¹⁹ Vai, piemēram, pausts uzskats, ka individuālai tiesneša neatkarībai ir jāprevalē pār administratīviem tiesu darbības aspektiem, piemēram, efektivitāti un tiesas spriešanas ātrumu.⁷²⁰ Arī Satversmes tiesa norādījusi, ka neatkarīgā tiesā nodrošinātu taisnīgumu nevar skatīt izolēti no efektivitātes.⁷²¹

Eiropas Savienības Tiesa uzskata, ka efektīvas tiesību aizsardzības nodrošināšanai īpaši svarīga ir tiesu neatkarības saglabāšana. Tas izriet no Hartas 47. panta otrās daļas teksta, ka tajā paredzētās pamattiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību tostarp nozīmē, ka ikvienai personai ir tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā tiesā.⁷²² Šī “prasība par tiesu neatkarību, kas ir raksturīga tiesas spriešanas funkcijai, ietilpst to tiesību uz efektīvu tiesību aizsardzību tiesā un pamattiesību uz lietas taisnīgu izskatīšanu būtiskajā saturā, kurām ir kardināla nozīme kā garantijai visu to tiesību aizsardzībai, kuras attiecīgajām personām izriet no Savienības tiesībām, un dalībvalstu kopējo vērtību, kas izklāstītas LES 2. pantā, tostarp tiesiskuma, saglabāšanai.”⁷²³

Autore piekrīt Eiropas Savienības Tiesas konstatētajam, ka tiesas efektivitāte, proti, prasība pēc efektīvas tiesību aizsardzības tiesā ietver neatkarības prasību.⁷²⁴ “Nepieciešamība nodrošināt

⁷¹⁷ Plank, T.E. (1996). The Essential Elements of Judicial Independence and the Experience of Pre-Soviet Russia. *William & Mary Bill of Rights Journal*, Vol. 5, Issue 1, Art. 2, p. 33.

⁷¹⁸ Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-619/18; 11.04.2019. Ģenerālvokāts Jevgenija Tančeva secinājumi, p. 73.

⁷¹⁹ Sifris, R. (2008). Weighing Judicial Independence against Judicial Accountability: Do the Scales of the International Criminal Court Balance? *Chicago-Kent Journal of International and Comparative Law*, Vol. 8, p. 94.

⁷²⁰ Kosar, D. (2017). Politics of Judicial Independence and Judicial Accountability in Czechia: Bargaining in the Shadow of the Law between Court Presidents and the Ministry of Justice. *European Constitutional Law Review*, No 13, p. 119.

⁷²¹ Satversmes tiesa. Lieta 2007-22-01; 02.06.2008. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 89, 10.06.2008., 11. p.

⁷²² Eiropas Savienības Tiesa. Apvienotās lietas C-585/18, C-624/18 un C-625/18; 19.11.2019. Spriedums, p. 119; Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-216/18; 25.07.2018. Spriedums (virspalāta), p. 53; Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-64/16; 27.02.2018. Spriedums (virspalāta), p. 41.

⁷²³ Eiropas Savienības Tiesa. Apvienotās lietas C-585/18, C-624/18 un C-625/18; 19.11.2019. Spriedums, p. 120.

⁷²⁴ Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-430/21; 22.02.2022. Tiesas (virspalāta) spriedums, p. 40; Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-619/18 *Eiropas Komisija pret Polijas Republiku*; 24.06.2019. Spriedums (virspalāta), p. 58; Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-619/18; 11.04.2019. Ģenerālvokāts Jevgenija Tančeva secinājumi, p. 55; Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-430/21; 20.01.2022. Ģenerālvokāta Antonija Kolinsa secinājumi, p. 70;

Tiesas 18.05.2021. spriedums (virspalāta) apvienotajās lietās C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19, C-355/19 un C-397/19 *RS*, pp. 194, 195; Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-791/19; 15.07.2021. Spriedums (virspalāta), pp. 51., 58; Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-896/19; 20.04.2021. Spriedums (virspalāta), p. 51; Eiropas Savienības Tiesa. Apvienotās lietas C-127/19, C-195/19, C-291/19, C-355/19 un C-397/19; 18.05.2021. Spriedums (virspalāta), p. 162; Eiropas Savienības tiesa. Lieta C-157/21; 16.02.2022. Tiesas (plēnums) spriedums, p. 16.

neatkarību un objektivitāti veido efektīvu tiesību aizsardzību tiesā [...] galveno būtību.”⁷²⁵ Tiesas efektivitāte ir saistīta ar tiesas pamatfunkciju tās plašākā izpratnē, ņemot vērā visus tiesneša amata pienākumus, kas nepieciešami neatkarīgas un objektīvas tiesas spriešanas nodrošināšanai. Tomēr tas nepadara tiesas efektivitāti par tiesnešu neatkarības elementu, jo tā nav nepieciešama, lai tiesnesis varētu lēmuma pieņemšanā norobežoties no jebkādiem aizspriedumiem – gan reāliem, gan šķietamiem. Tādējādi tiesnešu neatkarība un tiesu efektivitāte ir divas tiesu varas vērtības, kur neatkarība ir efektīvas tiesas priekšnoteikums.

Tiesneša kompetence un tiesas kvalitāte

ENCJ 2023. gada ziņojumā “Rādītāji. Tiesu varas neatkarība, atbildīgums un kvalitāte. Tiesiskās aizsardzības pastiprināšana” norādīts, ka tiesnešu neatkarība ir gan tiesas kvalitātes priekšnoteikums, gan tās elements. Citi kvalitātes aspekti zaudējot savu nozīmi, ja netiek nodrošināta neatkarība. Savukārt ar neatkarību vien kvalitātes nodrošināšanai nepietiekot. Līdz ar to kvalitāte līdzīgi kā efektivitāte ir plašāks jēdziens un tiesnešu neatkarība zināmā mērā ir kvalitatīvas tiesas priekšnoteikums. Ziņojumā norādīts, ka parasti tiesnešu neatkarība, atbildīgums un tiesas kvalitāte pastiprina viena otru, bet dažos gadījumos starp šiem aspektiem varot rasties spriedze un tie ir jālīdzsvarot.⁷²⁶ Ziņojumā, citastarp, pieminēti šādi tiesas kvalitātes elementi – efektīva tiesa, tiesnešu kompetence un tiesas nolēmumu motivācija, spriedumu izpilde un tiesnešu mācības.⁷²⁷ Līdz ar to no šā ziņojuma satura izriet, ka gan kvalitātes prasības, gan šie ar kvalitāti saistītie elementi pastāv ārpus tiesnešu neatkarības satura.

Arī tiesību literatūrā sastopama pieeja, kur tiesneša kompetences un tiesas procesa un tiesu administrēšanas kvalitātes prasības tiek aplūkotas ārpus tiesnešu neatkarības satura.⁷²⁸ Sastopama arī norāde uz nepieciešamību līdzsvarot tiesnešu neatkarības veicināšanai paredzētos līdzekļus ar profesionālās kvalifikācijas prasībām un uzcītību, pildot tiesneša amata pienākumus, kas uzskatāmas par tiesu varas pienācīgai darbībai vienlīdz nozīmīgām vērtībām.⁷²⁹ Atbilstoši šai pieejai, tiesneša kvalifikācija un personīgās īpašības netiek ielasītas tiesnešu neatkarības saturā.

⁷²⁵ Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-542/18 RX-II (apvienotās lietas C-542/18 RX-II, C-543/18 RX-II); 26.03.2020. Spriedums (virspalāta), p. 71.

⁷²⁶ Eiropas Tieslietu padomju asociācija (2023). Indicators Independence, Accountability and Quality of the Judiciary. Reinforcing judicial protection. *ENCJ Report 2022-2023*, Ljubljana, 09.06.2023.

⁷²⁷ Turpat, pp. 52-58.

⁷²⁸ Lasser, M. (2019). *European Judicial Appointments Reform: A Neo-Institutionalist Approach*. Landfried, Ch. (red.) *Judicial Power: How Constitutional Courts Affect Political Transformations*. Cambridge University Press, pp. 94.-96.

⁷²⁹ Di Federico, G. (2012). *Judicial Independence in Italy*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 399.

Sastopams arī viedoklis, ka patiesa tiesnešu neatkarība balstās uz neapstrīdamu tiesneša kompetenci, integritāti, kā arī neizbēgami ietver zināma līmeņa atbildīgumu.⁷³⁰ Bangaloras principu komentāros skaidrots, ka tiesnešu neatkarība tiesnesim ne vien paredz tiesības, bet arī uzliek pienākumus. Viens no pienākumiem tiesnešiem esot profesionāli un ar rūpību veikt tiesneša amata pienākumus. Tas ietverot prasību tiesnesim uzturēt un regulāri pilnveidot savas profesionālās spējas, turklāt tiesneša mācības te norādītas gan kā tiesneša tiesības, gan pienākums. Līdz ar to tiesneša kompetences prasības, kā arī tiesneša regulāra savu zināšanu pilnveidošana ielasīta tiesnešu neatkarības saturā.⁷³¹

Autore nevar piekrist viedoklim, ka tiesas kvalitātes un tiesneša kompetences prasības pastāv ārpus tiesnešu neatkarības satura. Savu viedokli autore pamatos darba 5. nodaļā.

Tādējādi, kaut arī ar tiesnešu neatkarību saistītas un būtiskas tiesu varas darbībai, tiesas spriešanai un tiesnešu amata pienākumu izpildei, tomēr ārpus tiesnešu neatkarības satura esošas ir šādas prasības – tiesnešu objektivitāte, uzticēšanās tiesai un tiesas efektivitāte. Savukārt tiesneša atbildīgums, tiesas kvalitāte un tiesneša kompetence ietilpst tiesnešu neatkarības saturā.

⁷³⁰ Garapon, A., Epineuse, H. (2012). *Judicial Independence in France*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 273.

⁷³¹ ANO Narkotiku un noziedzības novēršanas birojs. (2007). *Commentary on the Bangalore Principles of Judicial Conduct*. p. 134.

5. TIESNEŠU NEATKARĪBAS SASTĀVDAĻAS

Bieži sastopams apgalvojums, ka “tiesnešu neatkarība nav privilēģija”.⁷³² Tas balstās idejā, ka tiesnešu neatkarību nodrošina dažādas garantijas, kas varētu izskatīties kā privilēģijas, piemēram, finansiālais nodrošinājums, amata saglabāšanas garantijas, nosacījumi pārcelšanai citā amatā, tiesneša imunitāte un neaizskaramība. Taču tiesnešu neatkarība ietver ne tikai neatkarības garantijas, bet arī pamattiesību ierobežojumus, pienākumus un citas prasības. Tiesnešu neatkarība nav tas pats, kas tiesnešu neatkarības garantijas. Šīs garantijas ir tiesnešu neatkarības prasības, kas veido daļu no tiesnešu neatkarības satura. Lai nodrošinātu tiesnešu neatkarību pilnā apjomā, nepieciešams nodrošināt vēl virkni prasību. Daļa no tām attiecas uz tiesnesi, bet citas – uz tiesu kā institūciju vai uz tiesu varu (sk. 3.5. apakšnodaļu).

Kanādas Augstākā tiesa pamatoti secinājusi, ka svarīgi ir apzināties pilnu tiesnešu neatkarības apjomu.⁷³³ Vienlaikus tiesa norāda uz trīs galvenajām tiesnešu neatkarības sastāvdaļām, un visas tās ir tikai un vienīgi garantijas (sk. 4.2.2. apakšnodaļu).⁷³⁴ Līdzīgi arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa, izvērtējot tiesas neatkarību, vērtē garantijas, proti, tiesnešu apstiprināšanas veidu, tiesnešu pilnvaru termiņa ilgumu, garantijas pret ārēju ietekmi.⁷³⁵ Tomēr, atbildot uz jautājumu, vai institūcija izskatās neatkarīga, tiesa vērtē arī citas prasības, kas nodrošina tiesnešu neatkarību, kā arī prasības kopumā.⁷³⁶ Arī Kanādas Augstākā tiesa norādījusi uz neatkarības izskatīšanās nozīmi.⁷³⁷ Turklāt tiesu prakse liecina, ka ar neatkarību tiek saistītas ne tikai garantijas. Darbā jau norādīts, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesa ar tiesnešu neatkarību saista arī, piemēram, tiesnešu disciplīnas jautājumus,⁷³⁸ tiesības uz privāto dzīvi un tās ierobežojumus,⁷³⁹ pulcēšanās un biedrošanās brīvības ierobežojumus,⁷⁴⁰ amatu savienošanas ierobežojumus,⁷⁴¹ tiesnešu ētikas un reputācijas jautājumus (sk. 4.2.2. apakšnodaļu).⁷⁴² Savukārt Bangaloras principu komentāros norādīts, ka tiesnešu neatkarība ir katram tiesnesim uzlikta atbildība, kas nodrošina viņam iespēju izspriest strīdu godīgi un objektīvi, pamatojoties uz tiesībām un pierādījumiem, bez jebkāda ārēja

⁷³² Satversmes tiesa. Lieta 2009-11-01; 18.01.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 10, 20.01.2010. Spriedumā norādīts, ka tiesnešu neatkarība nav pašmērķis.

⁷³³ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. Lippé 2 SCR 114, No 22072, Gonthier; 05.12.1990. Spriedums.

⁷³⁴ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Valente v. The Queen 2 SCR 673, No 17583; 19.12.1985. Spriedums.

⁷³⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 7819/77, 7878/77 Campbell and Fell v. United Kingdom; 28.06.1984. Spriedums, p. 78, Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 22107/93 Findlay v. United Kingdom; 25.02.1997. Spriedums, p. 73.

⁷³⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 26374/18 Gudmundur Andri Astradsson v. Island [GC]; 01.12.2020. Spriedums, p. 239.

⁷³⁷ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta *Mackin v. New Brunswick* 1 SCR 405, No 27722, 14.02.2002. Spriedums, p. 38.

⁷³⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 43572/18 Grzeda v. Poland [GC]; 15.03.2022. Spriedums, p. 327.

⁷³⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 21181/19, 51751/20 Tuleya v. Poland; 06.10.2023. Spriedums; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 20999/04 Ozpinar v. Turkey; 19.10.2010. Spriedums.

⁷⁴⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 39748/98 Maestri v. Italy; 17.02.2004. Spriedums.

⁷⁴¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 8790/79 Sramek v. Austria; 22.10.1984. Spriedums.

⁷⁴² Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 20999/04 Ozpinar v. Turkey; 19.10.2010. Spriedums.

spiediena vai ietekmes un nebaidoties no kāda iejaukšanās.⁷⁴³ Tāpēc tikai likumsakarīgi ir, ka tiesnešu neatkarību veido gan aizsargājošas, gan ierobežojošas prasības.⁷⁴⁴

Autore jau iepriekš norādījusi, ka tiesas parasti saturā ietilpstošo elementu uzskaitījumu atstāj atvērtu (sk. 4.2.2. apakšnodaļu) gan tāpēc, ka tas laika gaitā var mainīties un tikt precizēts, gan arī tāpēc, ka nolēmumā ietvertais uzskaitījums ir saistīts ar konkrēto lietā izskatāmo jautājumu. Arī starptautisko organizāciju dokumentos elementi aplūkoti no dažādām perspektīvām un atšķirīgos apjomos, turklāt apzinoties, ka dažādās valstīs un atšķirīgās tiesiskajās sistēmās elementu īstenošana un nozīmīgums neatkarības nodrošināšanā ir atšķirīgs (sk. 4.1. apakšnodaļu).

Visus tiesnešu neatkarības nodrošināšanai nepieciešamos un pietiekamos elementus precīzi identificēt un to apjomu un saturu atklāt iespējams tikai konkrētā vietā un konkrētā laikā (sk. 4.1. apakšnodaļu). Tomēr iespējams konstatēt obligātās un līdz ar to arī nemainīgās prasības – tiesnešu neatkarības sastāvdaļas (garantijas, pienākumus, tiesības, to ierobežojumus u.c.), katru no kurām veido vairāki elementi (piemēram, finansiālā drošība kā viena no garantijām, vārda brīvība kā viena no tiesībām, amatu savienošanas ierobežojumi kā viens no tiesneša pamattiesību ierobežojumiem).

Lai konstatētu un pamatotu konkrētas tiesnešu neatkarības sastāvdaļas nepieciešamību un nozīmi neatkarības nodrošināšanā, nav nepieciešams identificēt visus tās elementus. Piemēram, lai pamatotu neatkarības garantiju nepieciešamību tiesnešu neatkarības nodrošināšanā, nav nepieciešams uzskaitīt visas garantijas – gan finansiālās, gan amatā atrašanās, gan citas garantijas, kas tiek nodrošinātas tiesnešiem. Turklāt vieni un tie paši elementi var attiekties uz dažādām tiesnešu neatkarības sastāvdaļām (piemēram, tiesneša mācīšanās un zināšanu papildināšana ir gan tiesneša pienākums, gan tiesneša tiesība, gan tiesneša atbildība) (sk. 5.1.2. un 5.3.3. apakšnodaļu). Tāpēc autore darbā ietvers informāciju par neatkarības elementiem tikai tādā apjomā, lai pamatotu konkrētas neatkarības sastāvdaļas nepieciešamību.

Darbā jau norādīts, ka tiesnešu neatkarības saturā ietilpst gan uz tiesnesi attiecināmi, gan ar tiesu varu vai tiesu kā institūciju saistīti elementi (sk. 3.5. apakšnodaļu). Tie ne vienmēr ir nošķirami (piemēram, atbildīgums attiecas gan uz tiesnesi, gan uz tiesu un tiesu varu). Minētā elementu “pārklāšanās” nav šķērslis visu nemainīgo sastāvdaļu identificēšanai.

Šajā nodaļā tiks sniegts pamatojums, kāpēc tiesneša pienākumi, garantijas, atbildīgums, pamattiesības, pamatbrīvības un to ierobežojumi, kā arī tiesas kompetence, rīcības brīvība, administratīvā neatkarība un pieņemto nolēmumu izpilde būtu uzskatāmas par tiesnešu neatkarības nemainīgajām sastāvdaļām un ir obligātas, proti, nepieciešamas, lai tiesas spriešanu pasargātu no

⁷⁴³ ANO Narkotiku un noziedzības novēršanas birojs. (2007). *Commentary on the Bangalore Principles of Judicial Conduct*. p. 39.

⁷⁴⁴ Jackson, V.C. (2012). *Judicial Independence: Structure, Context, Attitude*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 27.

nepienācīgas ietekmes un nodrošinātu, ka tiesa darbojas kā patiešām objektīva strīda izšķirēja un nodrošina taisnīgu rezultātu. Izmantojot secināto, tiks papildināta tiesnešu neatkarības definīcija, ietverot tajā informāciju par jēdziena galveno saturu.

5.1. Tiesneša garantijas

Tiesību literatūrā, dokumentos un tiesu praksē valda pilnīga vienprātība par to, ka neatkarības garantijas ir viena no tiesnešu neatkarības sastāvdaļām. Garantijas nav iecerētas kā privilēģijas tiesnešiem. Kanādas Augstākā tiesa norādījusi, ka tiesnešu neatkarība būtībā pieder nevis tiesnešiem, bet sabiedrībai, tāpēc garantijas nav domātas kā līdzeklis tiesnešiem viņu darba apstākļu uzlabošanai.⁷⁴⁵ Savukārt Čehijas Republikas Konstitucionālā tiesa tiesnešu neatkarības adresātu loku aplūkojusi šaurāk un precīzāk, norādot, ka tiesnešu neatkarības garantijas darbojas to personu interesēs, kuru tiesības tiesa aizsargā.⁷⁴⁶ Kaut arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnesis Linos Aleksandros Sisilianos (*Linos-Alexandre Sicilianos*) uzskata, ka tāda Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punkta interpretācija, kas paredzētu, ka šī norma aizsargā tiesneša subjektīvās tiesības uz neatkarību, būtu pilnībā atbilstoša normas mērķim, tomēr Eiropas Cilvēktiesību tiesa atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantam tiesnešu neatkarību ir analizējusi no tiesas procesā iesaistītas personas tiesību uz taisnīgu tiesu perspektīvas, bet nevis kā tiesneša subjektīvās tiesības uz viņa paša neatkarības garantēšanu un nodrošināšanu no valsts puses.⁷⁴⁷ Tiesnešu neatkarības garantijas nav speciālas cilvēktiesības, kas piešķirtas konkrētam indivīdam – tiesnesim, un tās nepaaugstina aizsardzības līmeni, ko bauda indivīds, kam ir tiesības uz cilvēktiesībām un kurš ieņem tiesneša amatu. Tāpat šīs garantijas nepaplašina tiesneša cilvēktiesību apjomu. Gluži pretēji – tiesnešu neatkarība un integritāte var attaisnot lielāku iejaukšanos tiesnešu pamattiesībās nekā tas būtu jebkuram citam sabiedrības loceklim (sk. 5.3. apakšnodaļu).⁷⁴⁸

Dažādas tiesas identificē līdzīgas, bet ne identiskas tiesnešu neatkarības garantijas.

Satversmes tiesa ir norādījusi uz šādām tiesnešu neatkarības garantijām: pirmkārt, tiesneša amatā atrašanās garantijas (tiesnešu iecelšanas vai apstiprināšanas kārtība, iecelšanai nepieciešamā kvalifikācija, amata saglabāšanas garantijas, nosacījumi paaugstināšanai amatā un pārcelšanai citā amatā, pilnvaru apturēšanas un izbeigšanas nosacījumi), otrkārt, tiesneša neaizskaramība, treškārt, finansiālā drošība (sociāla un materiāla rakstura garantijas), ceturtkārt, tiesneša

⁷⁴⁵ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta *Conférence des juges de paix magistrats du Québec v. Québec (Attorney General)*, 2016 SCC 39, No 34317; 14.10.2016., p. 33.

⁷⁴⁶ Čehijas Konstitucionālā tiesa. Lieta PL. ÚS 12/10; 07.09.2010. Spriedums, p. 24.

⁷⁴⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 20261/12 *Baka v. Hungary* [GC]; 23.06.2016. Tiesneša *Sicilianos* atsevišķās piekrītošās domas.

⁷⁴⁸ Turpat, tiesneša *Wojticzek* atsevišķās piekrītošās domas.

institucionālā (administratīvā) neatkarība un piektkārt, tiesu varas faktiskā neatkarība no izpildvaras vai likumdevēja politiskās ietekmes.⁷⁴⁹

Kanādas Augstākā tiesa norāda uz trīs tiesnešu neatkarības būtiskiem nosacījumiem, kas izriet no tiesībām uz taisnīgu un objektīvu tiesu, un visas tās ir garantijas. Pirmkārt, amatā atrašanās garantijas, kas ietver noteiktu pilnvaru termiņu, amatā atrašanos līdz pensijai, uz noteiktu laiku vai uz noteiktu uzdevumu, proti, nodrošina pret izpildvaras vai citu institūciju patvaļīgu iejaukšanos.⁷⁵⁰ Otrkārt, finansiālā drošība, kuras pamats ir tiesības uz likumā noteiktu algu un pensiju, un kura nevar tikt patvaļīgi mainīta tādā veidā, kas ietekmētu tiesnešu neatkarību (ietver neatkarīgas komisijas iesaistīšanu tiesnešu algu noteikšanā).⁷⁵¹ Treškārt, tiesu institucionālā neatkarība tiesas darbībai būtiskos administratīvajos jautājumos, piemēram, tiesu varas kontrole pār lietu sadali, tiesas sēžu plānošanu, tiesas telpu sadali, tiesas darbinieku uzraudzība un vadība.⁷⁵²

Savukārt Eiropas Cilvēktiesību tiesa tiesnešu neatkarību saista ar šādām garantijām: tiesnešu amatā apstiprināšanas veidu, tiesnešu pilnvaru termiņu, garantijām pret ārējo ietekmi, kā arī jautājumu, vai tiesa izskatās neatkarīga, kas attiecīgi var ietvert vēl citas garantijas.⁷⁵³

Iespējams identificēt arī citas garantijas. Piemēram, garantijas, kas saistītas ar pietiekamu tiesnešu skaitu, normatīvā regulējuma līmeni un grozīšanas nosacījumiem, un kas zināmā mērā veido Satversmes tiesas izdalīto garantiju – tiesu varas faktisko neatkarību no izpildvaras vai likumdevēja politiskās ietekmes.⁷⁵⁴ Noteiktas garantijas ir paredzētas arī tiesnešu atbildīguma ietvaros (sk. 5.4. apakšnodaļu).

Tiesnešu neatkarības garantijas ir saistītas ar attiecībām, kurās iespējams ietekmēt tiesu vai tiesnesi. Piemēram, tiesnesi apstiprinot amatā, lemjot par tiesneša paaugstināšanu vai pārcelšanu, nosakot tiesneša atlīdzību, atceļot tiesnesi no amata utt., iespējams ietekmēt tiesnesi.

Garantijas ir saistītas ar tiesas pamatfunkcijas izpildi. Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa, analizējot atsevišķas garantijas, ir norādījusi, ka tās pastāv sabiedrības interesēs, jo sabiedrība ir ieinteresēta, lai tiesneši spētu brīvi, neatkarīgi un bez bailēm par sekām pildīt tiesas funkciju.⁷⁵⁵

⁷⁴⁹ Satversmes tiesa. Lieta 2009-11-01; 18.01.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 10, 20.01.2010., 8.2.p.

⁷⁵⁰ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Valente v. The Queen 2 SCR 673, No 17583; 19.12.1985. Spriedums, pp. 31-32.

⁷⁵¹ Turpat, p. 40.

⁷⁵² Turpat, p. 49; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Conférence des juges de paix magistrats du Québec v. Quebec (Attorney General), 2016 SCC 39, No 34317; 14.10.2016., p. 33.

⁷⁵³ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 33186/08 Khrykin v. Russia; 19.04.2011. Spriedums, p. 30; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 58442/00 Lavents v. Latvia; 28.11.2002. Spriedums, p. 117.

⁷⁵⁴ Satversmes tiesa. Lieta 2009-11-01; 18.01.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 10, 20.01.2010., 8.2.p.

⁷⁵⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 33400/96 Ernst and Others v. Belgium; 15.07.2003. Spriedums, p. 50.

Tiesa arī norādījusi uz aplūkotās neatkarības garantijas (tiesneša imunitāte no atbildības saistībā ar tiesneša darbību profesionālā kapacitātē) leģitīmo mērķi, proti, nodrošināt tiesas spriešanu.⁷⁵⁶

Garantijām ir nozīme tiesnešu neatkarības mērķa – objektivitātes – nodrošināšanā. To apstiprina arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa, piemēram, pasākumu un prasību kopumu, kas ietver dažādas garantijas, proti, procedūru, kādā tiesnešus apstiprina amatā, nodrošinot viņu neatkarību, kā arī uz nopelniem balstītus atlases kritērijus, kas nodrošina pret nepienācīgu ietekmi, saistot ar neatkarību, kas nepieciešama objektīvai lēmuma pieņemšanai un līdz ar to ir priekšnoteikums objektivitātei.⁷⁵⁷

Tādējādi tiesnešu neatkarības garantijas ir obligāta tiesnešu neatkarības sastāvdaļa, jo, pirmkārt, ir saistītas ar attiecībām, kurās iespējams ietekmēt tiesu vai tiesnesi, otrkārt, ir nepieciešamas, lai tiesas spriešanu pasargātu no nepamatotas ietekmes un, treškārt, nodrošina, ka tiesa darbojas kā patiešām objektīva strīda izšķirēja un nodrošina taisnīgu rezultātu.

5.2. Tiesneša pienākumi un prasības tiesnesim

Tiesnešu neatkarība ietver ne tikai garantijas tiesnesim, bet citastarp arī pienākumus. Itālijas Konstitucionālā tiesa norādījusi, ka tieši tiesas loma ir iemesls tam, kāpēc tiesnesim ir uzlikti īpaši pienākumi.⁷⁵⁸ Latvijas Republikas Tiesnešu ētikas komisija (turpmāk – Tiesnešu ētikas komisija) norādījusi, ka tiesneša pienākumi vērsti uz to, lai tiesu vara varētu sekmīgi pildīt savus pienākumus un baudītu sabiedrības uzticēšanos, un tie uzlikti nolūkā nodrošināt tiesas funkcijas īstenošanu.⁷⁵⁹

Tiesneša primārais pienākums ir pienācīga – profesionāla un rūpīga – tiesas funkcijas un tiesneša amata pienākumu veikšana.⁷⁶⁰ Līdz ar to tiesneša pienākumi ir saistīti ar tiesas pamatfunkciju tās plašākā izpratnē, ņemot vērā visus tiesneša amata pienākumus, kas nepieciešami neatkarīgas un objektīvas tiesas spriešanai. Primārā pienākuma izpilde ir atkarīga un saistīta ar citiem tiesneša pienākumiem. Savukārt tiesneša pienākumi nav nošķirami no tiesnesim izvirzītajām prasībām,⁷⁶¹ jo, piemēram, tiesneša kvalifikācijas prasības, tai skaitā tiesneša kompetenci var nodrošināt vienīgi, papildinot zināšanas visā tiesneša karjeras laikā, savukārt

⁷⁵⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 5682/06 Sergey Zubarev v. Russia; 05.02.2015. Spriedums, p. 32.

⁷⁵⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 26374/18 Gudmundur Andri Astradsson v. Island [GC]; 01.12.2020. Spriedums, p. 234.

⁷⁵⁸ Itālijas Konstitucionālā tiesa. Lieta 224/2009; 08.07.2009. Spriedums.

⁷⁵⁹ Tiesnešu ētikas komisija (2022). Atzinums. 14.01.2022. Iegūts 08.01.2024. no <https://www.tiesas.lv/tiesnesu-etikas-komisijas-sedes>

⁷⁶⁰ ANO Narkotiku un noziedzības novēršanas birojs. (2007). Commentary on the Bangalore Principles of Judicial Conduct. pp. 119, 120, 123. Disciplinārtiesa. Lēmums DT-4/2019, 16.05.2019.

⁷⁶¹ Lai tiesnesis pilnvērtīgi īstenotu tiesas spriešanu, tiesnesim ir jābūt ne tikai neatkarīgam, bet arī objektīvam, ar augstu profesionālo kompetenci, morālo autoritāti, godprātīgam un ar nevainojamu reputāciju. (Tiesnešu ētikas komisija (2022). Atzinums. 14.01.2022. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka tiesneša amatu var pildīt vienīgi augsti kvalificēts un godīgs jurists ar nevainojamu reputāciju (Satversmes tiesa. Spriedums lietā Nr. 2016-31-01, 26.10.2017., Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 214, 27.10.2017., 22.2. p.).

nevainojamas reputācijas prasību var nodrošināt, vienīgi ievērojot noteiktas uzvedības un ētikas normas.

Attiecībās, kas veidojas, tiesnesim ievērojot un izpildot noteiktus pienākumus, piemēram, tiesnešu mācībās, ētikas un uzvedības noteikumu ievērošanā vai lietas izspriešanā, iespējams ietekmēt tiesu un tiesnesi. Savukārt, lai pārbaudītu un pierādītu, vai un kāpēc atbilstība konkrētām prasībām un noteiktu pienākumu ievērošana un izpilde ir nepieciešama tiesas objektivitātes nodrošināšanai, proti, lai tiesnesis varētu lēmuma pieņemšanā norobežoties no jebkādiem aizspriedumiem – gan reāliem, gan šķietamiem, autore analizēs svarīgākās tiesnesim izvirzītās kvalifikācijas un atbilstības prasības un tiesnešu neatkarības nodrošināšanai būtiskus tiesneša pienākumus.

5.2.1. Tiesneša kvalifikācijas un kompetences prasības

Persona, atrodoties tiesneša amatā, pilda valsts dienestu. Tiesības pildīt valsts dienestu ir īstenojamas “likumā paredzētā veidā”,⁷⁶² tāpēc, kā norādījusi Satversmes tiesa, likumdevējs ir tiesīgs noteikt tiesneša amata kandidātam izvirzāmās prasības. Ievērojot tiesneša statusu konstitucionāli tiesiskajā iekārtā un to, ka tiesnesis, spriežot tiesu, īsteno tiesu varu, likumdevējam ir ne vien tiesības, bet arī pienākums noteikt tiesnesim kā tiesu varas īstenošanai īpašas kompetences, kvalifikācijas un pieredzes prasības, kas vērstas uz neatkarības nodrošināšanu.⁷⁶³ Līdz ar to normatīvajā regulējumā vienmēr būs noteiktas obligātas kompetences un kvalifikācijas prasības, lai persona varētu pretendēt uz tiesneša amatu. Satversmes tiesa norādījusi, “lai piesaistītu tiesneša amatam profesionālas, zinošas, nobriedušas un sociāli kompetentas personas, tiesneša amatam ir noteikts vecuma cenzs un izvirzītas īpašas prasības attiecībā uz tiesneša amata kandidāta profesionālo pieredzi”.⁷⁶⁴ Tieši uz profesionālās kvalifikācijas apliecināšanu vērstās prasības nodrošina to, lai tiesneša amatā nonāktu persona, kas uzskatāma par augsti kvalificētu juristu.⁷⁶⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesa tiesneša kvalifikāciju saista ne tikai ar viņa juridisko kompetenci, bet arī ar tiesneša personīgajām īpašībām. Tiesa norādījusi, ka viskvalificētākie tiesneša amata kandidāti ir tie, kam piemīt gan profesionālā kompetence, gan morālā integritāte.⁷⁶⁶ Arī Tiesnešu ētikas komisija norādījusi: lai tiesnesis pilnvērtīgi īstenotu tiesas spriešanu, tiesnesim ir jābūt ne tikai neatkarīgam, bet arī objektīvam, ar augstu profesionālo kompetenci, morālo

⁷⁶² Satversmes tiesa. Lieta 2006-29-0103; 10.05.2007. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 77, 15.05.2007., 17. p.

⁷⁶³ Satversmes tiesa. Lieta 2009-11-01; 18.01.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 10, 20.01.2010., 9.p.; Satversmes tiesa. Lieta 2016-31-01; 26.10.2017. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 214, 27.10.2017., 22.2.p.

⁷⁶⁴ Satversmes tiesa. Lieta 2016-31-01; 26.10.2017. Spriedums, 22.2. punkts. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 214, 27.10.2017.

⁷⁶⁵ Satversmes tiesa. Lieta 2021-41-01; 15.12.2022. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 244, 16.12.2022., 17. p.

⁷⁶⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 26374/18 Gudmundur Andri Astradsson v. Island [GC]; 01.12.2020. Spriedums, p. 222.

autoritāti, godprātīgam un ar nevainojamu reputāciju.⁷⁶⁷ Savukārt Latvijas Republikas Disciplinārtiesā (turpmāk – Disciplinārtiesā) ar tiesnešu profesionālo darbību saista arī pienākumu veidot un uzturēt darbam labvēlīgas savstarpējās attiecības un veiksmīgu komunikāciju darba vietā.⁷⁶⁸

Atbilstība izvirzītajām prasībām ir jānodrošina visā tiesneša pilnvaru laikā. Ir valstis, kurās neatbilstība kādai no amata kandidātam izvirzītajām prasībām, kas konstatēta amatā esošam tiesnesim, ir pamats viņa atbrīvošanai no amata. Latvijā likums tieši neparedz šādu no amata atbrīvošanas vai atcelšanas iemeslu, tomēr neiespējama un neiedomājama būtu personas, kura, piemēram, zaudējusi Latvijas pilsonību, atrašanās tiesneša amatā. Tiesneša atbilstība viņam noteiktajām kvalifikācijas un profesionālās kompetences prasībām ir saistīta ar tiesneša pienākumu papildināt savas zināšanas visas tiesneša karjeras laikā, proti, ar kvalifikācijas celšanas pienākumu. Satversmes tiesa norādījusi, lai tiesnesis nezaudētu kvalifikāciju, viņam ir pienākums visas tiesneša karjeras laikā pastāvīgi papildināt savas zināšanas.⁷⁶⁹ Arī Tiesnešu ētikas komisija, atsaucoties uz Latvijas Republikas Tiesnešu ētikas kodeksu (turpmāk – Tiesnešu ētikas kodekss),⁷⁷⁰ ir norādījusi, ka zināšanas, profesionālās prasmes un personīgās spējas tiesnesim ir jā saglabā, jāattīsta un jāpapildina pastāvīgi visas savas karjeras laikā, izmantojot tālākizglītības iespējas.⁷⁷¹ Savukārt starptautisko organizāciju dokumenti norāda uz nepieciešamību ne tikai uzturēt, bet arī regulāri uzlabot tiesneša zināšanas, prasmes un pilnveidot tiesneša pienākumu pienācīgai veikšanai nepieciešamās personiskās īpašības, jo tikai tā tiesnesis savus amata pienākumus varot pildīt profesionāli un rūpīgi. Turklāt šim nolūkam esot jāizmanto mācības un citas tiesnesim nodrošinātās iespējas.⁷⁷²

Nav domstarpību par to, ka zināšanu papildināšana visas tiesneša karjeras laikā, lai nodrošinātu augstu kvalifikāciju un to nepārtraukti attīstītu, ir tiesneša pienākums. Tas noteikts virknē starptautisko organizāciju dokumentu. Latvijā likuma “Par tiesu varu” 89. panta piektā daļa noteic, ka tiesnesim ir pienākums pastāvīgi papildināt savas zināšanas visas tiesneša karjeras laikā. Savukārt pieci prim daļa paredz pienākumu pirmā gada laikā pēc pirmreizējas iecelšanas rajona (pilsētas) tiesneša amatā vai apstiprināšanas apgabaltiesas tiesneša amatā tiesnesim apgūt jauno tiesnešu mācību kursu.⁷⁷³ Arī citās valstīs, piemēram, Itālijā paredzēts tiesneša pienākums

⁷⁶⁷ Tiesnešu ētikas komisija (2022). Atzinums. 14.01.2022.

⁷⁶⁸ Disciplinārtiesā. Lēmums lietā Nr. DT-5/2015, 02.03.2015.

⁷⁶⁹ Satversmes tiesa. Lieta 2016-31-01; 26.10.2017. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 214, 27.10.2017., 22.2. p.

⁷⁷⁰ Tiesnešu konference (2021). Tiesnešu ētikas kodekss. 02.02.2021., 4.1., 4.2. p.

⁷⁷¹ Tiesnešu ētikas komisija (2018). Skaidrojums. 27.04.2018. Iegīts 08.01.2024. no: <https://www.tiesas.lv/tiesnesu-etikas-komisijas-sedes>

⁷⁷² ANO Narkotiku un noziedzības novēršanas birojs. (2007). Commentary on the Bangalore Principles of Judicial Conduct. p. 123.

⁷⁷³ Likums “Par tiesu varu”. Pieņemts: 15.12.1992. Publicēts: Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1/2, 14.01.1993., 89. pants.

nepārtraukti papildināt zināšanas un paredzētas tiesnešu mācības, uzsākot pildīt amata pienākumus (sākotnējās mācības).⁷⁷⁴ Ir arī valstis, kurās nav paredzēta obligāta prasība tiesnesim papildināt zināšanas. Piemēram, Vācijā ir paredzētas mācības tiesnešiem, uzsākot pildīt amata pienākumus, bet vēlāk – tā ir tiesneša izvēle. Obligātas mācības varot tikt uzskatītas par neatbilstošām neatkarības prasībai.⁷⁷⁵ Savukārt ANO Speciālais ziņotājs, diskutējot par to, vai mācībām būtu jābūt obligātām vai tomēr tiesneša izvēlei, norādījis, ka pamatkursiem būtu jābūt obligātiem visiem tiesnešiem. Īpašas papildu mācības būtu jāveic, tiesnesim pārejot darbā augstākas instances tiesā vai mainot specializāciju tiesu sistēmas ietvaros. Arī tad, ja notiek būtiskas tiesību reformas, būtu jāparedz īpašas mācības.⁷⁷⁶

Čehijas Republikas Konstitucionālā tiesa norādījusi, ka nepārtraukta tiesnešu profesionālā izglītošanās ir gan tiesneša pienākums, gan viņa atbildība. Tiesneša atbildība par viņa profesionālo zināšanu līmeni izrietot no tiesneša neatkarības prasības.⁷⁷⁷ Biežāk sastopams viedoklis, ka tiesnešu mācības ir gan pienākums, gan tiesība.⁷⁷⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas senatore Veronika Krūmiņa uzskata, lai attaisnotu tiesnesim izrādīto uzticēšanos, viņu amatā apstiprinot bez pilnvaru termiņa ierobežojuma, tiesnesim nepieciešams pastāvīgi profesionāli pilnveidoties. Tāpēc nepārtraukta izglītošanās vienlaikus esot gan tiesneša tiesības, gan pienākums. Tiesneša profesionalitāte kā vērtība sevī ietver nepieciešamību tiesnesim veikt visus iespējamus pasākumus, lai saglabātu un nostiprinātu savas zināšanas, prasmes un personiskās spējas, kas nepieciešamas tiesneša pienākumu pienācīgai veikšanai.⁷⁷⁹ Disciplinārtiesa savā lēmumā ir norādījusi, ka tiesneša profesionalitāte tāpat kā neatkarība, ir tiesneša amata neatņemama sastāvdaļa.⁷⁸⁰ Tiesneša profesionālo kompetenci ar tiesneša apstiprināšanu amatā uz mūžu saista arī Čehijas Republikas Konstitucionālā tiesa, norādot, ka tiesneša apstiprināšana amatā bez laika ierobežojuma būtu jāveic ar pārliecību, ka tiek izslēgti visi kandidāti, kam varētu būt nepietiekama profesionālā kvalifikācija vai varētu tikt apšaubītas personas spējas un vēlme turpmāk nepārtraukti papildināt savas zināšanas. Tiesneša profesionālā kvalifikācija tāpat kā viņa morālā integritāte esot neapšaubāms priekšnoteikums pienācīgai tiesneša amata pildīšanai, tāpēc tam esot jāpievērš īpaša uzmanība.⁷⁸¹

⁷⁷⁴ Di Federico, G. (2012). *Judicial Independence in Italy*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 364.

⁷⁷⁵ Jackson, V.C. (2012). *Judicial Independence: Structure, Context, Attitude*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 59.

⁷⁷⁶ United Nations General Assembly (2010). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers, Gabriela Carina Knaut de Albuquerque e Silva. A/HRC/14/26, 9.04.2010, p. 57. Iegūts 17.12.2023. no : <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G10/126/22/PDF/G1012622.pdf?OpenElement>

⁷⁷⁷ Čehijas Konstitucionālā tiesa. Lieta PL. ŪS 7/02; 18.06.2002. Spriedums.

⁷⁷⁸ Eiropas Padomes Eiropas tiesnešu konsultatīvā padome (2010). Magna Carta of Judges, 17.11.2010. Iegūts 23.12.2021. no : <https://rm.coe.int/2010-ccje-magna-carta-anglais/168063e431>

⁷⁷⁹ Krūmiņa, V. (2015). Tiesnešu vērtības un atbildība. *Jurista Vārds*, 14.04.2015., 15 (867).

⁷⁸⁰ Disciplinārtiesa. Lēmums lietā Nr. DT-1/2019, 08.02.2019.

⁷⁸¹ Čehijas Konstitucionālā tiesa. Lieta PL. ŪS 7/02; 18.06.2002. Spriedums.

Uz tiesnešu zināšanu papildināšanu (mācībām) kā vienlaikus pienākumu un tiesībām norādīts arī Vispārējā tiesnešu hartā⁷⁸² un Bangaloras principos.⁷⁸³ Savukārt Eiropas Juridiskās tālākizglītības tīkla apstiprinātajos Tiesnešu mācību principos ietverta norma, kas paredz, ka tiesnesim ir tiesības regulāri saņemt tālākizglītības iespējas un pienākums šīs iespējas izmantot.⁷⁸⁴ (Par mācībām un zināšanu papildināšanu kā tiesību sk. 5.3.3. apakšnodaļu).

Čehijas Republikas Konstitucionālā tiesa norādījusi uz tiesneša pienākuma celt kvalifikāciju saistību ar tiesas pamatfunkcijas izpildi. Proti, svarīgi esot tas, ka likumā ir ietverta prasība tiesnesim papildināt profesionālās zināšanas, lai viņš varētu pienācīgi pildīt savus amata pienākumus. Tiesnesim esot jāievēro šis pienākums ar mērķi nodrošināt pienācīgu tiesas darbību. Ja tiesnesis nepilda šo pienākumu, tas esot uzskatāms par disciplinārpārkāpumu, par kuru tiesnesim ir paredzēta attiecīga disciplinārā atbildība, kas varot pat novest pie tiesneša atļaišanas. Šāda „konstrukcija“ pilnībā atbilstot Konstitūcijai – personas, kas neievēro pienākumu rūpēties par savu profesionālo līmeni, tiek izslēgtas no tiesu varas sastāva.⁷⁸⁵ Arī Venēcijas komisija noprādījusi uz iespēju risināt tiesnešu kvalifikācijas jautājumus, individuālos gadījumos izmantojot efektīvu disciplināro atbildību.⁷⁸⁶

Arī Latvijā būtu iespējams ierosināt disciplinārlietu par pienākuma papildināt zināšanas neievērošanu. Tiesnešu disciplinārās atbildības likuma 1. panta pirmās daļas 3. punkts paredz iespēju tiesnesi saukt pie disciplinārās atbildības par tiesnešu ētikas kodeksa normu rupju pārkāpumu. Savukārt Latvijas tiesnešu ētikas kodeksā paredzēts, ka tiesnesis pilda tiesu varas uzliktos pienākumus objektīvi un taisnīgi, citastarp pilnveidojot savu profesionalitāti.⁷⁸⁷ Tomēr pastāvot šādam normatīvajam regulējumam, autoresprāt, tiesneša disciplināra sodīšana par viņa pienākuma pastāvīgi papildināt zināšanas nepildīšanu un profesionalitātes pilnveidošanas prasības neievērošanu, kad turklāt nepieciešams konstatēt normu rupju pārkāpumu, būtu praktiski neiedomājama.

Uz tiesneša profesionālās kompetences un mācību saistību ar tiesnešu neatkarību un uz mācību nozīmi tiesnešu neatkarības nodrošināšanā norādīts gan tiesību literatūrā, gan tiesu praksē, gan starptautisko organizāciju dokumentos.

⁷⁸² Central Council of the International Association of Judges (1999). The Universal Charter of the Judge, p. 4.2.

⁷⁸³ ANO Narkotiku un noziedzības novēršanas birojs. (2007). Commentary on the Bangalore Principles of Judicial Conduct. p. 123.

⁷⁸⁴ European Judicial Training Network (2016). Judicial Training Principles. 10.06.2016., Principle 3. Iegūts 08.01.2024. no: <https://ejtn.eu/publications/>

⁷⁸⁵ Čehijas Konstitucionālā tiesa. Lieta PL. ÚS 7/02; 18.06.2002. Spriedums.

⁷⁸⁶ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2013). On proposals amending the Draft Law on the amendments to the Constitution to strengthen the independence of Judges of Ukraine. CDL-AD(2013)034. Opinion. Strasbourg: Council of Europe, p. 48. Iegūts 20.05.2018. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2013\)034-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2013)034-e)

⁷⁸⁷ Latvijas Republikas tiesnešu konference (1995). Tiesnešu ētikas kodekss, 20.04.1995., 3. kanons.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa, uzskaitot garantijas, kas pastāv, lai tiesnesi aizsargātu no ārējas ietekmes, citastarp norāda arī uz tiesnešu profesionālām mācībām,⁷⁸⁸ savukārt tiesneša kvalifikāciju tā uzskata par tiesnešu neatkarības garantiju, proti, tiesneša kvalifikācija kalpojot kā papildu garantija tiesneša personīgajai neatkarībai.⁷⁸⁹ Satversmes tiesa vienā no “Tiesnešu atlīdzības” spriedumiem papildus tiesneša neatkarības garantijām uzskaitījusi arī citas tiesnešu neatkarības saturā ietilpstošas prasības: tiesneša kompetenci, kvalifikāciju un pieredzi.⁷⁹⁰ Arī Izraēlas Augstākā tiesa norādījusi uz gadu gaitā pilnveidoto tiesneša profesionalitāti un tās nozīmi tiesneša objektivitātes nodrošināšanā, tiesnesim pildot viņa ārkārtīgi sarežģīto uzdevumu.⁷⁹¹

ANO Speciālais ziņotājs uzskata, ka viens no spēcīgas un neatkarīgas tiesas priekšnoteikumiem ir tiesnešu kompetence, ko var nodrošināt efektīvas mācības un ar to saistītā pieredzes apmaiņa.⁷⁹² Tāpēc pienācīgas tiesnešu juridiskās mācības esot uzskatāmas kā tiesnešu neatkarības noteicošais faktors.⁷⁹³ Venēcijas komisija norādījusi, ka tiesnešu izcilība un kvalifikācija ir labākā tiesnešu neatkarības garantija un nodrošinājums sabiedrībai sniegto pakalpojumu kvalitātei.⁷⁹⁴ Savukārt Bangaloras principu komentārā norādīts, ka tieši kompetenta tiesas funkcijas īstenošana aizsargā tiesnesi no nepienācīgas ietekmes un mācības ir būtiskas šīs kompetences, objektivitātes un neatkarības nodrošināšanā. Turklāt svarīgas esot nepārtrauktas mācības visu līmeņu tiesnešiem.⁷⁹⁵

Tiesību literatūrā norādīts uz tiesneša kompetences un viņa zināšanu tiesību jautājumos saistību ar tiesnešu neatkarību. Bez šīm kvalitātēm nevarot spriest neatkarīgi.⁷⁹⁶ Tiesneša laba

⁷⁸⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 29279/95 Sahiner v. Turkey; 25.09.2001, p. 40.

⁷⁸⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 26374/18 Gudmundur Andri Astradsson v. Island [GC]; 01.12.2020. Spriedums, p. 222.

⁷⁹⁰ Satversmes tiesa. Lieta 2009-11-01; 18.01.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 10, 20.01.2010., 9., 21.1. p.

⁷⁹¹ Izraēlas Augstākā tiesa. Lieta United Bank Mizrahi v. Migdal Cooperative Village, CA 6821/83 (1995); 09.11.1995. Spriedums, para 81, p. 274.

⁷⁹² United Nations General Assembly (2010). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers, Gabriela Carina Knaut de Albuquerque e Silva. A/HRC/14/26, 9.04.2010, pp. 1, 2.

⁷⁹³ United Nations General Assembly (2009). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers. Promotion and Protection of all Human Rights, Civil, Political, Economic, Social and Cultural Rights, Including the Right to Development. A/HRC/11/41, 24.03.2009, pp. 80-84.; United Nations General Assembly (2009). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers, Leandro Despouy. A/64/181, 28.07.2009, pp. 28-30. Iegūts 17.12.2023. no : <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G09/125/63/PDF/G0912563.pdf?OpenElement>

⁷⁹⁴ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2011). On the Draft Law on the Council for the Selection of Judges of Kyrgyzstan. CDL-AD(2011)019. Opinion. Strasbourg: Council of Europe, p. 15. Iegūts 04.01.2024. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)019-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)019-e)

⁷⁹⁵ ANO Narkotiku un noziedzības novēršanas birojs. (2007). Commentary on the Bangalore Principles of Judicial Conduct. pp. 123, 124.

⁷⁹⁶ Jackson, V.C. (2012). Judicial Independence: Structure, Context, Attitude. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 64.

izglītība esot svarīgs tiesnešu neatkarības priekšnoteikums,⁷⁹⁷ un patiesa tiesnešu neatkarība balstoties uz neapstrīdamu tiesnešu kompetenci un integritāti.⁷⁹⁸

Ievērojot tiesnešu mācību un tiesnešu neatkarības saistību, ir būtiski, lai tiesnešu mācību procesu organizē un nosaka pati tiesu vara. Tiesnešu ētikas komisija norādījusi, ka mācības ir jāorganizē tiesu varas pārraudzībā, jo mācības ir tiesnešu neatkarības garantija, kā arī būtisks tiesu sistēmas kvalitātes un efektivitātes elements.⁷⁹⁹ Tieslietu padomes pilnīga ar tiesnešu mācībām saistīto funkciju kontrole tiek uzskatīta par nepieciešamo līdzekli tiesnešu neatkarības aizsargāšanai un veicināšanai. Piemēram, Itālijā Augstākā Tieslietu padome vienmēr ir pilnībā kontrolējusi tiesnešu mācības kā nepieciešamo tiesnešu neatkarības aizsardzības un veicināšanai līdzekli.⁸⁰⁰ Čehijas Republikas Konstitucionālā tiesa norādījusi, ka situācija, kad mācības, tai skaitā to satura noteikšana ir *de facto* izpildvaras rokās, nevar tikt akceptēta, jo rada iespēju izpildvarai nesamērīgi ietekmēt tiesu varu. Mācību sistēma, kas *de facto* tiek vadīta no izpildvaras, nenodrošina nepieciešamos priekšnoteikumus neatkarīgai un brīvai viedokļa veidošanai.⁸⁰¹ Savukārt ANO Speciālais ziņotājs īpaši uzsvēris, ka gadījumā, ja ir izveidota īpaša tiesu sistēmas akadēmija vai institūts, kurā notiek tiesnešu un, iespējams, arī citu juridisko profesiju pārstāvju apmācība, to nekādā gadījumā nedrīkst vadīt vai uzraudzīt izpildvara. Šādas iestādes neatkarība ir saistīta ar tiesnešu neatkarību. Turklāt vēlams, lai šī institūcija nodrošina gan tiesneša amata kandidātu mācības, gan tiesnešu sākotnējās mācības, gan arī pārējās tiesnešu mācības, tādējādi nodrošinot zināšanu un informētības līmeņa saskaņotību un konsekveni.⁸⁰²

Tiesību literatūrā sastopams viedoklis, ka risks nepietiekamas profesionālās kompetences gadījumā ir nevis neatkarības apdraudējumā vai nespējā spriest objektīvi, bet gan kompetento tiesnešu darba slodzes palielināšana.⁸⁰³ Autore var piekrist tam, ka tiesneša nekompetence mazina uzticēšanos tiesai, bet neuzskata, ka kompetento tiesnešu darba slodzes palielināšana šādā gadījumā būtu lielākais risks tiesu varai un tiesiskai valstij. Nepietiekama kompetence rada riskus tiesnešu neatkarībai un apdraud tiesneša spēju spriest objektīvi. Profesors Tomass Planks (*Thomas Plank*) uzskata, ka nekompetentiem tiesnešiem lietas izskatīšanā būtu jāpaļaujas uz citām

⁷⁹⁷ Zoll, F. (2012). The System of the Judicial Appointment in Poland. A Question of the Legitimacy of the Judicial Power. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 309.

⁷⁹⁸ Garapon, A., Epineuse, H. (2012). Judicial Independence in France. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 273.

⁷⁹⁹ Tiesnešu ētikas komisija (2018). Skaidrojums. 27.04.2018.

⁸⁰⁰ Di Federico, G. (2012). Judicial Independence in Italy. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 363.

⁸⁰¹ Čehijas Konstitucionālā tiesa. Lieta PL. ÚS 7/02; 18.06.2002. Spriedums.

⁸⁰² United Nations General Assembly (2010). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers, Gabriela Carina Knaut de Albuquerque e Silva. A/HRC/14/26, 9.04.2010, pp. 53, 54.

⁸⁰³ Malan, K. (2014). Reassessing Judicial Independence and Impartiality against the Backdrop of Judicial Appointments in South Africa. *Southern Africal Legal Information Institute, Potchefstroom Electronic Law Journal*, 2014, PER 55, p. 1972.

personām – vai nu tiesas iekšienē, vai ārpus tiesu sistēmas. Neizglītoti tiesneši būtībā deleģējot daļu no savas funkcijas tādām trešajām personām, kuru darbu šādā gadījumā nav iespējams pārbaudīt un izvērtēt.⁸⁰⁴ Arī ANO Speciālais ziņotājs norādījis, ka atbilstošu mācību un profesionālo zināšanu trūkums nozīmē, ka tiesneši ir vieglāk ietekmējami. Tādējādi tiesnešu mācības un līdz ar to arī profesionālā kompetence tieši ietekmē tiesnešu spēju nodrošināt taisnīgu un objektīvu rezultātu lietā.⁸⁰⁵ “Tikai izglītība un kompetence ļauj tiesnesim domāt abstrakti, pamatojoties uz saprātu, bet nevis uz varu, pamatojoties uz prasījuma nozīmi, bet nevis prasītāja identitāti”.⁸⁰⁶ Objektīva lietu izskatīšana atbilstoši tiesībām ir saistīta ar tiesneša profesionālo kvalifikāciju.⁸⁰⁷ Tiesneša tālākizglītībai ir piešķirama ļoti liela vērtība, jo tai ir būtiska nozīme tiesas neatkarības, objektivitātes un kompetences nodrošināšanā, kā arī tiesneša pasargāšanā no nepieļaujamas ietekmes.⁸⁰⁸

Tādējādi tiesneša augsta kvalifikācija un pienākums to uzturēt un nepārtraukti attīstīt ir priekšnoteikumi tiesas objektivitātes nodrošināšanai, proti, ir nepieciešami, lai tiesnesis lēmumu pieņemtu, balstoties uz saviem apsvērumiem, un lēmuma pieņemšanā varētu norobežoties no jebkādiem aizspriedumiem – gan reāliem, gan šķietamiem.

5.2.2. Nevainojamas reputācijas prasība

Tiesnesim, kura pienākums ir izšķirt sabiedrībā radušos strīdus, kā arī strīdus starp personu un valsti, ir jābūt ne tikai augsti profesionāli kvalificētam, bet arī ar nevainojamu reputāciju.⁸⁰⁹ Ievērojot to, ka tiesnesis ir apveltīts ar plašām pilnvarām un likumā noteiktām neatkarības un imunitātes garantijām, nepieciešamība, lai viņš atbilstu prasībai pēc nevainojamas reputācijas, izriet no pašas tiesneša amata būtības, turklāt šajā gadījumā piemērojami visaugstākie nevainojamas reputācijas standarti.⁸¹⁰ Tāpēc šī prasība, kas bieži likumā ietverta attiecībā uz tiesneša amata kandidātiem, jāpiemēro plašāk, proti, atbilstība šai prasībai ir jānodrošina visā tiesneša pilnvaru laikā.

⁸⁰⁴ Turpat.

⁸⁰⁵ United Nations General Assembly (2010). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers, Gabriela Carina Knaut de Albuquerque e Silva. A/HRC/14/26, 9.04.2010, p. 24.

⁸⁰⁶ Izraēlas Augstākā tiesa. Lieta United Bank Mizrahi v. Migdal Cooperative Village, CA 6821/83 (1995); 09.11.1995. Spriedums, para 81, p. 275.

⁸⁰⁷ Guarneri, C., Piana, D. (2012). Judicial Independence and the Rule of Law: Exploring the European Experience. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 123.

⁸⁰⁸ Tiesnešu ētikas komisija (2018). Skaidrojums. 27.04.2018.

⁸⁰⁹ Lietuvas Konstitucionālā tiesa. Lietas 125/2010-26/2011-21/2012-6/2013-8/2013-10/2013; 01.07.2013. Spriedums, p. VII 7.1; Lietuvas Konstitucionālā tiesa. Lieta No. 13/2000-14/2000-20/2000-21/2000-22/2000-25/2000-31/2000-35/2000-39/2000-8/01-31/01; 12.07.2001.

⁸¹⁰ Disciplinārtiesa. Lēmuma lietā Nr. DT-2/2019. 15.02.2019.; Tiesnešu ētikas komisija (2021). Atzinums. 06.05.2021. Iegūts 08.01.2024. no: <https://www.tiesas.lv/tiesnesu-etikas-komisijas-sedes>

Likuma “Par tiesu varu” 51. pantā ietvertas tiesnesim izvirzāmās prasības. Minētā panta pirmās daļas 4. punkts noteic, ka par tiesnesi var būt persona, kam ir nevainojama reputācija. Ietverot likumā obligātu prasību pēc tiesneša nevainojamas reputācijas, likumdevējs nav sniedzis šā jēdziena definīciju. Šāda definīcija nav sniegta arī Tiesnešu ētikas kodeksā. Tiesnešu ētikas komisija jēdziena “nevainojama reputācija” nozīmi atklājusi, izmantojot vārdnīcās sniegto skaidrojumu un secinot, ka “viens no nevainojamas reputācijas būtiskākajiem aspektiem ir sabiedrības cieņas un uzticības baudīšana. Savukārt viens no priekšnosacījumiem sabiedrības cieņas un uzticības iegūšanai ir tiesneša rīcības atbilstība likuma, ētikas un morāles normām.”⁸¹¹ Arī Satversmes tiesa, atsaucoties uz Disciplinārtiesas lēmumu, nevainojamu reputāciju saistījusi ar sabiedrības cieņu un uzticēšanos, īpaši uzsverot faktu, ka nolēmumi autoritatīvu spēku var iegūt tikai tad, ja tiesnesis bauda sabiedrības cieņu un uzticēšanos.⁸¹² Tādējādi nevainojamas reputācijas prasība tiesnesim ir saistīta ar viņa pienākumu ievērot augstus uzvedības un ētikas principus, kā arī pienācīgas izturēšanās principu, kas attiecināms uz visām tiesneša darbībām (gan profesionālajā, gan arī privātajā dzīvē).⁸¹³ Tiesnesim ne vien jāievēro šie principi, bet arī jārada citām personām pārliecība par to ievērošanu.⁸¹⁴ Bez tam tiesneša reputāciju var ietekmēt arī viņa izturēšanās un uzvedība pirms stāšanās tiesneša amatā.⁸¹⁵ Tāpēc, pieņemot lēmumu kļūt par tiesnesi, personai ir jāspēj izvērtēt, vai viņa līdzšinējā darbība nākotnē nevarētu radīt riskus tiesu varas reputācijai, mazinot sabiedrības cieņu un uzticēšanos.

Nevainojama reputācija

Nevainojamas reputācijas saturs atklāts gan normatīvajos aktos, gan starptautisko organizāciju dokumentos, gan tiesu praksē, gan lēmumos, izskatot tiesnešu ētikas un disciplināros jautājumus.

Kanādas Augstākā tiesa norādījusi, ka no tiesnešiem vienmēr tiek prasīts vairāk nekā no citiem iedzīvotājiem. Sabiedrības griba prasa burtiski nevainojamu uzvedību no jebkura, kurš īsteno tiesas funkciju. Tiesnešiem ir jābūt un jādemonstrē, ka viņi ir objektivitātes, neatkarības un integritātes piemērs.⁸¹⁶ Piemēram, Kanādā tiesneša amata kandidātam tiek prasītas noteiktas profesionālās spējas un šādas personīgās īpašības: (1) nevainojama personīgā un profesionālā

⁸¹¹ Tiesnešu ētikas komisija (2021). Atzinums. 06.05.2021.

⁸¹² Satversmes tiesa. Lieta 2021-41-01; 15.12.2022. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 244, 16.12.2022., 18.2. p.; Disciplinārtiesas. Lēmuma lietā Nr. DT-2/2019. 15.02.2019., 7.1. p.

⁸¹³ Satversmes tiesa. Lieta 2021-41-01; 15.12.2022. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 244, 16.12.2022., 17. p.; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 15227/19 *Xhoxhaj v. Albania*; 09.02.2021. Spriedums, p. 407; ANO Narkotiku un noziedzības novēršanas birojs (2007). *Commentary on the Bangalore Principles of Judicial Conduct*. pp. 57, 58, 81.

⁸¹⁴ Satversmes tiesa. Lieta 2012-16-01; 10.05.2013. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 90, 13.05.2013., 29.2. p.; ANO Ekonomisko un sociālo lietu padome (2002). *Tiesnešu uzvedības Bangaloras principi (Bangalore Principles of Judicial Conduct)*, Value 4, 4.11.

⁸¹⁵ Satversmes tiesa. Lieta 2021-41-01; 15.12.2022. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 244, 16.12.2022., 17. p.

⁸¹⁶ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta *Therrien (Re)* 2 SCR 3, No 27004; 07.06.2001. Spriedums, p. 111.

ētika, kas ietver godīgumu, objektivitāti, taisnīgumu, (2) cieņa un uzmanība pret citiem, kas ietver pacietību, pieklājību, taktiskumu, pazemību, integritāti, taisnīgumu, (3) personīga atbildīguma sajūta, kas ietver veselo saprātu, precizitāti, uzticamību.⁸¹⁷ Arī Kanādas Augstākā tiesa tiesneša nevainojamo reputāciju (arī pirms tiesneša stāšanās amatā) saista citastarp ar uzticēšanos tiesai.⁸¹⁸

Venēcijas komisija norādījusi, ka, kaut arī nevainojamas reputācijas prasība atbilst starptautiskajiem standartiem, to ir sarežģīti novērtēt.⁸¹⁹ Arī Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas (turpmāk – EDSO) Demokrātisko institūciju un cilvēktiesību birojs, kaut arī atzinis “nevainojamas reputācijas” prasību par piemērotu un pamatotu, tomēr norādījis, ka tā var ietvert subjektīvu vērtējumu un tādējādi var novest pie atšķirīgas izpratnes un interpretācijas, ja vien normatīvajā aktā nav sniegts detalizētāks šīs prasības satura izklāsts.⁸²⁰ Satversmes tiesa norādījusi, ka jēdziens "nevainojama reputācija" ir jāvērtē sistēmiski kopsakarā ar citām likuma "Par tiesu varu" normām.⁸²¹ Autore uzskata, ka nevainojamas reputācijas prasība tiesnesim vienmēr ir jāvērtē kopsakarā ar normatīvajos aktos paredzētajām tiesnešu uzvedības normām un ētikas prasībām un ņemot vērā nevainojamas reputācijas prasības un uzvedības un ētikas noteikumu mērķi – nodrošināt spēju tiesnesim spriest objektīvi un radīt sabiedrībai par to pārliecību, vairojot uzticēšanos tiesai.

Nav iespējams uzskaitīt visus gadījumus, apstākļus un situācijas, kuras varētu negatīvi ietekmēt tiesneša reputāciju, tomēr likumdevējs parasti identificē dažas, viņaprāt, būtiskākās. Piemēram, Latvijā nevainojamas reputācijas prasības saturu piepilda ne tikai likumā “Par tiesu varu” ietvertās tiesneša uzvedības un Tiesnešu ētikas kodeksa normas, bet arī likumā paredzētie ierobežojumi personai būt par tiesneša amata kandidātu jeb, kā norādījusi Satversmes tiesa, norma, kas negatīvā veidā noteic, kādām prasībām ir jāatbilst tiesneša amata kandidātam.⁸²² Likumdevējs identificējis gadījumus un apstākļus, kas liecina par to, ka personas reputācija neatbilst tiesneša tēlam sabiedrības acīs un neraisa sabiedrības cieņu un uzticēšanos.⁸²³ Tāpēc arī šīs ierobežojošās prasības ir vērstas uz objektivitātes nodrošināšanu, pārliecības radīšanu par tiesas objektivitāti un

⁸¹⁷ Cotler, I. (2012). *The Supreme Court of Canada Appointment Process: Chronology, Context and Reform*. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 290.

⁸¹⁸ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Therrien (Re) 2 SCR 3, No 27004; 07.06.2001. Spriedums, p. 147.

⁸¹⁹ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2009). *On Draft Amendments to the Law on the Constitutional Court of Latvia*. CDL-AD(2009)042. Opinion. Strasbourg: Council of Europe, p. 10. Iegūts 04.01.2024. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2009\)042-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2009)042-e)

⁸²⁰ OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (2022). *Urgent Opinion on the Draft Constitutional Law of the Republic of Kazakhstan on the Constitutional Court*. Opinion-Nr.: JUD-KAZ/443/2022[TO/AIC], p. 42. Iegūts 22.12.2023. no: https://legislationline.org/sites/default/files/2022-10/443_JUD_KAZ_30Sept2022_en.pdf

⁸²¹ Satversmes tiesa. Lieta 2021-41-01; 15.12.2022. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 244, 16.12.2022., 18.2. p.

⁸²² Likums “Par tiesu varu”. Pieņemts: 15.12.1992. Publicēts: Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1/2, 14.01.1993., 55. pants; Satversmes tiesa. Lieta 2021-41-01; 15.12.2022. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 244, 16.12.2022., 12. p.

⁸²³ Satversmes tiesa. Lieta 2021-41-01; 15.12.2022. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 244, 16.12.2022., 18.2. p.

sabiedrības uzticēšanās veicināšanu. Turklāt, kā norādījusi Disciplinārtiesa, likumdevējs nav vēlējis aprobežot jēdziena „nevainojama reputācija” saturu vienīgi ar personas profesionālās darbības pozitīvu vērtējumu, bet tas aptver arī citus tiesneša dzīves aspektus, tostarp privāto dzīvi.⁸²⁴ Nevainojamas reputācijas neesamība ir atzīstama par tiesneša amata ieņemšanu un pildīšanu izslēdzošu faktoru.⁸²⁵

Tiesnesim ir jābūt dziļai un kompleksai izpratnei par vērtībām un pareizo, un tā jāapliecina ar savu uzvedību.⁸²⁶ Nevainojamas reputācijas prasība saistīta arī ar tiesneša izpratni par tiesu varai nozīmīgiem jautājumiem, proti, izpratne attiecībā uz tiesu varas nozīmi tiesas spriešanas īstenošanā,⁸²⁷ izpratne par tiesnešu neatkarības garantiju jēgu un mērķi.⁸²⁸ Kā norādījusi Tiesnešu ētikas komisija, tiesneši ir personas, kuras gan labi pārzina citu personu tiesības un pienākumus, gan arī apzinās un pilda savējos. Bet galvenokārt tās ir personas, kuras ciena sevi un citus, kuras pilda savus profesionālos pienākumus, esot iekšēji neatkarīgi, brīvi un vienlaikus atbildīgi.⁸²⁹ Tāpēc tiesnesim jābūt izpratnei par sabiedrībai būtiskiem jautājumiem, par vērtībām, par tiesas lomu un tiesu varas nozīmi demokrātiskā tiesiskā valstī un ar savu uzvedību un izturēšanos jāspēj to demonstrēt.

Nevainojama reputācija ietver ne tikai tiesneša uzvedību, izturēšanos un viņa izpratni, bet arī informāciju par tiesnesi, arī viņa privāto dzīvi. Šajā gadījumā svarīgi ir nošķirt faktus no viedokļa. Tiesnešu ētikas komisija uzskata, ka reputācijas izvērtēšanā svarīgi ir fakti, kas varētu likt šaubīties par personas uzticamību, godprātību un spēju neatkarīgi pieņemt lēmumus, tādēļ ir nepieciešams nošķirt ziņas par faktiem no viedokļa, jo fakti ir pakļaujami pārbaudei pretēji izskanējušam viedoklim.⁸³⁰

Uzvedības un ētikas normas

Itālijas Konstitucionālā tiesa norādījusi, ka tiesnešu neatkarība un objektivitāte kā vērtības tiek aizsargātas, ne vien īpaši norādot, kā tiek īstenoti konkrēti tiesneša pienākumi, bet arī paredzot īpašus profesionālās uzvedības noteikumus, kas jāievēro, lai novērstu jebkādas pamatotas šaubas attiecībā uz viņa neatkarību un objektivitāti.⁸³¹ Katra individuāla tiesneša uzvedībai jābūt tādai, lai stiprinātu tiesu varas autoritāti. Turklāt tiesnesim ir jārēķinās ar pastāvīgu sabiedrības uzmanību

⁸²⁴ Disciplinārtiesa. Lēmuma lietā Nr. DT-2/2019. 15.02.2019.

⁸²⁵ Turpat.

⁸²⁶ Osipova, S. (2016). Tiesneša ētika. Komunikācijas ētikas dimensija: nodotās informācijas skaidrība. Augstākās Tiesas Biļetens Nr. 13, 55.-59. lpp.

⁸²⁷ Tiesnešu ētikas komisija (2020). Skaidrojums. 20.11.2020.

⁸²⁸ Tiesnešu ētikas komisija (2022). Atzinums. 14.01.2022.

⁸²⁹ Tiesnešu ētikas komisija (2020). Skaidrojums. 20.11.2020.

⁸³⁰ Tiesnešu ētikas komisija (2021). Atzinums. 06.05.2021.

⁸³¹ Itālijas Konstitucionālā tiesa. Lieta 224/2009; 08.07.2009. Spriedums.

un jāpieņem tādi uzvedības ierobežojumi, kas jebkurai citai personai varētu šķist apgrūtināši.⁸³² Tiesnesim ir jānodrošina, lai viņa rīcību sabiedrība vērtētu kā nevainojamu.⁸³³ Satversmes tiesa ir norādījusi, ka tiesnesim ir jāievēro visaugstākie uzvedības standarti, jo tiesnesis nedz ikdienā, nedz amata pienākumu veikšanas laikā nedrīkst pieļaut tādas situācijas, rīcību vai izteikumus, kas varētu radīt kaut vismazākās šaubas par viņa spēju saglabāt objektivitāti un neatkarību vai kas varētu kaitēt tiesneša un tādējādi arī visas tiesu varas godam un cieņai.⁸³⁴ Līdz ar to tiesneša pienākums ievērot profesionālās uzvedības un ētikas normas, tādējādi nodrošinot atbilstību nevainojamas reputācijas prasībai, ir tieši saistīts ar viņa spēju saglabāt objektivitāti tiesas spriešanā.

Stingrās uzvedības un ētikas prasības Tiesnešu ētikas komisija pamato ar tiesneša plašajām pilnvarām un likumā noteiktajām neatkarības un imunitātes garantijām un saista ar nepieciešamību nodrošināt sabiedrības uzticēšanos tiesai.⁸³⁵ Arī profesore Sanita Osipova tiesnešu ētikas augstās prasības saista ar lielo varu lemt par citu cilvēku dzīvi, kas piešķirta tiesnešiem amata pienākumu ietvaros.⁸³⁶ Līdzīgi arī Saeima savā atbildes rakstā Satversmes tiesai, norāda, ka tieši tiesas spriešanas funkcija prasa no tiesneša ne vien atbilstošu profesionālo pieredzi un padziļinātas juridiskas zināšanas, bet arī tiesneša amatam atbilstošu uzvedību.⁸³⁷

Autore jau norādīja, ka tiesnešu ētikas un uzvedības prasības, ar to saistītie pienākumi un ierobežojumi attiecas gan uz izturēšanos tiesā, gan uz uzvedību ārpus tiesas. Profesore S. Osipova iezīmējusi ļoti plašo attiecību loku, uz ko tiek attiecinātas un piemērotas tiesneša ētikas normas – gan procesuālās tiesības, gan citas ar tiesas darbu saistītās aktivitātes, gan profesionālās un sadzīviskās tiesneša ārpus tiesas darbības.⁸³⁸ Arī Tiesnešu ētikas kodeksā tiesneša pienācīgas izturēšanās pienākums attiecināts gan uz amata pienākumu izpildi, gan uz ārpus tiesas darbību, un tas saistīts ar nepieciešamību nodrošināt uzticēšanos tiesu varai un neradīt pamatu šaubām par tiesneša spēju objektīvi veikt tiesneša pienākumus.⁸³⁹ Bangaloras principos norādīts, ka tiesneša uzvedībai un attieksmei tiesas procesā jābūt vienlīdzīgai, pacietīgai, cieņpilnai, laipnai, bet vienlaikus arī objektivitāti demonstrējošai un ar prasmi nodrošināt kārtību un nepakļauties provokācijām.⁸⁴⁰ Savukārt likumā “Par tiesu varu” noteikts, ka tiesnesim ārpus tiesas jāizvairās no

⁸³² Tiesnešu ētikas komisija (2022). Atzinums. 14.01.2022.; Tiesnešu konference (2021). Tiesnešu ētikas kodekss. 02.02.2021., 5. kanona 1. punkts.

⁸³³ Satversmes tiesa. Lieta 2021-41-01; 15.12.2022. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 244, 16.12.2022., 15. p.

⁸³⁴ Satversmes tiesa. Lieta 2016-31-01; 26.10.2017. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 214, 27.10.2017., 22.2. p.

⁸³⁵ Tiesnešu ētikas komisija (2021). Atzinums. 06.05.2021.

⁸³⁶ Osipova, S. (2016). Tiesneša ētika. Komunikācijas ētikas dimensija: nodotās informācijas skaidrība. Augstākās Tiesas Biļetens Nr. 13, 55.-59. lpp.

⁸³⁷ Satversmes tiesa. Lieta 2021-41-01; 15.12.2022. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 244, 16.12.2022., 17. p.

⁸³⁸ Osipova, S. (2016). Tiesneša ētika. Komunikācijas ētikas dimensija: nodotās informācijas skaidrība. Augstākās Tiesas Biļetens Nr. 13, 55.-59. lpp.

⁸³⁹ Tiesnešu konference (2021). Tiesnešu ētikas kodekss. 02.02.2021. 2.2., 3.3. p.

⁸⁴⁰ ANO Narkotiku un noziedzības novēršanas birojs. (2007). Commentary on the Bangalore Principles of Judicial Conduct. pp. 128, 129.

visa, kas varētu mazināt tiesas spriešanas autoritāti un tiesneša cieņu vai radīt šaubas par viņa objektivitāti un taisnīgumu.⁸⁴¹ Tiesneša ārpusstiesas aktivitātes un uzvedību ietekmē prasība iespējami mazināt gadījumus, kad tiesnesim ir jāatstata sevi no lietas izskatīšanas, kā arī iespējami izvairīties no interešu konfliktiem.⁸⁴² Vienlaikus jāņem vērā, ka, lai gan tiesneša dzīvesveids un uzvedības prasības ir ierobežotākas un striktākas nekā citiem cilvēkiem, tomēr nebūtu saprātīgi sagaidīt, ka tiesnesis pilnībā atkāpsies no sabiedriskās dzīves. Pilnīga tiesneša izolācija no sabiedrības, kurā tiesnesis dzīvo, nav ne iespējama, ne vēlama.⁸⁴³

Gan Satversmes tiesa, gan Eiropas Cilvēktiesību tiesa visaugstākos uzvedības standartus un pienākumu izrādīt atturību, ievērot diskreту izturēšanos,⁸⁴⁴ kā arī tiesnešu ētikas un reputācijas jautājumus saista ar nepieciešamību nodrošināt tiesu varas neatkarību.⁸⁴⁵ Vispārējā tiesnešu harta paredz, ka tiesnesim ir pienākums atturēties no jebkādas uzvedības, darbībām vai izteikumiem, kas varētu ietekmēt uzticēšanos viņa objektivitātei un neatkarībai.⁸⁴⁶ Tāpēc tiesneša nevainojama reputācija, kā arī viņa atbilstoša izturēšanās, izpratne, viņa personība nodrošina ne tikai iespēju būt objektīvam lietas izskatīšanā, bet radīt par to pārliecību gan lietas dalībniekiem, gan sabiedrībai.

Tādējādi tiesneša nevainojama reputācija un pienākums to nodrošināt, ievērojot profesionālās uzvedības un ētikas normas, ir priekšnoteikumi tiesas objektivitātes nodrošināšanai, proti, spējai lēmuma pieņemšanā norobežoties no jebkādiem aizspriedumiem – gan reāliem, gan šķietamiem.

5.2.3. Pienākumi pamatfunkcijas īstenošanā

Tiesnesis savus pienākumus, iztiesājot lietu, var īstenot vienīgi tad, ja viņš atbilst gan kvalifikācijas, gan nevainojamas reputācijas prasībām (sk. 5.2.1. un 5.2.2. apakšnodaļas). Starptautisko organizāciju dokumentos īpaši izdalīta prasība, lai tiesnesim būtu prasmes un spēja administrēt savu darbu, kas saistīts ar tiesas spriešanu (plānot, uzraudzīt, sadarboties ar darbiniekiem un vadīt viņu darbu utt.).⁸⁴⁷ Tiesneša rīcību, izskatot lietu, ietekmē gan normatīvajos aktos noteiktās prasības, gan Tiesnešu ētikas kodeksa prasības. Šī rīcība ietver ne tikai procesuālas darbības, uzvedības un izturēšanās normas, bet arī dažādus ar tiesas spriešanu tieši vai netieši saistītu pienākumus. Likumā “Par tiesu varu” paredzēts, ka tiesnesim, spriežot tiesu, precīzi

⁸⁴¹ Likums “Par tiesu varu”. Pieņemts: 15.12.1992. Publicēts: Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1/2, 14.01.1993. 89. pants.

⁸⁴² ANO Narkotiku un noziedzības novēršanas birojs. (2007). Commentary on the Bangalore Principles of Judicial Conduct. p. 59.

⁸⁴³ Turpat, p. 40.

⁸⁴⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 19983/92 De Haes and Gijssels v. Belgium; 24.02.1997. Spriedums.

⁸⁴⁵ Satversmes tiesa. Lieta 2016-31-01; 26.10.2017. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 214, 27.10.2017., 22.2. p.

⁸⁴⁶ Central Council of the International Association of Judges (1999). The Universal Charter of the Judge, p. 6.2.

⁸⁴⁷ ANO Narkotiku un noziedzības novēršanas birojs. (2007). Commentary on the Bangalore Principles of Judicial Conduct. p. 121.

jāizpilda likuma prasības, jānodrošina cilvēka tiesību, brīvību, goda un cieņas aizsardzība, jābūt taisnīgam un humānam.⁸⁴⁸

Savukārt Tiesnešu ētikas kodeksā ietverts plašs tiesneša pienākumu uzskaitījums, un ir iespējams nodalīt ar lietas iztiesāšanu saistītos pienākumus, tiesneša tiešos amata pienākumus un pienākumus saistībā ar pārējām tiesneša veiktajām darbībām. Tiesnešu ētikas kodeksā norādīts, ka tiesnesis ciena un ievēro likumu, godprātīgi un ar cieņu attiecas pret savu amatu, amata pienākumiem, procesa dalībniekiem.⁸⁴⁹ Savus amata pienākumus tiesnesis pilda apzinīgi, rūpīgi, ar atbildības sajūtu,⁸⁵⁰ savlaicīgi un rūpīgi, ar dziļu izpratni par tiesībām un lietas faktiskajiem apstākļiem⁸⁵¹ un rīkojas tā, lai veicinātu sabiedrības uzticēšanos tiesu varai.⁸⁵² Tiesnesis nodrošina, ka viņa tiešo amata pienākumu pildīšana ir primāra salīdzinājumā ar pārējām tiesneša veiktajām darbībām,⁸⁵³ un, iztiesājot lietu, darbojas pacietīgi, nosvērti un nesteidzīgi, tomēr efektīvi un uzņēmīgi⁸⁵⁴ un nepieļauj, ka viņa rīcību tiesas spriešanas laikā ietekmē ģimenes, sociālās, politiskās vai citas attiecības.⁸⁵⁵ Tiesnesis nodrošina kārtību tiesas sēdes laikā, ir pacietīgs, cieņas pilns un pieklājīgs pret procesa dalībniekiem un citiem, ar kuriem tiesnesis saskaras, veicot savus amata pienākumus. Tiesnesis pieprasa tādu pašu uzvedību no procesa dalībniekiem, tiesas darbiniekiem un citām personām, kas pakļautas tiesneša vadībai vai kontrolei.⁸⁵⁶ Līdzīgi tiesneša profesionālos pienākumus regulē starptautisko organizāciju dokumenti, paredzot tiesneša pienākumu pildīt amata pienākumus efektīvi, uzcītīgi un savlaicīgi,⁸⁵⁷ ievērojot atturību un nodrošinot cieņu,⁸⁵⁸ profesionāli un rūpīgi.⁸⁵⁹ Rūpības aspekti, kā norādīts Bangaloras principu komentāros, ir prātīga izsvēršana, objektīva lemšana un nekavējoša rīcība. Rūpība ietverot arī centienus tiesības piemērot objektīvi un vienveidīgi, kā arī ļaunprātīgas procesa izmantošanas novēršanu. Kaut arī spēja izrādīt rūpību, pildot tiesneša pienākumus, var būt atkarīga no darba slodzes, no pieejamajiem resursiem un to piemērotības, tostarp atbalsta personāla un tehniskās palīdzības nodrošināšanas, no pieejamā laika izpētei, apspriedēm, nolēmuma rakstīšanai un citiem tiesneša amata pienākumiem,⁸⁶⁰ tomēr tiesnesim jāspēj izvērtēt reālo situāciju un plānot un organizēt darbu, vadīt procesus, pildīt amata pienākumus efektīvi un savlaicīgi.

⁸⁴⁸ Likums "Par tiesu varu". Pieņemts: 15.12.1992. Publicēts: Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1/2, 14.01.1993., 89. pants.

⁸⁴⁹ Tiesnešu konference (2021). Tiesnešu ētikas kodekss. 02.02.2021. 2.1. punkts.

⁸⁵⁰ Turpat, 2.5. punkts.

⁸⁵¹ Turpat, 4.2. punkts.

⁸⁵² Turpat, 2.2. punkts.

⁸⁵³ Turpat, 2.4. punkts.

⁸⁵⁴ Turpat, 2.6. punkts.

⁸⁵⁵ Turpat, 1.6. punkts.

⁸⁵⁶ Turpat, 4.4. punkts.

⁸⁵⁷ Central Council of the International Association of Judges (1999). The Universal Charter of the Judge, p. 6.2.

⁸⁵⁸ Turpat.

⁸⁵⁹ ANO Narkotiku un noziedzības novēršanas birojs. (2007). Commentary on the Bangalore Principles of Judicial Conduct. pp. 199, 200.

⁸⁶⁰ Turpat, p. 119.

Būtiskākie ar lietas iztiesāšanu saistītie pienākumi, kam ir nozīme tiesnešu neatkarības un objektivitātes nodrošināšanā, ir **pienākums nodrošināt tiesas apspriedes noslēpumu** un neizpaust konfidenciālu informāciju, **atstatīšanās pienākums** un **pienākums motivēt tiesas nolēmumu**.

Likumā kā pienākums noteikts **aizliegums tiesnesim izpaust** tiesas apspriedes noslēpumu un neizpaužamās ziņas, kas iegūtas slēgtajās tiesas sēdēs.⁸⁶¹ Arī tiesnešu ētikas kodekss liedz tiesnesim izpaust konfidenciālu informāciju, kas iegūta, veicot amata pienākumus.⁸⁶² Uz “slepenības nodrošināšanas” pienākumu un aizliegumu prasīt, lai tiesnesis liecinātu šādos jautājumos, norādīts arī starptautisko organizāciju noteikumos.⁸⁶³ Šis pienākumu tiek saistīts ar vārda brīvības ierobežojumu un pamatos ar nepieciešamību nodrošināt objektivitāti.⁸⁶⁴

Tiesneša **atstatīšanās piemākums**, proti, atstatīšanās no lietas izskatīšanas un noraidījuma institūti ir svarīga garantija tiesas objektivitātes nodrošināšanai, par kuru ir atbildīgs tiesnesis. Tādēļ ir būtiski, lai tiesnesis pareizi un atbilstoši tiesību normu jēgai izpildītu šo viņam paredzēto pienākumu.⁸⁶⁵

Savukārt tiesneša **pienākums motivēt savu lēmumu** izriet no taisnīgas tiesas kā pienācīga, tiesiskai valstij atbilstoša tiesas procesa prasības, kas ietver arī tiesības uz motivētu tiesas nolēmumu.⁸⁶⁶ Procesā dalībnieka tiesības uz motivētu tiesas nolēmumu ir cieši saistītas ar tiesībām uz lietas apstākļu vispusīgu un objektīvu izvērtējumu, jo tikai tad, ja nolēmums ir pienācīgi motivēts, procesā dalībnieks var pārliecināties, ka tiesa lietā esošos pierādījumus pārbaudījusi un novērtējusi pilnīgi, vispusīgi un objektīvi.⁸⁶⁷ Motivēta nolēmuma mērķis ir nodrošināt, lai gan lietas dalībnieki, gan sabiedrība varētu saprast, kā tiesa nonākusi pie tieši tāda un ne citāda lietas iznākuma, tādējādi izslēdzot tiesas patvaļas iespējamību, proti, apliecinot tiesas objektivitāti.⁸⁶⁸ Taisot nemotivētu nolēmumu, tiek pārkāptas personas tiesības uz taisnīgu tiesu.⁸⁶⁹

⁸⁶¹ Likums “Par tiesu varu”. Pieņemts: 15.12.1992. Publicēts: Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1/2, 14.01.1993., 89. pantss.

⁸⁶² Tiesnešu konference (2021). Tiesnešu ētikas kodekss. 02.02.2021. 5.2. p.

⁸⁶³ Apvienoto Nāciju Organizācija. (1985). Apvienoto Nāciju Tiesu varas neatkarības pamatprincipi, p. 15. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 148, 28.09.1995.

Tiesu varu saista profesionālās slepenības noteikums par tiesu apspriedēm un konfidenciālo informāciju, kas iegūta pienākumu veikšanas laikā ārpus atklātiem tiesas procesiem. Tiesnešus nedrīkst spiest liecināt šādos jautājumos.

⁸⁶⁴ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2012). On Legal Certainty and the Independence of the Judiciary in Bosnia and Herzegovina. CDL-AD(2012)014, p. 81. Opinion. Strasbourg: Council of Europe. Iegūts 20.05.2018. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2012\)014-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2012)014-e)

⁸⁶⁵ Disciplinārtiesa. Lēmums lietā Nr. DT-6/2015, 20.02.2015.

⁸⁶⁶ Satversmes tiesa. Lieta 2009-93-01; 17.05.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 79, 20.05.2010., 8.3. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2017-16-01; 15.03.2018. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 56, 19.03.2018., 16. p.

⁸⁶⁷ Latvijas Republikas Senāts. Lieta A420367614, SKA-274/2019; 29.05.2019. Spriedums, 7. p. Iegūts 10.01.2024. no: [ECLI:LV:AT:2019:0529.A420367614.3.S](https://www.eclj.lv/latvija/latvijas-republikas-senats/latvijas-republikas-senats-lieta-a420367614-ska-274-2019-29-05-2019-spridums-7-p-ieguts-10-01-2024)

⁸⁶⁸ Satversmes tiesa. Lieta 2017-16-01; 15.03.2018. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 56, 19.03.2018., 16. p.; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 26036/08 Lalmahomed v. the Netherlands; 22.02.2011., p. 43.

⁸⁶⁹ Disciplinārtiesa. Lēmums lietā Nr. DT-1/2019, 08.02.2019.

Gan tiesību literatūrā, gan tiesu praksē iespējams izdalīt divus tiesas demokrātiskās leģitimitātes veidus: normatīvo⁸⁷⁰ un socioloģisko.⁸⁷¹ Tiesu varu leģitimē un vienlaikus arī ierobežo ne tikai likumā noteiktā tiesas kompetence, bet arī likumā noteiktas procedūras, kuru ietvaros tiesnesis īsteno savu varu (normatīvā leģitimitāte). Šo procedūru mērķis ir nodrošināt personas tiesības uz neatkarīgu, objektīvu un efektīvu tiesu. Spriedumā ietvertā motivācija atspoguļo ne tikai to, kā tiesnesis nonācis līdz konkrētam lietas rezultātam, bet arī to, kā tiesnesis nodrošinājis tiesību normu un demokrātiskas tiesiskas valsts principu ievērošanu, tai skaitā personas tiesības uz taisnīgu tiesu. Pastāv viedoklis, ka socioloģiskā, proti, uz sabiedrības uzticēšanos balstītā leģitimitāte tiek iegūta, pamatojoties uz tiesiskiem un motivētiem spriedumiem, bet nevis sekojot sabiedrības viedoklim.⁸⁷² Tāpēc izsvērti un motivēti spriedumi ir nozīmīgi ne tikai tiesas autoritātei, bet arī tās leģitimitātei. Autore piekrīt tiesību literatūrā paustajam, ka uzticēšanās tiesām un tiesas autoritāte nebalstās tās funkcijās un pilnvarās, bet gan tiesnešu zināšanās, kompetencē un motivētos spriedumos.⁸⁷³ Motivācijai ir īpaša nozīme, kad tiesnesis, izmantojot iekšējo neatkarību, izmanto savas **tiesības atkāpties** no augstākas instances tiesas **nolēmuma** (sk. 5.3.3. apakšnodaļu).

Tiesību literatūrā analizēta un pamatota motivācijas nozīme tiesnešu neatkarības nodrošināšanā. Profesors K. Rozens uzskata, ka pienākums motivēt nolēmumu aizsargā tiesneša lēmumpieņemšanas procesa integritāti no ārējās ietekmes un līdz ar to nodrošina tiesu varas neatkarību. Šī prasība, pirmkārt, nodrošinot iespēju sabiedrībai vērtēt tiesas spriedumus, otrkārt, ierobežojot korupcijas iespējas, jo tiesnešiem tiek padarīta sarežģītāka “korumpētu” nolēmumu pamatošana un, treškārt, pamatots nolēmums uzlabojot tiesas procesu, nodrošinot, ka tiesas lemj atbilstoši tiesībām.⁸⁷⁴ B. Hejo un S. Voigts viņu identificētajās 12 prasībās, kas praktiski vairo tiesnešu neatkarību, ietvēruši arī prasību pēc rakstiskas motivācijas nolēmumā.⁸⁷⁵

⁸⁷⁰ Perry, M.J. (2003). Protecting Human Rights in a Democracy: What Role for Courts. *Wake Forest Law Review*, Vol 38, pp. 655-657.

⁸⁷¹ James L. Gibson and Gregory A. Caldeira, *Citizens, Courts, and Confirmations*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 2009, p. 38; ASV Augstākās tiesas spriedums lietā *Republican Party of Minn. v. White*, 536 U. S. 765, 793, 2002, tiesneša Kennedy, J. piekrītošais viedoklis.

⁸⁷² Malan, K. (2014). Reassessing Judicial Independence and Impartiality against the Backdrop of Judicial Appointments in South Africa. *Southern Africal Legal Information Institute, Potchefstroom Electronic Law Journal*, 2014, PER 55, p. 1975; Vilanova, P.P. (2018). Accountability of the Judiciary: Shared Responsibility of Judges and the Sate. *Dialogue Between Judges, European Court of Human Rights, Council of Europe*, 26.01.2018. Strasbourg: European Court of Human Rights, 26. p.; Islam, M.S. (2019). Is the Independent Judiciary Important in Bangladesh? *A Legal and Economic Study. International Journal of Law*, Vol 5, Issue 3, p. 44.

⁸⁷³ Malan, K. Reassessing Judicial Independence and Impartiality against the Backdrop of Judicial Appointments in South Africa. *Southern Africal Legal Information Institute, Potchefstroom Electronic Law Journal*, 2014, PER 55, p. 1991.

⁸⁷⁴ Rosenn, K.S. (1987). The Protection of Judicial Independence in Latin America. *19 U. Miami Inter-Am. L. Rev*, 1, p. 13.

⁸⁷⁵ Hayo, B., Voigt, S. (2007). Explaining De Facto Judicial Independence. *International Review of Law and Economics*, Vol. 27(3), pp. 269–290.

Autore darbā pamatojusi spriedumā ietvertās motivācijas ietekmi uz to, cik neatkarīga tiesa izskatās (sk. 3.2. nodaļu). Saprātīgā vērotāja uzskatu par neatkarību un tās apjomu veido viss, kas veido neatkarību, bet jo īpaši tiesneša reālā rīcība un pieņemtie lēmumi.⁸⁷⁶ Tiesneša pienākums skaidri un publiski motivēt tiesas spriedumu ir saistīts ar pieļaujamo kontroli pār tiesas lēmumu. Tādējādi motivācija tiek saistīta ar iespēju, pamatojoties uz spriedumā ietverto argumentāciju, vērtēt tiesas nolēmumu un līdz ar to arī tiesas un tiesneša neatkarību un objektivitāti. Tiesas pieņemtajā lēmumā ietvertā motivācija ir būtiska, lai izvairītos no dažādu papildu motīvu ietekmes uz tiesas nolēmumu, proti, lai nodrošinātu, ka spriedums ir pamatots vienīgi tiesībās. Tādējādi motivācija apliecina tiesneša objektivitāti, izspriežot konkrētu lietu.

Gan kvalifikācijas prasību un ar to saistītā pienākuma papildināt zināšanas, gan nevainojamas reputācijas prasības, gan profesionālās uzvedības un ētikas prasību un ar to saistīto pienākumu, gan tiesneša pienākumu, izspriežot lietu, ievērošana un izpilde ir nepieciešama, lai tiesnesis lēmuma pieņemšanā varētu norobežoties no jebkādas ietekmes un aizspriedumiem – gan reāliem, gan šķietamiem. Tāpēc tiesneša pienākumi ir vērsti uz objektivitātes nodrošināšanu.

Tādējādi tiesnešu pienākumi un ar to saistītās prasības ir obligāta tiesnešu neatkarības sastāvdaļa, jo tā ir nepieciešama, lai, pirmkārt, tiesas spriešanu pasargātu no nepamatotas ietekmes un, otrkārt, nodrošinātu, ka tiesa darbojas kā patiešām objektīva strīda izšķirēja un nodrošina taisnīgu rezultātu. Tiesnešu neatkarību var nodrošināt, vienīgi paredzot arī tiesneša pienākumus un prasības tiesnesim kā obligātu neatkarības sastāvdaļu.

5.3. Tiesneša pamattiesības un pamatbrīvības

Tiesu sistēma spēj pienācīgi darboties vienīgi tad, ja tiesneši nav izolēti no sabiedrības, kurā viņi dzīvo. Tāpēc ir būtiski, lai tiesneši iekļautos sabiedrībā līdzīgi kā jebkura persona. Līdz ar to tiesnesis tāpat kā jebkurš sabiedrības loceklis bauda pamattiesības un brīvības. Tomēr reizēm tiesnešu rīcība var apdraudēt viņu objektivitāti vai neatkarību, tāpēc ir jāatrod saprātīgs līdzsvars starp to, cik lielā mērā tiesneši var būt iesaistīti sabiedrības aktivitātēs, un nepieciešamību nodrošināt, lai tiesnesis savu amata pienākumu izpildē būtu neatkarīgs un objektīvs, kā arī tāds izskatītos.⁸⁷⁷ Proti, jāpanāk taisnīgs līdzsvars starp tiesnešu pamattiesībām un brīvībām, no vienas puses, un demokrātiskas valsts leģitīmu interesi nodrošināt tiesas neatkarību, objektivitāti un autoritāti, no otras puses. Pastāv vispārējs princips, ka tiesnesim savas pamattiesības un

⁸⁷⁶ Shetreet, S. (2012). Creating a Culture of Judicial Independence: the Practical Challenge and the Conceptual and Constitutional Infrastructure. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 32.

⁸⁷⁷ Eiropas Padomes Eiropas tiesnešu konsultatīvā padome (2002). CCJE Opinion No 3 On Ethics and Liability of Judges, 19.11.2002. Iegūts 23.12.2021. no: <https://rm.coe.int/16807475bb>

pamatbrīvības jāizmanto tā, lai tas nekaitētu tiesas autoritātei un tiesnešu neatkarībai.⁸⁷⁸ Apvienoto Nāciju Tiesu varas pamatprincipos norādīts, ka tiesnesim, izmantojot savas tiesības, vienmēr jāuzvedas tā, lai saglabātu sava amata cieņu, neatkarību, bezpartejiskumu un tiesu varas neatkarību.⁸⁷⁹

Venēcijas komisija vairākos ziņojumos un atzinumos ir analizējusi tiesnešu pamatbrīvību jautājumus un konstatējusi, ka dažas no šīm tiesībām (piemēram, biedrošanās brīvība, vārda brīvība) tiesnešiem ir īpaši svarīgas, jo šīs tiesības palīdz nodrošināt viņu individuālo neatkarību. Savukārt atsevišķām pamattiesībām esot noteikti īpaši ierobežojumi. Piemēram, vārda brīvību ierobežo konfidencialitātes pienākums, kas ir objektivitātes principa sastāvdaļa.⁸⁸⁰ Ierobežotas ir arī tiesneša tiesības uz privāto dzīvi, pulcēšanās un biedrošanās brīvība u.c

Starptautisko organizāciju dokumenti ietver noteikumus par tiesnešu pamatbrīvību un pamattiesību izmantošanu.⁸⁸¹ ANO Speciālais ziņotājs norādījis uz profesionālās uzvedības un ētikas noteikumu nozīmi, jo tie sniedz praktiskus norādījumus tiesnešiem, kā īstenot savas cilvēktiesības un pamatbrīvības tā, lai tiktu saglabāta tiesneša amata cieņa un tiesnešu neatkarība un objektivitāte.⁸⁸² Arī starptautiskās un nacionālās⁸⁸³ tiesas ir devušas savu ieguldījumu, precizējot veidu, kādā tiesneši var izmantot savas pamattiesības, un definējot pieļaujamo ierobežojuma apjomu, kas noteikti ar mērķi aizsargāt profesijas cieņu un tiesu varas neatkarību un objektivitāti. Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietās ir aplūkotas tiesnešu tiesības uz vārda brīvību, uzskatu brīvību, reliģiskās pārliecības brīvību, uz privāto dzīvi, pulcēšanās un biedrošanās brīvības, tiesības uz pieeju tiesai jautājumos, kas saistīti ar tiesneša statusu vai karjeru.⁸⁸⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādījusi, ka tiesneši var nodrošināt tiesiskumu un īstenot Eiropas Cilvēktiesību konvenciju tikai tad, ja valsts tiesību akti viņiem neliedz konvencijā noteiktās garantijas jautājumos, kas tieši skar viņu individuālo neatkarību un objektivitāti. Tāpēc, ņemot vērā tiesu varas ievērojamo vietu starp valsts institūcijām demokrātiskā sabiedrībā, kā arī to, cik

⁸⁷⁸ United Nations General Assembly. (2019). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers. A/HRC/41/48, 29.04.2019, p. 9.

⁸⁷⁹ Apvienoto Nāciju Organizācija (1985). Apvienoto Nāciju Tiesu varas neatkarības pamatprincipi, pp. 8, 9. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 148, 28.09.1995.

⁸⁸⁰ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2012). On Legal Certainty and the Independence of the Judiciary in Bosnia and Herzegovina. CDL-AD(2012)014, p. 81. Opinion. Strasbourg: Council of Europe.

⁸⁸¹ ANO Narkotiku un noziedzības novēršanas birojs. (2007). Commentary on the Bangalore Principles of Judicial Conduct. p. 89.

⁸⁸² United Nations General Assembly (2019). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers. A/HRC/41/48, 29.04.2019, p. 28.

⁸⁸³ Itālijas Konstitucionālā tiesa. Lieta 224/2009; 08.07.2009. Spriedums.

⁸⁸⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 1571/07 Bilgen v Turkey, 09.03.2021. Spriedums, p. 58; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 21181/19, 51751/20 Tuleya v. Poland; 06.10.2023. Spriedums; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 20999/04 Ozpinar v. Turkey; 19.10.2010. Spriedums; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 39748/98 Maestri v. Italy; 17.02.2004. Spriedums; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 43572/18 Grzeda v. Poland [GC]; 15.03.2022. Spriedums, p. 302; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 47936/99 Pitkevich v. Russia; 08.02.2001. Spriedums; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 58540/00 M.D.U. v. Italy; 28.01.2003. Spriedums.

liela nozīme ir varas dalīšanai un nepieciešamībai nodrošināt tiesu varas neatkarību, tiesa pievērš īpašu uzmanību tiesnešu aizsardzībai pret viņu neatkarības un autonomijas apdraudējumiem.⁸⁸⁵ Tādējādi tiesnešu neatkarības prasība ietekmē to, kā tiek nodrošināta iespēja tiesnešiem pilnvērtīgi izmantot pamattiesības un pamatbrīvības un kādi ierobežojumi tām tiek noteikti un kā pārbaudīts to pieļaujamais apjoms.

5.3.1. Tiesneša pamattiesību un pamatbrīvību ierobežojumi

Lai nodrošinātu tiesnešu un tiesu varas neatkarību, kā arī aizsargātu tiesu varas reputāciju, tiesnesim ir noteikti no tiesneša statusa izrietoši pamattiesību ierobežojumi. Satversmes tiesa ir norādījusi uz tradicionālākajiem ierobežojumiem: “tiesnesim ir noteikti stingri amatu savienošanas ierobežojumi, kas ievērojami samazina tiesneša iespējas papildus darboties arī citos amatos. Tiesnesim ir aizliegts iesaistīties politiskajās partijās un citās politiskajās organizācijās un aizliegts streikot. Savas tiesības tiesnesim jāizmanto tā, lai neciestu tiesas un tiesneša cieņa un gods, objektivitāte un tiesas neatkarība. Tiesnesim ir jāievēro visaugstākie uzvedības standarti, jo tiesnesis nedz ikdienā, nedz amata pienākumu veikšanas laikā nedrīkst pieļaut tādas situācijas, rīcību vai izteikumus, kas varētu radīt kaut vismazākās šaubas par viņa spēju saglabāt objektivitāti un neatkarību vai kas varētu kaitēt tiesneša un tādējādi arī visas tiesu varas godam un cieņai.”⁸⁸⁶ Itālijas Konstitucionālā tiesa norādījusi, ka, nosakot ierobežojumus tiesību un brīvību īstenošanai tiesnešiem, jāņem vērā, ka tiesnešu loma un statuss nav neitrāls un tam ir ietekme konstitucionālajā sistēmā.⁸⁸⁷ Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa, izvērtējot citu valsts varas atzaru uzliktos ierobežojumus Eiropas Cilvēktiesību konvencijā paredzētajām un tiesnešiem piemērojamajām tiesībām, nozīmīgu svaru piešķir īpašajai un būtiskajai (nozīmīgajai) tiesu varas kā neatkarīga valsts varas atzara lomai, ko atbilstoši varas dalīšanai un tiesiskumam gan tieši, gan netieši atzīst konvencija.⁸⁸⁸ Tādējādi gan nacionālās tiesas, gan Eiropas Cilvēktiesību tiesa, izvērtējot tiesneša pamattiesību ierobežojumus, īpašu nozīmi pievērš tiesas statusam un lomai.

Tiesību literatūrā un starptautiskajos dokumentos ierobežojumi tiesnešiem aplūkoti plašāk. Tie attiecas ne tikai uz pamattiesībām un pamatbrīvībām. Dokumentos runāts par ierobežotu tiesnešu neatkarību,⁸⁸⁹ par neatkarību ierobežojošiem elementiem,⁸⁹⁰ par tiesneša rīcību

⁸⁸⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 43572/18 Grzeda v. Poland [GC]; 15.03.2022. Spriedums, p. 302.

⁸⁸⁶ Satversmes tiesa. Lieta 2016-31-01; 26.10.2017. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 214, 27.10.2017., 22.2. p.

⁸⁸⁷ Itālijas Konstitucionālā tiesa. Lieta 170/2018; 04.07.2018. Iegūts 08.02.2020. no: https://www.cortecostituzionale.it/documenti/download/doc/recent_judgments/S_170_2018_EN.pdf

⁸⁸⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 20261/12 Baka v. Hungary [GC]; 23.06.2016. Spriedums, p. 98.

⁸⁸⁹ Guarnieri, C., Piana, D. (2012). Judicial Independence and the Rule of Law: Exploring the European Experience. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 114.

⁸⁹⁰ Jackson, V.C. (2012). Judicial Independence: Structure, Context, Attitude. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 27.

ierobežojošiem noteikumiem,⁸⁹¹ par ierobežojumiem tiesneša ārpusstiesas aktivitātēm,⁸⁹² par ierobežojumiem tiesu varai,⁸⁹³ par ierobežojumiem pēc tiesneša pilnvaru termiņa beigām,⁸⁹⁴ par likumdevēja noteiktiem tiesnešu pamattiesību ierobežojumiem, par tiesnešu pašierobežošanu ar profesionālās ētikas prasībām.⁸⁹⁵ Tiesnešu ētikas kodeksā norādīts uz tiesnešu uzvedības ierobežojumiem.⁸⁹⁶

Tiesu praksē iespējams nošķirt divu veidu ierobežojumus saistībā ar tiesnešiem un tiesu varu. Pirmkārt, tiesas izvērtē pamattiesību un pamatbrīvību ierobežojumus, kas attiecas uz tiesnešiem vai kas ir saistīti ar tiesu un tiesnešu darbību.⁸⁹⁷ Tiesas parasti piemēro klasisko tiesību ierobežojuma iezvērtēšanas metodoloģiju. Ierobežojumam jābūt likumā noteiktam, vērstam uz leģitīma mērķa sasniegšanu un samērīgam vai nepieciešamam demokrātiskā sabiedrībā. Pārbaudot ierobežojumu, tiek vērtēta tiesas īpašā loma un vieta demokrātiskā tiesiskā valstī.

Otrkārt, tiesas aplūko un norāda uz vispārīgiem ierobežojumiem tiesu varai, tiesai un tiesnesim. Satversmes tiesa norādījusi, ka, ievērojot tiesneša statusu konstitucionāli tiesiskajā iekārtā un to, ka tiesnesis, spriežot tiesu, īsteno tiesu varu, likumdevējam ir ne vien tiesības, bet arī pienākums noteikt tiesnesim kā tiesu varas īstenošanai ierobežojumus, kas vērsti uz tiesneša neatkarības nodrošināšanu.⁸⁹⁸ Tiesas analizē, piemēram, tiesneša „ierobežojošās garantijas“ (tiesneša amata savienošana aizliegums ar citām darbībām – politiskām, uzņēmējdarbību, nodarbinātību, aizliegums streikot, slēgt koplīgumus utt.).⁸⁹⁹ Izraēlas Augstākā tiesa norādījusi uz ierobežojumiem tiesnesim, ko viņam uzliek demokrātiska sabiedrība.⁹⁰⁰ Parasti šādus vispārīgus ierobežojumus attiecina uz tiesneša amatu savienošana, vārda brīvību un politisko darbību.

⁸⁹¹ Shimon Shetreet, *Creating a Culture of Judicial Independence: the Practical Challenge and the Conceptual and Constitutional Infrastructure*, in: Shimon Shetreet, Christopher Forsyth (red.), *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. 2012, Leiden. Boston, p. 34.

Šie noteikumi izslēdz tiesnešu saistību ar citiem varas atzariem, ierobežo tiesnešu saistību ar uzņēmējdarbību, liedz tiesnešiem iesaistīties sabiedriski strīdīgos jautājumos vai jautājumos, kas varētu radīt šaubas par tiesneša cieņu un tiesneša godprātību.

⁸⁹² Jackson, V.C. (2012). *Judicial Independence: Structure, Context, Attitude*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, pp. 27-59.

⁸⁹³ Ballin, E.H., Schyff, G., Stremmer, M. (2020). Introduction: Safeguards and Limits of Judicial Power. Ballin, E.H., Schyff, G., Stremmer, M. (red.). *European Yearbook of Constitutional Law 2019. Judicial Power: Safeguards and Limits in a Democratic Society*. T.M.C. Asser Press, 1st ed. 2020 edition, p. 4.

Nemot vērā plašo un ievērojamo tiesu varas ietekmi, tai ir jābūt pakļautai noteiktiem ierobežojumiem, tāpēc konstitucionālā demokrātijā vienmēr ir varu ierobežojošie elementi attiecībā uz tiesu varu.

⁸⁹⁴ Shimon Shetreet, *Creating a Culture of Judicial Independence: the Practical Challenge and the Conceptual and Constitutional Infrastructure*, in: Shimon Shetreet, Christopher Forsyth (red.), *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. 2012, Leiden. Boston, Page 27.

⁸⁹⁵ Osipova, S. (2016). Tiesneša ētika. Komunikācijas ētikas dimensija: nodotās informācijas skaidrība. *Augstākās Tiesas Biļetens* Nr. 13, 55.-59. lpp.

⁸⁹⁶ Tiesnešu konference (2021). Tiesnešu ētikas kodekss. 02.02.2021., 5.1. p.

⁸⁹⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 1571/07 Bilgen v Turkey, 09.03.2021. Spriedums; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 11423/19 Gumenyuk and Others v Ukraine, 22.07.2021.

⁸⁹⁸ Satversmes tiesa. Lieta 2009-11-01; 18.01.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 10, 20.01.2010., 9.p.; Satversmes tiesa. Lieta 2016-31-01; 26.10.2017. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 214, 27.10.2017., 22.2.p.

⁸⁹⁹ Čehijas Konstitucionālā tiesa. Lieta PL. ÚS 12/10; 07.09.2010. Spriedums, p. 24.

⁹⁰⁰ Izraēlas Augstākā tiesa. Lieta United Bank Mizrahi v. Migdal Cooperative Village, CA 6821/83 (1995); 09.11.1995., para 81, pp. 274, 275.

Neatkarīgi no tā, kā tiesa aplūko un kā nosauc konkrētu ierobežojumu, to vērtē parasti kā tiesneša pamattiesību un brīvību ierobežojumu.

Tiesu praksē norādīts, ka ierobežojumi tiesnešiem izriet no varas dalīšanas principa (piemēram, ierobežojums pildīt citas funkcijas)⁹⁰¹ un no tiesneša statusa.⁹⁰² Tiesnešu pamattiesību ierobežojumu leģitīmais mērķis var būt norādīts izvērstāk vai īsāk, sniedzot paskaidrojumus vai pieņemot noteiktas vērtības par pašsaprotamām, tomēr valda liela vienprātība gan tiesu praksē,⁹⁰³ gan starptautisko organizāciju dokumentos,⁹⁰⁴ ka ierobežojumu mērķis ir nodrošināt tiesnešu un tiesu varas neatkarību un objektivitāti.

No iepriekš izklāstītā secināms, ka tiesnešu neatkarības nodrošināšanā ir nozīme gan tiesnešu pamattiesībām un pamatbrīvībām, gan arī noteiktiem to ierobežojumiem.

5.3.2. Tiesneša pulcēšanās un biedrošanās brīvība

Visbiežāk tiesneša darbību saista ar šādām noteiktā apjomā īstenotām tiesībām: vārda brīvība, reliģiskā, uzskatu, pulcēšanās un biedrošanās brīvība, tiesības uz privāto dzīvi, tiesības pildīt valsts dienestu un brīvi izvēlēties nodarbošanos, tiesības uz taisnīgu tiesu, tiesības streikot utt. Autore šajā apakšnodaļā aplūkos vienu no tiesneša pamatbrīvībām – tiesneša pulcēšanās un biedrošanās brīvību un tās ierobežojumus, tādējādi caur šo vienu pamattiesību atklājot tiesnešu pamattiesību, pamatbrīvību un to ierobežojumu nozīmi tiesnešu objektivitātes nodrošināšanā.

Tiesnešiem tāpat kā ikvienam cilvēkam ir tiesības uz miermīlīgu pulcēšanās un biedrošanās brīvību. Šīs tiesības, līdzīgi kā pārējās tiesības, īstenojamas tā, lai tās neapdraudētu tiesneša amata cieņu, neatkarību un objektivitāti. Tiesnešiem ir tiesības savu profesionālo interešu aizsardzībai veidot profesionālās organizācijas, proti, tiesneši drīkst veidot un pievienoties tiesnešu biedrībām vai citām organizācijām, lai pārstāvētu savas intereses, lai veicinātu savu profesionālo apmācību

⁹⁰¹ Austrālijas Augstākā tiesa. Lieta R v Kirby; Ex parte Boilermakers' Society of Australia [1956] HCA 10; (1956) 94 CLR 254; 02.03.1956. Spriedums. Iegūts 28.01.2021. no: <http://eresources.hcourt.gov.au/showbyHandle/1/9239>

⁹⁰² Satversmes tiesa. Lieta 2016-31-01; 26.10.2017. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 214, 27.10.2017., 22.2. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2009-11-01; 18.01.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 10, 20.01.2010., 9.p.

⁹⁰³ Satversmes tiesa. Lieta 2016-31-01; 26.10.2017. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 214, 27.10.2017., 22.2. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2009-11-01; 18.01.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 10, 20.01.2010., 9.p.; Itālijas Konstitucionālā tiesa. Lieta 170/2018; 04.07.2018.; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 20261/12 Baka v. Hungary [GC]; 23.06.2016. Tiesneša Wojticek atsevišķās piekritošās domas.

⁹⁰⁴ United Nations General Assembly (2019). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers. A/HRC/41/48, 29.04.2019, p. 8. ; European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2015). On the Freedom of Expression of Judges. CDL-AD(2015)018. Report. Strasbourg: Council of Europe, pp. 80-81. Iegūts 23.06.2015. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2015\)018-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2015)018-e); European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2018). On Amendments to Law No. 303/2004 On the Statute of Judges and Prosecutors, Law No. 304/2004 On Judicial Organization, and Law No. 317/2004 On the Superior Council for Magistracy. CDL-AD(2018)017. Opinion., pp. 123-132. Strasbourg: Council of Europe. Iegūts 24.01.2024. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2018\)011-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2018)011-e)

un lai aizsargātu tiesnešu neatkarību.⁹⁰⁵ Savukārt attiecībā uz to, kādā apmērā izmantojama tiesnešu tiesība iesaistīties politiskās aktivitātēs, nepastāv vispārēja starptautiska vienprātība. Kā pilsoņi tiesneši ir tiesīgi īstenot savas politiskās tiesības vienlīdzīgi ar citiem pilsoņiem. Tomēr viņiem vajadzētu izrādīt atturību sabiedriski politiskās darbības īstenošanā, lai saglabātu tiesu neatkarību un varas dalīšanu. Būtu ievērojams princips, ka tad, ja viņu piederība politiskajai partijai nav skaidri aizliegta, tiesnešiem ir jāatturas no jebkādas politiskas darbības, kas varētu apdraudēt viņu neatkarību vai objektivitāti. ANO Speciālais ziņotājs uzskata, ka tiesnešiem ir jāizvairās no jebkādas politiku atbalstošas darbības, kas var negatīvi ietekmēt viņu objektivitāti.⁹⁰⁶

Starptautisko organizāciju dokumentos ietvertas prasības, kas būtu jāievēro, tiesnešiem iesaistoties politiskās aktivitātēs. Venēcijas komisija norādījusi, ka attaisnojums nacionālajam normatīvajam regulējumam par tiesneša amata nesaderību ar citām funkcijām, kā arī ir iemesls, kāpēc valstis ierobežo tiesnešu politisko darbību, ir prasība izvairīties no situācijām, kad var tikt apšaubīta viņu neatkarība vai objektivitāte.⁹⁰⁷ Bangaloras principos teikts, ka tiesnešu atbilstošas izturēšanās princips ietver tiesneša politisko neitralitāti.⁹⁰⁸ Līdzsvaru starp tiesneša brīvību paust savus uzskatus un izteikties par sabiedrībai nozīmīgiem jautājumiem, no vienas puses, un prasību ievērot objektivitāti, no otras puses, nosaka katra valsts pēc saviem ieskatiem. Taču pat tad, ja kādā valstī tiek atļauta tiesneša dalība politiskajā partijā vai iesaistīšanās debatēs par sabiedrībai būtiskiem jautājumiem, tiesnesim jāatturas no tādas politiskās aktivitātes, kas varētu apdraudēt viņa neatkarību vai citu personu pārliecību par tiesneša neitralitāti un objektivitāti.⁹⁰⁹

Eiropas Cilvēktiesību tiesa aplūkojusi politisko partiju nozīmi demokrātiskā valstī, vienlaikus pieļaujot ierobežot tiesnešu tiesības uz miermīlīgu pulcēšanās un biedrošanās brīvību. Piemēram, izvērtējot personas darbību politiskajā partijā pirms stāšanās tiesneša amatā, tiesa norādījusi, ka “tas, ka tiesnesis iepriekš ir bijis politiskajā partijā, nav pamats, lai apšaubītu tiesneša objektivitāti, jo īpaši tad, ja nav nekādu indikāciju par to, ka tiesneša piederība partijai būtu jebkā saistāma ar konkrētās tiesā izskatāmās lietas apstākļiem.”⁹¹⁰

⁹⁰⁵ Apvienoto Nāciju Organizācija. (1985). Apvienoto Nāciju Tiesu varas neatkarības pamatprincipi, p. 9. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 148, 28.09.1995.

Tiesneši drīkst veidot un pievienoties tiesnešu asociācijām vai citām organizācijām, lai pārstāvētu savas intereses, lai veicinātu savu profesionālo apmācību un lai aizsargātu savu tiesu neatkarību.

⁹⁰⁶ United Nations General Assembly. (2019). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers. A/HRC/41/48, 29.04.2019, pp. 107-112.

⁹⁰⁷ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2010). On the Independence of the Judicial System Part I: The Independence of Judges. CDL-AD(2010)004-e. Report. Strasbourg: Council of Europe, p. 62.

⁹⁰⁸ ANO Ekonomisko un sociālo lietu padome (2002). Tiesnešu uzvedības Bangaloras principi (*Bangalore Principles of Judicial Conduct*), p. 4.11.

⁹⁰⁹ Tiesu integritātes grupa (2007). Tiesnešu uzvedības Bangaloras principu komentāri, pp. 95-96.

⁹¹⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 4184/15 Otegi Mondragon and Others v. Spain; 03.11.2015. Spriedums, pp. 25-29.

Aizliegumu tiesnesim iesaistīties politiskajā partijā izvērtējušas arī Konstitucionālās tiesas, tiesību ierobežojumu attaisnojot ar nepieciešamību nodrošināt tiesas spēju objektīvi un neatkarīgi spriest tiesu un radīt sabiedrības pārliecību par to. Piemēram, Latvijā personām, kuras ieņem tiesneša amatu, noteikts vispārējs aizliegums piederēt pie partijām un citām politiskajām organizācijām. Aizliegums tiesnesim darboties vai piederēt politiskajai partijai rada sabiedrībai pašāvilību uz to, ka tiesnesis nepārstāv kādas politiskās partijas viedokli. Tas palīdz novērst tādus gadījumus, kuros varētu rasties šaubas par tiesnešu spēju objektīvi un neatkarīgi spriest tiesu.⁹¹¹ **Satversmes tiesa** norādījusi, ka tiesnešiem noteiktā aizlieguma piederēt politiskajām partijām leģitīmais mērķis ir aizsargāt demokrātisko valsts iekārtu un citu cilvēku tiesības, jo tas palīdz nodrošināt taisnīgas, neatkarīgas un objektīvas tiesu varas darbību, veicina sabiedrības uzticēšanos tiesu varai, kas ir būtiski demokrātiskā tiesiskā valstī.⁹¹² Runājot par tiesneša uzskatiem un pārliecību par sabiedrībā notiekošajiem politiskajiem procesiem, Satversmes tiesa ir norādījusi, ka tiesnesim, ievērojot sava amata specifiku un augsto atbildības līmeni, tiesas spriešanas laikā jāspēj nošķirt savi politiskie uzskati no lietas taisnīgas un objektīvas izskatīšanas.⁹¹³

Itālijas Konstitucionālā tiesa secinājusi, ka aizliegums iestāties politiskā partijā tiesnešiem ir paredzēts, lai aizsargātu un nodrošinātu objektivitāti un neatkarību: mērķis tam ir pastiprināt garantiju, ka tiesnesis ir pakļauts tikai Konstitūcijai un tiesībām, kā arī, lai novērstu, ka tiesnešu īpašās funkcijas īstenošanu aizēnotu fakts, ka viņus saista ar partijas struktūrām, kas citastarp paredz arī iekšējus hierarhijas noteiktus ierobežojumus.⁹¹⁴ Līdz ar to tiesa identificējusi attiecības, kurās var ietekmēt tiesnesi, kā arī norāda uz ierobežojuma nozīmi tiesas objektivitātes nodrošināšanā. Tiesasprāt, prasība tiesu varai būt un arī izskatīties objektīvai, ir pietiekami būtiska, lai attaisnotu tiesneša politisko tiesību ierobežojumu. Aizlieguma noteikšana (aizliegts aktīvi iesaistīties politiskajā darbībā un par to paredzēta disciplinārā atbildība) ar likumu (pilnvarojums likumdevējam ir ietverts Konstitūcijā) izriet no objektivitātes pienākuma tiesnešiem, kas ietekmē arī tiesneša kā parasta sabiedrības locekļa uzvešanos jebkurā laikā, kamēr viņš ir tiesneša amatā (arī tad, kad viņš īslaicīgi ir apturējis tiesneša funkciju izpildīšanu).⁹¹⁵ Itālijas Konstitucionālā tiesa norādījusi, ka, līdzsvarojot pulcēšanās brīvību ar nepieciešamību nodrošināt tiesnešu neatkarību, šo brīvību var ierobežot, bet to nevar atņemt pilnībā.⁹¹⁶ Tiesnešiem ir jābauda tās pašas brīvības, kas garantētas citām personām, tāpēc tiesnešiem var ne tikai būt savi politiskie uzskati, bet viņi var arī skaidri paust šos savus uzskatus un viedokli. Tiesasprāt, tieši tiesas loma un tiesneša amata pienākumi ir iemesls tam, kāpēc

⁹¹¹ Satversmes tiesa. Lieta 2012-16-01; 10.05.2013. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 90, 13.05.2013., 29.3. p.

⁹¹² Turpat, 27. p.

⁹¹³ Satversmes tiesa. Lieta 2012-16-01; 10.05.2013. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 90, 13.05.2013., 29.3. p.

⁹¹⁴ Itālijas Konstitucionālā tiesa. Lieta 224/2009; 08.07.2009. Spriedums.

⁹¹⁵ Turpat.

⁹¹⁶ Itālijas Konstitucionālā tiesa. Lieta 170/2018; 04.07.2018.

Konstitūcija ietver augstas prasības tiesnešiem: no vienas puses, šīs speciālās prasības nodrošina tiesnešiem īpašu vietu un statusu, no otras puses – uzliek īpašus pienākumus.⁹¹⁷

Sastopams viedoklis, ka aizliegums tiesnesim būt par politiskās partijas biedru ir tikai formāls līdzeklis, jo tiesnesis varot piedalīties politiskās aktivitātes, arī neesot partijas biedrs. Līdz ar to svarīgāk būtu ierobežot tiesneša reālās politiskās darbības.⁹¹⁸ Autore nepiekrīt šādai pieejai, jo nav iespējams identificēt visus gadījumus, attiecības un situācijas, kad politiskās darbības būtu ierobežojamas. Tiesnesis kā kompetenta un atbildīga amatpersona spēj izvērtēt konkrētos apstākļus un līdzsvarot iesaistītās intereses, lai pieņemtu lēmumu, kas nekaitē tiesneša neatkarībai un objektīvai lietas izspriešanai un nemazina sabiedrības uzticēšanos tiesai.

Pulcēšanās un biedrošanās brīvības apjoma un noteikto ierobežojumu vērtēšana, līdzsvarojot to ar nepieciešamību nodrošināt tiesas spēju objektīvi spriest tiesu, apliecina šo tiesību un to ierobežojuma nozīmi objektivitātes nodrošināšanā un līdz ar to vietu tiesnešu neatkarības saturā.

5.3.3. Tiesības pamatfunkcijas īstenošana

Tiesneša rīcību, iztiesājot lietu vai pildot citus tiesneša amata pienākumus, ietekmē gan normatīvajos aktos noteiktās prasības, gan Tiesnešu ētikas kodeksa prasības. Šī rīcība ietver ne tikai procesuālas darbības, uzvedības un izturēšanās normas, bet arī dažādas ar tiesas pamatfunkciju tās plašākā izpratnē, ņemot vērā visus tiesneša amata pienākumus, kas nepieciešami neatkarīgas un objektīvas tiesas spriešanas nodrošināšanai, tieši vai netieši saistītas tiesības. Biežāk pieminētās ir tiesības uz nodrošinātām mācībām, tiesneša atsevišķās domas kā tiesneša tiesība, tiesības atkāpties no augstākas instances tiesas nolemtā (piemērotās interpretācijas), tiesneša tiesības sevi atstatīt.⁹¹⁹

Tiesneša tiesības sevi atstatīt

Darbā jau aplūkota tiesneša atstatīšanās kā pienākums (sk. 5.2.3. apakšnodaļu). Tiesību literatūrā atstatīšanās analizēta arī kā viens no atbildīguma elementiem.⁹²⁰ Arī Disciplinārtiesā norādījusi, ka tiesneša atstatīšanās no lietas izskatīšanas ir tiesneša atbildības elements.⁹²¹ Tiesneša atstatīšanās aplūkota arī kā ierobežojums, kura īstenošana, atšķirībā no, piemēram, likumā noteiktā

⁹¹⁷ Itālijas Konstitucionālā tiesa. Lieta 224/2009; 08.07.2009. Spriedums.

⁹¹⁸ Cavallini, D. (2012). Independence and Judicial Discipline: The Italian Code of Judicial Conduct. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, p. 336.

⁹¹⁹ Īstenojot katru no šīm tiesībām, tiesnesim rodas attiecības, kurās iespējams tiesnesi ietekmēt. Tāpēc arī šīs tiesības veido tiesnešu neatkarības saturu.

⁹²⁰ Van Dijk, F., Tulder, F., Lugten, Y. (2016). Independence of Judges: Judicial Perceptions and Formal Safeguards. Netherlands Council for the judiciary, pp. 5, 6.

⁹²¹ Disciplinārtiesā. Lēmums lietā Nr. DT-1/2015, 08.01.2015.

amatu savienošanas ierobežojuma, ir atkarīga no paša tiesneša.⁹²² Tikai un vienīgi pats tiesnesis pieņem lēmumu, vai pie konkrētiem apstākļiem izmantot šo tiesību. Disciplinārtiesasprāt, esot būtiski, lai tiesnesis pareizi un atbilstoši tiesību normu jēgai izmantotu viņam dotās tiesības un pildītu pienākumus. Tāpēc tiesnesis, izvērtējot apstākļus, kas ņemami vērā pie atstatīšanās, nevar patvaļīgi tos paplašināt vai atsaukties uz tiem, ja tie neatbilst tiesību normas jēgai un mērķim – nodrošināt tiesības uz tiesas objektivitāti.⁹²³

Arī Satversmes tiesa norādījusi, ka atstatīšanās kā procesuālā līdzekļa piemērošana (ja tā tiek izmantota kā tiesība, bet nevis kā likumā tieši paredzēts pienākums atstatīt sevi no lietas izskatīšanas) ir cieši saistīta ar tiesneša vai tiesas subjektīvo vērtējumu. Atstatīšanās vai noraidīšana kā procesuālie līdzekļi paredzēti iespējamo interešu konfliktu novēršanai un palīdz kļiedēt pamatotas un saprātīgas šaubas par tiesneša spēju objektīvi izspriest lietu.⁹²⁴ Tiesība sevi attīstīt no lietas izskatīšanas ir vērsta uz objektivitātes nodrošināšanu un līdz ar to veido tiesnešu neatkarības saturu (ir neatņemams tiesnešu neatkarības elements).

Tiesneša tiesības uz mācībām

Darbā jau norādīts uz tiesneša zināšanu papildināšanu un mācībām kā vienlaikus pienākumu un tiesībām (sk. 5.2.1. apakšnodaļu). Eiropas Juridiskās tālākizglītības tīkla apstiprinātajos Tiesnešu mācību principos ietverta norma, kas paredz, ka tiesnesim ir tiesības regulāri saņemt tālākizglītības iespējas un pienākums šīs iespējas izmantot.⁹²⁵ Līdz ar to valsts ir atbildīga par to, lai tiesnesis šīs savas tiesības varētu pilnvērtīgi izmantot. Valstij ir pienākums nodrošināt nepieciešamos resursus un segt izmaksas, kas nepieciešamas tiesnešu mācībām.⁹²⁶ ANO Speciālais ziņotājs tiesu sistēmas pienākumu nodrošināt tiesnešu mācības saistījis ar likumdevēja pienākumu nodrošināt pienācīgu finansējumu tiesu varai, kas paredzēts tieši šim mērķim.⁹²⁷ Tiesnešu mācības neatkarīgi no tā, vai tās tiek izmantotas kā tiesības vai kā pienākums, ir vērstas uz objektīvas tiesas spriešanas nodrošināšanu.

Tiesneša tiesības atkāpties no tiesu prakses un judikatūras

Augstākajai tiesu iestādei (parasti Augstākajai tiesai vai Konstitucionālajai tiesai) ir galvenā loma valstī, nodrošinot tiesisko noteiktību, paredzamību un vienveidīgu tiesību

⁹²² Jackson, V.C. (2012). *Judicial Independence: Structure, Context, Attitude*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 42.

⁹²³ Disciplinārtiesas. Lēmums lietā Nr. DT-6/2015, 11.05.2015.

⁹²⁴ Satversmes tiesa. Lieta 2012-16-01; 10.05.2013. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 90, 13.05.2013., 30.1. p.

⁹²⁵ European Judicial Training Network (2016). *Judicial Training Principles*. 10.06.2016., Principle 3.

⁹²⁶ ANO Narkotiku un noziedzības novēršanas birojs. (2007). *Commentary on the Bangalore Principles of Judicial Conduct*. p. 125.

⁹²⁷ United Nations General Assembly (2010). *Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers*, Gabriela Carina Knaul de Albuquerque e Silva. A/HRC/14/26, 9.04.2010, p. 34.

interpretāciju un piemērošanu. Tomēr tai nevajadzētu uzraudzīt zemākas instances tiesu tiesnešus vai izdot tiesnešiem saistošas un obligātas vadlīnijas, norādījumus vai paskaidrojumus. Vienotu tiesību interpretāciju jāveicina ar tiesu prakses apkopojumiem, pētījumiem un judikatūras nolēmumiem, tomēr arī tie tiesnesim nav obligāti saistoši.⁹²⁸ Vienlaikus tas nenozīmē, ka zemāku instanču tiesneši var vienkārši ignorēt, piemēram, Augstākās tiesas spriedumus. Zemākas instances tiesu tiesnešiem jāspēj nošķirt savas izskatāmās lietas no iepriekšējām lietām, iesniegt jaunus argumentus un motivēt iespējami atšķirīgo interpretāciju vai piemērošanu, ko attiecīgi pēc tam varēs pārbaudīt augstākās instances tiesa, ja nolēmums tiks pārsūdzēts.⁹²⁹

Darbā jau norādīts, ka tiesnešu neatkarība nozīmē, ka tiesnesis, pildot tiesneša funkciju, ir pakļauts tikai un vienīgi tiesībām un savai pārlicībai (sk. 3.1.1. apakšnodaļu). Jebkuram tiesnesim, īstenojot tiesnešu neatkarību, ir tiesības atkāpties no iepriekšējās tiesu prakses vai judikatūras, ja tas nepieciešams objektīvas tiesas nodrošināšanai. Šīs tiesības mērķis ir objektivitātes nodrošināšana, un tās īstenošana ir cieši saistīta ar tiesneša pienākumu motivēt pieņemto lēmumu. Tiesiskā noteiktība prasa līdzsvarot prognozējamību, no vienas puses, un tiesnešu neatkarību, no otras puses. Pienācīgu līdzsvaru un taisnīgu lietas rezultātu var nodrošināt vienīgi spriedumā ietvertā motivācija. Tātad gadījumā, ja tiesnesis atkāpjas no augstākās instances tiesas nolēmuma, minētais lēmums īpaši precīzi un izvērsti jāpamato, rēķinoties, ka, galvenais iespējamo kļūdu pārbaudes mehānisms ir pārsūdzība tiesas procesa ietvaros.⁹³⁰

Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa neizslēdz šādu iespēju. Tiesa secinājusi, ka “tiesiskās paļāvības princips, kas ir viens no galvenajiem tiesiskuma aspektiem, citastarp arī garantē zināmu tiesiskā stāvokļa stabilitāti un sekmē sabiedrības uzticēšanos tiesām. Savstarpēji konfliktējošu tiesas nolēmumu esamība var radīt tiesiskās nenoteiktības stāvokli un samazināt sabiedrības uzticēšanos tiesu sistēmai. Vienlaikus tiesu prakses attīstība nav pretrunā pienācīgai tiesas spriešanai, jo dinamiskas un evolucionāras pieejas trūkums tiesu praksē var kavēt reformas un uzlabojumus.”⁹³¹ Tiesības atkāpties no augstākās instances tiesas nolemtā tiek īstenotas, lai nodrošinātu objektīvu lietas izspriešanu.

Tiesneša tiesības izteikt atsevišķās domas

⁹²⁸ OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights, European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2015). On the Draft Law “On Introduction of Changes and Amendments to the Constitution” of the Kyrgyz Republic. CDL-AD(2015)014. Joint Opinion. Strasbourg: Council of Europe, p. 71. Iegūts 25.01.2024. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2015\)014-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2015)014-e)

⁹²⁹ OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights, European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2016). On the Draft Law “On Introduction of Changes and Amendments to the Constitution” Kyrgyz Republic. CDL-AD(2016)025. Joint Opinion. Strasbourg: Council of Europe, pp. 68-69. Iegūts 25.01.2024. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)025-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)025-e)

⁹³⁰ Jackson, V.C. (2012). *Judicial Independence: Structure, Context, Attitude*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 23.

⁹³¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 37537/13 Borg v. Malta; 12.01.2016. Spriedums, p. 107.

Iespēja paust savu individuālo viedokli pasargā katra tiesneša autonomiju lēmuma pieņemšanā un neatkarību no pārējiem tiesas sastāva locekļiem.⁹³² Parasti tiesneša atsevišķās domas tiesas procesā ir paredzētas kā tiesneša individuālās neatkarības un tiesneša tiesības uz vārda brīvību garantija. Tomēr, piemēram, Latvijā attiecībā uz konstitucionālās tiesas tiesnesi spēkā esošais īpašais regulējums var radīt jautājumus par tiesneša neatkarību, jo Satversmes tiesas likums paredz nevis tiesību, bet gan pienākumu rakstīt atsevišķo viedokli, ja tiesnesis ir balsojis, pret viedokli, kas izteikts spriedumā.⁹³³ Šajā gadījumā varētu diskutēt par to, vai šāds regulējums ir piemērotākais tiesneša individuālās neatkarības nodrošināšanai. Tiesības rakstīt atsevišķās domas ļauj pašam tiesnesim pat pie pretēja balsojuma izvēlēties, vai paust tās publiski, vai tomēr publiski par savu atšķirīgo viedokli nerunāt. Pienākums rakstīt atsevišķās domas var radīt situāciju, kad tiesnesis, ja viņš nevēlas publiski paust savu atšķirīgo viedokli, balso pretēji savai pārliecībai un līdz ar to nav neatkarīgs sava lēmuma pieņemšanā.⁹³⁴

Pastāv arī viedoklis, ka vienbalsīgs un anonīms spriedums pasargā tiesnešu neatkarību. Tiesnešu vienbalsība šādā gadījumā tiek saistīta ar uzskatu, ka uz sarežģītu juridisku jautājumu tiesībās atrodama tikai viena atbilde. Vienbalsība pasargājot tiesnešus tiesību aizsegā.⁹³⁵ Obligātas nolēmumu vienprātības aizstāvji uzskata, ka šādā gadījumā tiek stiprināta tiesas autoritāte un līdz ar to arī tiesas institucionālā neatkarība.⁹³⁶ Arī tiesu praksē sastopama ideja, ka tiesas nevienprātīgi pieņemts nolēmums var mazināt sabiedrības uzticēšanos tiesai.⁹³⁷

Tiesības rakstīt atsevišķās domas ļauj un iedrošina tiesnesi gatavot nolēmumu atbilstoši viņa paša viedoklim par tiesībām, tāpēc tās tiek pozitīvi vērtētas kā tiesnešu neatkarību veicinošas.⁹³⁸ Tiesības izteikt atsevišķu viedokli ne tikai veicina individuāla tiesneša neatkarību, bet ļauj sabiedrībai pārliecināties par patiesu tiesas objektivitāti.

Ar tiesas pamatfunkciju saistītās tiesības – tiesības uz nodrošinātām mācībām, tiesneša atsevišķās domas kā tiesneša tiesība, tiesības atkāpties no augstākas instances tiesas nolemtā (piemērotās interpretācijas), tiesneša tiesības sevi atstatīt – vērstas uz objektivitātes nodrošināšanu,

⁹³² Raffaelli, R. (2012). Dissenting Opinions in the Supreme Courts of the Member States. Study. Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs. European Union, p. 12. Iegūts 15.05.2013. no: <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201304/20130423ATT64963/20130423ATT64963EN.pdf>

⁹³³ Satversmes tiesas likums. Pieņemts: 05.06.1996. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 103, 14.06.1996.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 14, 25.07.1996., 30. panta sestā daļa.

⁹³⁴ Ziemele, I., Spale, A., Jurcēna, L. (2017). Latvia: The State of Liberal Democracy. Albert, R., Lamdau, D., Faraguna, P., Drugda, S. (red.). 2017 Global Review of Constitutional Law. Leiden. Boston: Brill Nijhoff, p. 532.

⁹³⁵ Jackson, V.C. (2012). Judicial Independence: Structure, Context, Attitude. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 77.

⁹³⁶ Jackson, V.C. (2012). Judicial Independence: Structure, Context, Attitude. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 82; Bogdandy, A., Paris, D. (2019). Building Judicial Authority: A Comparison Between the Italian Constitutional Court and the German Federal Constitutional Court. Max Planck Institute for Comparative Public Law & International Law (MPIL) Research Paper No. 2019-01, p. 7. Iegūts 25.03.2022. no: <file:///C:/Users/ljuncena/Downloads/SSRN-id3313641.pdf>

⁹³⁷ ASV Augstākās tiesas 12.12.2000. spriedums lietā *Bush. v. Gore*, 531 U.S. 98 (2000), Breyer, J., dissenting, p. 157.

⁹³⁸ Jackson, V.C. (2012). Judicial Independence: Structure, Context, Attitude. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 75.

ļauj sabiedrībai pārliecināties par patiesu tiesas objektivitāti un līdz ar to veido tiesnešu neatkarības saturu.

5.4. Tiesneša atbildīgums

Visas institūcijas un amatpersonas ir atbildīgas par varas izmantošanu un savu publisko pienākumu izpildīšanu. Atbildīgums ir mehānisms, kas nodrošina valsts varas kontroli. Arī tiesību literatūrā norādīts uz atbildīguma saistību ar valsts varu.⁹³⁹ Savukārt starptautisko organizāciju dokumentos tiesu varas atbildīgumu saista arī ar tiesiskuma jēdzienu, aptverot šādus ar tiesu varu saistītus jautājumus: tiesu sistēmas reaģētspēja, kontrolējamība, caurskatāmība, atklātība un tiesneša atbildība.⁹⁴⁰ Dokumentos, lietojot terminus “atbildība” un “atbildīgums” (*liability, accountability and responsibility*), ir ietvertas normas par tiesneša juridisko – disciplināro, civilo un kriminālo – atbildību un norādes uz tiesneša atbildīgumu saistībā ar viņa pienākumu pildīt atbilstoši savus amata pienākumus, ievērojot ētikas un profesionālās uzvedības noteikumus.⁹⁴¹ Bangaloras principi izstrādāti, lai noteiktu starptautisku standartu tiesnešu ētikai rīcībai un sniegtu norādes par vispārējo tiesnešu ētiku un stiprinātu tiesnešu integritāti.⁹⁴² Šis dokuments būtu uzskatāms par nozīmīgu mēģinājumu aizpildīt tukšumu starptautiskajā tiesiskajā regulējumā attiecībā uz tiesnešu atbildīgumu. Bangaloras principu preambulā norādīts uz tiesnešu atbildīgumu un nepieciešamību paredzēt regulējumu tā nodrošināšanai.⁹⁴³ Arī citos starptautisko organizāciju dokumentos ietvertas atsevišķas normas, kuras iespējams attiecināt uz tiesnešu atbildīguma dažādiem aspektiem. Piemēram, Apvienoto Nāciju Tiesu varas neatkarības pamatprincipi paredz, ka “tiesnešiem vienmēr jāuzvedas tā, lai saglabātu sava amata cieņu, neatkarību, bezpartejiskumu

⁹³⁹ Rosenn, K.S. (1987). The Protection of Judicial Independence in Latin America. *19 U. Miami Inter-Am. L. Rev.*, 1, p. 6.

⁹⁴⁰ United Nations General Assembly. (2014). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers, Gabriela Knaut. A/HRC/26/32, 28.04.2014, p. 47.

⁹⁴¹ Apvienoto Nāciju Organizācija (1985). Apvienoto Nāciju Tiesu varas neatkarības pamatprincipi. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 148, 28.09.1995, 17-20. p.; Central Council of the International Association of Judges (1999). The Universal Charter of the Judge, pp. 7.1., 7.2.; Eiropas Padomes Eiropas tiesnešu konsultatīvā padome (2010). Magna Carta of Judges, 17.11.2010., pp. 6, 18-20.; Eiropas Padomes Eiropas tiesnešu konsultatīvā padome (2002). CCJE Opinion No 3 On Ethics and Liability of Judges, 19.11.2002.; Eiropas Padomes Eiropas tiesnešu konsultatīvā padome (2001). CCJE Opinion No 1 On Standards Concerning the Independence of the Judiciary and the Irremovability of Judges, 23.11.2001., pp. 59, 60.; Eiropas Padomes Eiropas tiesnešu konsultatīvā padome (2018). CCJE Opinion No 21 Preventing Corruption among Judges, 9.11.2018., p. 30. Iegūts 23.12.2021. no: <https://rm.coe.int/ccje-2018-3e-avis-21-ccje-2018-prevent-corruption-amongst-judges/native/16808fd8dd>; European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2010). Report on the Independence of the Judicial System Part I: The Independence of Judges. CDL-AD(2010)004-e. Report. Strasbourg: Council of Europe. Pp. 39-43.; European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2015). Report on the Freedom of Expression of Judges. CDL-AD(2015)018. Report. Strasbourg: Council of Europe, pp. 6-23.; European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2019). Compilation of the Venice Commission Opinions and Reports Concerning Courts and Judges. CDL-PI(2019)008. Report. Strasbourg: Council of Europe.

⁹⁴² United Nations General Assembly (2014). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers, Gabriela Knaut. A/HRC/26/32, 28.04.2014, p. 29.

⁹⁴³ ANO Ekonomisko un sociālo lietu padome (2002). Tiesnešu uzvedības Bangaloras principi (*Bangalore Principles of Judicial Conduct*), preamble.

un tiesu varas neatkarību.”⁹⁴⁴ Savukārt dokumenta 18. princips noteic, ka “[t]iesnešu pilnvaras var apturēt uz laiku vai atcelt no amata tikai par nespēju pildīt savus pienākumus vai par uzvedību, kas dara viņus par nespējīgiem pildīt savus pienākumus.”⁹⁴⁵ Vispārējā tiesnešu harta ietver prasību tiesnešu civilās un kriminālās atbildības gadījumā nodrošināt tiesnešu neatkarību.⁹⁴⁶ Rekomendācijā “Tiesneši: neatkarība, efektivitāte un atbildība” nodalīta tiesnešu atbildība, pildot tiesas funkciju, no tiesneša atbildības par pārkāpumiem ārpus tiesneša amata pienākumu izpildes.⁹⁴⁷ Normas par tiesnešu atbildību ietvertas arī Eiropas hartā “Par tiesnešu statusu”⁹⁴⁸ un Eiropas Padomes Eiropas tiesnešu konsultatīvās padomes izstrādātajos Pamatprincipos (*Magna Carta of Judges*).⁹⁴⁹ Abos šajos dokumentos atrodamas arī normas, kuras attiecināmas uz dažādiem ar tiesu varas un tiesnešu atbildīgumu saistītiem jautājumiem.

Kaut arī nav tāda viena dokumenta, kurā būtu aplūkoti visi tiesneša atbildīguma aspekti, proti, dažādos dokumentos ietverti nosacījumi par dažādiem tā elementiem, tomēr ir iespējams identificēt galveno atbildīguma saturu un atklāt tā apjomu. Proti, **tiesneša atbildīgums** ietver, pirmkārt, tiesneša, tiesas un tiesu varas **atbildību par varas izmantošanu**,⁹⁵⁰ proti, valsts amatpersonu pienākumu skaidrot, attaisnot un leģitimēt varas izmantošanu savu publisko pienākumu pildīšanā, un, otrkārt, tiesneša **juridisko atbildību**⁹⁵¹ par savu rīcību, proti, civilo, kriminālo un disciplināro atbildību.

Prasība pēc tiesnešu atbildīguma bieži tiek kļūdaini interpretēta kā draudi tiesnešu neatkarībai, tāpēc demokrātiskā sistēmā jāspēj attīstīt arī tiesu sistēmas atbildīguma mehānismus. Sastopama arī atbildīguma kritika, norādot, ka, izveidojot formālus tiesneša atbildīguma mehānismus (noteikumus), tiek nelietderīgi izmantots tiesnešu laiks.⁹⁵² ANO Speciālais ziņotājs norādījis, ka, viņaprāt, galvenā problēma šajā sakarā esot īstenot prasības pēc lielāka atbildīguma, vienlaikus aizsargājot tiesnešu neatkarību. Atbildīgums darbojas kā mehānisms, kas nodrošina iespēju pārbaudīt, vai tiesnešu neatkarības prasības tiek izmantotas pienācīgi un tam mērķim, kam tās ir paredzētas.⁹⁵³ Autore uzskata, ka atbildīguma elementi ne tikai dod iespēju pārbaudīt, bet arī

⁹⁴⁴ Apvienoto Nāciju Organizācija (1985). Apvienoto Nāciju Tiesu varas neatkarības pamatprincipi, p. 8. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 148, 28.09.1995.

⁹⁴⁵ Turpat, p. 18.

⁹⁴⁶ Central Council of the International Association of Judges (1999). The Universal Charter of the Judge, p. 10.

⁹⁴⁷ Eiropas Padomes Ministru Komiteja (2010). Tiesneši: neatkarība, efektivitāte un atbildība. Rekomendācija CM/Rec(2010)12 un Paskaidrojuma raksts, pp. 66-71. 17.11.2010.

⁹⁴⁸ Directorate of Legal Affairs, Council of Europe (1998). Eiropas harta „Par tiesnešu statusu” un Paskaidrojuma raksts (*European Charter on the Statute of Judges and Explanatory Memorandum, Council of Judges*), pp. 5.1.-5.3. Iegūta 23.12.2021. no: https://www.icj.org/wp-content/uploads/2014/06/European-Charter-on-Statute-of-Judges_EN.pdf

⁹⁴⁹ Eiropas Padomes Eiropas tiesnešu konsultatīvā padome (2010). Magna Carta of Judges, 17.11.2010., pp. 18-22.

⁹⁵⁰ *accountability*

⁹⁵¹ *responsibility*

⁹⁵² Nath, G.V.M. (2013). Judicial Accountability: The Present Contours and the Way Forward.

⁹⁵³ United Nations General Assembly (2014). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers, Gabriela Knoul. A/HRC/26/32, 28.04.2014, p. 23.

attur un nepieciešamības gadījumā reaģē uz nepienācīgu jebkuru tiesnešu neatkarības prasību izmantošanu. Lai konstatētu, vai un kāpēc tiesneša atbildīgums ir nepieciešams tiesnešu neatkarības nodrošināšanā [un tāpēc uzskatāms par tās sastāvdaļu], autore sākumā aplūkos tiesneša juridisko atbildību un pēc tam – tiesneša un tiesu varas atbildību par varas izmantošanu.

5.4.1. Juridiskā atbildība

Juridiskā atbildība attiecas uz gadījumiem, kad tiesnesis pārkāpj likumu vai ētikas normas, un tam ir tiesiskas sekas, proti, iestājas disciplināra, krimināla vai civiltiesiska atbildība.

Ne varas dalīšanas, ne tiesnešu neatkarības princips neliedz noteikta procesa ietvaros vērtēt tiesneša atbildību par konstitūcijas vai citu likumu pārkāpumu,⁹⁵⁴ tomēr gan valsts, gan sabiedrības interesēs ir nodrošināt tiesas funkcijas netraucētu, brīvu un neatkarīgu izpildi.⁹⁵⁵ Tāpēc rodas nepieciešamība panākt līdzsvaru starp neatkarīgu tiesas pamatfunkcijas izpildi, no vienas puses, un tiesneša saukšanu pie atbildības likuma pārkāpuma gadījumā, no otras puses. Šo līdzsvaru nodrošina, izmantojot tiesneša imunitāti, kas tādējādi kļūst par tiesneša juridiskās atbildības neatņemamu elementu.

5.4.1.1. Tiesneša imunitāte

Imunitāte ir īpašs konstitucionāli tiesiskais regulējums attiecībā uz izņēmumiem no vispārējā nosacījuma par amatpersonas, tai skaitā tiesneša, saukšanu pie atbildības.⁹⁵⁶ Tā garantē tiesnesim, pirmkārt, neatkarību un, otrkārt, netraucētu tiesas funkcijas un amata pienākumu izpildi. Tās saturu veido divi elementi – **neatbildība un neaizskaramība**. Sākotnēji šāds iedalījums bija attiecināts uz parlamenta deputātu imunitāti, tomēr tas pilnībā atbilst imunitātei kā konstitucionālo tiesību institūtam kopumā. Imunitātes institūts konstitucionālajās tiesībās tiek apzīmēts kā patstāvīgs tiesību institūts. To veido tiesību normas, kas atbrīvo konstitūcijā vai citos likumos noteikto personu loku no atsevišķu juridisko pienākumu izpildes un atbildības, nosaka īpašu (no vispārējās atšķirīgu) procesuālo kārtību šo personu saukšanai pie atbildības, lai minētās personas varētu veikt tām piešķirtās valsts un sabiedrības funkcijas. Tāpēc teorētiskās atziņas par parlamenta deputātu un par prezidenta imunitāti *mutatis mutandis* ir attiecināmas arī uz tiesneša imunitāti.⁹⁵⁷

⁹⁵⁴ ASV Augstākā tiesa. Lieta Nixon v. Fitzgerald, 457 U.S. 731; 24.06.1982. Iegūts 07.03.2018. no: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/449/200/>; ASV Augstākās tiesas spriedums lietā Clinton v. Jones, 520 U.S. 681; 27.05.1997. Iegūts 07.03.2018. no: <https://www.law.cornell.edu/supct/html/95-1853.ZS.html>

⁹⁵⁵ ASV Augstākā tiesa. Lieta United States v. Will, 449 U.S. 200; 15.12.1980. Spriedums. Iegūts 07.03.2018. no: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/449/200/>

⁹⁵⁶ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2013). On the Relationship between Political and Criminal Ministerial Responsibility. CDL-AD(2013)001. Report. Strasbourg: Council of Europe, p. 13. Iegūts 20.05.2018. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2013\)001-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2013)001-e)

⁹⁵⁷ Jurcēna, L., Spale, A. (2017). Satversmes 54. panta komentārs. *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. III nodaļa. Valsts prezidents. IV nodaļa. Ministru kabinets*. Latvijas Vēstnesis, 451.-455. lpp.; Jurcēna, L., Spale, A.

Tiesneša imunitāte tiesas spriešanas ietvaros ir paredzēta sabiedrības labā, jo tās interesēs ir, lai tiesnesis būtu brīvs pildīt savu funkciju neatkarīgi un nebaidoties par sekām. Labākais veids, kādā lietas dalībnieki var aizstāvēt savas tiesības, ir pārsūdzība, bet nevis vēršanās pret tiesnesi, lai tas personīgi atbildētu par iespējamām tiesas kļūdām.⁹⁵⁸ Autore piekrīt, ka tas ir labākais veids tiesību aizsardzībai. Tomēr tas ir pašas tiesu varas interesēs, lai tiktu identificētas tiesnešu kļūdas un uz tām pienācīgi reaģēts, tai skaitā, ja tas ir nepieciešams, tiesnesis par pieļautajām kļūdām tiktu saukts pie atbildības.

Ar sabiedrības interesēm tiesneša imunitāti saista ne tikai Eiropas Cilvēktiesību tiesa, bet arī nacionālās tiesas. Piemēram, Austrālijas Augstākā tiesa norādījusi, ka imunitāte piešķirta nevis kā tiesneša amata privilēģija, kas radītu tiesnesim personīgas priekšrocības, bet gan tiesnešu neatkarības aizsardzībai sabiedrības interesēs.⁹⁵⁹ Līdzīgi norādījusi arī Amerikas Augstākā tiesa jau 1869. gadā.⁹⁶⁰ Imunitāte veicina “principiālu un bezbailīgu lēmumu pieņemšanu”, jo “tiesneša pienākums ir izskatīt visas viņa kompetencē nodotās lietas, arī pretrunīgas lietas, kuras lietas dalībniekos rada saspringtas sajūtas”. Tiesneša kļūdas labo apelācijas procesā, un tiesnesim nevajadzētu baidīties, ka neapmierināti lietas dalībnieki varētu vērsties pret viņu, nepamatoti apsūdzot viņu par korupciju vai ļaunprātību.⁹⁶¹

Starptautisko organizāciju dokumenti paredz zināma līmeņa tiesneša imunitāti civillietās un krimināllietās.⁹⁶² Tiesneša imunitāte izriet no neatkarības principa, un tās mērķis ir pasargāt tiesnešus no jebkāda veida iebiedēšanas, traucēšanas, aizskaršanas vai nepienācīgas iejaukšanās tiesas funkcijas veikšanā.⁹⁶³ ANO Speciālais ziņotājs norādījis, ka gadījumā, ja nebūtu paredzēta zināmas pakāpes imunitāte, tad kriminālvajāšanu vai civilprasības varētu izmantot kā atriebības vai iebiedēšanas līdzekli, negatīvi ietekmējot spēju tiesai pieņemt neatkarīgu un objektīvu lēmumu, jo tiesnesim laiks un resursi būtu jāvelta ārpus tiesneša pienākumu izpildes.⁹⁶⁴ Kanādas Augstākā tiesa šo mērķi pasargāt tiesnesi no nepienācīgas ietekmes sašaurina, norādot, ka tiesneša imunitātes doktrīnas pamats esot tiesneša aizsardzība nevis no ietekmes no valsts varas, kas ir

(2020). Satversmes 28. panta komentārs. *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. II nodaļa. Saeima*. Latvijas Vēstnesis, 449.-456. lpp.

⁹⁵⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 5682/06 Sergey Zubarev v. Russia; 05.02.2015, Spriedums, p. 32.

⁹⁵⁹ Austrālijas Augstākā tiesa. Lieta Fingleton v. The Queen, 2005, 227 CLR 166, p. 38.

⁹⁶⁰ ASV Augstākā tiesa. Lieta Randall v. Brigham, 74 U.S. 523; 1869. Iegūts 07.03.2018. no: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/74/523/>

⁹⁶¹ ASV Augstākā tiesa. Lieta Pierson v. Ray, 386 U.S. 547; 11.04.1967. Spriedums. Iegūts 07.03.2018. no: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/386/547/>

⁹⁶² United Nations General Assembly (2020). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers. A/75/172, 17.07.2020, p. 43. Iegūts 17.12.2023. no: [UN GA Independence of Judges and Lawyers A 75 172-EN 2020.pdf](https://www.unhcr.org/refugees/UN-GA-Independence-of-Judges-and-Lawyers-A-75-172-EN-2020.pdf)

⁹⁶³ Celotto, A. (2020). Italy and Its Constitutional Court. Ballin, E.H., Schyff, G., Stremmer, M. (red.). *European Yearbook of Constitutional Law 2019. Judicial Power: Safeguards and Limits in a Democratic Society*. T.M.C. Asser Press, 1st ed. 2020 edition, p. 80.

⁹⁶⁴ United Nations General Assembly (2020). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers. A/75/172, 17.07.2020, p. 44. Iegūts 17.12.2023. no: [UN GA Independence of Judges and Lawyers A 75 172-EN 2020.pdf](https://www.unhcr.org/refugees/UN-GA-Independence-of-Judges-and-Lawyers-A-75-172-EN-2020.pdf)

būtiskākais neatkarības aspekts, bet gan no lietas dalībniekiem. Imunitāte pasargājot tiesnesi no tiesas procesiem par viņa izteikumiem, darbībām vai bezdarbības, pildot tiesneša amata pienākumus, un nodrošinot, ka tiesnesis var būt brīvs savās domās un neatkarīgs, izspriežot lietu.⁹⁶⁵

Tādējādi imunitāte ir gan viena no tiesnešu neatkarības garantijām,⁹⁶⁶ gan ir arī neatņemams tiesneša atbildīguma elements, kas ir vērsts uz to, lai tiesnesis var pildīt savus amata pienākumus, nebaidoties no nepienācīgas ietekmes. Tiesneša imunitāte nav absolūta un darbojas tikai tādā apjomā, lai aizsargātu tiesnešu neatkarību. Neierobežota imunitāte grautu uzticēšanos tiesu varai, tāpēc svarīgi nejaukt imunitāti ar nesodāmību un bezatbildību.⁹⁶⁷ Turklāt imunitātes nosacījumi aizsargā amatu, bet nevis personu, kura ieņem šo amatu.⁹⁶⁸

Imunitātes saturu veidojošie elementi – neatbildība un neizskaramība – ir jānošķir, tāpēc autore aplūkos atsevišķi katra šī elementa pielietojamību un nozīmi tiesnešu neatkarības nodrošināšanā.

Tiesneša neatbildība

Neatbildība (*non-liability, non-accountability*), kas tiek dēvēta arī par “funkcionālo imunitāti”,⁹⁶⁹ nozīmē imunitāti saistībā ar amata pienākumu izpildi, proti, amatpersonas par savu darbību un pieņemtajiem lēmumiem tiek pasargātas no atbildības. Neatbildība nodrošina tiesnesim iespēju neatkarīgi pieņemt lēmumus, kas nepieciešami objektīvai tiesas spriešanai un netraucētai amata pienākumu pildīšanai. Imunitātes robežām jābūt ļoti šaurām, tā skar tikai tās darbības, kas attiecas uz amatpersonas pilnvarām, un tikai tādas darbības, kas neveido noziedzīga nodarījuma sastāva elementus.⁹⁷⁰ ASV Augstākā tiesa lietā *Nixon v. Fitzgerald*, atsaucoties uz Anglijas tiesību sistēmā attīstīto absolūtās imunitātes doktrīnu, norādījusi, ka neatbildības prasība amatpersonām ir sabiedrības interesēs.⁹⁷¹ Amatpersonas bez šīs garantijas varētu vairīties īstenot savu rīcības brīvību, baidoties aizskart indivīdu, kaut arī drosmīga un nekavējoša rīcība būtu visas sabiedrības interesēs. Neatbildība saglabājas arī pēc pilnvaru termiņa beigām un ir neierobežota laikā.

⁹⁶⁵ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. Lippé 2 SCR 114, No 22072, Gonthier; 05.12.1990. Spriedums.

⁹⁶⁶ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Mackeigan v. Hickman 2 SCR 796, No 21315, 21351; 05.10.1989. Spriedums; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. Lippé 2 SCR 114, No 22072, Gonthier; 05.12.1990. Spriedums.

⁹⁶⁷ United Nations General Assembly (2014). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers, Gabriela Knaut. A/HRC/26/32, 28.04.2014, pp. 52, 53, 84.

⁹⁶⁸ Oellers-Frahm, K. (2005). Italy and France: Immunity for the Prime Minister of Italy and the President of the French Republic, International Journal of Constitutional Law, Volume 3, Issue 1, pp. 107-115.

⁹⁶⁹ Nitu, D. (2011). Head of State Immunity in Criminal Law. Iegūts 24.01.2024. no: http://doctorat.ubbcluj.ro/sustinerea_publica/rezumat/2012/drept/nitu_daniel_en.pdf

⁹⁷⁰ Макарова, З.М., Конева, Н.С. (2012). Категория «иммунитет» в конституционном праве России. Вестник ЮУрГУ, No. 20. Iegūts 15.06.2023. no: <http://cyberleninka.ru/article/n/kategoriya-immunitet-v-konstitucionnom-prave-rossii>

⁹⁷¹ ASV Augstākā tiesa. Lieta Nixon v. Fitzgerald, 457 U.S. 731; 24.06.1982. Iegūts 07.03.2018. no: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/449/200/>

Tiesnesis, uz kuru attiecas šis imunitātes elements, nekad nebūs atbildīgs par labā ticībā veiktām darbībām un lēmumiem, īstenojot tiesas pamatfunkciju un pildot tiesneša amata pienākumus.⁹⁷²

Tiesneša disciplinārā, civilā un kriminālā atbildība par tiesas darbībām ir ierobežota, lai izvairītos no netiešas ietekmes uz tiesas spriešanu.⁹⁷³ Austrālijā funkcionālās imunitātes nosacījumi attiecas ne tikai uz tiesas spriešanas funkciju, bet arī uz tiesneša administratīvo funkciju un citu likumā noteikto tiesneša pienākumu izpildi. Imunitātes paplašināšana, attiecinot to arī uz tiesneša administratīvajām funkcijām, kā norādījusi Austrālijas Augstākā tiesa, ir saistīta ar tiesnešu neatkarību, kas ir svarīga, lai tiesnesis varētu pildīt likumā paredzētos pienākumus.⁹⁷⁴ No sprieduma teksta izriet, ka imunitāte būtu attiecināma uz tām tiesneša administratīvajām darbībām, kuras ir cieši saistītas ar neatkarīgu un objektīvu tiesas spriešanu, piemēram, lietu sadale. Tiesa skaidro, ka imunitāte attiecināma arī uz tām tiesnešu administratīvajām darbībām, kuras ietekmē sabiedrību un lietas dalībniekus. Uz visām funkcijām, kuras būtu jāīsteno brīvi no jebkādas ietekmes (administratīvās darbības, kuras ir saistītas ar tiesas institucionālo neatkarību), būtu attiecināmas imunitātes prasības, jo bailes no iespējamajām sankcijām (kriminālās vai civilās atbildības) arī esot zināma ietekme.⁹⁷⁵

Arī Vācijā ir iezīmētas tiesneša funkcionālās imunitātes robežas. Lai nodrošinātu tiesnešu neatkarību, vienlaikus garantējot efektīvu pieeju tiesai, tiesu judikatūrā nošķirta tiesas funkcijas ārējā joma, kas ir pakļauta uzraudzībai, no iekšējās jomas, uz ko nevar attiecināt tiesneša juridisko atbildību. Pie atbildības var saukt vienīgi par tiesas funkcijas izpildes formālo veidu – termiņu ievērošanu, attieksmi pret lietas dalībniekiem, tiesas procesa norisi, bet nevis par pieņemto lēmumu saturu. Attiecībā uz tiesas pamatfunkciju un darbībām, kas tieši attiecas uz lēmuma pieņemšanu, jebkāda ierobežojums ir nepieļaujama, izņemot gadījumus, kad tiesa acīmredzami pārkāpj saprātīgu tiesību interpretēšanu.⁹⁷⁶ Tomēr tiesiskuma vārdā izņēmuma kārtā esot pieļaujama tiesneša atbildības izvērtēšana saistībā ar tiesas spriešanu (piemēram, likumu piemērošanu un interpretēšanu). Šāda rīcība, ko prasa tiesiskums un kas netiek uzskatīta par ierobežojumu tiesnešu neatkarībā, pieļaujama un pat nepieciešama gadījumos, kad acīmredzami tiek nepareizi piemērotas tiesības un tas aizskar personas tiesības uz pienācīgu tiesas procesu.⁹⁷⁷ Tiesas funkcijas ārējā joma tiek attiecināta uz tiesas nolēmuma veidu un formu, neskatoties uz to, ka nolēmums pats par sevi ietilpst tiesas pamatfunkcijā, uz ko nevar attiecināt atbildību. Arī tiesneša

⁹⁷² Kosovas Konstitucionālā tiesa. Lieta KO 98/11; 20.09.2011. Spriedums, p. 154. CODICES: KOS-2014-2-005. Iegūts 24.07.2023. no: <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>

⁹⁷³ Seibert-Fohr, A. (2012). *Judicial Independence in Germany*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 494.

⁹⁷⁴ Austrālijas Augstākā tiesa. Lieta Fingleton v. The Queen, 2005, 227 CLR 166, p. 51.

⁹⁷⁵ Austrālijas Augstākā tiesa. Lieta Fingleton v. The Queen, 2005, 227 CLR 166, pp. 52-53.

⁹⁷⁶ Seibert-Fohr, A. (2012). *Judicial Independence in Germany*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 487.

⁹⁷⁷ Turpat, p. 488.

lēmumi un darbības, kas saistītas ar pienācīga procesa nodrošināšanu, piemēram, laicīga tiesas sēdes datuma nolikšana, pārlieku ilga lietas izskatīšana var tikt disciplināri izvērtēta. Savukārt tiesneša rīcība ārpus tiesas spriešanas, piemēram, personīgā uzvedība un administratīvie pienākumi nav pasargāti tiesnešu neatkarības ietvaros, līdz ar to ir pilnībā pakļauta disciplinārajai uzraudzībai. Tiesas pamatfunkcijas iekšējās un ārējās jomas nošķiršana ir raisījusi diskusijas. Kritiķi uzskata, ka šī nošķiršana nav pietiekami skaidra.⁹⁷⁸

Arī starptautiskās tiesas, izvērtējot, vai netiek aizskarta tiesnešu neatkarība, ir mēģinājušas iezīmēt funkcionālās imunitātes robežas, ņemot vērā tiesā nonākušos jautājumus. Piemēram, Eiropas Savienības tiesa norādījusi, ka saistībā ar tiesneša lēmumu vērsties Eiropas Savienības tiesā ar prejudiciālo jautājumu tiesnesi nevar saukt pie atbildības.⁹⁷⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzskata, ka aizliegums tiesnesi saukt pie atbildības par tiesību interpretāciju, faktu vai pierādījumu izvērtēšanu neattiecas uz gadījumiem, kad tiesnesis rīkojies ļaunprātīgi⁹⁸⁰ vai ir pierādīta tiesneša vaina korupcijā.⁹⁸¹ Tiesa attiecina imunitāti arī uz tiesas priekšsēdētāja amata pienākumu izpildi.⁹⁸²

Starptautisko organizāciju dokumenti paredz, ka tiesnesis, pildot amata pienākumus, bauda personīgu imunitāti par nepareizām darbībām vai bezdarbību, ja tā veikta labā ticībā, īstenojot tiesas funkciju. Tiesnešus var saukt pie atbildības tikai tad, ja viņi, pildot amata pienākumus, apzināti izdara noziedzīgu nodarījumu (piemēram, pieņem kukuli).⁹⁸³ Attiecībā uz nodarījumiem, kas izdarīti ārpus amata pienākumu izpildes, tiesneši ir pakļauti atbildībai, tai skaitā kriminālatbildībai, tāpat kā jebkura cita persona.⁹⁸⁴ Arī Venēcijas komisija uzskata, ka tiesneša funkcionālā imunitāte nav absolūta, tā var būt un tai ir jābūt ierobežotai.⁹⁸⁵

Likuma “Par tiesu varu” 13. pants atklāj tiesneša funkcionālās imunitātes saturu Latvijā, citastarp paredzot, ka par zaudējumiem, kas sakarā ar nelikumīgu vai nepamatotu tiesas spriedumu radušies personai, kura piedalās lietā, tiesnesis nav mantiski atbildīgs. Pret tiesnesi, kurš izskatījis lietu, nevar celt tiesā prasību, ja persona uzskata, ka tiesas nolēmums ir nelikumīgs vai nepamatots. Likumā noteiktajos gadījumos zaudējumus atlīdzina valsts.⁹⁸⁶ Tiesnešu disciplinārās atbildības

⁹⁷⁸ Turpat, pp. 488-489.

⁹⁷⁹ Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-430/21; 22.02.2022. Tiesas (virspalāta) spriedums, p. 85.

⁹⁸⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 21181/19, 51751/20 Tuleya v. Poland; 06.10.2023. Spriedums, p. 447.

⁹⁸¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 5682/06 Sergey Zubarev v. Russia; 05.02.2015, Spriedums, p. 36.

⁹⁸² Turpat, p. 32.

⁹⁸³ Central Council of the International Association of Judges (1999). The Universal Charter of the Judge, p. 7.2.; Eiropas Padomes Ministru Komiteja (2010). Tiesneši: neatkarība, efektivitāte un atbildība. Rekomendācija CM/Rec(2010)12 un Paskaidrojuma raksts. 17.11.2010., p. 68.

⁹⁸⁴ Eiropas Padomes Eiropas tiesnešu konsultatīvā padome (2010). Magna Carta of Judges, 17.11.2010., p. 20.

⁹⁸⁵ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2013). Republic of Moldova. On the Immunity of Judges for the Constitutional Court of Moldova. CDL-AD(2013)008. Amicus curiae brief. Strasbourg: Council of Europe, pp. 16-19. Iegūts 20.05.2018. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2013\)008-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2013)008-e)

⁹⁸⁶ Likums “Par tiesu varu”. Pieņemts: 15.12.1992. Publicēts: Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1/2, 14.01.1993., 13. pants.

likumā norādīts, ka tiesnesi pie disciplinārās atbildības var saukt par tīšu likuma pārkāpumu tiesas lietas izskatīšanā, darba pienākumu nepildīšanu vai lietas izskatīšanā pieļautu rupju nolaidību.⁹⁸⁷

Autore piekrīt, ka galvenais tiesas kļūdu pārbaudes mehānisms, kā jau tas iepriekš norādīts, ir pārsūdzība tiesas procesa ietvaros, bet nevis administratīvs vai birokrātisks process (piemēram, tiesneša disciplinārlietas ietvaros).⁹⁸⁸ Tas ir galvenais, bet nevis vienīgais mehānisms. Tiesiskuma aizsargāšanai un tiesas neatkarības nodrošināšanai būtiski ir abi šie procesi.

Kaut arī pastāv vispārējs princips, ka funkcionālā imunitāte aizsargā tiesnesi, spriežot tiesu, tomēr pat likumā ir paredzēts izņēmums no šī principa, nosakot, ka „tiesas nolēmuma atcelšana vai grozīšana pati par sevi nav iemesls tam, lai sauktu pie atbildības tiesnesi, kas piedalījies tā pieņemšanā, ja vien viņš nav pieļāvis tīšu likuma pārkāpumu vai nolaidību lietas izskatīšanā”.⁹⁸⁹ Līdz ar to minētā norma pieļauj tiesnesi saukt pie disciplināratbildības, ja tiesnesis lietas izskatīšanā pieļāvis tīšu likuma pārkāpumu vai nolaidību.

Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka tiesneša imunitātei par rīcību tiesas spriešanas ietvaros nav neapstrīdama daba. Minētās lietas ietvaros Eiropas Cilvēktiesību tiesa runā par civilprasības iesniegšanu par zaudējumu piedziņu gadījumos, kad tiesneša rīcība uzskatāma par ļaunā nolūkā izdarītu vai koruptīvu un tiesneša vaina ir bijusi pierādīta ar spēkā stājušos spriedumu krimināllietā.⁹⁹⁰ Būtiska nozīme šajā lietā ir tiesas atziņai, ka tiesneša imunitātes par rīcību tiesas spriešanas ietvaros ierobežojums nevar tikt uzskatīts par patvaļīgu tiesas kompetences mazināšanu. Tādējādi arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi uz iespēju izvērtēt tiesas rīcību tiesas spriešanas ietvaros ārpus likumā noteiktajām tiesas sprieduma pārsūdzības iespējām. Šim mērķim, piemēram, Latvijā ir paredzēta tiesneša disciplinārā atbildība un likumā paredzētā iespēja tiesnesi saukt pie disciplinārās atbildības par tīšu likuma pārkāpumu tiesas lietas izskatīšanā un par darba pienākumu nepildīšanu vai lietas izskatīšanā pieļautu rupju nolaidību. Tiesneša neatkarību disciplinārlietas ietvaros nodrošina likumā noteiktas procedūras un garantijas,⁹⁹¹ bet nevis liegums izvērtēt tiesneša rīcību, ja to atklāj tiesas sprieduma saturs. Arī tiesību literatūrā ir norādīts, ka atsevišķas tiesnešu uzvedības formas nevar tikt uzraudzītas un kļūdas novērstas pārsūdzības procesa ietvaros.⁹⁹² Savukārt Eiropas Savienības tiesas ģenerālvokāte Entonija

⁹⁸⁷ Tiesnešu disciplinārās atbildības likums. Pieņemts: 27.10.1994. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 132, 10.11.1994.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 23, 15.12.1994., 1. panta pirmās daļas 1., 2. punkts un otrā daļa.

⁹⁸⁸ Jackson, V.C. (2012). *Judicial Independence: Structure, Context, Attitude*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 23.

⁹⁸⁹ Tiesnešu disciplinārās atbildības likums. Pieņemts: 27.10.1994. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 132, 10.11.1994.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 23, 15.12.1994., 1. panta otrā daļa.

⁹⁹⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 5682/06 Sergey Zubarev v. Russia; 05.02.2015, Spriedums, p. 36.

⁹⁹¹ Eiropas Savienības Tiesa. Apvienotās lietas C-585/18, C-624/18 un C-625/18; 27.06.2019. Ģenerālvokāta Jevgenija Tančeva secinājumi, p. 117.

⁹⁹² Fiss, O.M. (1993). The Limits of Judicial Independence. *The University of Miami Inter-American Law Review*, Vol. 25, No. 1, p. 59.

Kolinsa konstatējusi, ka pieļaujama ir tiesneša disciplinārā atbildība par Konstitucionālās tiesas lēmuma neievērošanu. Šādu pārkāpumu iespējams konstatēt, vienīgi disciplinārlietas ietvaros izvērtējot tiesas sagatavoto nolēmumu.⁹⁹³ Eiropas Savienības tiesa norādījusi, ka “[...] tiesu neatkarības nodrošināšana neizslēdz iespēju, ka noteiktos ārkārtējos izņēmuma gadījumos var iestāties tiesneša disciplināratbildība kā sekas viņa pieņemtajiem tiesas nolēmumiem.”⁹⁹⁴ Neatkarības prasība neizslēdz iespēju tiesnesi saukt pie disciplinārās atbildības par tiesas nolēmumu, tomēr tiem ir jābūt īpašiem izņēmuma gadījumiem. “Svarīgi, lai šos īpašos gadījumus reglamentētu objektīvi un pārbaudāmi kritēriji, kas saistīti ar prasībām par tiesvedības pareizu norisi, kā arī tiktu nodrošinātas garantijas, kuru mērķis ir novērst jebkādu ārējā spiediena risku uz tiesas nolēmumu saturu un tādējādi kļedēt jebkādas privātpersonu pamatotas šaubas par attiecīgo tiesnešu neietekmējamību un viņu neitralitāti attiecībā uz tiesā izvērtējamajām interesēm.”⁹⁹⁵

Tāpēc, lai mazinātu kaitējumu tiesu varas reputācijai, ir iespējams un reizēm pat nepieciešams, disciplinārlietas ietvaros izvērtēt konkrētus apstākļus un tiesneša rīcību saistībā ar tiesas spriešanu un tiesas nolēmuma saturu.

Kaut arī ir identificējamās noteiktas no tiesnešu neatkarības izrietošas prasības, kas jāņem vērā, lemjot par tiesneša funkcionālās imunitātes piemērošanu, tomēr neatbildības robežas jāizvērtē katrā konkrētā gadījumā, pārbaudot to pret imunitāti attaisnojošo mērķi nodrošināt tiesneša neatkarību un objektivitāti, vienlaikus negraujot sabiedrības uzticēšanos tiesai.

Tiesneša neaizskaramība

Neaizskaramība (*inviolability*) visbiežāk tiesību literatūrā tiek apzīmēta kā neiespējamība (vai ierobežota iespēja) saukt amatpersonu viņas pilnvaru laikā pie kriminālās vai administratīvās atbildības, kuru uzliek tiesa.⁹⁹⁶ Neaizskaramība kā amatpersonas konstitucionālā statusa elements ietver ierobežotu juridisko atbildību.⁹⁹⁷ Atsevišķos avotos šis imunitātes elements tiek dēvēts arī par “procesuālo imunitāti”.⁹⁹⁸

Neaizskaramībai ir praktisks un funkcionāls raksturs. Ar neaizskaramību tiek nodrošināta amatpersonas, kas īsteno valsts varu, netraucēta un atbilstoša darbība.⁹⁹⁹ Minētais nosacījums

⁹⁹³ Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-430/21; 20.01.2022. Ģenerālvokāta Antonija Kolinsa secinājumi, p. 11.

⁹⁹⁴ Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-430/21; 22.02.2022. Tiesas (virspalāta) spriedums, p. 83.

⁹⁹⁵ Turpat, 83, 86.

⁹⁹⁶ Масловская Т.С. Неприкосновенность как элемент конституционно-правового статуса президента в зарубежных странах. Право и демократия. Сборник научных трудов. Минск: БГУ, 2008. - 352 стр. http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/19759/1/5_%D0%BC%D0%B0%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F.pdf

⁹⁹⁷ Ungārijas Konstitucionālā tiesa. Lieta 48/1991; 26.09.1991. Spriedums. CODICES: HUN-1991-S-002. Iegūts 21.02.2023. no: <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>

⁹⁹⁸ Group of States Against Corruption (GRECO) (2010). Lessons Learnt from the Three Evaluation Rounds (2000-2010), p. 41. Thematic Articles. Iegūts 24.01.2024. no: <https://rm.coe.int/16806cbfc6>

⁹⁹⁹ Cielēns F. (1929). Latvijas Republikas Satversmes noteikumi par deputātu imunitāti. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1929. Nr. 1/2, *mutatis mutandis*.

ietekmē gan procesuālo kārtību kriminālprocesa uzsākšanai, gan arī aresta un aizturēšanas, kā arī citu procesuālo darbību piemērošanu attiecībā uz tiesnesi.¹⁰⁰⁰ Līdz ar to neaizskaramībai ir divas izpausmes (aspekti):¹⁰⁰¹ pirmā ir saistīta ar kriminālvajāšanas uzsākšanu, bet otrā attiecas uz kriminālprocesuālām darbībām. Neaizskaramība ir ierobežota laikā, tā ir spēkā tikai tiesneša pilnvaru laikā,¹⁰⁰² tās apjoms ir cieši saistīts ar imunitāti attaisnojošo mērķi neatkarīgu un objektīvu tiesas spriešanu.¹⁰⁰³

Parasti normatīvajos aktos paredz īpašu kriminālprocesa, kriminālvajāšanas uzsākšanas, apcietināšanas, aizturēšanas, piespiedu atvešanas un pakļaušanas kratīšanai kārtību. Piemēram, Latvijā krimināllietu pret tiesnesi vai Satversmes tiesas tiesnesi var ierosināt tikai ģenerālprokurors. Var būt paredzēta īpaša kārtība krimināllietas pret tiesnesi izskatīšanai neatkarīgi no tā, vai noziedzīgu nodarījumu tiesnesis izdarījis kā amatpersona vai kā privātpersona. Īpašās kārtības mērķis ir nodrošināt tiesnešu neatkarību. Arī attiecībā uz imunitātes atcelšanu tiesnešiem tiek nodrošinātas zināmas garantijas – paredzētas noteiktas procedūras, lai novērstu nepamatotu tiesnešu neatkarības ietekmēšanu.¹⁰⁰⁴ Tāpēc, piemēram, Latvijā kriminālvajāšanu uzsākt un apcietināt tiesnesi var tikai ar Saeimas piekrišanu, savukārt Satversmes tiesas tiesnesim nepieciešama Satversmes tiesas piekrišana. Arī Satversmes tiesas tiesneša aizturēšanai, piespiedu atvešanai un pakļaušanai kratīšanai nepieciešama Satversmes tiesas piekrišana, savukārt attiecībā uz tiesu sistēmas tiesnesi šādā gadījumā lēmumu pieņem tam īpaši pilnvarots Augstākās tiesas tiesnesis.¹⁰⁰⁵ Normatīvajos aktos var būt paredzēts, ka lietu pret tiesnesi izskata īpaša tiesa. Beļģijas Konstitucionālā tiesa ir vērtējusi šo īpašo procedūru, kādā tiek izskatīta krimināllietā pret tiesnesi, un atzinusi, ka tā nepārkāpj vienlīdzības principu.¹⁰⁰⁶ Savukārt Venēcijas komisija šajā sakarā ir norādījusi, ka tiesnešu imunitātes atcelšanai nevajadzētu būt Parlamenta kompetencei. Lēmumu par tiesnešu imunitātes atcelšanu būtu jāpieņem tiesu sistēmas orgānam, piemēram,

¹⁰⁰⁰ Kosovos Konstitucionālā tiesa. Lieta KO 98/11; 20.09.2011. Spriedums, p. 125. CODICES: KOS-2014-2-005. Iegūts 24.07.2023. no: <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>

¹⁰⁰¹ Kosovos Konstitucionālā tiesa. Lieta KO 98/11; 20.09.2011. Spriedums, p. 55. CODICES: KOS-2014-2-005. Iegūts 24.07.2023. no: <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>

¹⁰⁰² Ukrainas Konstitucionālā tiesa. Lieta 19-rp/2003; 10.12.2003. Spriedums. CODICES: UKR-2003-3-022, *mutatis mutandis*. Iegūts 21.02.2024. no: <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; ASV Augstākās tiesas spriedums lietā Clinton v. Jones, 520 U.S. 681; 27.05.1997. Iegūts 07.03.2018. no: <https://www.law.cornell.edu/supct/html/95-1853.ZS.html>

¹⁰⁰³ ASV Augstākās tiesas spriedums lietā Clinton v. Jones, 520 U.S. 681; 27.05.1997. Iegūts 07.03.2018. no: <https://www.law.cornell.edu/supct/html/95-1853.ZS.html>

¹⁰⁰⁴ United Nations General Assembly (2020). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers. A/75/172, 17.07.2020, p. 52. Iegūts 17.12.2023. no: [UN GA Independence of Judges and Lawyers A 75 172-EN 2020.pdf](https://www.unhcr.org/refugees/UN_GA_Independence_of_Judges_and_Lawyers_A_75_172-EN_2020.pdf)

¹⁰⁰⁵ Satversmes tiesas likums. Pieņemts: 05.06.1996. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 103, 14.06.1996.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 14, 25.07.1996., 35. panta pirmā un otrā daļa; Likums "Par tiesu varu". Pieņemts: 15.12.1992. Publicēts: Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1/2, 14.01.1993., 13. pants.

¹⁰⁰⁶ Allemeersch, B., Alen, A., Dalle, B. (2012). Judicial Independence in Belgium. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 339; Beļģijas Konstitucionālā tiesa. Lieta 66/94; 14.07.1994. Spriedums.

Tieslietu padomei.¹⁰⁰⁷ Venēcijas komisija uzskata, ka būtu jānosaka kritēriji, pamatojoties uz kuriem piekrišana imunitātes atcelšanai tiek dota vai tiek nedota.¹⁰⁰⁸

Lemjot par procesuālās imunitātes piemērošanu, tiesneša neizskaramība jāizvērtē katrā konkrētā gadījumā, pārbaudot to pret imunitāti attaisnojošo mērķi nodrošināt tiesneša neatkarību un objektivitāti, vienlaikus negraujot sabiedrības uzticēšanos tiesai.

5.4.1.2. Tiesneša kriminālā, civilā un disciplinārā atbildība

Jebkuram tiesneša atbildības veidam ir tieša ietekme uz tiesnešu neatkarību.¹⁰⁰⁹ Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ar tiesneša juridisko atbildību saistītus jautājumus ir vērtējusi Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta ietvarā.¹⁰¹⁰ Juridisko atbildību piemērojot nepamatoti, iespējams ietekmēt tiesneša neatkarību. Vienlaikus, paredzot atbilstošu regulējumu un to piemērojot samērīgi, tiesu vara demonstrē un apliecina savu neatkarību un atbildīgumu.

Vairāki starptautisko organizāciju dokumenti paredz noteikumus par **tiesnešu civiltiesisko atbildību**.¹⁰¹¹ Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzskata, ka zināmas privilēģijas un imunitāte no civilatbildības atbilst Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punktam.¹⁰¹² Tiesa norādījusi, ka tiesneša imunitāte no civilprasības par zaudējumu piedziņu ir pieļaujams ierobežojums tiesībām uz pieeju tiesai. Tiesneša imunitāte dalībvalstīs pastāv dažādās formās. Tai ir legītims mērķis – pienācīga tiesas spriešana. Izvērtējot ierobežojuma samērīgumu, tiesa vērtē, vai ir pieejami samērīgi alternatīvi līdzekļi, lai aizsargātu tiesības efektīvi. Persona nevar iesniegt sūdzību pret tiesnesi, bet var iesniegt prasību pret valsti.¹⁰¹³

¹⁰⁰⁷ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2013). On proposals amending the Draft Law on the amendments to the Constitution to strengthen the independence of Judges of Ukraine. CDL-AD(2013)034. Opinion. Strasbourg: Council of Europe, pp. 25, 57.

¹⁰⁰⁸ Venice Commission. (2013). Ukraine. On the draft Law on the Public Prosecutor's Office of Ukraine (CDL-AD(2013)025). Joint Opinion. Strasbourg: Council of Europe, p. 19. Iegūts 20.05.2018. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2013\)025-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2013)025-e)

¹⁰⁰⁹ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2016). On the Draft Code of Judicial Ethics. CDL-AD(2016)013. Opinion, p. 24. Strasbourg: Council of Europe. Iegūts 20.05.2018. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2018\)003-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2018)003-e)

¹⁰¹⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 55391/13, 57728/13, 74041/13 Ramos Nunes de Carvalho e Sa v. Portugal; 06.11.2018.; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 20261/12 Baka v. Hungary [GC]; 23.06.2016. Spriedums; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 21722/11 Oleksandr Volkov v. Ukraine; 09.01.2013.

¹⁰¹¹ Apvienoto Nāciju Organizācija (1985). Apvienoto Nāciju Tiesu varas neatkarības pamatprincipi. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 148, 28.09.1995, 16. p.; Central Council of the International Association of Judges (1999). The Universal Charter of the Judge, p. 7.2.; Directorate of Legal Affairs, Council of Europe (1998). Eiropas harta „Par tiesnešu statusu” un Paskaidrojuma raksts (*European Charter on the Statute of Judges and Explanatory Memorandum, Council of Judges*), p. 5.2. Iegūta 23.12.2021. no: https://www.icj.org/wp-content/uploads/2014/06/European-Charter-on-Statute-of-Judges_EN.pdf; Eiropas Padomes Eiropas tiesnešu konsultatīvā padome (2010). Magna Carta of Judges, 17.11.2010., p. 22.; Eiropas Padomes Ministru Komiteja (2010). Tiesneši: neatkarība, efektivitāte un atbildība. Rekomendācija CM/Rec(2010)12 un Paskaidrojuma raksts. 17.11.2010., p. 66.

¹⁰¹² Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 19673/03 Grayznov v. Russia; 12.06.2012. Spriedums, p. 75.

¹⁰¹³ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 19673/03 Grayznov v. Russia; 12.06.2012. Spriedums, p. 76.

Arī tiesību literatūrā norādīts, ka zināma veida civilās atbildības ierobežošana ir tiesnešu neatkarības elements un skaidroti iemesli ierobežotai tiesnešu civilajai atbildībai.¹⁰¹⁴ “Ja pret tiesnešiem neapmierināti prāvnieki viegli varētu vērsties ar zaudējumu piedziņu, tam būtu milzīga ietekme uz taisnīgu tiesas spriešanu. Daudzi kvalificēti speciālisti izvairītos kļūt par tiesnešiem, lēmuma pieņēmēji varētu vilcināties lemt pret ietekmīgiem un turīgiem lietas dalībniekiem, kuri varētu vērsties pret tiesnesi ar civilprasību. Šo iemeslu dēļ zināma apjoma imunitāte no iespējamās zaudējumu piedziņas no lietas dalībnieku puses ir prasība, kas nepieciešama tiesnešu neatkarības nodrošināšanai.”¹⁰¹⁵ Vācijā šo izņēmumu attiecībā uz civilo atbildību saista ar nepieciešamību nodrošināt tiesiskumu.¹⁰¹⁶ Tam risinājums ir gan valsts atbildība par zaudējumiem, gan arī efektīva pārsūdzības sistēma un nodrošināts sprieduma galīgums.

Tiesnesi tāpat kā jebkuru citu personu var saukt pie **kriminālatbildības**, proti, tiesnesi ir jāso da par jebkādu noziedzīgu nodarījumu, ko viņš pastrādājis. Venēcijas komisija norādījusi, ka neatkarīgi no tā, vai noziedzīgais nodarījums nav saistīts ar tiesas funkciju, piemēram, autoavārijas izraisīšana dzērumā, vai ir saistīts ar tiesas funkciju, piemēram, kukuļa ņemšana par labvēlīgi izspriestu lietu, šādu tiesneša darbību nedrīkst “piesegt” ar imunitāti. Tiesnesim ir jāatbild par visiem noziedzīgiem nodarījumiem.¹⁰¹⁷ Procesuālās imunitātes uzdevums nav aizsargāt tiesnesi no kriminālvajāšanas, bet gan pasargāt no nepatiesām apsūdzībām, kuru mērķis ir izdarīt spiedienu uz tiesu. Visos citos gadījumos procesuālā imunitāte ir jāatceļ kompetentajai institūcijai. Venēcijas komisija pamatoti norāda, ka šai kompetentajai institūcijai ir jābūt tiesu sistēmai piederīgai.¹⁰¹⁸ Pieņemot lēmumu par imunitātes atcelšanu, jāvadās no tā, vai pastāv reāla iespējamība, ka apsūdzības ir nepatiesas. Tiesai ir nepieciešamas pietiekamas garantijas, lai nodrošinātu tās neatkarību un spēju spriest objektīvi, tiesneša garantija – amatā atrašanās uz mūžu – zaudētu jēgu, ja tiesnesim būtu jābaidās no nepatiesām un nepamatotām apsūdzībām.¹⁰¹⁹ Līdzīga pieeja tiesneša kriminālajai atbildībai un ar to saistītajai procesuālajai imunitātei ir ietverta arī citos starptautisko organizāciju dokumentos.¹⁰²⁰ Jebkādi ierobežojumi un atkāpšanās no vispārējā regulējuma pieļaujami vienīgi tiktāl, ciktāl tas ir nepieciešams neatkarīgas tiesas nodrošināšanai.

¹⁰¹⁴ Plank, T.E. (1996). The Essential Elements of Judicial Independence and the Experience of Pre-Soviet Russia. *William & Mary Bill of Rights Journal*, Vol. 5, Issue 1, Art. 2, p. 32.

¹⁰¹⁵ Jackson, V.C. (2012). Judicial Independence: Structure, Context, Attitude. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 52.

¹⁰¹⁶ Seibert-Foht, A. (2012). Judicial Independence in Germany. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 494.

¹⁰¹⁷ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2013). Republic of Moldova. On the Immunity of Judges for the Constitutional Court of Moldova. CDL-AD(2013)008. Amicus curiae brief. Strasbourg: Council of Europe, p. 22. Iegūts 20.05.2018. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2013\)008-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2013)008-e)

¹⁰¹⁸ Turpat, p. 23.

¹⁰¹⁹ Turpat, p. 26.

¹⁰²⁰ Eiropas Padomes Eiropas tiesnešu konsultatīvā padome (2010). Magna Carta of Judges, 17.11.2010., p. 20.

Lai nodrošinātu tiesnešu neatkarību, starptautisko organizāciju dokumenti noteic, ka tiesnešus var disciplināri sodīt atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai procedūrai.¹⁰²¹ Neatkarības princips prasa, lai būtiskākie ar **disciplināro atbildību** saistītie jautājumi būtu likumā regulēti, paredzot pamatu tiesneša saukšanai pie atbildības, institūciju, kas izskata disciplinārlietu, procedūru un sankcijas. Neatkarības nodrošināšanai būtiski ir arī, lai galvenā atbildība par disciplināro jautājumu īstenošanu gultos uz tiesnešiem. Ar disciplināro atbildību saistītās kompetences nodošana ārpus tiesas radītu pamatu tiesnešu neatkarības apšaubīšanai.¹⁰²²

Gan Eiropas Savienības Tiesa,¹⁰²³ gan Eiropas Cilvēktiesību tiesa tiesneša disciplinārās atbildības jautājumus saista ar tiesnešu neatkarību un objektivitāti.¹⁰²⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādījusi, ka disciplinārajiem līdzekļiem var būt nopietnas sekas attiecīgo tiesnešu dzīvē un karjerā. Tiesnesim ir jābauda cieņa, kas ir nepieciešama viņa amata pienākumu pildīšanai. Ja pret tiesnesi ir uzsākta disciplinārā lieta, uz spēles ir likta sabiedrības uzticēšanās tiesu darbībai un neatkarībai. Demokrātiskā valstī šī uzticēšanās ir pamatā tiesiskuma pastāvēšanai.¹⁰²⁵ Arī Eiropas Savienības Tiesa tiesnešu disciplinārā atbildību vērtē, pārbaudot to tiesnešu neatkarības ietvarā.¹⁰²⁶

Tas, ka tiek izvērtēta tiesneša atbildība vai tiesnesis tiek sodīts, pats par sevi nenozīmē, ka notiek iejaukšanās tiesnešu neatkarībā. Attiecībā uz tiesnesi ir skaidri jānošķir atbildības, jānosaka samērīgi piemērojamo sankciju veidi,¹⁰²⁷ kā arī jāparedz īpaši nosacījumi, lai pasargātu tiesnešu neatkarību,¹⁰²⁸ jo attiecībās, kas veidojas, piemērojot juridisko atbildību, iespējams ietekmēt tiesu vai tiesnesi. Īpašais regulējums saistībā ar tiesneša juridisko atbildību ir vērsts uz neatkarības aizsardzību un objektīvas tiesas spriešanas nodrošināšanu, tādējādi padarot juridisko atbildību par tiesnešu neatkarības sastāvdaļu.

5.4.2. Atbildība par varas izmantošanu

Atbildība par varas izmantošanu jeb atbildīgums parasti nozīmē pienākumu uzņemties atbildību un pamatot savu rīcību. Tas nozīmē, ka atbildīga amatpersona vai institūcija uzņemas

¹⁰²¹ United Nations General Assembly (2020). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers. A/75/172, 17.07.2020, p. 12. Iegūts 17.12.2023. no: [UN GA Independence of Judges and Lawyers A 75 172-EN 2020.pdf](#); Eiropas Padomes Eiropas tiesnešu konsultatīvā padome (2010). Magna Carta of Judges, 17.11.2010., p. 19.

¹⁰²² Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Therrien (Re) 2 SCR 3, No 27004; 07.06.2001. Spriedums, p. 57.

¹⁰²³ Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-430/21; 22.02.2022. Tiesas (virspalāta) spriedums, p. 83.

¹⁰²⁴ European Court of Human Rights (2022). Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a Fair Trial (Civil Limb), updated on 31 December 2022, p. 163. Iegūts 30.12.2023. no: [Guide Art 6 ENG.pdf - ECHR - ECHR / CEDH \(coe.int\)](#)

¹⁰²⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 76521/12 Eminağaoğlu v. Turkey; 09.03.2021. Spriedums, p. 97.

¹⁰²⁶ Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-430/21; 22.02.2022. Tiesas (virspalāta) spriedums, pp. 83-86.

¹⁰²⁷ United Nations General Assembly (2020). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers. A/75/172, 17.07.2020, p. 100. Iegūts 17.12.2023. no: [UN GA Independence of Judges and Lawyers A 75 172-EN 2020.pdf](#)

¹⁰²⁸ United Nations General Assembly (2014). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers, Gabriela Knaut. A/HRC/26/32, 28.04.2014, pp. 61, 77, 78.

atbildību, ka tā darbosies atbilstoši spēkā esošajām uzvedības normām, un ir gatava sodam, ja to nepilda vai pārkāpj.¹⁰²⁹ Autore uzskata, ka minētais atbildīguma skaidrojums būtu papildināms, pirmkārt, ar prasību amatpersonai vai institūcijai darboties savas kompetences (savu pilnvaru) robežās un, otrkārt, ar nosacījumu, ka amatpersona vai institūcija ne vien atbilstoši darbojas, bet nodrošina sabiedrībai iespēju par to pārliecināties.

Atkarībā no regulētajām attiecībām (individuālas vai institucionālas) un tiesību subjekta, no kā tiek prasīts un sagaidīts atbildīgums, līdzīgi kā tas ir attiecībā uz tiesnešu neatkarību, arī atbildīgums var būt **individuāls un institucionāls**. ANO Speciālais ziņotājs identificējis šādus atbildīguma veidus: ārējo, institucionālo un individuālo atbildīgumu.

Ārējais atbildīgums nozīmē atbildīgumu sabiedrības priekšā. Tas ietver atklātu tiesas procesu, sprieduma publicēšanu, kas dod iespējas sabiedrībai (parasti medijiem vai konkrētas jomas profesionāļiem) iepazīties ar tiesas nolēmumiem un tos komentēt, publiski pieejamus ikgadējos tiesas darba pārskatus, informāciju iestādes oficiālajā tīmekļvietnē par tiesas aktivitātēm, uzvedības un ētikas noteikumus, likumā noteiktu disciplināro atbildību un procedūras tās īstenošanai, tiesas pašpārvaldes institūciju darbību, nodrošinot individuālo tiesnešu atbildīgumu.¹⁰³⁰

Institucionālais atbildīgums ietver dialogu ar pārējiem varas atzariem, publiskas tiesas sēdes, informācijas pieejamību un caurskatāmību, informācijas skaidrošanu (tīmekļvietnes, mobilās lietotnes).¹⁰³¹ Tas ietver respektu pret citu valsts varas atzaru kompetenci, pieņemtajiem lēmumiem un savstarpēju cieņu valsts un visas sabiedrības interesēs.¹⁰³² Institucionālais atbildīgums saistīts ar izpratnes nodrošināšanu par tiesu sistēmu, tās darbības principiem, tiesu varas lomu, tāpēc ietver tiesas darbības skaidrošanu utt.¹⁰³³

Ārējais un institucionālais atbildīgums lielā mērā pārklājas, tāpēc citos avotos tie netiek nodalīti. Tiesu praksē sniegts pamatojums institucionālajam atbildīgumam. Eiropas Cilvēktiesību tiesa nepieciešamību publiskot informāciju par tiesu varas darbību pamato ar to, ka tā ir atzīstama par informāciju sabiedrības interesēs un tā ietver informāciju par tiesu sistēmas institucionālo uzbūvi, tiesām un to kompetenci, tiesās izskatāmajām lietām, to izskatīšanas principiem un kārtību, kā arī galīgajiem nolēmumiem šajās lietās, tiesnešiem, viņu iecelšanas un apstiprināšanas kārtību.¹⁰³⁴ Arī Satversmes tiesa norādījusi, ka, ievērojot tiesu varas nozīmi demokrātiskā sabiedrībā un tiesu varai uzticēto funkciju, ikvienai personai jābūt nodrošinātām tiesībām brīvi

¹⁰²⁹ Turpat, p. 18.

¹⁰³⁰ Turpat, p. 55.

¹⁰³¹ Turpat, p. 73.

¹⁰³² Tiesnešu ētikas komisija (2022). Atzinums. 14.01.2022.

¹⁰³³ Beatson, J. (2017). Judicial Independence: Internal and External Challenges and Opportunities, Atkin Lecture, The Reform Club, London, 14.11.2017.

¹⁰³⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 29369/10 Morice v. France [GC]; 23.04.2015. Spriedums, p. 128.

iegūt informāciju par tiesu varas darbību. Turklāt šīm tiesībām, kā arī to īstenošanas kārtībai jābūt noteiktai normatīvajos aktos.¹⁰³⁵

Individuālais atbildīgums ir tieši saistīts ar tiesneša pienākumu ievērot augstus uzvedības standartus gan profesionālajā darbībā, gan ārpus tās. Raksturīgie atbildīguma mehānismi (noteikumi), pildot amata pienākumus, ir, piemēram (uzskaitījums nav izsmēļošs), prasības rakstīt motivētus nolēmumus saprotamā valodā, skaidrot plašākai sabiedrībai personīgos uzskatus par tiesībām.¹⁰³⁶ Individuālais atbildīgums attiecas arī uz tiesneša ārpusstiesas uzvedību, amatu savienošanas ierobežojumiem un uz tiesneša privāto dzīvi.¹⁰³⁷ Neapšaubot to, ka arī tiesnešiem ir pamattiesības un brīvības un viņi var veikt ārpusstiesas aktivitātes, dažas no tām var apdraudēt tiesnešu neatkarību (sk. 5.3. apakšnodaļu). Tāpēc tiesnešiem tiek ieteikts atturēties no jebkādas tādas darbības, kas varētu apdraudēt tiesneša amata cieņu vai izraisīt interešu konfliktu, tādējādi mazinot sabiedrības uzticēšanos tiesu sistēmai.¹⁰³⁸

Gan institucionālais, gan individuālais atbildīgums ietver arī ārējo atbildīgumu. Tiesnesis ir ne tikai augsti kvalificēts jurists, tiesnesim jāapzinās sava atbildība sabiedrības priekšā un jāapzinās, ka ir paraugs sabiedrībai.¹⁰³⁹ Tāpēc, piemēram, Tiesnešu ētikas kodeksā norādīts, ka augstu tiesnešu ētikas standartu veicināšana un uzturēšana ir katra tiesneša atbildības jautājums.¹⁰⁴⁰ Tiesnesis, kas ciena un ievēro likumu, godprātīgi un ar cieņu attiecas pret savu amatu, amata pienākumiem, procesa dalībniekiem, kolēģiem un sabiedrību,¹⁰⁴¹ nostiprina pārliecību, ka likumā noteiktās kārtības ievērošana atbilst sabiedrības un katra atsevišķa tās locekļa interesēm.¹⁰⁴²

Līdzīgi, kā tas ir tiesnešu neatkarības gadījumā, nav nepieciešams nodalīt dažādus atbildīguma veidus. Jānodrošina tāds atbildīgums, kas veicina neatkarīgu un objektīvu tiesas spriešanu un rada pamatotu iespaidu par to, tādējādi veicinot uzticēšanos tiesai. Tāpēc jēdzienā “atbildība par varas izmantošanu” ir ietvertas prasības, kas izriet no visu veidu atbildīguma – gan tiesu varas, gan tiesas, gan individuāla tiesneša.

Tiesību literatūrā norādīts uz šādiem atbildīguma elementiem: lietu sadale, sūdzību procedūras, tiesas periodiski pārskati, attiecības ar medijiem, ētikas prasības, noraidījums un

¹⁰³⁵ Satversmes tiesa. Lieta 2015-06-01; 12.11.2015. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 223, 13.11.2015., 11.1. p.

¹⁰³⁶ United Nations General Assembly (2014). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers, Gabriela Knaul. A/HRC/26/32, 28.04.2014, p. 57.

¹⁰³⁷ Turpat, p. 117.

¹⁰³⁸ Turpat, p. 58.

¹⁰³⁹ Tiesnešu ētikas komisija (2021). Atzinums. 26.11.2021. Iegūts 08.01.2024. no: <https://www.tiesas.lv/tiesnesu-etikas-komisijas-sedes>

¹⁰⁴⁰ Tiesnešu konference (2021). Tiesnešu ētikas kodekss. 02.02.2021. Ievads; Tiesnešu ētikas komisija (2021). Atzinums. 26.11.2021. Iegūts 08.01.2024. no: <https://www.tiesas.lv/tiesnesu-etikas-komisijas-sedes>

¹⁰⁴¹ Tiesnešu konference (2021). Tiesnešu ētikas kodekss. 02.02.2021., 2. kanona 1. punkts.

¹⁰⁴² Tiesnešu ētikas komisija (2022). Atzinums. 14.01.2022.

atstatīšanās, amatu savienošana, informācija par finansēm, saprotamas procedūras.¹⁰⁴³ Ar lietas izspriešanu savukārt saista šādus atbildīguma elementus: nolēmumu motivāciju, nolēmumu pārsūdzību, diskusijas un konstruktīva kritika par nolēmumiem,¹⁰⁴⁴ abu pušu argumentu uzklaušanās pienākums, publiska lietas iztiesāšana.¹⁰⁴⁵

Atsevišķi elementi, kas ir saistīti ar tiesnešu neatkarības citām sastāvdaļām, attiecas arī uz atbildīgumu. Piemēram, dažādas garantijas, tiesneša pienākumi, pamattiesības un to ierobežojumi tiek izmantoti arī kā atbildīguma elementi, kas norāda uz to, ka tiesnešu atbildīgumu nav iespējams nodalīt no tiesnešu neatkarības un aplūkot kā prasību, kas pastāv ārpus tiesnešu neatkarības. Autore turpmāk tekstā identificēs gadījumus un iemeslus tiesnešu neatkarības un atbildīguma savstarpējai un neatdalāmai saistībai.

Ievērojot tiesu lomas palielināšanos, tiek meklēti adekvāti līdzekļi, lai padarītu tiesu varu atbildīgāku, vienlaikus nodrošinot tās neatkarību. Tāpēc tiesnešu rūpīgu atlasī (viena no tiesneša garantijām), viņu profesionālo kvalifikāciju un efektivitāti (prasības tiesnesim) nereti saista tieši ar nepieciešamību nodrošināt tiesu varas atbildīgumu.¹⁰⁴⁶ Līdz ar to daļa nozīmīgāko tiesnešu neatkarības elementu tiek attiecināta arī uz tiesnešu atbildīgumu, proti, tiek uzskatīts, ka tie ir pamatā atbildīguma nodrošināšanai.

Autore jau konstatējusi, ka tiesnešu atbildīgumu citastarp saista ar tiesnešu uzvedības un ētikas noteikumiem, kas vienlaikus ir arī tiesnešu neatkarības sastāvdaļas – tie veido neatkarības saturu kā tiesnešu pienākumi (sk. 5.2. apakšnodaļu) un pamattiesību ierobežojumi (sk. 5.3.1. apakšnodaļu). Līdz ar to tiesnešu atbildīguma, pienākumu un pamattiesību elementi daļēji pārklājas.

Līdzīgi tas ir arī ar noteiktām tiesnešu neatkarības garantijām, kas nepieciešamas tiesnešu atbildīguma nodrošināšanai, un līdz ar to var būt aplūkojamas kā atbildīguma elementi (sk. 5.1. apakšnodaļu). ANO Speciālais ziņotājs norādījis, ka normatīvajā regulējumā paredzētie atbildīguma mehānismi parasti ietver noteiktas garantijas.¹⁰⁴⁷ Ievērojot to, ka tiesnešu atbildīgums ietver arī tiesnešu uzraudzību un kontroli (attiecības, kurās iespējams ietekmēt tiesnešu neatkarību), lai novērstu ļaunprātīgu varas izmantošanu, nepienācīgu ietekmi un nodrošinātu tiesnešu neatkarību (neskatoties uz to, vai uzraudzība notiek tiesu varas ietvaros vai ārpus tiesu

¹⁰⁴³ Van Dijk, F., Tulder, F., Lugten, Y. (2016). Independence of Judges: Judicial Perceptions and Formal Safeguards. Netherlands Council for the judiciary, pp. 5, 6.

¹⁰⁴⁴ Palmer, G. (1995). Judicial Selection and Accountability: Can the New Zealand System Survive? Gray, B.D., McClintock, R.B. (red.). *Courts and Policy: Checking the Balance*. Brookers, Wellington, p. 53.

¹⁰⁴⁵ Nath, G.V.M. (2013). Judicial Accountability: The Present Contours and the Way Forward.

¹⁰⁴⁶ Di Federico, G. (2012). Judicial Independence in Italy. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 398.

¹⁰⁴⁷ United Nations General Assembly (2020). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers. A/75/172, 17.07.2020, p. 101. Iegūts 17.12.2023. no: [UN GA Independence of Judges and Lawyers A 75 172-EN 2020.pdf](#)

varas, piemēram, to veic sabiedrība, mediji), gan normatīvajos aktos, gan profesionālās uzvedības noteikumos ir jāparedz skaidrs regulējums – objektīvi kritēriji un skaidras procedūras, lai izslēgtu iespēju saukt tiesnešus pie atbildības nepamatoti un patvaļīgā veidā.¹⁰⁴⁸ Piemēram, minimālās neatkarības garantijas disciplinārās atbildības gadījumā ir: likumā paredzēta procedūra un nosacījumi, par kuriem var saukt pie atbildības, kā arī sankcijas; nosacījums, ka disciplinārlietas izskata neatkarīga institūcija vai tiesa; tiesnesim nodrošinātas procesuālās garantijas; prasība pēc motivēta nolēmuma disciplinārlietā, samērīgums sankciju piemērošanā; pārsūdzības iespēja.¹⁰⁴⁹ Arī Eiropas Savienības Tiesa noteikusi minimālās prasības disciplināratbildības regulējumam.¹⁰⁵⁰ Veids, kādā tiek īstenots atbildīgums, ir kā garantija neatkarībai. Interesanti, ka ANO Speciālais ziņotājs norādījis, ka arī tiesnešu ētikas un uzvedības noteikumi, kas parasti tiek uzskatīti par tiesneša pienākumiem, var kalpot kā tiesneša garantijas, nodrošinot atbildīgumu. Proti, atbildīgumu nodrošināt tādā apjomā, kādā to pieļauj tiesnešu neatkarība, varot vienīgi tad, ja tiesnesis darbojas saskaņā ar noteiktiem ētikas noteikumiem un respektē pienākumus un atbildību, kas nepieciešami tiesas funkcijas īstenošanai.¹⁰⁵¹

Arī nolēmumā ietverta motivācija, kas darbā jau aplūkota kā viens no tiesneša pienākumiem, tiek uzskatīta vienlaikus par atbildīguma elementu (sk. 5.2.3. apakšnodaļu).¹⁰⁵² Pastāv viedoklis, ka vissvarīgāko tiesnešu kontroli nodrošina prasība tiesnesim skaidri un publiski (atklāti) motivēt tiesas spriedumu. Šādā veidā jebkura tiesneša darbība ir pakļauta kritiskam kolēģu un profesionāļu skatījumam, mediju, politiķu un sabiedrības uzraudzībai.¹⁰⁵³

Tiesību literatūrā konstatēts, ka atsevišķos gadījumos atbildīgums vairo neatkarību un ir nepieciešams tās nodrošināšanai vai pat ir obligāts nosacījums, jo tiesai ir jādarbojas caurskatāmā un atbildīgā veidā, īpašu vērību pievēršot pasākumiem, kas var ietekmēt tiesnešu neatkarību. Tikai tad tā var būt un arī var izskatīties neatkarīga un spēj atbilstoši veikt savu funkciju.¹⁰⁵⁴ Darbā

¹⁰⁴⁸ United Nations General Assembly (2014). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers, Gabriela Knaul. A/HRC/26/32, 28.04.2014, pp. 48, 69.

¹⁰⁴⁹ United Nations General Assembly (2020). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers. A/75/172, 17.07.2020, pp. 83, 87. Iegūts 17.12.2023. no: [UN_GA_Independence_of_Judges_and_Lawyers_A_75_172-EN_2020.pdf](#)

¹⁰⁵⁰ Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-216/18; 25.07.2018. Spriedums (virspalāta), p. 67.

¹⁰⁵¹ United Nations General Assembly (2014). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers, Gabriela Knaul. A/HRC/26/32, 28.04.2014, pp. 54, 60,72.; Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-619/18 *Eiropas Komisija pret Polijas Republiku*; 24.06.2019. Spriedums (virspalāta), p. 77.

¹⁰⁵² Ríos-Figueroa, J. (2019) Judicial review and democratic resilience: Afterword to the Foreword by Doreen Lustig and J. H. H. Weiler, *International Journal of Constitutional Law*, Vol. 17, Issue 1, p. 22; Palmer, G. (1995). Judicial Selection and Accountability: Can the New Zealand System Survive? Gray, B.D., McClintock, R.B. (red.). *Courts and Policy: Checking the Balance*. Brookers, Wellington, p. 53.

¹⁰⁵³ Boogaard, G. (2020). Bipolar Constitutionalism in The Netherlands and Its Consequences for the Independence and Accountability of the Judiciary. Ballin, E.H., Schyff, G., Stremmer, M. (red.). *European Yearbook of Constitutional Law 2019. Judicial Power: Safeguards and Limits in a Democratic Society*. T.M.C. Asser Press, 1st ed. 2020 edition, p. 117.

¹⁰⁵⁴ Jackson, V.C. (2012). Judicial Independence: Structure, Context, Attitude. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 61; Van Dijk, F. (2018.). A Method for Assessment of the Independence and Accountability of the Judiciary, p. 2. Iegūts 24.12.2023. no: <https://pgwrk-websitemedia.s3.eu->

jau norādīts uz Lorda Hodža (*Lord Hodge*) identificētajām desmit pazīmēm, kas nodrošina tiesnešu neatkarību (sk. 4.2.2. apakšnodaļu). Viena no pazīmēm ir tiesnešu atbildīgums.¹⁰⁵⁵ Savukārt profesors S. Bērbenks uzskata, ka tiesnešu atbildīgumam ir galvenā loma tiesnešu neatkarības nodrošināšanā un veicināšanā.¹⁰⁵⁶

Pastāv vairāki viedokļi, kāpēc atbildīgums ietilpst neatkarības saturā.

Pirmkārt, Eiropas Tieslietu padomju asociācija uzskata, ka neatkarību var nodrošināt vienīgi tad, ja sabiedrība uzticas tiesai, un šo uzticēšanos var nodrošināt, ja tiesa ir atbildīga sabiedrības priekšā.¹⁰⁵⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesa atsevišķus atbildīguma elementus, piemēram, tiesnešu disciplīnas jautājumus saista ar tiesnešu neatkarību.¹⁰⁵⁸ Arī lietu izskatīšanas publiskumu un tiesas spriešanas caurskatāmību tiesa saista ar Konvencijas 6. panta 1. punktu.¹⁰⁵⁹

Otrkārt, ar tiesnešu atbildīgumu saistītie noteikumi ietver tiesnešu pārraudzību un kontroli, kā arī sankcijas. Šos mehānismus var izmantot, lai ietekmētu neatkarību gan tieši, gan arī apslēptā veidā.¹⁰⁶⁰ Tātad attiecībās, kas rodas, nodrošinot atbildīgumu, iespējams ietekmēt tiesnesi un tiesu. Tāpēc, piemēram, tiesnešu disciplīnas jautājumus uzrauga neatkarīga institūcija.¹⁰⁶¹ Tas ir vēl viens aspekts, kas atbildīgumu saista ar tiesnešu neatkarību. Proti, tiesnešu neatkarību var nodrošināt vienīgi atbildīgums, kurš ietver tādas procedūras tiesnešu uzvedības vai atbildības izvērtēšanas gadījumā, kuras pilnībā atbilst neatkarības prasībām.

Treškārt, atbildīgums esot uzskatāms par neatkarības obligātu sastāvdaļu, jo par tiesnešu neatkarību un objektivitāti sabiedrība var būt pārliecināta tikai tad, ja tiesu vara darbojas caurskatāmi un pierāda savu gatavību būt atbildīgai sabiedrības priekšā.¹⁰⁶² Līdzīgi to pamato arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnese Z. Fora, norādot, ka tikai tad, ja tiesnešu neatkarībā ielasa atbildīgumu, ir iespējams nodrošināt, ka tiesas spriešanas pamatā ir vienīgi tiesības, proti, tiesa ir

[west-1.amazonaws.com/production/pwk-web-encj2017-p/Projects/Article%20independenceandaccountability%202018-10-18.pdf](https://www.amazonaws.com/production/pwk-web-encj2017-p/Projects/Article%20independenceandaccountability%202018-10-18.pdf); Garapon, A., Epineuse, H. (2012). *Judicial Independence in France*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 273.

¹⁰⁵⁵ Hodge, P.S. (2016). Upholding the Rule of Law: how we preserve judicial independence in the United Kingdom, lecture, Lincoln's Inn Denning Society, 7.11.2016.

¹⁰⁵⁶ Burbank, S.B. (2019). Reconsidering Judicial Independence Forty-Five Years in the Trenches and in the Tower. *University of Pennsylvania Law Review Online*, Vol 168, Public Law research Paper No 19, pp. 19, 20. Iegūts 30.01.2021. no: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3373992

¹⁰⁵⁷ Eiropas Tieslietu padomju asociācija (2014). Ziņojums. Tiesu varas neatkarība un atbildīgums, p. 9. Roma, 13.06.2014.

¹⁰⁵⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 43572/18 Grzeda v. Poland [GC]; 15.03.2022. Spriedums, p. 327.

¹⁰⁵⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 14040/03 Krestovskiy v. Russia; 28.10.2010. Spriedums, p. 24.

¹⁰⁶⁰ United Nations General Assembly (2020). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers. A/75/172, 17.07.2020, pp. 62-81. Iegūts 17.12.2023. no: [UN_GA_Independence_of_Judges_and_Lawyers_A_75_172-EN_2020.pdf](https://www.unhcr.org/refugees/UN_GA_Independence_of_Judges_and_Lawyers_A_75_172-EN_2020.pdf)

¹⁰⁶¹ United Nations General Assembly (2014). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers, Gabriela Knaut. A/HRC/26/32, 28.04.2014, pp. 90, 91.

¹⁰⁶² Van Dijk, F., Tulder, F., Lugten, Y. (2016). Independence of Judges: Judicial Perceptions and Formal Safeguards. *Netherlands Council for the judiciary*, p. 12.

objektīva.¹⁰⁶³ ANO Speciālais ziņotājs pamatojis, kāpēc tiesnešiem jābūt atbildīgiem, proti, ir jāatbild par savu rīcību. Šis skaidrojums norāda ne tikai uz atbildīguma un neatkarības ciešo saistību, bet pamato atbildīguma nozīmi objektīvas tiesas spriešanas nodrošināšanā un līdz ar to norāda uz atbildīgumu kā tiesnešu neatkarības obligātu sastāvdaļu. Lai tiesa nodrošinātu objektivitāti lietas izspriešanā, tiesneši nevar rīkoties patvaļīgi, izlemjot lietas atbilstoši savām personīgajām vēlmēm. Tiesnešu pienākums ir piemērot tiesības taisnīgi un objektīvi. Lai sabiedrība varētu pilnībā uzticēties tiesas spējai veikt savu funkciju neatkarīgi un objektīvi, tiesnešiem ir jāatbild par savu rīcību un uzvedību, vienlaikus radot sabiedrībai par to pārlicību.¹⁰⁶⁴ Autoresprāt, atbildīgums kā neatkarības sastāvdaļa lielā mērā ir saistīts arī ar neatkarības izskatīšanās prasību.

Tādējādi tiesnešu atbildīgums – gan juridiskā atbildība, gan atbildība par varas izmantošanu – ir obligāta tiesnešu neatkarības sastāvdaļa, jo, pirmkārt, ir saistīts ar attiecībām, kurās iespējams ietekmēt tiesu vai tiesnesi, otrkārt, ir nepieciešams, lai tiesas spriešanu pasargātu no nepamatotas ietekmes un, treškārt, nodrošina, ka tiesa darbojas kā patiešām objektīva strīda izšķirēja un nodrošina taisnīgu rezultātu.

5.5. Tiesas institucionālās neatkarības sastāvdaļas

Gan normatīvajos aktos, gan starptautisko organizāciju dokumentos iespējams identificēt institucionālās neatkarības prasības. Satversmes tiesa, uzskaitot tiesnešu neatkarības garantijas, citatstarp norādījusi uz institucionālo (administratīvo) neatkarību un tiesu varas faktisko neatkarību no izpildvaras vai likumdevēja politiskās ietekmes.¹⁰⁶⁵ Tiesa nav izvērsusi un atšifrējusi šo institucionālo prasību saturu. Arī Kanādas Augstākā tiesa kā vienu no trīs tiesnešu neatkarības būtiskiem nosacījumiem norādījusi tiesu institucionālo neatkarību tiesas darbībai būtiskos administratīvajos jautājumos.¹⁰⁶⁶ Čehijas Republikas Konstitucionālā tiesa norādījusi, ka tiesnešu neatkarībai būtiska ir administratīvā neatkarība – sistēmiskie, politiskie un institucionālie apstākļi, kas radīti, lai īstenotu patiesi neatkarīgu tiesu varu, un organizatoriskās un funkcionālās neatkarības garantijas, proti, neatkarība no likumdevēja un izpildvaras.¹⁰⁶⁷

Tiesnešu neatkarības prasības, kas attiecas uz tiesu varu vai tiesu kā institūciju, balstās uz varas dalīšanu, regulē tiesu varas attiecības ar izpildvaru un likumdevēju, nošķirot tiesu varu no

¹⁰⁶³ Seibert-Fohr, A. (2012). Judicial Independence in Germany. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 519.

¹⁰⁶⁴ United Nations General Assembly (2014). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers, Gabriela Knaul. A/HRC/26/32, 28.04.2014, p. 59.

¹⁰⁶⁵ Satversmes tiesa. Lieta 2009-11-01; 18.01.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 10, 20.01.2010., 8.2. p.

¹⁰⁶⁶ Rankin, M.B. (2012). Access to Justice and the Institutional Limits of Independent Courts. Windsor Yearbook on Access to Justice, Vol 30(1), p. 120.

¹⁰⁶⁷ Čehijas Konstitucionālā tiesa. Lieta PL. ÚS 12/10; 07.09.2010. Spriedums, p. 21; Čehijas Konstitucionālā tiesa. Lieta PL. ÚS 18/06, 11.07.2006. Spriedums.

nepienācīgas ietekmes. Gan izpildvarai, gan likumdevējam ir tiesības un pienākumi saistībā ar tiesu varu, kas dod, var dot vai var radīt iespaidu, ka dod iespējas ietekmēt tiesu varu. Tāpēc, lai garantētu, ka tiesnesis var pildīt tiesas funkciju neatkarīgi, jānodrošina institucionāla aizsardzība pret ārējo ietekmi, kas pārsniedz pieļaujamās robežas. Pārējie varas atzari var ietekmēt un ietekmēt tiesu varu dažādos veidos, taču, kā tas jau darbā norādīts, ne visas šīs ietekmes ir tiesu varu un tiesnešu neatkarību apdraudošas un līdz ar to nepieļaujamas un līdz ar to uzskatāmas par nepienācīgu ietekmi (sk. 3.1.2. apakšnodaļu). Attiecības, kurās iespējama ietekme, veido tiesnešu neatkarības saturu. Līdz ar to tās ir nepieciešams regulēt, lai neapdraudošā, pieļaujamā un pat nepieciešamā pārējo varas atzaru vai to pārstāvošo amatpersonu ietekme nepārvērstos nepieļaujamā un nepienācīgā vai pat tikai šķietami nepienācīgā.

Tiesu vara **saskaras ar izpildvaru** politikas izstrādes, tiesu administrēšanas un spriedumu izpildes jautājumos. Tāpēc negatīvas un līdz ar to nepienācīgas ietekmes mazināšanai svarīga ir kompetenču nodalīšana un vienlaikus efektīva līdzāspastāvēšana un sadarbība. Kompetenču sadale ir likumdevēja politiska izšķiršanās, tomēr demokrātiskā tiesiskā valstī zināmu rāmi tam uzliek tiesnešu neatkarības un varas dalīšanas princips.¹⁰⁶⁸

Tiesu varai **saskaroties ar likumdevēju**, problēmas var rasties rīcības brīvības apjoma ievērošanā un savstarpējas kompetences respektēšanā. Diskusijas parasti ir, no vienas puses, par tiesas pārāk aktīvu darbību, tādējādi, iespējams, iejaucoties likumdevēja kompetencē. No otras puses, demokrātiskā tiesiskā valstī varas dalīšanas princips un tiesas neatkarības princips uzliek zināmas prasības likumdevēja rīcībai, kad tas pieņem lēmumus saistībā ar tiesu varu – gan veidojot tiesnešu korpusu, gan lemjot par budžetu, gan izstrādājot normatīvo regulējumu attiecībā uz tiesu kompetenci, rīcības brīvības apjomu un arī procesuālajiem jautājumiem. Šie ir galvenie likumdevēja un tiesu varas atzaru saskares punkti. Tāpēc, lemjot par minētajiem jautājumiem, likumdevējam ir iespējas vai nu stiprināt tiesu varu, vai to padarīt vājāku.¹⁰⁶⁹

Šajā apakšnodaļā autore izvērtēs šādas tiesnešu neatkarības saturā ietilpstošas institucionālas prasības (tiesnešu neatkarības obligātās sastāvdaļas): tiesas administratīvā neatkarība, tiesas kompetence, tiesas rīcības brīvība un pieņemto nolēmu izpilde un nepārvaramība. Informācija par administratīvās neatkarības saturu un apjomu, kā arī par tiesas kompetenci ietverta attiecīgi darba 3.1.2. un 1.1. apakšnodaļā. Tāpēc šajā nodaļā autore iekļaus informāciju tikai tādā apjomā, lai apstiprinātu, ka administratīvā neatkarība un tiesas kompetence ir tiesnešu neatkarības sastāvdaļas. Proti, tiks aplūkoti argumenti, kas norāda uz abu šo tiesnešu neatkarības sastāvdaļu nozīmi tiesnešu neatkarības nodrošināšanā un apliecina, ka objektīvu tiesu

¹⁰⁶⁸ Jurcēna, L. (2022). Tiesas institucionālā neatkarība: kā rast līdzsvaru ar citiem varas atzariem, Jurista Vārds, 30.08.2022., 35 (1249).

¹⁰⁶⁹ Turpat.

spriest un no nepienācīgas ietekmes nošķirt tiesu un tiesnesi var vienīgi tad, ja tiesas administrēšanas un tiesas kompetences jautājumi tiek risināt atbilstoši no tiesnešu neatkarības izrietošajām prasībām un netiek izmantoti tiesnešu nepienācīgai ietekmēšanai.

5.5.1. Tiesas administratīvā neatkarība

Gan tiesību literatūrā, gan tiesu praksē dažādi pamatota tiesu administrēšanas nozīme tiesnešu neatkarībā, bet pastāv liela vienprātība par administratīvo neatkarību kā vienu no institucionālās neatkarības prasībām.¹⁰⁷⁰

Ar administratīvu jautājumu risināšanu var izdarīt spiedienu uz tiesu un uz tiesnešiem. Tāpēc institucionālo neatkarību vienmēr saista ar administratīvo neatkarību, proti, ar neatkarību tiesu administrēšanā,¹⁰⁷¹ – tādu apstākļu radīšanu, lai tiesas varētu pienācīgi pildīt savu funkciju, un tā ietver tiesas organizatoriskos (lietu sadale, darba apstākļi, tai skaitā pieejamie cilvēkresursi, personīgā drošība u.c.), personāla, vadības, finanšu, apmācības jautājumus, kā arī tiesām uzticēto pienākumu izpildes uzraudzību.¹⁰⁷² Neatkarīgi no tā, kāds tiesu administrēšanas modelis valstī tiek piemērots (sk. 3.1.2. apakšnodaļu), tiesu administrēšana tiek organizēta tā, lai nošķirtu tiesu varu no izpildvaras vai likumdevēja politiskās ietekmes.

Daļa tiesu administrēšanas jautājumu ir tieši saistīta ar tiesas pamatfunkcijas veikšanu. Tāpēc īpaša uzmanība tiek pievērsta, lai šie administratīvie jautājumi, kam ir tieša un tūlītēja ietekme uz tiesas funkcijas izpildi, proti, tie saistīti ar tiesas spriešanu, tiktu nodalīti no izpildvaras un likumdevēja varas ietekmes.¹⁰⁷³ Šādi jautājumi ir, piemēram, lietu sadale, tiesas sēžu plānošana. Arī tiesas kontrole pār savu budžetu tiek uzskatīts par vienu no administratīvajiem jautājumiem, kas ir saistīts ar tiesas funkcijas izpildi.¹⁰⁷⁴ Tiesnešu neatkarības prasībām atbilstoši tiek risināti arī administratīvie jautājumi, kam var būt tikai netieša ietekme uz tiesas spriešanu (jo īpaši gadījumā, ja tie nodoti izpildvaras kompetencē).

¹⁰⁷⁰ Gelinas, F. (2012). *Judicial Independence in Canada: A Critical Overview*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 581; Shetreet, S. (1985). *Judicial Independence: New Conceptual Dimensions and Contemporary Challenges*. Shetreet, S., Deschenes, J. (red.), *Judicial Independence: The Contemporary Debate*. Dordrecht, Boston, Lancaster: Martinus Nijhoff Publishers, p. 644; Di Federico, G. (2012). *Judicial Independence in Italy*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, pp. 357-401; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Valente v. The Queen 2 SCR 673, No 17583; 19.12.1985. Spriedums, pp. 47, 52; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. Généreux 1 SCR 259, No 22103; 13.02.1992. Spriedums; Satversmes tiesa. Lieta 2009-11-01; 18.01.2010. Spriedums, Public ts: Latvijas V stnesis, 10, 20.01.2010., 8.2. p.

¹⁰⁷¹ Shetreet, S. (2009). *The Normative Cycle of Shaping Judicial Independence in Domestic and International Law: The Mutual Impact of National and International Jurisprudence and Contemporary Practical and Conceptual Challenges*. Chicago Journal of International Law, 10(1), p. 286.

¹⁰⁷² Čehijas Konstitucionālā tiesa. Lieta PL.  S 18/06, 11.07.2006. Spriedums.

¹⁰⁷³ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Valente v. The Queen 2 SCR 673, No 17583; 19.12.1985. Spriedums, p. 52; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Mackeigan v. Hickman 2 SCR 796, No 21315, 21351; 05.10.1989. Spriedums.

¹⁰⁷⁴ Satversmes tiesa. Lieta 2009-11-01; 18.01.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 10, 20.01.2010., 8.1. p.; Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Ref re Independence and Impartiality of Judges of the Prov. Court of P.E.I. 3 SCR 3, No 24508, 24778; 13.02.1992., p. 253.

Administratīvā neatkarība balstās uz varas dalīšanu, tāpēc tiesu varas kontrole pār tiesu sistēmas jautājumiem, proti, budžeta izstrādāšanu, finanšu vadību, cilvēkresursu vadību, lietu sadali, iekšējā regulējuma izstrādi, drošības jautājumiem, mācībām, tiesnešu ētikas un tiesnešu uzvedības jautājumiem, neizslēdz citu varas atzaru iesaistīšanos minēto jautājumu risināšanā, bet tas noteikti izslēdz citu varas atzaru kontroli, un prasa īpašu sadarbību ar tiesu varu.¹⁰⁷⁵ Turklāt svarīgi ir, lai neatkarīgam vērotājam institūcija izskatītos kā “neatkarīga tiesa”, un novērstu gadījumus, kuros varētu rasties šaubas par tiesnešu spēju objektīvi un neatkarīgi spriest tiesu.

Tādējādi zināma līmeņa neatkarība tiesas administratīvo jautājumu risināšanā ir obligāta tiesnešu neatkarības sastāvdaļa, jo, pirmkārt, ir saistītas ar attiecībām, kurās iespējams ietekmēt tiesu vai tiesnesi, otrkārt, ir nepieciešama, lai nošķirtu tiesu un tiesnesi no nepienācīgas ietekmes un, treškārt, nodrošina, ka tiesa darbojas kā patiešām objektīva strīda izšķirēja un nodrošina taisnīgu rezultātu.

5.5.2. Tiesas kompetence

Tiesas spriešanas funkcija tiek īstenota normatīvajos aktos precizētās kompetences apjomā un rīcības brīvības robežās (sk. 1.1. apakšnodaļu). Tiesas kompetence nozīmē piekritību un tiesības izvērtēt un izlemt noteiktus jautājumus jeb noteikta apjoma pilnvaras.¹⁰⁷⁶ Konstitucionālo institūciju, tai skaitā tiesas, kompetenču sadalījums ir noteikts konstitūcijā. Tomēr konstitūcija parasti piešķir likumdevējam tiesības detalizēt šo kompetenci. Tiesas pamatfunkcijas efektīvai īstenošanai likumdevējs var likumā *expressis verbis* noteikt tiesas pilnvaras un to īstenošanas kārtību vai arī atturēties no pilnvaru piešķiršanas konkrētajai tiesai. Likumdevējs citastarp ir tiesīgs noteikt gan to, kādas lietu kategorijas ir noteiktas tiesu instances kompetencē, cik instancēs dažādu kategoriju lietas ir skatāmas, gan arī procesuālās normas, atbilstoši kurām lieta attiecīgajā tiesu instancē (vai tiesā) ir izskatāma.¹⁰⁷⁷ Kaut arī likumdevēja rīcības brīvību ierobežo konstitūcija un vispārējie tiesību principi, tomēr, precizējot tiesas kompetenci, pastāv iespēja ietekmēt tiesas spēju spriest tiesu.

Darbā jau norādīts uz viedokli, ka definīcijā papildus prasībai par tiesneša spēju izlemt lietas, pamatojoties uz spēkā esošajām tiesībām un lietas apstākļiem, un prasībai tiesnesim spēt spriest tiesu bez būtiskas citu politisko vai valsts amatpersonu iejaukšanās būtu iekļaujama norāde uz tiesas kompetences apjomu (sk. 2.2. apakšnodaļu).¹⁰⁷⁸ Ja tiesa nav pilnvarota, proti, tai nav

¹⁰⁷⁵ Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. Génereux 1 SCR 259, No 22103; 13.02.1992. Spriedums; Satversmes tiesa. Lieta 2009-11-01; 18.01.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 10, 20.01.2010., 8.1., 24. p.

¹⁰⁷⁶ Satversmes tiesa. Lieta 2017-08-01; 22.12.2017. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 256, 27.12.2017., 12.2. p.

¹⁰⁷⁷ Satversmes tiesa. Lieta 2019-11-01; 12.03.2020. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 53, 16.03.2020., 10. p.; Satversmes tiesa. Lieta 2007-22-01; 02.06.2008. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 89, 10.06.2008., 11. p.

¹⁰⁷⁸ Larkins, C.M. (1996). Judicial Independence and Democratization: A Theoretical and Conceptual Analysis, *American Journal of Comparative Law*, 44(4), p. 610.

dotas iespējas risināt konkrētus jautājumus vai šīs iespējas ir ļoti šauras, tad, neskatoties uz tiesas objektivitāti un nošķirtību, tiesnešu neatkarība neko nenozīmē, jo tiesas loma netiek īstenota (sk. 1.1. apakšnodaļu). Autore piekrīt idejai, ka tiesas kompetence ietekmē tiesas spēju spriest tiesu, taču uzskata, ka šāda norāde nav atsevišķi jāizdala, ja ir norāde uz prasību nošķirt tiesas spriešanu no nepienācīgas ietekmes (prasība ietver arī nošķiršanu no citu valsts varas atzaru nepienācīgas ietekmes), jo šī prasība attiecas arī uz iespējam ietekmēt tiesas kompetenci.

Tiesību literatūrā norādīts, ka tiesnešu neatkarības līmenis ir atkarīgs no tiesas lomas un no tiesas kompetences.¹⁰⁷⁹ Līdz ar to likumdevēja iespējas izdarīt grozījumus regulējumā par procesuālajiem noteikumiem un tiesas kompetenci var ietekmēt tiesas spēju spriest neatkarīgu un objektīvu tiesu.¹⁰⁸⁰ Satversmes tiesas priekšsēdētājs (2007.-2014.) G. Kūtris paudis, ka kompetences sašaurināšanu bieži saista ar tiesas ietekmēšanu. Savukārt pārāk plašas kompetences noteikšana var radīt efektu, kad tiesības uz taisnīgu tiesu tiek nodrošinātas neefektīvi. Nepietiek tikai ar to, ka formāli tiek garantētas kādas tiesības vai iespējas konkrētām personām aizstāvēt savas tiesības. Valstij ir pienākums izveidot tādu sistēmu, lai tiesības darbotos efektīvi.¹⁰⁸¹

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ar tiesnešu neatkarību saista arī procesuālo regulējumu un izmaiņas tajā.¹⁰⁸² Arī Satversmes tiesa neatkarīgas tiesas prasību saista ar tiesas kompetenci – gan piekritību, gan tiesības izvērtēt un izlemt noteiktus jautājumus jeb noteikta apjoma pilnvaras.¹⁰⁸³ Tiesa kompetenci saista arī ar objektīvu lietas iztiesāšanu, norādot, ka demokrātiskā tiesiskā valstī tiesas procesa rezultāta objektivitāte un taisnīgums ir atkarīgs no likumdevēja noteiktās tiesas kompetences un procesuālajām norām, atbilstoši kurām lieta ir izskatāma.¹⁰⁸⁴ Savukārt Apvienoto Nāciju Tiesu varas neatkarības pamatprincipos viens no tiesas neatkarības principiem ietver prasību, lai tiesu varai būtu kompetence pār visiem tiesiskas dabas jautājumiem un ekskluzīva vara lemt, vai tās izlemšanai iesniegtais jautājums ir tās kompetencē.¹⁰⁸⁵

Tiesību literatūrā, tiesu praksē un starptautisko organizāciju dokumentos dažādi pamatotā tiesas kompetences nozīme tiesnešu neatkarības nodrošināšanā apliecina, ka objektīvu tiesu un līdz ar to arī taisnīgumu nodrošināt un no nepienācīgas ietekmes nošķirt tiesu un tiesnesi var

¹⁰⁷⁹ Turpat, p. 611; Feld, L.P., Voigt, S. (2003). Economic Growth and Judicial Independence: Vross Country Evidence Using a New Set of Indicators. *European Journal of Political Economy*, Vol. 19, No. 3, pp. 501-503; Jackson, V.C. (2012). *Judicial Independence: Structure, Context, Attitude*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 45.

¹⁰⁸⁰ Jackson, V.C. (2012). *Judicial Independence: Structure, Context, Attitude*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, pp. 27-59.

¹⁰⁸¹ Kūtris, G. (2010). Konstitucionālās tiesas kompetence. Uzstāšanās Rīgas Juridiskās augstskolas konferencē. Npublicēts materiāls.

¹⁰⁸² Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 24846/94, 34165/96 un 34173/96 Zielinski and Pradal & Gonzalez and Others v. France; 28.10.1999. Spriedums.

¹⁰⁸³ Satversmes tiesa. Lieta 2017-08-01; 22.12.2017. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 256, 27.12.2017., 12.2.p.

¹⁰⁸⁴ Satversmes tiesa. Lieta 2019-11-01; 12.03.2020. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 53, 16.03.2020., 10. p.

¹⁰⁸⁵ Apvienoto Nāciju Organizācija (1985). Apvienoto Nāciju Tiesu varas neatkarības pamatprincipi, p. 3. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 148, 28.09.1995.

vienīgi tad, ja tiesas kompetences jautājumi tiek risināt atbilstoši no tiesnešu neatkarības izrietošajām prasībām.

5.5.3. Tiesas rīcības brīvība

Demokrātiskā tiesiskā valstī radošai tiesas funkcijas īstenošanai pamatnormas ietvaros nepieciešama neatkarība un rīcības brīvība. Tiesu praksē tiesas rīcības brīvība saistīta ar nepieciešamību nodrošināt taisnīgumu.¹⁰⁸⁶ Satversmes tiesa norādījusi, ka taisnīgumu kā vienu no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatvērtībām tiesa var nodrošināt vienīgi tad, ja tā, īstenojot tiesas spriešanas funkciju, savu kompetenci īsteno tai noteiktās rīcības brīvības ietvaros atbilstoši vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām.¹⁰⁸⁷ Līdz ar to tiesas rīcības brīvība ir nepieciešama objektīvas un taisnīgas tiesas spriešanas nodrošināšanai un pieļaujama tikai un vienīgi tādā apjomā, kādā tā nepieciešama pienācīgai savu funkciju izpildei.

Neskatoties uz to, ka katram varas atzaram ir zināma rīcības brīvība, ko tas īsteno varas dalīšanas principa ietvaros un kuru ierobežo varas atsvaru un līdzsvaru sistēma, likumdevējs nosaka tādu tiesas procesa kārtību un nosacījumus, kas atbilst tiesu varas raksturam un lomai demokrātiskā tiesiskā valstī. Tieši likumdevējs ir atbildīgs par to, lai normatīvais regulējums nodrošinātu tiesnešu neatkarību un tiesas spriešanas funkcijas īstenošanai nepieciešamo rīcības brīvību. Tāpēc, nosakot normatīvajos aktos tiesas kompetenci un procesuālos noteikumus, veidojas attiecības, kurās likumdevējs var ietekmēt tiesas rīcības brīvību un līdz ar to arī tiesu varu un tās neatkarību.

Papildu arguments tiesas rīcības brīvībai kā tiesnešu neatkarības elementam izriet no teorijas par tiesnešu neatkarību kā dažādu brīvību apvienojumu, kur tiesnešu neatkarības jēdziens ietver divas pretējas nozīmes: negatīvo un pozitīvo (sk. 4.2.1. apakšnodaļu). Minētā teorija pamato rīcības brīvības un tiesnešu neatkarības saistību. Profesore Pamela Sūzena Karlana (*Pamela Susan Karlan*) uzskata, ka negatīvajā nozīmē tiesnešu neatkarības mērķis ir izvairīties no jebkādas atkarības, iejaukšanās vai ietekmes tiesas spriešanā. Proti, tā ir brīvība no atkarības, ietekmes, iejaukšanās no jebkāda avota – no pārējām varām, no indivīdiem. Savukārt pozitīvajā nozīmē tiesnešu neatkarība nozīmē tiesneša brīvību pildīt tiesas funkciju objektīvi, atbilstoši savai izpratnei par tiesībām un lietas faktiem.¹⁰⁸⁸ Neatkarības pozitīvā nozīme ietver tiesneša rīcības

¹⁰⁸⁶ Satversmes tiesa. Lieta 2012-06-01; 01.11.2012. spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 174, 02.11.2012., 13.2.p.; Latvijas Republikas Senāts. Lieta A420143821, SKA-984/2021; 19.05.2021. Lēmums. Iegūts 07.02.2024. no: [ECLI:LV:AT:2021:0519.A420143821.9.L](#)

¹⁰⁸⁷ Satversmes tiesa. Lieta 2019-11-01; 12.03.2020. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 53, 16.03.2020., 12., 14., 15. pp.

¹⁰⁸⁸ Karlan, P.S. (1999). Two Concepts of judicial Independence. Southern California Law Review No 72, p. 552.

brīvību, spriežot tiesu. Arī profesore Kima Leina Šepele (*Kim Lane Scheppelle*) uzskata, ka viena no pazīmēm, kas raksturo tiesneša neatkarības pakāpi, ir tiesneša rīcības brīvība.¹⁰⁸⁹

Tiesību literatūrā tiesas rīcības brīvība saistībā ar tiesnešu neatkarību aplūkota no dažādiem aspektiem. Profesors Toms Ginsburgs (*Tom Ginsburg*) neatkarību saista ar rīcības brīvību, īstenojot tiesas varu.¹⁰⁹⁰ Sastopams viedoklis, ka tiesnešu neatkarību novērtē, ņemot vērā individuāla tiesneša rīcības brīvības apjomu konkrētās politikas jomās¹⁰⁹¹ vai rīcības brīvības apjomu attiecībā pret pārējo varas atzaru pārstāvjiem.¹⁰⁹² Tiek uzskatīts, ka aizvien pieaug tendence, ka tiesneši paplašina savu rīcības brīvību pat ļoti sensitīvos jautājumos.¹⁰⁹³ Iespējams, tāpēc ar tiesas rīcības brīvību saista arī ideju par “tiesas politizēšanos”. Profesors Grahams Džī (*Graham Gee*) uzskata tiesneša lomu par zināmā mērā politisku, jo tiesai ir rīcības brīvība, lemjot par strīdīgiem valsts politikas jautājumiem un izšķirot politiski sensitīvus tiesiskos strīdus.¹⁰⁹⁴ Sastopami arī pretēji viedokļi par tiesas rīcības brīvības ietekmi uz sabiedrības uzticēšanos tiesai. Pastāv uzskats, ka sabiedrības apzināšanās, ka tiesneši pie rezultāta lietā nonāk, ne tikai balstoties uz kompetenci, bet lemjot samērā plašas tiesas rīcības brīvības ietvaros, mazinot uzticēšanos tiesām.¹⁰⁹⁵ Vienlaikus sastopams viedoklis, ka tiesas rīcības brīvība veicina to, ka tiesas tiek respektētas gan no juristu, gan no sabiedrības puses.¹⁰⁹⁶ Autore piekrīt, ka rīcības brīvība pirmšķietami var radīt jautājumus par neatkarības ļaunprātīgu izmantošanu un neuzticēšanos, tāpēc tiesneša lēmumi un darbības, kas veiktas rīcības brīvības ietvaros, īpaši jāatspoguļo nolēmuma motivācijā (sk. 5.2.3. apakšnodaļu). Līdz ar to neuzticēšanos var radīt nemotivēti nolēmumi un nepamatotas tiesas darbības, bet nevis tiesas rīcības brīvība.

Tādējādi tiesas rīcības brīvība ir obligāta tiesnešu neatkarības sastāvdaļa, jo, pirmkārt, tā vienlaikus ar tiesnešu neatkarību ir nepieciešama radošai tiesas funkcijas īstenošanai pamatnormas ietvaros, otrkārt, tā ir saistīta ar attiecībām, kurās iespējams ietekmēt tiesu vai tiesnesi, un, treškārt, tā nepieciešama objektīvai strīda izšķiršanai un taisnīguma nodrošināšanai.

¹⁰⁸⁹ Scheppelle, K.L. (2002). *Declarations of Independence. Judicial Reactions to Political Pressure*. Burbank, S.D., Friedman B. (red.). *Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach*. New York: Sage Publications Inc, p. 233.

¹⁰⁹⁰ Ginsburg, T. (2003). *Judicial Review in New Democracies. Constitutional Courts in Asian Cases*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 46.

¹⁰⁹¹ Rankin, M.B. (2012). *Access to Justice and the Institutional Limits of Independent Courts*. Windsor Yearbook on Access to Justice, Vol 30(1), p. 113

¹⁰⁹² Feld, L.P., Voigt, S. (2003). *Economic Growth and Judicial Independence: Vross Country Evidence Using a New Set of Indicators*. *European Journal of Political Economy*, Vol. 19, No 3, p. 499.

¹⁰⁹³ Ferrari, G.F. (2019). *Italian Perspectives on the Judiciary*. *International Journal for Court Administration*, Vol 10, Issue 1, p. 21.

¹⁰⁹⁴ Gee, G. (2012). *The Persistent Politics of Judicial Selection: A Comparative Analysis*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 127.

¹⁰⁹⁵ Ely, J.H. (1980). *Democracy and Distrust*. Cambridge, MA: Harvard University Press, pp. 44.

¹⁰⁹⁶ Plank, T.E. (1996). *The Essential Elements of Judicial Independence and the Experience of Pre-Soviet Russia*. *William & Mary Bill of Rights Journal*, Vol. 5, Issue 1, Art. 2, p. 34.

5.5.4. Tiesas nolēmumu izpilde

Pienākums nodrošināt neatkarīgu un objektīvu tiesu atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punktam neattiecas vienīgi uz tiesu varu. Tas ietver arī izpildvaras, likumdevēja un jebkuras citas valsts institūcijas pienākumu respektēt un ievērot tiesas spriedumus un lēmumus, neatkarīgi no tās līmeņa, pat tad, ja viņi tiem nepiekrīt.¹⁰⁹⁷ Tiesu varas respektēšana no valsts puses ir neatņemams priekšnoteikums, lai sabiedrība uzticētos tiesu varai un plašāk – tiesiskumam. Šādā gadījumā nepietiek vienīgi ar neatkarības un objektivitātes konstitucionālām garantijām, ir jānodrošina to efektīva īstenošana ikdienas attieksmē un darbībās.¹⁰⁹⁸ Tiesnešu neatkarība zaudē jēgu, ja tiesas nolēmums netiek izpildīts. Tiesnešu neatkarība prasa, lai tiesa ne tikai atrisinātu lietas ar objektīvu un taisnīgu nolēmumu, bet arī lai viņu lēmumi praksē tiktu īstenoti.¹⁰⁹⁹ Taisnīgums tiek nodrošināts vienīgi ar reālu strīda atrisināšanu, proti, ar izpildītu, bet nevis tikai ar spēkā stājušos spriedumu.

Biežāk sastopami ir divi gadījumi, kad varam runāt par tiesas nolēmumu neizpildi.

Pirmais, kad izpildvara nepilda tiesas spriedumu. Tieši no tiesnešu neatkarības izriet prasība, lai izpildvara respektētu tiesas nolēmumus un lai izpildvara neizmantotu tās varu, kavējot tiesas pieņemta un spēkā esoša sprieduma izpildi vai atsakoties to izpildīt. Šāda sprieduma izpildes kavēšana ir tiesiskuma un varas dalīšanas principa pārkāpums. Pēc-lēmuma-pieņemšanas neatkarība uzliek izpildvarai pienākumu izpildīt tiesas nolēmumus un atturēties no to izpildes kavēšanas ar savu darbību vai bezdarbību (sk. 3.1.2. apakšnodaļu).¹¹⁰⁰

Otrais, kad likumdevējs ar savu lēmumu apzināti atceļ tiesas spriedumu, proti, pārkāpj tiesas sprieduma nepārvaramības principu.¹¹⁰¹ Likumdevēja reakcija uz tiesas nolēmumu, grozot konstitūciju vai likumus, var tikt uzskatīta gan par vēršanos pret tiesnešu neatkarību, gan par demokrātiskas reakcijas (atbildes) veidu, kas pilnībā atbilst gan tiesnešu neatkarības, gan varas dalīšanas principam. Kā šāds dialogs tiek uztvers, ir atkarīgs no satura, no konstitūcijas grozīšanas biežuma utt.¹¹⁰² Vai minētā likumdevēja rīcība ir ietekmējusi tiesnešu neatkarību, secināms no turpmākās tiesas rīcības un reakcijas uz šādu likumdevēja darbību. Autoresprāt, likumdevēja un

¹⁰⁹⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 23465/03 Agrokompleks v Ukraine; 06.10.2006. Spriedums, p. 136.

¹⁰⁹⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 1469/20 Advance Pharma Sp. Z O.O v. Poland; 03.02.2022. Spriedums, p. 332.

¹⁰⁹⁹ Cameron, Ch.M. (2002). *Judicial Independence: How Can You Tell It When You See it? And, Who Cares?* Burbank S.B., Fridman, B. (red.). *Judicial Independence at the Crossroads: An Interdisciplinary Approach*. New York: Sage Publications Inc, pp. 134–147; Larkins, Ch.M. (1996). *Judicial Independence and Democratization: A Theoretical and Conceptual Analysis*. *American Journal of Comparative Law* Vol 44, Issue 4, pp. 605-626.

¹¹⁰⁰ Shetreet, S. (2012). *Creating a Culture of Judicial Independence: the Practical Challenge and the Conceptual and Constitutional Infrastructure*. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, pp. 55-56.

¹¹⁰¹ Rodiņa, A., Spale, A. (2013). Satversmes 85. panta komentārs. *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole*. Latvijas Vēstnesis.

¹¹⁰² Jackson, V.C. (2012). *Judicial Independence: Structure, Context, Attitude*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 46.

Satversmes tiesas dialogs, sakārtojot tiesnešu atlīdzības sistēmu, raugoties no šodienas perspektīvas, uzskatāms par ne pārāk veiksmīgu, ilglaicīgu, bet ne tiesnešu neatkarību ietekmējošu. Taču laikā, kad minētais dialogs notika gandrīz astoņu gadu garumā, saprātīgam vērotājam šāda rīcība varētu izskatīties pēc tiesnešu neatkarību ietekmējošas.¹¹⁰³ Pastāv viedoklis, ka tiesas, lai izvairītos no situācijas, kad likumdevējs apzināti “pārvar” spriedumu, lemj ar lielāku piesardzību un mazāku neatkarību.¹¹⁰⁴

Minētais liecina par to, ka izpildvaras, likumdevēja un tiesu varas attiecībās, pildot tiesas nolēmumus, iespējams ietekmēt tiesnešu neatkarību.

Tiesību literatūrā tiesas nolēmumu izpilde saistībā ar tiesnešu neatkarību skaidrota dažādi.

Pastāv viedoklis, ka tiesnešu neatkarība citastarp nozīmē, ka tiesneši var sagaidīt, ka viņu lēmumi tiks īstenoti neatkarīgi no tā, vai tie ir to valsts varas atzaru interesēs, kas atbild par tiesas nolēmumu izpildi.¹¹⁰⁵ Tiesa nevar tieši ietekmēt nolēmumu izpildi, tāpēc tiesa ir atkarīga no citu politisko institūciju atbalsta spriedumu izpildes īstenošanā.¹¹⁰⁶

Tiesnešu neatkarības prasība ietver nosacījumu, ka izpildvara nevar pārskatīt tiesas spriedumus vai nolemt tos nepildīt.¹¹⁰⁷ Tiesību literatūrā norādīts arī uz trīs būtiskiem tiesnešu neatkarības elementiem – tiesas kompetenci, tiesas nolēmumu saistošo spēku un izpildvaras iesaistīšanos spriedumu izpildē.¹¹⁰⁸ Sastopams arī viedoklis, ka spriedumu izpilde ir viens no astoņiem kritērijiem, izvērtējot tiesnešu *de facto* neatkarību.¹¹⁰⁹ Spriedumu izpilde aplūkota kā institucionāls elements tiesnešu neatkarības nodrošināšanai, jo tiesnešu neatkarību nodrošinot ne tikai konstitūcijā iekļauta prasība pēc neatkarīgas tiesas, bet arī citi svarīgi institucionāli elementi, tostarp politisko varas atzaru izpratne par to, ka nepopulāri tiesas nolēmumi ir ne tikai jāpiecieš, bet tie ir jārespektē un jāpilda.¹¹¹⁰ Interesanta atziņa pausta, pamatojot tiesnešu atsevišķo domu saistību ar spriedumu izpildi. Tiesneši esot piesardzīgi attiecībā uz nevienprātīgiem spriedumiem, jo tos varētu neizpildīt un tos gan zemākas instances tiesas, gan citas valsts institūcijas varētu

¹¹⁰³ Pirmais Satversmes tiesas spriedums šajā jautājumā pieņemts 2010. gada 18. janvārī. Uz šo brīdi pēdējais – 2017. gada 26. oktobrī, tiesneses Inetas Ziemeles atsevišķās domas, kam, autoresprāt, ir bijusi milzīga nozīme sistēmas sakārtošanā, publicētas 2017. gada 22. decembrī.

¹¹⁰⁴ Jackson, V.C. (2012). *Judicial Independence: Structure, Context, Attitude*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 47.

¹¹⁰⁵ Hayo, B., Voigt, S. (2014). Mapping Constitutionally Safeguarded Judicial Independence – A Global Survey. *Journal of Empirical Legal Studies*, Vol. 11, Issue 1, p. 161.

¹¹⁰⁶ Madison, J., Hamilton, A., Jay, J., J. (1961). 78th Federalist. *The federalist papers*. New York: New American Library.

¹¹⁰⁷ Seibert-Foht, A. (2010). *European Comparative Perspective on the Rule of Law and Independent Courts*. p. 3.

¹¹⁰⁸ Jackson, V.C. (2012). *Judicial Independence: Structure, Context, Attitude*. Seibert-Foht, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 45.

¹¹⁰⁹ Feld, L.P., Voigt, S. (2003). Economic Growth and Judicial Independence: Vross Country Evidence Using a New Set of Indicators. *European Journal of Political Economy*, Vol. 19, No 3, pp. 503-505.

¹¹¹⁰ Zimmer, M.B. (2006). Judicial Independence in Central and East Europe: The Institutional Context. *Tulsa Journal of Comparative and International Law*, Vol 14, Issue 1, p. 59.

uzskatīt par mazāk leģitīmiem. Zinātnieki esot konstatējuši, ka vienbalsīgi pieņemti spriedumi retāk tiek neizpildīti.¹¹¹¹

Profesors Š. Šetrīts norādījis uz tiesas nolēmuma neatkarības principu, proti, sprieduma respektēšanu no pārējo varas atzaru puses, kas attiecīgi ietver arī tā izpildi. Nolēmuma izpildes traucēšanai ir tāda pati ietekme kā liegumam vai nesamērīgi ierobežotām iespējām personai vērsties tiesā. Saistībā ar šo principu darbojas arī prasība apžēlošanas tiesību izmantot ar atturību un respektu, jo apžēlošana arī var kavēt taisnīgu sprieduma izpildi. Minētais princips ietver arī liegumu likumdevējam tīši pieņemt normatīvo regulējumu kāda nolēmuma neizpildei.¹¹¹²

Arī starptautisko organizāciju dokumentos sastopama norāde uz spriedumu izpildi kā tiesnešu neatkarības prasību. Neatkarībai neesot praktiskas vērtības, ja nolēmumi netiek izpildīti.¹¹¹³ Garantēta un ievērota tiesnešu neatkarība nozīmē, ka citastarp ir izslēgta iespēja pārskatīt spriedumus.¹¹¹⁴

Tiesu praksē parasti spriedumu izpildi ielasa tiesībās uz taisnīgu tiesu. Satversmes tiesa atzinusi, ka taisnīgas tiesas jēdzienā ietilpstošā personas tiesību efektīva aizsardzība nav iedomājama bez spēkā esošu nolēmumu izpildīšanas garantijām. Tātad taisnīgu tiesu nodrošina ne tikai objektīvs un taisnīgs, bet noteikti arī izpildīts spriedums. Tiesa norādījusi, ka pārējie taisnīgas tiesvedības principi zaudē savu jēgu, ja netiek nodrošinātas tiesas sprieduma efektīvas izpildīšanas garantijas.¹¹¹⁵ Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā ir nostiprināts, ka spēkā esošam tiesas spriedumam ir jābūt izpildītam, tādējādi garantējot personas tiesību uz taisnīgu tiesu aizsardzību. Tiesa atzinusi, ka taisnīgas tiesas jēdziens ietver tiesības prasīt, lai valsts nodrošina tiesas sprieduma efektīvu izpildīšanu.¹¹¹⁶ Gan Eiropas Cilvēktiesību tiesa, gan Eiropas Savienības Tiesa norādījusi uz tiesnešu neatkarības saistību ar galīgo spriedumu respektēšanu un efektīvu izpildi.¹¹¹⁷

Tiesību literatūrā, tiesu praksē un starptautisko organizāciju dokumentos dažādi pamatotā tiesas pieņemto nolēmumu izpildes saistība ar tiesnešu neatkarību apliecina, ka nolēmumu izpilde ir obligāta tiesnešu neatkarības sastāvdaļa, jo, pirmkārt, ir saistīta ar attiecībām, kurās iespējams

¹¹¹¹ Li, S. (2020). A Separation-of-Powers Model of U.S. Chief Justice Opinion Assignment. *Justice System Journal*, Vol. 41, Issue 1, p. 7.

¹¹¹² Shetreet, S. (2009). The Normative Cycle of Shaping Judicial Independence in Domestic and International Law: The Mutual Impact of National and International Jurisprudence and Contemporary Practical and Conceptual Challenges. *Chicago Journal of International Law*, 10(1), pp. 289-293.

¹¹¹³ Eiropas Tieslietu padomju asociācija (2022). ENCJ Survey on the Independence of Judges, pp. 7, 23. Iegūts 3.12.2023. no: <https://pgwrk-websitemedia.s3.eu-west-1.amazonaws.com/production/pwk-web-encj2017-p/GA%2022/Report%20ENCJ%20Survey%202022.pdf>

¹¹¹⁴ OSCE (1991). Document of the Moscow Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE, II (19.2), Moscow, 03.10.1991. Iegūts 04.04.2024. no: http://www.osce.org/documents/odihr/1991/10/13995_en.pdf

¹¹¹⁵ Satversmes tiesa. Lieta 2014-13-01; 16.04.2015. Spriedums. Publicēts: *Latvijas Vēstnesis*, 76, 20.04.2015., 11. p.

¹¹¹⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 78028/01 and 78030/01 Pini and Others v. Romania; 22.06.2004., pp. 174-189.; Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-205/15; 30.06.2016. Spriedums, p. 43; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 59498/00 Burdov v. Russia; 07.05.2002. Spriedums, p. 34; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 73970/01 Sacaleanu v. Romania; 06.09.2005. Spriedums, p. 55.

¹¹¹⁷ Eiropas Savienības tiesa. Lieta C-157/21; 16.02.2022. Tiesas (plēnums) spriedums, p. 16.; Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 23465/03 Agrokompleks v. Ukraine; 06.10.2006. Spriedums.

ietekmēt tiesnešu neatkarību, otrkārt, tikai izpildīts nolēmums var nodrošināt, ka tiesa darbojas kā patiešām objektīva strīda izšķirēja un nodrošina taisnīgu rezultātu un, treškārt, tiesnešu neatkarība zaudē jēgu, ja tiesas nolēmums netiek izpildīts.

Autore šajā nodaļā secinājusi, kādas sastāvdaļas veido tiesnešu neatkarības saturu, tāpēc iespējams papildināt un precizēt tiesnešu neatkarības definīciju (tās otro teikumu), atklājot jēdziena galveno saturu un iezīmējot iespējami precīzas tiesnešu neatkarības robežas. Darba rezultātā aizstāvēšanai tiek izvirzīta šāda tiesnešu neatkarības definīcija:

Tiesnešu neatkarība ir demokrātiskas tiesiskas valsts principa konkretizācija, proti, princips, kas nodrošina tiesai iespēju pildīt konstitucionālo funkciju – spriest tiesu brīvi no tiešas, netiešas vai pat tikai šķietamas nepienācīgas ietekmes, nodrošinot ikvienam tiesības uz taisnīgu un objektīvu tiesu. Šādu varas īstenošanu nodrošina: (1) tiesneša pienākumi un prasības, garantijas, atbildīgums, pamattiesības un pamatbrīvības, kā arī (2) tiesas kompetence, rīcības brīvība, administratīvā neatkarība un pieņemto nolēmumu izpilde.

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

1. secinājums. Dažādos avotos dažādi tiek definēta un atklāta tiesas loma, tas neļauj izvērtēt tās transformāciju, kā arī atklāt visas tās ietekmes jomas un virzienus.

Priekšlikums: Atklājot tiesas ietekmes jomas un virzienus, izmantojama darbā konstatētā tiesas loma, kas tiek **atklāta**, tiesai īstenojot vienu no valsts varām, ko **ietekmē** normatīvajos aktos konkretizētā tiesas kompetence, kas tiek **īstenota**, pildot tiesas pamatfunkciju – spriežot tiesu normatīvajos aktos precizētās kompetences apjomā un rīcības brīvības robežās, un šo lomu **konkrētā laikā un noteiktā sabiedrības attīstības stadijā atklāj** konkrētu spriedumu saturu.

2. secinājums. Ar savu nolēmumu starpniecību un dēļ ietekmes, ko šie nolēmumi atstāj uz likumdevēja un izpildvaras darbību, tiesa spēj būtiski ietekmēt – gan tieši, gan netieši – sabiedrību, politiku, tiesības un attīstīt zināmas cilvēktiesību jomas un liberālas vērtības. Savukārt ierobežota izpratne par tiesas ietekmi un līdz ar to par tās lomu demokrātiskā sabiedrībā negatīvi ietekmē ne vien tiesu sistēmas attīstību, tai skaitā tiesnešu neatkarības nodrošināšanu, bet arī visus pārējos procesus valstī.

Priekšlikums: Attīstot tiesu sistēmu, nodrošinot tiesnešu neatkarību un tiesiskumu, jāņem vērā sabiedrības pieprasītā un tiesas veidotā tiesas loma demokrātiskā tiesiskā valstī, apzinot visas tiesas lomas dimensijas – konstitucionālā, politiskā, sociālā, ekonomiskā un tiesiskā, kas atklāta, ņemot vērā tiesas ietekmētos procesus un jomas.

3. secinājums. Tiesību literatūrā pastāv diskusija par tiesnešu neatkarību kā absolūtu vai neabsolūtu jēdzienu, kas neļauj izvērtēt un pilnībā atklāt tiesnešu neatkarības saturu.

Priekšlikums: Izvērtējot tiesnešu neatkarības saturu un jebkuras prasības atbilstību, tiesnešu neatkarība jāaplūko kā absolūta vērtība – tās apjoms ir pilnīgs, proti, ne lielāks un ne mazāks kā tas nepieciešams, pirmkārt, tiesas funkcijas izpildei un, otrkārt, vienīgā neatkarīgas tiesas mērķa – objektīvas tiesas – nodrošināšanai.

4. secinājums. No tiesnešu neatkarības izriet prasība nepieļaut tiešu un netiešu, reālu un šķietamu nepienācīgu ietekmi no jebkura subjekta puses. Dažādos avotos norādīts uz atšķirīgām ietekmēm, kuras nav pieļaujamas tiesas spriešanā, turklāt ne vienmēr iespējams nodalīt pieļaujamu no nepieļaujamas ietekmes. Nepieļaujamas ietekmes robežu nenoteikšana neļauj definēt tiesnešu neatkarību, kā arī atklāt tās precīzu saturu.

Priekšlikums: Pārbaudot konkrētas prasības atbilstību tiesnešu neatkarības principam, tā izvērtējama vienīgi attiecībā pret nepienācīgu ietekmi, izmantojot darbā identificēto nepienācīgas ietekmes saturu. Proti, par tādu uzskatāma: a) ietekme, kas īstenota prettiesiskas vai nepamatotas kontroles, ierobežojumu, pakļautības, pamudinājumu, rīkojumu vai labvēlības formā, b) ietekme, izmantojot jebkādas spaidus, iejaukšanos, izrēķināšanos, manipulācijas, iespaidošanu, draudus,

spiedienu vai c) ietekme, kas īstenota jebkādā citā veidā un jebkādu iemeslu dēļ, kas varētu apdraudēt spēju spriest objektīvu tiesu.

5. secinājums. Tiesību literatūrā sastopami dažādi viedokļi par tiesnešu neatkarības veidu ietekmi uz tiesnešu neatkarības saturu, atšķirīgi pamatota tiesnešu neatkarības veidu nošķiršana, līdz ar to nav iespējams pilnībā atklāt tiesnešu neatkarības saturu.

Priekšlikums: Tiesnešu neatkarības veidi nošķirami vienīgi potenciālās ietekmes izpausmes veidu identificēšanai un to kontrolēšanas un regulēšanas efektīvāko risinājumu nodrošināšanai. Savukārt neatkarīgas tiesas spriešanas funkcijas īstenošanai nepieciešams nodrošināt tādu tiesnešu neatkarību, kas ietver pilnīgi visus neatkarības aspektus (nav nepieciešams nošķirt neatkarības veidus).

6. secinājums. Tiesnešu neatkarība ir līdzeklis noteikta mērķa sasniegšanai un nodrošināšanai. Tāpēc tiesnešu neatkarības jēdziena precizēšanai un satura atklāšanai nepieciešams noskaidrot šo mērķi. Tomēr dažādos avotos sastopamas norādes uz dažādiem tiesnešu neatkarības mērķiem, kas neļauj pilnībā atklāt tiesnešu neatkarības saturu un definēt tiesnešu neatkarību.

Priekšlikums: Tiesnešu neatkarības jēdziena robežu identificēšanai un apjoma konstatēšanai, tiesnešu neatkarības satura atklāšanai un konkrētu prasību izvērtēšanai, kā arī pieļaujamās un nepieļaujamās ietekmes nošķiršanai izmantojams darbā konstatētais (vienīga) tiesnešu neatkarības mērķis – nodrošināt spēju tiesai spriest objektīvi, panākot taisnīgu rezultātu.

7. secinājums. Ne doktrīnā, ne judikatūrā nav izstrādāta metodoloģija tiesnešu neatkarības satura atklāšanai un tajā ietilpstošo prasību pārbaudei.

Priekšlikums: Atklājot tiesnešu neatkarības saturu un pārbaudot tajā ietilpstošās prasības konkrētā laikā, vietā un apstākļos, izmantojams darbā izstrādātais tests: tiesnešu neatkarības saturu veido ikviena prasība, (1) kas saistīta ar tiesas pamatfunkciju tās plašākā izpratnē, ņemot vērā visus tiesneša amata pienākumus, kas nepieciešami neatkarīgas un objektīvas tiesas spriešanas nodrošināšanai, (2) kuru īstenojot, identificējamās attiecības, kurās iespējams nepienācīgi ietekmēt tiesu vai tiesnesi, (3) kam ir nozīme tiesnešu neatkarības mērķa (objektīvas tiesas spriešanas, panākot taisnīgu rezultātu) nodrošināšanā, bet tikai un vienīgi tādā apjomā un interpretācijā, kādā katrai no tām ir nozīme tiesas pamatfunkcijas īstenošanā, nepienācīgas ietekmes mazināšanā un neatkarības mērķa sasniegšanā. Turklāt tiesnešu neatkarības prasības attiecas arī uz tiesneša amata pienākumiem ārpus konkrētu lietu izskatīšanas, jo neatkarīgi spriest tiesu var vienīgi neatkarīgs tiesnesis neatkarīgas tiesu varas ietveros.

8. secinājums. Tiesnešu neatkarības saturs mainās laika gaitā un atšķiras dažādās valstīs, tāpēc dažādos dokumentos atklātais saturs atšķiras un dažādās tiesību sistēmās dažādi neatkarības elementi noregulēti, piemēroti un interpretēti atšķirīgi, kas pirmšķietami rada iespaidu, ka nav

iespējams atklāt tiesnešu neatkarības saturu un izstrādāt teoriju, kas būtu izmantojama jebkurā tiesiskajā sistēmā.

Priekšlikums: Darbā izstrādātais tiesnešu neatkarības prasību divu līmeņu iedalījums izmantojams, atklājot tiesnešu neatkarības saturu jebkurā tiesiskajā sistēmā. Tādējādi iespējams, pirmkārt, nodrošināt visas neatkarības nemainīgās sastāvdaļas – vispārīgas prasības, kas nodrošina tiesnešu neatkarību un kas ir būtiskas un obligātas ikvienā tiesiskajā sistēmā, lai varētu spriest tiesu objektīvi un taisnīgi, un, otrkārt, elastīgi piemērot neatkarības mainīgos elementus, kam parasti ir noteikti kopīgi principi, kuru ievērošana nodrošina neatkarību, taču nav iespējams paredzēt kādu vienu konkrētu un precīzu veidu, kādā katrs no šiem elementiem būtu īstenojams dažādās tiesiskajās sistēmās.

9. secinājums. Tiesību doktrīnā tiesnešu atbildīguma jēdziens definēts vāji. Šobrīd neviens starptautiskais līgums vai starptautisko organizāciju dokuments (*soft law*) nesatur tiesnešu atbildīguma jēdziena definīciju, kā arī nav tāda viena dokumenta, kurā būtu aplūkoti visi tiesneša atbildīguma aspekti, proti, dažādos dokumentos ietverti nosacījumi par dažādiem tā elementiem. Līdz ar to apgrūtinoša ir ne vien šā jēdziena izvērtēšana, bet arī tā praktiska piemērošana.

Priekšlikums: Izvērtējot tiesnešu atbildīgumu un to praktiski piemērojot, izmantojams darbā identificētais atbildīguma apjoms un saturs. Proti, tiesneša atbildīgums ietver, pirmkārt, tiesneša juridisko atbildību par savu rīcību, proti, civilo, kriminālo un disciplināro atbildību, un, otrkārt, tiesneša, tiesas un tiesu varas atbildību par varas izmantošanu, kas ietver valsts amatpersonu pienākumu skaidrot, attaisnot un leģitimēt varas izmantošanu savu publisko pienākumu pildīšanā. Turklāt atbildīgs tiesnesis uzņemas atbildību, ka viņš darbosies likumā paredzētās tiesas kompetences un taisnīguma nodrošināšanai nepieciešamās rīcības brīvības ietvaros, atbilstoši spēkā esošajām uzvedības normām, un ir gatavs sodam, ja to nepilda vai pārkāpj. Tas ietver prasību tiesnesim ne vien atbilstoši darboties, bet arī nodrošināt sabiedrībai iespēju par to pārliicināties. Tiesnešu neatkarībā ietilpstošā atbildīguma elementi ne tikai dod iespēju pārbaudīt, vai tiesa vai tiesnesis nepārsniedz tiesnešu neatkarības robežas, bet arī attur un nepieciešamības gadījumā reaģē uz nepienācīgu jebkuras tiesnešu neatkarības prasības izmantošanu.

10. secinājums. Nepietiekama izpratne par tiesneša juridiskās atbildības mērķi, saturu un robežām neļauj apzināties tiesnešu neatkarības saturu un to nodrošināt atbilstoši demokrātiskas tiesiskas valsts prasībām.

Priekšlikums: Tiesnešu neatkarība demokrātiskā tiesiskā valstī nodrošināma, piemērojot tiesneša juridisko atbildību atbilstoši tās mērķim, darbā atklātajam saturam un apjomam. Līdz ar to tiesiskuma un tiesnešu neatkarības nodrošināšanai, kā arī tiesu varas reputācijas aizsargāšanai nepieciešama tiesneša kļūdu identificēšana, pienācīga reaģēšana uz tām, tai skaitā, ja tas ir

nepieciešams, tieņeša saukšana pie atbildības par pieļautajām kļūdām. Minētais ietver iespēju un reizēm pat nepieciešamību izvērtēt tiesas rīcību, ja to atklāj tiesas nolēmuma saturs, arī ārpus likumā noteiktajām tiesas sprieduma pārsūdzības iespējām. Tiesnešu neatkarību šādā gadījumā nodrošina nevis liegums izvērtēt tiesas pieņemto nolēmumu un tā saturu, bet gan likumā noteiktas procedūras un garantijas.

11. secinājums. Gan tiesību literatūrā, gan judikatūrā, gan starptautisko organizāciju dokumentos kā galvenie tiesnešu neatkarības elementi aplūkotas tiesnešu neatkarības garantijas. Kaut arī identificētas arī citas prasības, piemēram, pamattiesību ierobežojumi, pienākumi un institucionālas prasības, tomēr nav definēts pilns tiesnešu neatkarības apjoms. Tas mazina iespējas aizsargāt tiesneša objektivitāti un ierobežo pārliecinošu un efektīvu reakciju uz tiesnešu neatkarības apdraudējumiem.

Priekšlikums: Lai aizsargātu tiesneša objektivitāti un efektīvi reaģētu uz tiesnešu neatkarības apdraudējumiem, nodrošināms pilns tiesnešu neatkarības apjoms. Tajā ietilpst darbā identificētās obligātās un līdz ar to arī nemainīgās prasības – tiesnešu neatkarības sastāvdaļas, ko veido gan aizsargājošas, gan ierobežojošas prasības, gan uz tiesnesi attiecināmi elementi, gan ar tiesu varu vai tiesu kā institūciju saistīti elementi. Proti, tiesneša pienākumi, garantijas, atbildīgums, pamattiesības, pamatbrīvības un to ierobežojumi, kā arī tiesas kompetence, rīcības brīvība, administratīvā neatkarība un pieņemto nolēmumu izpilde kā nemainīgas un obligātas tiesnešu neatkarības sastāvdaļas ir nepieciešamas, lai tiesas spriešanu pasargātu no nepienācīgas ietekmes un nodrošinātu, ka tiesa darbojas kā patiešām objektīva strīda izšķirēja un nodrošina taisnīgu rezultātu. Turklāt nepieciešams kontrolēt un regulāri pārbaudīt iespējamos draudus un nepienācīgu ietekmi tiesnešu neatkarībai, un, ja tas nepieciešams, jāprecizē tiesnešu neatkarības saturs, līdzsvarojot tiesības, pienākumus, atbildību, garantijas un citas neatkarības prasības. Normatīvajam regulējumam jānodrošina iespējas reaģēt uz nepienācīgu ietekmi.

12. secinājums. Šobrīd neviens starptautiskais līgums nesatur tiesnešu neatkarības jēdziena definīciju. Arī tiesību doktrīnā, starptautisko institūciju izstrādātajos dokumentos un judikatūrā tiesnešu neatkarības jēdziens definēts salīdzinoši reti, jo parasti, skaidrojot tiesnešu neatkarību, tiek norādīts uz tās mērķiem, nozīmi, lomu demokrātiskā tiesiskā valstī.

Priekšlikums: Izstrādājot dokumentus, kas saistīti ar tiesu darbību, izmantojama darbā izstrādātā tiesnešu neatkarības definīcija:

“Tiesnešu neatkarība ir demokrātiskas tiesiskas valsts principa konkretizācija, proti, princips, kas nodrošina tiesai iespēju pildīt konstitucionālo funkciju – spriest tiesu brīvi no tiešas, netiešas vai pat tikai šķietamas nepienācīgas ietekmes, nodrošinot ikvienam tiesības uz taisnīgu un objektīvu tiesu. Šādu varas īstenošanu nodrošina: (1) tiesneša pienākumi un prasības, garantijas,

atbildīgums, pamattiesības un pamatbrīvības, kā arī (2) tiesas kompetence, rīcības brīvība, administratīvā neatkarība un pieņemto nolēmumu izpilde.”

13. Izvirzītā hipotēze ir apstiprinājusies. Izmaiņas tiesas lomā ietekmē tiesnešu neatkarības saturu, tāpēc saturā ietilpst ne tikai tiesneša garantijas un tiesības, bet arī tiesneša pienākumi un atbildīgums, ne tikai tiesas administratīvā neatkarība, bet arī tiesas kompetence, rīcības brīvība un nolēmumu izpilde.

Pirmkārt, tiesas pamatfunkcijai un tiesas lomai ir abpusēja ietekme. Pildot tiesas pamatfunkciju – spriežot tiesu, tiek atklāta tiesas loma. Savukārt tiesas loma jāņem vērā, veicot pamatfunkciju, jo tiesnesim jārēķinās ar savu pieņemto lēmumu ietekmi ne vien uz konkrētiem lietas dalībniekiem konkrētā strīda izskatīšanas brīdī, bet arī uz visu sabiedrību un ilgtermiņā. Otrkārt, kā tas izriet no tiesnešu neatkarības satura pārbaudes testa, tiesnešu neatkarības saturu veido ikviena prasība, kas citastarp saistīta ar tiesas pamatfunkciju tās plašākā izpratnē, ņemot vērā visus tiesneša amata pienākumus, kas nepieciešami neatkarīgas un objektīvas tiesas spriešanas nodrošināšanai, bet tikai un vienīgi tādā apjomā un interpretācijā, kādā katrai no tām ir nozīme tiesas pamatfunkcijas īstenošanā.

Tāpēc tiesas loma ir ne tikai pamatā prasībai tiesai būt neatkarīgai, atbildīgai un efektīvai, tā ne vien nosaka tiesneša aktīvisma pakāpi un neatkarības principa izpratni, bet arī ietekmē tiesnešu neatkarības saturu, proti, prasības, kas nodrošina tiesnešu neatkarību. Visas tiesnešu neatkarības saturā ietilpstošās prasības iespējams identificēt, vienīgi apzinoties tiesas īpašo lomu demokrātiskā tiesiskā valstī.

AVOTU SARAĶSTS

Literatūra

1. Abbasi, H.A. (2012). Judicial Independence, Constitutions, and Politicians. 33 p. Iegūts 26.04.2017. no: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2109901
2. Afsah, E. (2016). Guides and guardians: judiciaries in times of transition. Scheinin, M., Krunke, H., Aksenova, M (red.). *Judges as Guardians of Constitutionalism and Human Rights*. UK, USA, Edward Elgar Publishing Ltd, pp. 251-277.
3. Allemeersch, B., Alen, A., Dalle, B. (2012). Judicial Independence in Belgium. Seibert-Fohr, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, pp. 307-356.
4. Appleby G., Le Mire S. (2019). Ethical Infrastructure for a Modern Judiciary. *Federal Law Review*, 47(3), pp. 335 – 357. doi: 10.1177/0067205X19856500. Iegūts 20.12.2020. no: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0067205X19856500>
5. Ballin, E.H., Schyff, G., Stremler, M. (2020). Introduction: Safeguards and Limits of Judicial Power. Ballin, E.H., Schyff, G., Stremler, M. (red.). *European Yearbook of Constitutional Law 2019. Judicial Power: Safeguards and Limits in a Democratic Society*. T.M.C. Asser Press, 1st ed. 2020 edition, pp. 3-12. DOI: 10.1007/978-94-6265-359-7.
6. Barak, A. (2002). A Judge on Judging: The Role of a Supreme Court in a Democracy. Faculty Scholarship Series. Paper 3692, pp. 19-161. Iegūts 19.12.2021. no: http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/3692
7. Barak, A. (2006). The Judge in a Democracy. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 368 p.
8. Barak, A. (2016). On judging. Scheinin, M., Krunke, H., Aksenova, M (red.). *Judges as Guardians of Constitutionalism and Human Rights*. UK, USA, Edward Elgar Publishing Ltd, pp. 27-49.
9. Barro, R. J. (1996). Determinants of Economic Growth: A Cross-Country Empirical Study, NBR Working Papers 5698, National Bureau of Economic Research, Inc., 118 p. Iegūts 7.03.2021. no: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w5698/w5698.pdf
10. Bassok, O. (2016). The changing understanding of judicial legitimacy. Scheinin, M., Krunke, H., Aksenova, M (red.). *Judges as Guardians of Constitutionalism and Human Rights*. UK, USA, Edward Elgar Publishing Ltd, pp. 50-70.
11. Bassok, O. (2016). The Supreme Court at the Bar of Public Opinion Polls, *Constellations*, Vol.23, pp. 573-584. Iegūts 13.11.2020. no: <file:///C:/Users/ljurcena/Downloads/SSRN-id2994731.pdf>

12. Baum, L. (2008). *Judges and Their Audiences: A Perspective on Judicial Behaviour*. Princeton University Press, 231 p.
13. Beatson, J. (2017). *Judicial Independence: Internal and External Challenges and Opportunities*, Atkin Lecture, The Reform Club, London, 14.11.2017. Iegūts 02.03.2024. no: <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2017/12/beatson-lj-atkin-lecture-20171201.pdf>
14. Becker, T.L. (1987). *Comparative Judicial Politics. The Political Functioning of Courts*. Washington, DC: University Press of America, 424 p.
15. Bell, J. (2001). *Judicial Cultures and Judicial Independence*. Cambridge Yearbook of European Legal Studies, Volume 4, pp. 47-60. Iegūts 03.02.2023. no: <https://www.cambridge.org/core/journals/cambridge-yearbook-of-european-legal-studies/article/judicial-cultures-and-judicial-independence/9120C4FB9357780489524062C07C610E>
16. Bisarya, S., Bulmer, W.E. (2017). *Rule of Law, Democracy and Human Rights: The Paramouncy of Moderation*. Adams, M., Meuwese, A., Ballin, E.H. (red.). *Constitutionalism and the Rule of Law. Bridging Idealism and Realism*. Cambridge University Press, pp. 123-158.
17. Bobek, M. (2008). *The Fortress of Judicial Independence and the Mental Transitions of the Central European Judiciaries*. European Public Law, Vol. 14, Issue 1, pp. 99-123.
18. Bobek, M., Kosar, D. (2014). *Global Sollutions, Local Damages: A Critical Study in Judicial Councils in Central and Eastern Europe*, German Law Journal Vol 15, Issue 7, pp. 1257-1292. Iegūts 7.03.2021. no: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2351299
19. Bogdandy, A., Paris, D. (2019). *Building Judicial Authority: A Comparison Between the Italian Constitutional Court and the German Federal Constitutional Court*. Max Planck Institute for Comparative Public Law & International Law (MPIL) Research Paper No. 2019-01. Iegūts 15.04.2020. no: <file:///C:/Users/ljorcena/Downloads/SSRN-id3313641.pdf>.
20. Bonilla Maldonado, D. (2018). *The Conceptual Architecture of the Principle of Separation of Powers*. Landau, D., Bilchitz, D. (red.). *The Evaluation of the Separation of Powers Between the Global North and the Global South*. Edward Elgar, pp. 145-174.
21. Boogaard, G. (2020). *Bipolar Constitutionalism in The Netherlands and Its Consequences for the Independence and Accountability of the Judiciary*. Ballin, E.H., Schyff, G., Stremler, M. (red.). *European Yearbook of Constitutional Law 2019. Judicial Power: Safeguards and Limits in a Democratic Society*. T.M.C. Asser Press, 1st ed. 2020 edition, pp. 97-120.
22. Bown, J.A. (1992). *The Wig or the Sword? Separation of Powers and the Plight of the Australian Judge*. Federsal Law Review No 21, pp. 48-89.
23. Braman, E. (2009). *Law, Politics & Perception: How Policy Preferences Influence Legal Reasoning*. 231 p.

24. Briede, J. (2013). Satversmes 83. panta komentārs. *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole*. Latvijas Vēstnesis, pp. 51-68.
25. Burbank, S.B. (1999). The Architecture of Judicial Independence. Faculty Scholarship, Paper 941, pp. 315-351. Iegūts 19.12.2021. no: https://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1942&context=faculty_scholarship
26. Burbank, S.B., Friedman, B. (2002). Reconsidering Judicial Independence. Burbank, S.B., Friedman, B. (red.). *Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach*. New York: Sage Publications Inc, pp. 9-42.
27. Burbank, S.B., Friedman, B. (2002). Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach. New York: Sage Publications Inc, 554 p.
28. Burbank, S.B. (2019). Reconsidering Judicial Independence Forty-Five Years in the Trenches and in the Tower. University of Pennsylvania Law Review Online, Vol 168, Public Law research Paper No 19, pp. 17-34. Iegūts 30.01.2021. no: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3373992
29. Bustamante, T. (2019). Abusive Obiter Dicts: A Typology of Illegitimate Judicial Pronouncements. Damele, G., Nogueira de Brito, M., Herdy, R., Moniz Lopes, P., Silva Sampaio, J. (red.). *The Role of Legal Argumentation and Human Dignity in Constitutional Courts. Proceedings of the Special Workshops Held at the 28th World Congress of the International Association for Philosophy of Law and Social Philosophy in Lisabon, 2017*. Steiner Verlag/Nomos, pp. 57-82.
30. Cameron, C.M. (2002). Judicial Independence. How Can You Tell It When You See It? And, Who Cares? Burbank, S.B., Friedman, B. (red.). *Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach*. New York: Sage Publications Inc, pp. 134-147.
31. Camp Keith, L, Neal Tate, C., Poe, S.C. (2009). Is the Law a Mere Parchment Barrier to Human Rights Abuse? *Journal of Politics*, Vol. 71, No. 2, pp. 644–660. Iegūts 17.01.2021. no: <file:///C:/Users/ljurcena/Downloads/30218976.pdf>
32. Cartabia, M. (2018). Separation of Powers and Judicial Independence: Current Challenges. Seminar, European Court of Human Rights, The Authority of the Judiciary, Strasbourg, France, 26.01.2018., 11 p. Iegūts 21.12.2021. no: https://www.cortecostituzionale.it/documenti/news/cartabia_3.pdf
33. Cavallini, D. (2012). Independence and Judicial Discipline: The Italian Code of Judicial Conduct. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, pp. 329-338.

34. Celotto, A. (2020). Italy and Its Constitutional Court. Ballin, E.H., Schyff, G., Stremler, M. (red.). *European Yearbook of Constitutional Law 2019. Judicial Power: Safeguards and Limits in a Democratic Society*. T.M.C. Asser Press, 1st ed. 2020 edition, pp. 67-96.
35. Chang, W. C. (2019). Asian exceptionalism? Reflections on “Judicial Review in the Contemporary World”: Afterword to the Foreword by Doreen Lustig and J. H. H. Weiler, *International Journal of Constitutional Law*, Vol 17, Issue 1, pp. 31–39. Iegūts 12.06.2018. no: <https://doi.org/10.1093/icon/moz023>
36. Chodosh, H.E. (2012). Corruption and Judicial Independence. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, pp. 153-168.
37. Cielēns F. (1929). Latvijas Republikas Satversmes noteikumi par deputātu imunitāti. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1929. Nr. 1/2.
38. Cooray, A. (2012). Standards of Judicial Behaviour and the Impact of Codes of Conduct. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, pp. 349-358.
39. Cotler, I. (2012). The Supreme Court of Canada Appointment Process: Chronology, Context and Reform. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, pp. 283-300.
40. Daly, P. (2020). Judicial Independence and Accountability in the British Constitution. Ballin, E.H., Schyff, G., Stremler, M. (red.). *European Yearbook of Constitutional Law 2019. Judicial Power: Safeguards and Limits in a Democratic Society*. T.M.C. Asser Press, 1st ed. 2020 edition, pp. 143-170.
41. De Lange, R., Mevis, P.A.M. (2006). Constitutional Guarantees for the Independence of the Judiciary. Van Erp, J.H.M., Van Vliet, L.P.W. (red.). *Netherlands Reports to the Seventeenth International Congress of Comparative Law*. Antwerpen – Oxford: Intersenia, pp. 327-348.
42. De Silva, C.R. (2012). The Role of Law in Society in Developing Countries. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, pp. 451-462.
43. Di Federico, G. (2012). Judicial Accountability and Conduct: An Overview. Seibert-Fohr, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, pp. 87-118.
44. Di Federico, G. (2012). Judicial Independence in Italy. Seibert-Fohr, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, pp. 357-401.
45. Feld, L.P., Voigt, S. (2003). Economic Growth and Judicial Independence: Vross Country Evidence Using a New Set of Indicators. *European Journal of Political Economy*,

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=395403

46. Ferejohn, J. (1999). Independent Judges. Dependent Judiciary: Explaining Judicial Independence. *Southern California Law Review* 72, pp. 353-384.

47. Ferrari, G.F. (2019). Italian Perspectives on the Judiciary. *International Journal for Court Administration*, Vol 10, Issue 1, pp. 13-22. Iegūts 31.01.2021. no:

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3399915

48. Fiss, O.M. (1993). The Limits of Judicial Independence. *The University of Miami Inter-American Law Review*, Vol. 25, No. 1, pp. 57-76.

49. Fitzpatrick, B.T. (2012). The Constitutionality of Federal Jurisdiction-Stripping Legislation and the History of State Judicial Selection and Tenure. *Virginia Law Review*, Vol. 98, No. 4, pp. 839-895.

50. Garapon, A., Epineuse, H. (2012). Judicial Independence in France. Seibert-Fohr, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, pp. 273-305.

51. Gee, G. (2012). The Persistent Politics of Judicial Selection: A Comparative Analysis. Seibert-Fohr, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, pp. 121-146.

52. Gee, G., Hazell, R. Malleon, K. (2015). The Politics of Judicial Independence in the UK's Changing Constitution. Cambridge University Press, 293 p.

53. Gelinas, F. (2011). The Dual Rationale of Judicial Independence. Marciano, A. (red.). *Constitutional Mythologies: New Perspectives on Controlling the State*. Springer New York, pp. 135-154.

54. Gelinas, F. (2012). Judicial Independence in Canada: A Critical Overview. Seibert-Fohr, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, pp. 567-600.

55. Geyh, C. G. (2012). Can the Rule of Law Survive Judicial Politics? *Cornell Law Review*, Vol. 97, No. 191 (2011-2012), *Indiana Legal Studies Research Paper No. 252*, pp. 191-253. Iegūts 13.11.2020. no: <file:///C:/Users/ljurcena/Downloads/SSRN-id2292063.pdf>

56. Geyh, C. G. (2002). Customary Independence, Burbank, S.B., Friedman, B. (red.). *Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach*. New York: Sage Publications Inc, pp. 160-190.

57. Gibson, J.L., Caldeira, G.A. (2009). Citizens, Courts, and Confirmations: Positivity Theory and the Judgments of the American People. Princeton University Press, 200 p.

58. Ginsburg, T. (2003). Judicial Review in New Democracies. *Constitutional Courts in Asian Cases*. Cambridge: Cambridge University Press, 311 p.

59. Goldstein, S. (2012). The Rule of Law vs. The Rule of Judges: A Brandeisian Solution. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, pp. 125-137.
60. Green, G. (1985). The Rationale and Some Aspects of Judicial Independence. *Australian Law Journal*, 59, pp. 135-150.
61. Group of States Against Corruption (GRECO) (2010). Lessons Learnt from the Three Evaluation Rounds (2000-2010), pp. 76. Thematic Articles. Iegūts 24.01.2024. no: <https://rm.coe.int/16806cbfc6>
62. Guarnieri, C., Piana, D. (2012). Judicial Independence and the Rule of Law: Exploring the European Experience. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, pp. 113-124.
63. Guzman, A.T. (2012). International Tribunals: A Rational Choice Analysis. *University of Pennsylvania Law review*. Iegūts 20.12.2020. no: <file:///C:/Users/ljurcena/Downloads/SSRN-id1117613.pdf>
64. Hansley, E. (1998). Public Confidence in Judiciary: A Red Herring for the Separation of Judicial Power. *Sydney Lw Review*, Vol 20, Issue 2, pp. 183-215. Iegūts 29.01.2021. no: <http://classic.austlii.edu.au/au/journals/SydLawRw/1998/9.html>
65. Hart, H.L.A. (1983). *Esseys in Jusriprudence and Philosophy*. Clarendon Press, Oxford, 404 p.
66. Hao, L. (2014). The Bumpy Road towards Judicial Independence. Past, Present and Future Prospects of Mainland China. Shetreet, S. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Rule of Law and World Peace*. Leiden. Boston: Brill Nijhoff, pp. 419-436.
67. Hayo, B., Voigt, S. (2021). Judicial Independence: Why Does De Facto Diverge from De Jure? 24 p. Iegūts 20.12.2020. no: [file:///C:/Users/laila/Downloads/SSRN-id3897343%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/laila/Downloads/SSRN-id3897343%20(1).pdf)
68. Hayo, B., Voigt, S. (2014). Mapping Constitutionally Safeguarded Judicial Independence – A Global Survey. *Journal of Empirical Legal Studies*, Vol. 11, Issue 1, pp. 159-195. Iegūts 18.12.2020. no: <https://booksc.org/book/32936235/f366fe>
69. Hayo, B., Voigt, S. (2007). Explaining De Facto Judicial Independence. *International Review of Law and Economics*, Vol. 27(3), pp. 269–290. Iegūts 20.12.2020. no: [file:///C:/Users/ljurcena/Downloads/SSRN-id900336%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/ljurcena/Downloads/SSRN-id900336%20(1).pdf)
70. Helfer, L.R., Slaughter, A-M. (1997). Toward a Theory of Effective Supranational Adjudication, *The Yale Law Journal*, Vol. 107, No. 2. pp. 273-391.

71. Helmke, G., Rosenbluth, F. (2009). Regimes and the Rule of Law: Judicial Independence in Comparative Perspective, Vol. 12, pp. 345-366. Iegūts 10.03.2021. no: https://pdfs.semanticscholar.org/2a85/41b4b6818df71240429792807a1c25112d09.pdf?_ga=2.60704365.1560445449.1615364106-1080289907.1610823050
72. Hodge, P.S. (2016). Upholding the Rule of Law: how we preserve judicial independence in the United Kingdom, lecture, Lincoln's Inn Denning Society, 7.11.2016. Iegūts 23.02.2024. no: <https://www.lincolnsinn.org.uk/wp-content/uploads/2018/11/Denning-Society-lecture-7-11-16.pdf>
73. Holmoyvik, E., Sanders, A. (2020). A Stress Test for Europe's Judiciaries. Ballin, E.H., Schyff, G., Stremler, M. (red.). *European Yearbook of Constitutional Law 2019. Judicial Power: Safeguards and Limits in a Democratic Society*. T.M.C. Asser Press, 1st ed. 2020 edition, pp. 289-314.
74. Hope, D. (2016). Judges as guardians of constitutionalism and human rights: the judiciary and counter-terrorism in the United Kingdom. Scheinin, M., Krunke, H., Aksenova, M (red.). *Judges as Guardians of Constitutionalism and Human Rights*. UK, USA, Edward Elgar Publishing Ltd, pp. 97-116.
75. Islam, M.S. (2019). Is the Independent Judiciary Important in Bangladesh? A Legal and Economic Study. *International Journal of Law*, Vol 5, Issue 3, pp. 38-49. Iegūts 31.01.2021. no: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3394118
76. Jackson, V.C. (2008). Packages of Judicial Independence: Implications for Reform Proposals on the Selection & Tenure of Article III Judges. *Daedalus*, Vol 137, No. 4, pp. 48-63.
77. Jackson, V.C. (2012). Judicial Independence: Structure, Context, Attitude. Seibert-Fohr, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, pp. 19-86.
78. Jeffrey K.S., Reenock, Ch., Holsinger, J., Lindberg, S. (2018). Can Courts Be Bulwarks of Democracy? pp. 54. Iegūts 24.12.2021. no: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3213165
79. Jenkins, D. (2016). Procedural Fairness and judicial review of counter-terrorism measures. Scheinin, M., Krunke, H., Aksenova, M (red.). *Judges as Guardians of Constitutionalism and Human Rights*. UK, USA, Edward Elgar Publishing Ltd, pp. 163-176.
80. Jurcēna, L. (2007). How the Constitutional Principle of the Social State Influences Interpretation of Rights in the Decisions of the Constitutional Court of the Republic of Latvia. 2007, Russia, Moscow, Institute of Law and Public Policy X International Forum on Constitutional Justice "Constitutional Principle of Social State and its Application by the Constitutional Courts".
81. Jurcēna, L. (2012). Tiesību uz sociālo nodrošinājumu saturs. *Aktuālā Satversmes tiesas prakse, Jurista Vārds*, 25.09.2012., 39 (738).

82. Jurcēna, L, Spale, A. (2017). Satversmes 54. panta komentārs. *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. III nodaļa. Valsts prezidents. IV nodaļa. Ministru kabinets*. Latvijas Vēstnesis, 450.-469. lpp.
83. Jurcēna, L. (2018). Tiesneša finansiālā drošība un sabiedrības viedoklis. Balodis, R. (red.). *Tiesas un mediju komunikācija. Sabiedriskā viedokļa un mediju ietekme uz taisnīgu tiesu*. Latvijas Vēstnesis, Rīga. 230.-248. lpp.
84. Jurcēna, L., Spale, A. (2020). Satversmes 28. panta komentārs. *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. II nodaļa. Saeima*. Latvijas Vēstnesis, 448.-477. lpp.
85. Jurcēna, L. (2022). Tiesas institucionālā neatkarība: kā rast līdzsvaru ar citiem varas atzariem, *Jurista Vārds*, 30.08.2022., 35 (1249).
86. Karlan, P.S. (1999). Two Concepts of Judicial Independence. *Southern California Law Review* No 72, pp. 535-558. Iegūts 01.05.2017. no: <http://www.usc.edu/dept/law/symposia/judicial/pdf/karlan.pdf>.
87. Kelly, W.F.B. (2016.). An Independent Judiciary: The Core of the Rule of Law, 20 p. Iegūts 4.01.2021. no: <https://biblioteca.cejamericas.org/bitstream/handle/2015/1353/An-Independent-Judiciary-The-Core-of-Rule-of-Law.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
88. Klug, H. (2017). Institutional Integrity and the Promise of Constitutionalism: Justice Moseneke, Judicial Authority and the Separation of Powers. University of Wisconsin Law School, Legal Studies Research Paper Series Paper No. 1521, *Acta Juridica* 3, 28 p. Iegūts 21.01.2021. no: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3520005
89. Kornhauser, L.A. (2002). Is Judicial Independence a Useful Concept? Burbank, S.B., Friedman, B. (red.). *Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach*. New York: Sage Publications Inc, pp. 45-55.
90. Kosar, D. (2017). Politics of Judicial Independence and Judicial Accountability in Czechia: Bargaining in the Shadow of the Law between Court Presidents and the Ministry of Justice. *European Constitutional Law Review*, No 13, pp. 96-123.
91. Krūmiņa, V. (2015). Tiesnešu vērtības un atbildība. *Jurista Vārds*, 14.04.2015., 15 (867), 8.-10.lpp.
92. Landfried, Ch. (2019). *Judicial Power: How Constitutional Courts Affect Political Transformations*. Cambridge University Press, 392 p.
93. Larkins, C.M. (1996). Judicial Independence and Democratization: A Theoretical and Conceptual Analysis, *American Journal of Comparative Law*, 44(4), pp. 605-626. Iegūts 15.05.2018. no: <file:///C:/Users/ljorcena/Downloads/840623.pdf>

94. Lasser, M. (2019). European Judicial Appointments Reform: A Neo-Institutionalist Approach. Landfried, Ch. (red.) *Judicial Power: How Constitutional Courts Affect Political Transformations*. Cambridge University Press, pp. 82-109.
95. Li, S. (2020). A Separation-of-Powers Model of U.S. Chief Justice Opinion Assignment. *Justice System Journal*, Vol. 41, Issue 1, pp. 3-21.
96. Lurie, G., Shany, Y. (2021). The Institutional Role of the Judiciary in Israel's Constitutional Democracy. Barak, A., Medina, B., Roznai, Y. (red.). *Oxford Handbook on the Israeli Constitution*. Oxford University Press, Forthcoming, 24 p. doi: [10.2139/ssrn.3762937](https://doi.org/10.2139/ssrn.3762937). Iegūts 16.01.2021. no: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3762937
97. Lustig, D., Weiler, J.H.H. (2019). Judicial review in the contemporary world—Retrospective and prospective: A rejoinder, *International Journal of Constitutional Law*, Vol 16, Issue 2, pp. 40-42. Iegūts 14.05.2021. no: <https://doi.org/10.1093/icon/moz024>
98. Macdonald, R.A., Kong, H. (2012). Judicial Independence as a Constitutional Virtue. Rosenfeld, M., Sajo, A. (red.) *The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law*, pp. 831-855.
99. Madison, J., Hamilton, A., Jay, J. (1961). 78th Federalist. *The Federalist Papers*. Iegūts 21.12.2021. no: <https://guides.loc.gov/federalist-papers/full-text#TheFederalistPapers-78>
100. Malan, K. (2014). Reassessing Judicial Independence and Impartiality against the Backdrop of Judicial Appointments in South Africa. Southern Africal Legal Information Institute, *Potchefstroom Electronic Law Journal*, PER 55, pp. 1965-2000.
101. Malleson, K. (1999). *The New Judiciary: The Effects of Expansion and Activism*. Dartmouth: Ashgate, 258 p.
102. Masterman, R. (2016). *The Separation of Powers in the Contemporary Constitution*. Cambridge, UK; New York: Cambridge University Press, 276 p.
103. McCormack, W. (2012). *Judicial Independence in the Face of Violence*. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, pp. 169-176.
104. McMillan, J. (2010). Re-Thinking the Separation of Powers. *Federal Law Review* Vol 38, Issue 3, pp. 423-443. Iegūts 29.01.2021. no: <http://www.austlii.edu.au/au/journals/FedLRev/2010/18.pdf>
105. Melton, J., Ginsburg, T. (2014). Does De Jure Judicial Independence Really Matter? A Reevaluation of Explanations for Judicial Independence. University of Chicago Law School, Coase-Sandor Institute for Law & Economics Working Paper No. 612, pp. 186-217. Iegūts 18.12.2020. no: <https://chicagounbound.uchicago.edu>

106. Montesquieu (1748). *The Spirit of Laws*. The Online Library of Liberty, 470 p.
Iegūta 20.04.2024. no: https://oll-resources.s3.us-east-2.amazonaws.com/oll3/store/titles/837/Montesquieu_0171-01_EBk_v6.0.pdf
107. Moseneke, D. (2011). *Striking a Balance Between the Will of the People and the Suprimacy of the Constitution*. Claude Leon Public Lecture, University of Cape Town, 29.09.2011., 21 p. Iegūts 23.01.2021. no: <https://www.sahistory.org.za/sites/default/files/Claude-Leon-Public-Lecture.pdf>
108. Nath, G.V.M. (2013). *Judicial Accountability: The Present Contours and the Way Forward*. Iegūts 26.04.2017. no: <https://ssrn.com/abstract=2294465> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2294465>
109. Neimanis, J. (2013). Satversmes 82. panta komentārs. *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole*. Latvijas Vēstnesis, 31.-50. lpp.
110. Nergelius, J., Zimmermann, D. (2012). *Judicial Independence in Sweden*. Seibert-Fohr, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, pp. 185-229.
111. Neudorf, L. (2019). *Separating Powers Through the Constitution: A Comparison of India and Australia*, pp. 19.
112. Nikitin, S. (2014). *Appointments of Judges and Legal Responsibility of Judges*. Shetreet, S. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Rule of Law and World Peace*. Leiden. Boston, pp. 411-418.
113. Nitu, D. (2011). *Head of State Immunity in Criminal Law*. Iegūts 24.01.2024. no: http://doctorat.ubbcluj.ro/sustinerea_publica/rezumat/2012/drept/nitu_daniel_en.pdf
114. O'Connor, S.D. (2003). *The Importance of Judicial Independence, Remarks before the Arab Judicial Forum*. Iegūts 29.12.2021. no: <http://www.tba.org/sites/default/files/Article-Remarks%20on%20Judicial%20Independence%20by%20Ruth%20Bader%20Ginsburg.pdf>
115. Oellers-Frahm, K. (2005). *Italy and France: Immunity for the Prime Minister of Italy and the President of the French Republic*, *International Journal of Constitutional Law*, Volume 3, Issue 1, pp 107-115.
116. O'Regan, K. (2005). *Checks and Balances Reflections on the Development of the Doctrine of Separation of Powers under the South African Constitution*. F W De Klerk Memorial Lecture, Potchefstroom Electronic Law Journal, Vol 8, No 1, pp. 119-150. Iegūts 22.01.2021. no: [file:///C:/Users/laila/Downloads/Checks_and_Balances_Reflections_on_the_Development%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/laila/Downloads/Checks_and_Balances_Reflections_on_the_Development%20(2).pdf)
117. Osipova, S., Strupišs, A., Rieba, A. (2010). *Tiesu varas neatkarības un efektivitātes palielināšanas un nostiprināšanas rezerves*, *Jurista Vārds*, 09.03.2010., 10 (605).

118. Osipova, S. (2016). Tiesneša ētika. Komunikācijas ētikas dimensija: nodotās informācijas skaidrība. *Augstākās Tiesas Biļetens* Nr. 13, 55.-59. lpp.
119. Palmer, G. (1995). *Judicial Selection and Accountability: Can the New Zealand System Survive?* Gray, B.D., McClintock, R.B. (red.). *Courts and Policy: Checking the Balance*. Brookers, Wellington, pp. 11-92.
120. Parau, C.E. (2012). The Drive for Judicial Supremacy. Seibert-Fohr, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, pp. 619-665.
121. Peretti, T.J. (2002). Does Judicial Independence Exist? The Lessons of Social Science Research, Burbank, S.B., Friedman, B. (red.). *Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach*. New York: Sage Publications Inc, pp. 103-133.
122. Perry, M.J. (2003). Protecting Human Rights in a Democracy: What Role for Courts. *Wake Forest Law Review*, Vol 38, pp. 635-696. Iegūts 21.12.2021. no: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=380283
123. Plank, T.E. (1996). The Essential Elements of Judicial Independence and the Experience of Pre-Soviet Russia. *William & Mary Bill of Rights Journal*, Vol. 5, Issue 1, Art. 2, pp. 1-74.
124. Popova, M. (2013). Authoritarian Learning and the Politization of Justice: The Tymoshenko Case in Context. Iegūts 26.04.2017. no: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2274168
125. Raffaelli, R. (2012). Dissenting Opinions in the Supreme Courts of the Member States. Study. Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs. European Union, 53 p. Iegūts 15.05.2013. no: <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201304/20130423ATT64963/20130423ATT64963EN.pdf>
126. Rakove, J.N. (2007). The Original Justifications for Judicial Independence. *Georgetown Law Journal*, 95(4), pp. 1061-1076.
127. Ramseyer, J. M., Rasmusen, E.B. (2003). *Measuring Judicial Independence: The Political Economy of Judging in Japan*. Chicago: University of Chicago Press, 224 p.
128. Rankin, M.B. (2012). Access to Justice and the Institutional Limits of Independent Courts. *Windsor Yearbook on Access to Justice*, Vol 30(1), pp. 101-137.
129. Rechberger, W. (2012). The Impact of the ECHR Jurisprudence on the Austrian Practice in the Field of Judicial Independence. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, pp. 231-242.

130. Reinhardt, S. (2006). The Judicial Role in National Security. *B.U.L. Rev*, pp. 1309-1313. Iegūts 27.12.2020. no: <http://www.bu.edu/law/journals-archive/bulr/volume86n5/documents/REINHARDTV.2.pdf>
131. Resnik, J., Ryan, C. (2019). *Fragile Futures and Resiliency: Yale Global Constitutionalism 2019*, A part of the Gruber Program for Global Justice and Women's Rights. Yale Law School, 2019. Iegūts 13.04.2020. no: <https://documents.law.yale.edu/news/global-constitutionalism-2019-fragile-futures-and-resiliency>
132. Rezevska, D. (2015). *Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana*. Tiesu nama aģentūra, Rīga, 176 lpp.
133. Rios-Figueroa, J. (2011). *Institutions for Constitutional Justice in Latin America*. Helmke, G., Rios-Figueroa, J. (red.). *Courts in Latin America*. New York: Cambridge University Press, pp. 27–54.
134. Ríos-Figueroa, J. (2019) Judicial review and democratic resilience: Afterword to the Foreword by Doreen Lustig and J. H. H. Weiler, *International Journal of Constitutional Law*, Vol. 17, Issue 1, pp. 17-23. Iegūts 19.12.2021. no: <https://doi.org/10.1093/icon/moz025>.
135. Rios-Figueroa, J., Staton, J.K. (2009). *Unpacking the Rule of Law: A Review of Judicial Independence Measures*, 48 p. Iegūts 7.03.2019. no: <http://ssrn.com/abstract=1434234>
136. Rios-Figueroa, J., Jeffrey K. Staton, J.K. (2014). *An Evaluation of Cross-National Measures of Judicial Independence*. *Journal of Law, Economics, and Organization Advance Access*, Vol 30, Issue 1, pp. 104-137.
137. Rodiņa, A. (2012). *Satversmes tiesas un tiesneša neatkarība: aktuālie jautājumi*. Rozenfelds, J. (red.). *Inovāciju juridiskais nodrošinājums. Latvijas Universitātes 70. konferences rakstu krājums*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 576 lpp.
138. Rodiņa, A., Spale, A. (2013). *Satversmes 85. panta komentārs. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole*. Latvijas Vēstnesis, 119.-152. lpp.
139. Rosenn, K.S. (1987). *The Protection of Judicial Independence in Latin America*, 19 U. Miami Inter-Am. L. Rev. 1, pp. 1-35. Iegūts 27.03.2017. no: <http://repository.law.miami.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1608&context=umialr>
140. Roux, T. (2013). *The Politics of Principle. The First South African Constitutional Court, 1995-2005*. Cambridge University Press, 452 p.
141. Russell, P.G. (2001). *Toward a General Theory of Judicial Independence*. Russell P.H., O'Brien D.M. (red.). *Judicial Independence in the Age of Democracy: Critical Perspectives from around the World*. Charlottesville & London: University of Virginia Press, pp. 1-23.

142. Scheinin, M., Krunke, H., Aksenova, M. (2016). *Judges as Guardians of Constitutionalism and Human Rights*. UK, USA, Edward Elgar Publishing Ltd, 386 p. DOI: 10.4337/9781785365867.
143. Scheppele, K.L. (2002). *Declarations of Independence. Judicial Reactions to Political Pressure*. Burbank, S.D., Friedman B. (red.). *Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach*. New York: Sage Publications Inc, pp. 227-279.
144. Schwarzschild, M. (2012). *Judicial Independence and Judicial Hubris*. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, pp. 176-185.
145. Seibert-Fohr, A. (2010). *European Comparatives Perspective on the Rule of Law and Independent Courts*. 14 p. Iegūts 7.03.2021. no: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1652598
146. Seibert-Fohr, A. (2012). *Judicial Independence in Germany*. Seibert-Fohr, A. (red.). *Judicial Independence in Transition*. Berlin, Heidelberg: Springer, pp. 447-519.
147. Seibert-Fohr, A. (2019). *The Independence of Judges and their Freedom of Expression: An Ambivalent Relationship*, 12 p. Iegūts 29.01.2021. no: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3375038
148. Seibert-Fohr, A. (2020). *Judicial Independence and Democratic Accountability: The Function and Legitimacy of the German Federal Constitutional Court*. Ballin, E.H., Schyff, G., Stremler, M. (red.). *European Yearbook of Constitutional Law 2019. Judicial Power: Safeguards and Limits in a Democratic Society*. T.M.C. Asser Press, 1st ed. 2020 edition, pp. 41-66.
149. Shetreet, S. (1985). *The Emerging Transnational Jurisprudence on Judicial Independence: IBA Standards and Montreal Declaration*. Shetreet, S., Deschenes, J. (red.). *Judicial Independence: The Contemporary Debate*. Dordrecht, Boston, Lancaster: Martinus Nijhoff Publishers, pp. 393-402.
150. Shetreet, S. (1985). *Judicial Independence: New Conceptual Dimensions and Contemporary Challenges*. Shetreet, S., Deschenes, J. (red.). *Judicial Independence: The Contemporary Debate*. Dordrecht, Boston, Lancaster: Martinus Nijhoff Publishers, pp. 590-681.
151. Shetreet, S. (2009). *The Normative Cycle of Shaping Judicial Independence in Domestic and International Law: The Mutual Impact of National and International Jurisprudence and Contemporary Practical and Conceptual Challenges*. *Chicago Journal of International Law*, 10(1), pp. 274-332.
152. Shetreet, S. (2012). *Creating a Culture of Judicial Independence: the Practical Challenge and the Conceptual and Constitutional Infrastructure*. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The*

Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, pp. 17-67.

153. Shetreet, S. (2012). The Mt. Scopus International Standards of Judicial Independence: The Innovative Concepts and the Formulation of a Consensus in a Legal Culture of Diversity. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, pp. 475-498.

154. Shetreet, S., Forsyth, C. (2012). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 662 p.

155. Shetreet, S. (2014). Judicial Independence, Liberty, Democracy and International Economy. Shetreet, S. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Rule of Law and World Peace*. Leiden. Boston: Brill Nijhoff, pp. 14-47.

156. Shetreet, S., Homolka, W. (2017). *Jewish and Israeli Law – An Introduction*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter GmbH, 575 p. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783899497946>

157. Sifris, R. (2008). Weighing Judicial Independence against Judicial Accountability: Do the Scales of the International Criminal Court Balance? *Chicago-Kent Journal of International and Comparative Law*, Vol. 8, pp. 88-110.

158. Sillen, J. (2019). The Concept of “Internal Judicial Independence” in the Case Law of the European Court of Human Rights, *European Constitutional Law Review*, Vol 15 Issue 1, pp. 104-133.

159. Smiltēna, A. (2013). Latvijas tiesību sistēma un likumdevēja kritiskās kļūdas. *Jurista Vārds*, 12.02.2013., 6 (757). Iegūts 08.02.2023. no: <https://juristavards.lv/doc/254656-latvijas-tiesibu-sistema-un-likumdeveja-kritiskas-kludas/>

160. Sniedzīte, G. (2009). Tiesnešu tiesību konstitucionālais pamats (II), *Jurista Vārds*, 29.09.2009., 39 (582).

161. Somanawat, K. (2018). Constructing the Identity of the Thai Judge: Virtue, Status, and Power. *Asian Journal of Law and Society*, 5(1), pp. 91-110. DOI: <https://doi.org/10.1017/als.2017.32>

162. Spano, R. (2021). The Rule of Law as the lodestar of the European Convention on Human Rights: The Strasbourg Court and the Independence of Judiciary. *European Law Journal*. Iegūts 05.03.2021. no: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/eulj.12377>

163. Stimson, J. A. (2004). *Tides of Consent*. Cambridge: Cambridge University Press, 208 p.

164. Storme, M. (2012). Independence of the Judiciary: The European Perspective. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, pp. 85-95.

165. Tibi Weber, C. (2020). Under the Sword of Democles: The Supreme Court and Judicial Politics in Paraguay, 1992-2020, pp. 32. Iegūts 16.01.2021. no: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3738566

166. Univeristy of Cape Town (2014). Has the South African Constitutional Court Overreached? A Study of the Court's Application of the Separation of Powers Doctrine between 2009 and 2013. Univeristy of Cape Town. Democratic Governance and Rights Unit, 69 p. Iegūts 23.01.2021. no: http://www.dgru.uct.ac.za/sites/default/files/image_tool/images/103/Separation%20of%20Power%20Draft%20August%202014.pdf

167. Van Dijk, F., Tulder, F., Lugten, Y. (2016). Independence of Judges: Judicial Perceptions and Formal Safeguards. Netherlands Council for the judiciary. 31. p. Iegūts 24.12.2023. no: <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Paper-independence-of-judges-160111.pdf#search=working%20paper>

168. Van Dijk, F., Vos, G. (2018). A Method for Assesment of the Independence and Accountability of the Judiciary. International Journal For Court Adminstration. Vol. 9, No. 3. pp. 1-22. Iegūts 18.12.2021. no: <https://www.iacajournal.org/articles/abstract/10.18352/ijca.276/>

169. Versteeg, M. (2019). Understanding the third wave of judicial review: Afterword to the Foreword by Doreen Lustig and J. H. H. Weiler, *International Journal of Constitutional Law*, Vol 17, Issue 1, pp. 10-16. Iegūts 24.12.2021. no: <https://academic.oup.com/icon/article/17/1/10/5485961?login=true>

170. Viapiana, F. (2019). Funding the Judiciary: How Budgeting System Shapes Justice. A Comparative Analysis of Three Case Studies. International Journal of Coiurt Administration, Vol. 10, Issue 1, pp. 23-33. Iegūts 31.01.2021. no: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3399918

171. Vilanova, P.P. (2018). Accountability of the Judiciary: Shared Responsibility of Judges and the Sate. Dialogue Between Judges, European Court of Human Rights, Council of Europe. Strasbourg: European Court of Human Rights, pp. 23-28.

172. Vitkauskas, D., Dikov, G. (2012). Protecting the Right to a Fair Trial under the European Convention on Human Rights. Council of Europe Human Rights Handbooks. Council of Europe, Strasbourg, 163 p. Iegūts 21.09.2021. no: <https://edoc.coe.int/en/european-convention-on-human-rights/7492-protecting-the-right-to-a-fair-trial-under-the-european-convention-on-human-rights-a-handbook-for-legal-practitioners-2nd-edition.html>

173. Ziemele, I. (2017). Esam mazliet iesprūduši. Ir, 18.06.2017. Iegūts 26.02.2023. no: <https://ir.lv/2017/06/06/esam-mazliet-iesprudusi/>

174. Ziemele, I., Spale, A., Jurcēna, L. (2017). Latvia: The State of Liberal Democracy. Albert, R., Lamdau, D., Faraguna, P., Drugda, S. (red.). 2017 Global Review of Constitutional Law. Leiden. Boston: Brill Nijhoff, pp. 172-176. Iegūts 28.10.2021. no: <http://www.iconnectblog.com/2018/07/now-available-the-i%C2%B7connect-clough-center-2017-global-review-of-constitutional-law/>
175. Ziemele, I. (2018). Mums jāveido 21. gadsimta tiesa. Ir, 09.02.2018. Iegūts 26.02.2023. no: <https://ir.lv/2018/02/09/ziemele-mums-javeido-21-gadsimta-tiesa/>
176. Ziemele, I. (2018). Uzruna Latvijas tiesnešu konferencē. Iegūts 06.06.2021. no: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/runas-un-raksti/satversmes-tiesas-priekssedetajas-inetas-ziemeles-uzruna-latvijas-tiesnesu-konference-2/>
177. Ziemele, I. (2019). Moderns tiesiskums Eiropas pilsonim. Iegūts 06.06.2021. no: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/runas-un-raksti/satversmes-tiesas-priekssedetajas-inetas-ziemeles-priekslasijums-latvijas-universitates-juridiskas-fakultates/>
178. Ziemele, I. (2020). Cilvēka cieņa tehnoloģiju virzītā pasaulē: konstitucionālo tiesu loma. Iegūts 06.06.2021. no: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/runas-un-raksti/satversmes-tiesas-priekssedetajas-inetas-ziemeles-runa-slovenijas-konstitucijas-pienemsanas-gadadienas-svinibas/>
179. Ziemele, I. (2020). Uzruna Satversmes tiesas svinīgajā sēdē 2020. gada 10. janvārī. Iegūts 26.02.2023. no: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/runas-un-raksti/satversmes-tiesas-priekssedetajas-ine-ta-ziemeles-uzruna-satversmes-tiesas-svinigaja-sede/>
180. Ziemele, I. (2021). Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Inetas Ziemeles zinātniskajā redakcijā. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 524 lpp.
181. Ziemele, I. (2021). Satversmes tiesa kā vērtību tiesa: pirmie 25 gadi, Jurista Vārds, 49 (1211). 07.12.2021.
182. Zimmer, M.B. (2006). Judicial Independence in Central and East Europe: The Institutional Context. Tulsa Journal of Comparative and International Law, Vol 14, Issue 1, pp. 53-85.
183. Zoll, F. (2012). The System of the Judicial Appointment in Poland. A Question of the Legitimacy of the Judicial Power. Shetreet, S., Forsyth, C. (red.). *The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, pp. 301-309.
184. Макарова, З.М., Конева, Н.С. (2012). Категория «иммунитет» в конституционном праве России. Вестник ЮУрГУ, No. 20. Iegūts 15.06.2023. no: <http://cyberleninka.ru/article/n/kategoriya-immunitet-v-konstitutsionnom-prave-rossii>
185. Масловская Т.С. (2008). Неприкосновенность как элемент конституционно-правового статуса президента в зарубежных странах. Право и демократия. Сборник

научных трудов. Минск: БГУ, 352 стр. Iegūts 12.06.2023. no:
http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/19759/1/5_%D0%BC%D0%B0%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F.pdf

Tiesību akti

1. Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Parakstīta Romā 04.11.1950. Latvija pievienojusies ar 04.06.1997. likumu „Par 1950. gada 4. novembra Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju un tās 1., 2., 4., 7. un 11. protokolu.”. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 143/144, 13.06.1997.
2. Līgums par Eiropas Savienības darbību. Iegūts 12.01.2024. no: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:LV:PDF>
3. Latvijas Republikas Satversme. Pieņemta: 15.02.1922. Publicēta: Latvijas Vēstnesis, 43, 01.07.1993.
4. Likums “Par tiesu varu”. Pieņemts: 15.12.1992. Publicēts: Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1/2, 14.01.1993.
5. Satversmes tiesas likums. Pieņemts: 05.06.1996. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 103, 14.06.1996.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 14, 25.07.1996.
6. Tiesnešu disciplinārās atbildības likums. Pieņemts: 27.10.1994. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 132, 10.11.1994.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 23, 15.12.1994.
7. Tiesnešu izdienas pensiju likums. Pieņemts: 22.06.2006. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 107, 07.07.2006.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 15, 10.08.2006.
8. Amerikas Savienoto Valstu Konstitūcija (ASV), (The Constitution of the United States), 04.03.1789. Iegūta 15.03.2024. no: <https://codices.coe.int/codices/documents/constitution/15EFFE87-DFA0-4602-AB85-D0FF088A2615#a15effe87-dfa0-4602-ab85-d0ff088a2615>
9. Beļģijas Konstitūcija (Beļģija), (The Belgian Constitution), 17.02.1994. Iegūta 15.03.2024. no: <https://codices.coe.int/codices/documents/constitution/307FE3E3-DE39-45F2-9362-6A6583E2DB40#a307fe3e3-de39-45f2-9362-6a6583e2db40>
10. Bosnijas un Hercegovinas Konstitūcija (Bosnija un Hercegovina), (Constitution of Bosnia and Herzegovina), 29.03.2009. Iegūta 15.03.2024. no: <https://codices.coe.int/codices/documents/constitution/65AEDDE8-7262-4226-838E-7E908473B4C0#a65aedde8-7262-4226-838e-7e908473b4c0>
11. Bulgārijas Republikas Konstitūcija (Bulgārija), (Constitution of the Republic of Bulgaria), 13.07.1991. Iegūta 15.03.2024. no:

<https://codices.coe.int/codices/documents/constitution/47AF7AD5-97C9-4F0A-A532-18AA3E1B886C#a47af7ad5-97c9-4f0a-a532-18aa3e1b886c>

12. Čehijas Republikas Konstitūcija (Čehija), (Constitution of the Czech Republic),
16.12.1992. Iegūta 15.03.2024. no:

<https://codices.coe.int/codices/documents/constitution/DC5D0FBC-C1FA-4647-AB9C-24EBA172C55B#adc5d0fbc-c1fa-4647-ab9c-24eba172c55b>

13. Dienvidāfrikas Republikas Konstitūcija (Dienvidāfrika), (Constitution of the Republic of South Africa), 18.12.1996. Iegūta 26.03.2017. no:

<https://codices.coe.int/codices/documents/constitution/A1E42475-49FF-41EC-9E1F-A294935DBE7A#aa1e42475-49ff-41ec-9e1f-a294935dbe7a>

14. Francijas Republikas Konstitūcija (Francija), (Constitution of the French Republic),
04.10.1958. Iegūta 15.03.2024. no:

<https://codices.coe.int/codices/documents/constitution/60FC61C4-56D2-45A3-95B3-D0495C563675#a60fc61c4-56d2-45a3-95b3-d0495c563675>

15. Igaunijas Republikas Konstitūcija (Igaunija), (The Constitution of the Republic of Estonia), 28.06.1992. Iegūta 15.03.2024. no:

<https://codices.coe.int/codices/documents/constitution/A66F6BE1-D313-44D6-95FA-9305FFB93A5C#aa66f6be1-d313-44d6-95fa-9305ffb93a5c>

16. Indijas Konstitūcija (Indija), (The Constitution of India), 26.11.1949. Iegūta
15.03.2024. no:

<https://cdnbbsr.s3waas.gov.in/s380537a945c7aaa788ccfcdf1b99b5d8f/uploads/2023/05/2023050195.pdf>

17. Lietuvas Republikas Konstitūcija (Lietuva), (The Constitution of the Republic of Lithuania), 25.10.1992. Iegūta 15.03.2024. no:

<https://codices.coe.int/codices/documents/constitution/DDF14A62-BA7D-41F0-8595-4E05C3896BE7#addf14a62-ba7d-41f0-8595-4e05c3896be7>

18. Vācijas Federatīvās Republikas pamatlikums (Vācija), (Basic Law for the Federal Republic of Germany), 08.05.1949. Iegūts 15.03.2024. no: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/englisch_gg.html#p0548

19. Likumprojekts “Likums par Bosnijas un Hercegovinas tiesām” un Likumprojekta anotācija (Bosnija un Hercegovina), (Revised Draft Law on Courts of Bosnia and Herzegovina and Explanatory Note to the Draft Law), 2022. Iegūts 15.03.2024. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2023\)017-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2023)017-e)

20. Likums par Tieslietu padomi un tiesnešiem ar pārskatītu likuma grozījuma projektu (Melnkalne), (Law on Judicial Council and Judges with revised Draft Amendments), “Official

Gazette of Montenegro”, no. 011/15, 12.03.2015., 028/15, 03.06.2015. Iegūts 15.03.2024. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2023\)016-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2023)016-e)

21. Likums par Augstāko tieslietu padomi (Romania), (Law on the Superior Council of Magistracy), Official Journal of Romania, Part I, No. 827, 13.09.2005. Iegūts 15.03.2024. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2022\)046](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2022)046)

22. Tiesu iekārtas likums (Romania), (Law on Judicial Organisation), 19.10.1995. Iegūts 15.03.2024. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2022\)047](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2022)047)

23. Likums par tiesnešu un prokuroru statusu (Romania), (Law on the Statute of Judges and Prosecutors), 303/2004. Iegūts 15.03.2024. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2022\)048](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2022)048)

24. Konstitucionālie likumi, konsolidēti, 1867.-1982. (Kanāda), (Constitutional Acts, 1967 to 1982, consolidated), 01.07.1967. Iegūts 15.03.2024. no: https://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/CONST_TRD.pdf

Tiesu prakse

Latvijas tiesu nolēmumi

1. Satversmes tiesa. Lieta 2001-12-01; 19.03.2002. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 44, 20.03.2002.

2. Satversmes tiesa. Lieta 2002-04-03; 22.10.2002. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 154, 24.10.2002.

3. Satversmes tiesa. Lieta 2002-06-01; 04.02.2003. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 19, 05.02.2003.

4. Satversmes tiesa. Lieta 2003-19-0103; 14.01.2004. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 7, 15.01.2004.

5. Satversmes tiesa. Lieta 2004-03-01; 25.10.2004. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 169, 26.10.2004.

6. Satversmes tiesa. Lieta 2004-10-01; 17.01.2005. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 9, 18.01.2005.

7. Satversmes tiesa. Lieta 2004-21-01; 06.04.2005. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 55, 07.04.2005.

8. Satversmes tiesa. Lieta 2004-25-03; 22.04.2005. Lēmums par tiesvedības izbeigšanu. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 69, 03.05.2005.

9. Satversmes tiesa. Lieta 2005-08-01; 11.11.2005. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 183, 16.11.2005.
10. Satversmes tiesa. Lieta 2005-12-0103; 16.12.2005. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 203, 20.12.2005.
11. Satversmes tiesa. Lieta 2005-24-01; 11.04.2006. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 61, 18.04.2006.
12. Satversmes tiesa. Lieta 2006-03-0106; 23.11.2006. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 192, 01.12.2006.
13. Satversmes tiesa. Lieta 2006-04-01; 08.11.2006. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 183, 15.11.2006.
14. Satversmes tiesa. Lieta 2006-05-01; 16.10.2006. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 169, 24.10.2006.
15. Satversmes tiesa. Lieta 2006-10-03; 11.12.2006. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 201, 19.12.2006.
16. Satversmes tiesa. Lieta 2006-12-01; 20.12.2006. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 206, 28.12.2006.
17. Satversmes tiesa. Lieta 2006-29-0103; 10.05.2007. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 77, 15.05.2007.
18. Satversmes tiesa. Lieta 2007-01-01; 08.06.2007. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 95, 14.06.2007
19. Satversmes tiesa. Lieta 2007-03-01; 18.10.2007. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 170, 23.10.2007.
20. Satversmes tiesa. Lieta 2007-13-03; 19.12.2007. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 207, 28.12.2007.
21. Satversmes tiesa. Lieta 2007-21-01; 16.04.2008. Lēmums par tiesvedības izbeigšanu. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 62, 22.04.2008.
22. Satversmes tiesa. Lieta 2007-22-01; 02.06.2008. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 89, 10.06.2008.
23. Satversmes tiesa. Lieta 2007-23-01; 03.04.2008. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 56, 10.04.2008.
24. Satversmes tiesa. Lieta 2007-24-01; 09.05.2008. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 73, 13.05.2008.
25. Satversmes tiesa. Lieta 2008-35-01; 07.04.2009. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 56, 09.04.2009.

26. Satversmes tiesa. Lieta 2009-08-01; 26.11.2009. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 187, 27.11.2009.
27. Satversmes tiesa. Lieta 2009-11-01; 18.01.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 10, 20.01.2010.
28. Satversmes tiesa. Lieta 2009-42-0103; 17.02.2010. Lēmums par tiesvedības izbeigšanu. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 29, 19.02.2010.
29. Satversmes tiesa. Lieta 2009-43-01; 21.12.2009. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 201, 22.12.2009.
30. Satversmes tiesa. Lieta 2009-44-01; 15.03.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 43, 17.03.2010.
31. Satversmes tiesa. Lieta 2009-93-01; 17.05.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 79, 20.05.2010.
32. Satversmes tiesa. Lieta 2009-111-01; 22.06.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 100, 28.06.2010.
33. Satversmes tiesa. Lieta 2010-09-01; 13.10.2010. Lēmums par tiesvedības izbeigšanu. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 164, 15.10.2010.
34. Satversmes tiesa. Lieta 2010-11-01; 11.06.2010. Lēmums par tiesvedības izbeigšanu. Publicēts: Latvija Vēstnesis, 95, 16.06.2010.
35. Satversmes tiesa. Lieta 2010-20-0106; 17.02.2011. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 29, 22.02.2011.
36. Satversmes tiesa. Lieta 2010-44-01; 20.12.2010. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 202, 22.12.2010.
37. Satversmes tiesa. Lieta 2010-51-01; 14.03.2011. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 42, 16.03.2011.
38. Satversmes tiesa. Lieta 2010-70-01; 20.05.2011. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 82, 27.05.2011.
39. Satversmes tiesa. Lieta 2011-11-01; 03.02.2012. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 21, 07.02.2012.
40. Satversmes tiesa. Lieta 2011-17-03; 02.05.2012. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 69, 03.05.2012.
41. Satversmes tiesa. Lieta 2011-21-01; 06.06.2012. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 89, 07.06.2012.
42. Satversmes tiesa. Lieta 2012-06-01; 01.11.2012. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 174, 02.11.2012.

43. Satversmes tiesa. Lieta 2012-12-01; 13.02.2013. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 33, 15.02.2013.
44. Satversmes tiesa. Lieta 2012-16-01; 10.05.2013. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 90, 13.05.2013.
45. Satversmes tiesa. Lieta 2013-05-01; 12.02.2014. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 33, 14.02.2014.
46. Satversmes tiesa. Lieta 2013-06-01; 18.12.2013. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 250, 20.12.2013.
47. Satversmes tiesa. Lieta 2013-08-01; 09.01.2014. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 8, 13.01.2014.
48. Satversmes tiesa. Lieta 2013-09-01; 19.11.2013. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 227, 21.11.2013.
49. Satversmes tiesa. Lieta 2014-13-01; 16.04.2015. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 76, 20.04.2015.
50. Satversmes tiesa. Lieta 2014-16-01; 02.03.2015. Lēmums par tiesvedības izbeigšanu. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 45, 04.03.2015.
51. Satversmes tiesa. Lieta 2015-06-01; 12.11.2015. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 223, 13.11.2015.
52. Satversmes tiesa. Lieta 2015-19-01; 29.04.2016. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 85, 03.05.2016.
53. Satversmes tiesa. Lieta 2015-22-01; 27.06.2016. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 123, 29.06.2016.
54. Satversmes tiesa. Lieta 2015-22-01; 04.07.2016. Tiesneses Sanitas Osipovas atsevišķās domas. Iegūts 20.08.2021. no: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2015/10/2015-22-01_Atseviskas_domas_Sanita_Osipova.pdf#search=
55. Satversmes tiesa. Lieta 2016-07-01; 08.03.2017. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 52, 10.03.2017.
56. Satversmes tiesa. Lieta 2016-14-01; 19.10.2017. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 209, 20.10.2017.
57. Satversmes tiesa. Lieta 2016-31-01; 26.10.2017. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 214, 27.10.2017.
58. Satversmes tiesa. Lieta 2016-31-01; 09.11.2017. Tiesneses Inetas Ziemeles atsevišķās domas. Iegūts 20.08.2021. no: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/12/2016-31-01_Atseviskas_domas_Ziemele.pdf#search=

59. Satversmes tiesa. Lieta 2017-02-03; 19.12.2017. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 254, 21.12.2017.
60. Satversmes tiesa. Lieta 2017-08-01; 22.12.2017. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 256, 27.12.2017.
61. Satversmes tiesa. Lieta 2017-16-01; 15.03.2018. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 56, 19.03.2018.
62. Satversmes tiesa. Lieta 2017-20-0103; 23.05.2018. Lēmums par tiesvedības izbeigšanu. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 103, 28.05.2018.
63. Satversmes tiesa. Lieta 2017-23-01; 14.06.2018. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 119, 15.06.2018.
64. Satversmes tiesa. Lieta 2017-25-01; 29.06.2018. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 130, 02.07.2018.
65. Satversmes tiesa. Lieta 2017-30-01; 11.10.2018. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 203, 15.10.2018.
66. Satversmes tiesa. Lieta 2018-07-05; 15.11.2018. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 227, 16.11.2018.
67. Satversmes tiesa. Lieta 2018-08-03; 05.03.2019. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 46, 06.03.2019.
68. Satversmes tiesa. Lieta 2018-11-01; 06.03.2019. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 48, 08.03.2019.
69. Satversmes tiesa. Lieta 2019-10-0103; 20.03.2020. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 59, 24.03.2020.
70. Satversmes tiesa. Lieta 2019-11-01; 12.03.2020. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 53, 16.03.2020.
71. Satversmes tiesa. Lieta 2019-22-01; 24.09.2020. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 187, 28.09.2020.
72. Satversmes tiesa. Lieta 2019-24-03; 25.06.2020. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 121, 26.06.2020.
73. Satversmes tiesa. Lieta 2019-25-03; 16.07.2020. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 137, 20.07.2020.
74. Satversmes tiesa. Lieta 2019-27-03; 09.07.2020. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 131, 10.07.2020.
75. Satversmes tiesa. Lieta 2019-32-01; 18.09.2020. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 182, 21.09.2020.

76. Satversmes tiesa. Lieta 2019-33-01; 12.11.2020. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 222, 16.11.2020.

77. Satversmes tiesa. Lieta 2019-33-01; 26.11.2020. Tiesneša Alda Laviņa atsevišķās domas. Iegūts 20.08.2021. no: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2019/12/2019-33-01_Lavins.pdf#search=

78. Satversmes tiesa. Lieta 2019-36-01; 10.07.2020. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 133, 14.07.2020.

79. Satversmes tiesa. Lieta 2019-37-0103; 28.09.2020. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 191, 02.10.2020.

80. Satversmes tiesa. Lieta 2020-49-01; 27.05.2021. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 103, 31.05.2021.

81. Satversmes tiesa. Lieta 2021-41-01; 15.12.2022. Spriedums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 244, 16.12.2022.

82. Latvijas Republikas Senāts. Lieta A420367614, SKA-274/2019; 29.05.2019. Spriedums. Iegūts 10.01.2024. no: [ECLI:LV:AT:2019:0529.A420367614.3.S](https://www.eclis.lv/AT/2019/0529.A420367614.3.S)

83. Latvijas Republikas Senāts. Lieta A420143821, SKA-984/2021; 19.05.2021. Lēmums. Iegūts 07.02.2024. no: [ECLI:LV:AT:2021:0519.A420143821.9.L](https://www.eclis.lv/AT/2021/0519.A420143821.9.L)

84. Augstākā tiesa. Plēnuma lēmums Nr. 2 “Par likumdevēja varas un tiesu varas attiecībām un tiesneša neatkarību”, 18.02.2022. Iegūts 25.02.2024. no: <https://www.at.gov.lv/lv/par-augstako-tiesu/plenums/plenuma-lemumi>

ES tiesu nolēmumi

Visi ES tiesu nolēmumi iegūti no:

<https://curia.europa.eu/juris/recherche.jsf?oqp=&for=&mat=or&jge=&td=%3BALL&jur=C%2CT%2CF&dates=&pcs=Oor&lg=&pro=&nat=or&cit=none%252CC%252CCJ%252CR%252C2008E%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252Ctrue%252Cfalse%252Cfalse&language=en&avg=&cid=205852>

85. Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-506/04; 11.05.2006. Ģenerālvokātes Kristīnes Štiksas-Haklas secinājumi.

86. Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-506/04; 19.09.2006. Spriedums (virspalāta).

87. Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-205/15; 30.06.2016. Spriedums.

88. Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-503/15; 16.02.2017. Spriedums.

89. Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-64/16; 27.02.2018. Spriedums (virspalāta).

90. Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-216/18; 28.06.2018. Ģenerālvokāta Jevgenija Tančeva secinājumi.

91. Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-216/18; 25.07.2018. Spriedums (virspalāta).

92. Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-49/18; 07.02.2019. Spriedums.

93. Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-619/18; 11.04.2019. Ģenerālvokāt Jevgenija Tančeva secinājumi.

94. Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-619/18 *Eiropas Komisija pret Polijas Republiku*; 24.06.2019. Spriedums (virspalāta).

95. Eiropas Savienības Tiesa. Apvienotās lietas C-585/18, C-624/18 un C-625/18; 27.06.2019. Ģenerālvokāta Jevgenija Tančeva secinājumi.

96. Eiropas Savienības Tiesa. Apvienotās lietas C-585/18, C-624/18 un C-625/18; 19.11.2019. Spriedums.

97. Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-542/18 RX-II (apvienotās lietas C-542/18 RX-II, C-543/18 RX-II); 26.03.2020. Spriedums (virspalāta).

98. Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-397/19; 23.09.2020. Ģenerālvokāta Mihala Bobeka secinājumi.

99. Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-896/19; 20.04.2021. Spriedums (virspalāta).

100. Eiropas Savienības Tiesa. Apvienotās lietas C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19, C-355/19 un C-397/19; 18.05.2021. Spriedums (virspalāta).

101. Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-791/19; 15.07.2021. Spriedums (virspalāta).

102. Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-430/21; 20.01.2022. Ģenerālvokāta Entonija Kolinsa 20.01.2022. secinājumi.

103. Eiropas Savienības tiesa. Lieta C-156/21; 16.02.2022. Tiesas (plēnums) spriedums.

104. Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-157/21; 16.02.2022. Tiesas (plēnums) spriedums.

105. Eiropas Savienības Tiesa. Lieta C-430/21; 22.02.2022. Tiesas (virspalāta) spriedums.

Starptautisko tiesu nolēmumi

106. Amerikas Cilvēktiesību tiesa (*Inter-American Court of Human Rights*). Lieta Constitutional Court v. Peru (merits, reparations and costs), Series C No. 71; 31.01.2001. Spriedums. Iegūts 23.12.2021. no: https://www.corteidh.or.cr/casos_sentencias.cfm?lang=en

107. Amerikas Cilvēktiesību tiesa (*Inter-American Court of Human Rights*). Lieta Chocron Chocron v. Venezuela (preliminary objection, merits, reparations and costs), Series C No. 227; 01.07.2011. Spriedums. Iegūts 23.12.2021. no: https://www.corteidh.or.cr/casos_sentencias.cfm?lang=en

- 131.Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 26036/08 Lalmahomed v. the Netherlands; 22.02.2011.
- 132.Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 33186/08 Khrykin v. Russia; 19.04.2011.
- 133.Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 8014/07 Fruni v. Slovakia; 21.06.2011.
- 134.Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 19673/03 Grayznov v. Russia; 12.06.2012.
- 135.Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 58688/11 Harabin v. Slovakia; 20.11.2012.
- 136.Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 21722/11 Oleksandr Volkov v. Ukraine; 09.01.2013.
- 137.Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 5682/06 Sergey Zubarev v. Russia; 05.02.2015.
- 138.Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 29369/10 Morice v. France [GC]; 23.04.2015.
- 139.Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 4184/15 Otegi Mondragon and Others v. Spain; 03.11.2015.
- 140.Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 37537/13 Borg v. Malta; 12.01.2016.
- 141.Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 20261/12 Baka v. Hungary [GC]; 23.06.2016.
- 142.Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 80018/12 Thiam v. France; 18.10.2018.
- 143.Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 55391/13, 57728/13, 74041/13 Ramos Nunes de Carvalho e Sa v. Portugal; 06.11.2018.
- 144.Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 21218/12 Čivinskaitė v. Lithuania; 15.09.2020.
- 145.Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 26374/18 Gudmundur Andri Astradsson v. Island [GC]; 01.12.2020.
- 146.Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 15227/19 Xhoxhaj v. Albania; 09.02.2021.
- 147.Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 1571/07 Bilgen v Turkey; 09.03.2021.
- 148.Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 76521/12 Eminağaoğlu v. Turkey; 09.03.2021.
- 149.Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 4907/18 Xero Flor w Polsce sp. zo.o. v. Poland; 07.05.2021.
- 150.Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 5312/11 Beg S.P.A. v Italy; 20.05.2021.
- 151.Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 11423/19 Gumenyuk and Others v Ukraine; 22.07.2021.
- 152.Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 43447/19 Reczkowicz v. Poland; 22.07.2021.
- 153.Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 40072/13 Miroslava Todorova v. Bulgaria; 19.10.2021.
- 154.Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 1469/20 Advance Pharma Sp. Z O.O v. Poland; 03.02.2022.
- 155.Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 16695/19 Kozan v. Turkey; 01.03.2022.
- 156.Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 43572/18 Grzeda v. Poland [GC]; 15.03.2022.
- 157.Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 39650/18 Żurek v. Poland; 16.06.2022.

158.Eiropas Cilvēktiesību tiesa (Pirmā palāta). Lieta 19750/13 Grosam v. Czech Republic; 23.06.2022.

159.Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 37474/20 Besnik Cani v. Albania; 04.10.2022.

160.Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lieta 21181/19, 51751/20 Tuleya v. Poland; 06.10.2023.

Ārvalstu tiesu nolēmumi

161.ASV Augstākā tiesa. Lieta Randall v. Brigham, 74 U.S. 523; 1869. Spriedums. Iegūts 07.03.2018. no: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/74/523/>

162.ASV Augstākā tiesa. Lieta Baker v. Carr, 369 U.S. 186; 26.03.1962. Spriedums. Iegūts 07.03.2018. no: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/369/186/>

163.ASV Augstākā tiesa. Lieta Pierson v. Ray, 386 U.S. 547; 11.04.1967. Spriedums. Iegūts 07.03.2018. no: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/386/547/>

164.ASV Augstākā tiesa. Lieta Chandler v. Judicial Council, 398 U.S. 74; 01.06.1970. Spriedums. Iegūts 07.03.2018. no: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/398/74/>

165.ASV Augstākā tiesa. Lieta Laird v. Tatum, 409 U.S. 824; 10.10.1972. Spriedums. Iegūts 07.03.2018. no: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/409/824/>

166.ASV Augstākā tiesa. Lieta United States v. Will, 449 U.S. 200; 15.12.1980. Spriedums. Iegūts 07.03.2018. no: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/449/200/>

167.ASV Augstākā tiesa. Lieta Nixon v. Fitzgerald, 457 U.S. 731; 24.06.1982. Iegūts 07.03.2018. no: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/449/200/>

168.ASV Augstākās tiesas spriedums lietā Clinton v. Jones, 520 U.S. 681; 27.05.1997. Iegūts 07.03.2018. no: <https://www.law.cornell.edu/supct/html/95-1853.ZS.html>

169.ASV Augstākā tiesa. Lieta Republican Party of Minn. v. White, 536 U.S. 765; 27.06.2002. Spriedums. Iegūts 07.03.2018. no: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/536/765/>

170.Austrālijas Augstākā tiesa. Lieta R v Kirby; Ex parte Boilermakers' Society of Australia [1956] HCA 10; (1956) 94 CLR 254; 02.03.1956. Spriedums. Iegūts 28.01.2021. no: <http://eresources.hcourt.gov.au/showbyHandle/1/9239>

171.Austrālijas Augstākā tiesa. Lieta Fingleton v. The Queen, 2005, 227 CLR 166; 23.06.2005. Spriedums. Iegūts 03.01.2021. no: <http://www8.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/cases/cth/HCA/2005/34.html>

172.Beļģijas Konstitucionālā tiesa. Lieta 66/94; 14.07.1994. Spriedums.

173.Bosnijas un Hercegovinas Konstitucionālā tiesa. Lieta U 7/21; 23.09.2021. Spriedums. Iegūts 27.02.2024. no: <https://codices.coe.int/codices/results/fulltext/2FF8FA6E-E2AD-4746-4783-08DC225DC81B>

174. Bulgārijas Konstitucionālā tiesa. Lieta 2/19; 05.03.2019. Spriedums. Iegūts 27.02.2024. no: <https://codices.coe.int/codices/documents/precis/E816CB4B-2F09-454A-3DA0-08DC225DC81B>

175. Bulgārijas Konstitucionālā tiesa. Lieta 1/22; 08.02.2022. Spriedums. Iegūts 27.02.2024. no: <https://codices.coe.int/codices/results/precis/281C6E17-0E5A-4069-415B-08DC225DC81B>

176. Čehijas Konstitucionālā tiesa. Lieta PL. ÚS 7/02; 18.06.2002. Spriedums. Iegūts 15.05.2019. no: <https://www.usoud.cz/en/decisions/2002-06-18-pl-us-7-02-judiciary-act>

177. Čehijas Konstitucionālā tiesa. Lieta PL. ÚS 11/02; 11.06.2003. Spriedums. Iegūts 15.05.2019. no: <https://www.usoud.cz/en/decisions/2003-06-11-pl-us-11-02-judgessalaries>

178. Čehijas Konstitucionālā tiesa. Lieta ÚS 18/06; 11.07.2006. Spriedums. Iegūts 15.05.2019. no: <https://www.usoud.cz/en/decisions/2006-07-11-pl-us-18-06-removal-of-chief-judges>

179. Čehijas Konstitucionālā tiesa. Lieta PL. ÚS 12/10; 07.09.2010. Spriedums. Iegūts 15.05.2019. no: <https://www.usoud.cz/en/decisions/2010-09-07-pl-us-12-10-judges-pay-2010>

180. Dienvidāfrikas Konstitucionālā tiesa. Lieta Van Rooyen and Others v The State and Others (General Council of the Bar of South Africa Intervening), CCT 21/01 (2002) ZACC 8; 2002 (5) SA 246 (CC); 2002 (8) BCLR 810 (CC); 11.06.2002. Spriedums. Iegūts 12.03.2017. no: <http://www.saflii.org/za/cases/ZACC/2002/8.html>

181. Francijas Konstitucionālā padome. Lieta 2021-829 DC; 17.12.2021. Spriedums. Iegūts 27.02.2024. no: <https://codices.coe.int/codices/results/precis/D0ABE312-E8F3-46D8-39E9-08DC225DC81B>

182. House of Lords. Lieta A and others v. Secretary of State for the Home Department, [2004] UKHL 56; 16.12.2004. Spriedums. Iegūts 14.06.2019. no: <https://publications.parliament.uk/pa/ld200405/ldjudgmt/jd041216/a&others.pdf>

183. Igaunijas Augstākās tiesas Konstitucionālās lietu palāta. Lieta 5-20-7; 16.03.2021. Spriedums. Iegūts 27.02.2024. no: <https://codices.coe.int/codices/results/fulltext/AF62E12E-054A-4550-4C4E-08DC225DC81B>

184. Indijas Augstākā tiesa. Lieta S.P. Gupta v. Union of India, AIR 1982 SC 149, 1981 Supp(1) SCC 87; 1982 2 SCR 365; 30.12.1981. Spriedums. Iegūts 17.06.2020. no: <https://indiankanoon.org/doc/1294854/>

185. Indijas Augstākā tiesa. Lieta C. Ravichandran Iyer v Justice A.M. Bhattocharjee (1995) 5SCC 457; 5.09.1995. Spriedums. Iegūts 14.03.2021. no: <https://www.casemine.com/judgement/in/5609acce4b014971140fc64>

186. Indijas Augstākā tiesa. Lieta Supreme Court ... vs Union Of India (2015) AIR 2015 SC 5457; 16.10.2015. Spriedums. Iegūts 23.12.2021. no: <https://indiankanoon.org/doc/66970168/>

187. Itālijas Konstitucionālā tiesa. Lieta 224/2009; 08.07.2009. Spriedums. Iegūts 22.11.2019. no: https://www.cortecostituzionale.it/documenti/download/doc/recent_judgments/S2009224_Amirante_Maddalena_en.pdf

188. Itālijas Konstitucionālā tiesa. Lieta 170/2018; 04.07.2018. Iegūts 08.02.2020. no: https://www.cortecostituzionale.it/documenti/download/doc/recent_judgments/S_170_2018_EN.pdf

189. Izraēlas Augstākā tiesa. Lieta United Bank Mizrahi v. Migdal Cooperative Village, CA 6821/83 (1995); 09.11.1995. Spriedums. Iegūts 06.12.2020. no: <http://versa.cardozo.yu.edu/opinions/united-mizrahi-bank-v-migdalcooperative-village>

Visi Kanādas Augstākās tiesas nolēmumi iegūti no: https://decisions.scc-csc.ca/scc-csc/scc-csc/en/nav_date.do

190. Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Valente v. The Queen 2 SCR 673, No 17583; 19.12.1985. Spriedums.

191. Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Beauregard v. Canada 2 SCR 56, No 17884; 16.09.1986. Spriedums.

192. Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Mackeigan v. Hickman 2 SCR 796, No 21315, 21351; 05.10.1989. Spriedums.

193. Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. Lippé 2 SCR 114, No 22072; 05.12.1990. Spriedums

194. Kanādas Augstākā tiesa. Lieta R. v. Génereux 1 SCR 259, No 22103; 13.02.1992. Spriedums.

195. Kanādas Augstākā tiesa. Lieta New Brunswick Broadcasting Co v. Noca Scotia (Speaker of the House of Assambly) 1 SCR, No 22457; 21.01.1993. Spriedums.

196. Kanādas Augstākā tiesa. Lieta RJR-MacDonald Inc. v. Canada (Attorney General), 3 SCR 199, No 23460, 23490; 21.09.1995. Spriedums.

197. Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Cooper v. Canada (Homan Rights Commission) 3 SCR 854, No 24134, 24135; 21.11.1996. Spriedums.

198. Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Ref re Remuneration of Judges of the Prov. Court of P.E.I.; Ref re Independence and Impartiality of Judges of the Prov. Court of P.E.I. 3 SCR 3, No 24508, 24778; 18.09.1997. Spriedums.

199. Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Therrien (Re) 2 SCR 3, No 27004; 07.06.2001. Spriedums.

200. Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Mackin v. New Brunswick 1 SCR 405, No 27722; 14.02.2002. Spriedums.

201. Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Doucet-Boudreau v. Nova Scotia (Minister of Education) 3 SCR 3, No 28807; 06.11.2003. Spriedums.

202. Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Provincial Court Judges' Assn. of New Brunswick v. New Brunswick (Minister of Justice) 2 SCR 286, No 29525, 30006, 30148, 30477; 22.07.2005. Spriedums.

203. Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Charkaoui v. Canada (Citizenship and Immigration) 1 SCR 350, No 30762, 30929, 31178; 23.02.2007. Spriedums.

204. Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Ontario v. Criminal Lawyers' Association of Ontario 3 SCR 3, No 34317; 01.08.2013. Spriedums.

205. Kanādas Augstākā tiesa. Lieta Conférence des juges de paix magistrats du Québec v. Quebec (Attorney General), 2016 SCC 39, No 34317; 14.10.2016. Spriedums.

206. Kosovas Konstitucionālā tiesa. Lieta KO 98/11; 20.09.2011. Spriedums, CODICES: KOS-2014-2-005. Iegūts 24.07.2023. no: <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>

207. Lietuvas Konstitucionālā tiesa. Lieta 13/2000-14/2000-20/2000-21/2000-22/2000-25/2000-31/2000-35/2000-39/2000-8/01-31/01; 12.07.2001. Iegūts 15.08.2018. no: [On reducing the salaries of judges - Constitutional Court of The Republic of Lithuania \(lrkt.lt\)](http://www.lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta927/content)

208. Lietuvas Konstitucionālā tiesa. Lieta 38/04-39/04; 22.10.2007. Iegūts 15.08.2018. no: <https://www.lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta927/content>

209. Lietuvas Konstitucionālā tiesa. Lieta 27/2009-29/2009-30/2009-31/2010-53/2010-55/2010; 14.02.2011. Iegūts 12.4.2016. no: <https://www.lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta934/content>

210. Lietuvas Konstitucionālā tiesa. Lieta 125/2010-26/2011-21/2012-6/2013-8/2013-10/2013; 01.07.2013. Iegūts 14.04.2016. no: <https://www.lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta935/content>

211. Lietuvas Konstitucionālā tiesa. Lieta KT41-N4/2020, 16/2019; 09.03.2020. Iegūts 25.02.2024. no: <https://lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta2137/content>

212. Lietuvas Konstitucionālā tiesa. Lieta KT45-N3/2022, 1/2021-6/2021-20/2021; 15.04.2022. Iegūts 25.02.2024. no: <https://lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta2663/summary>

213. Moldovas Konstitucionālā tiesa. Lieta 18; 10.07.2021. Iegūts 27.02.2024. no: <https://codices.coe.int/codices/results/precis/98135CBE-F0EA-41BC-409F-08DC225DC81B>

214. Moldovas Konstitucionālā tiesa. Lieta 38; 07.12.2021. Iegūts 27.02.2024. no: <https://codices.coe.int/codices/results/precis/D6FC2C7C-C1F4-410E-418D-08DC225DC81B>

215. Ukrainas Konstitucionālā tiesa. Lieta 19-rp/2003; 10.12.2003. Spriedums.
CODICES: UKR-2003-3-022. Iegūts 27.02.2024. no:
<http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>
216. Ungārijas Konstitucionālā tiesa. Lieta 48/1991; 26.09.1991. Spriedums.
CODICES: HUN-1991-S-002. Iegūts 21.02.2023. no:
<http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>
217. Vācijas Federālā Konstitucionālā tiesa. Lieta 2 BvR 1473/20; 11.11.2021. Iegūts
27.02.2024. no: <https://codices.coe.int/codices/results/precis/97C470FA-4D82-4DBA-3CD0-08DC225DC81B>

Prakses materiāli

1. ANO Ekonomisko un sociālo lietu padome (2002). Tiesnešu uzvedības Bangaloras principi (*Bangalore Principles of Judicial Conduct*). Iegūts 23.02.2017. no:
https://www.judicialintegritygroup.org/images/resources/documents/ECOSOC_2006_23_Engl.pdf
2. ANO Ģenerālā Asambleja (1948). ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. Iegūta 20.04.2024. no: <https://www.tiesibsargs.lv/resource/ano-vispareja-cilvektiesibu-deklaracija/>
3. Apvienoto Nāciju Organizācija (1985). Apvienoto Nāciju Tiesu varas neatkarības pamatprincipi. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 148, 28.09.1995.
4. Central Council of the International Association of Judges (1999). The Universal Charter of the Judge. Iegūta 24.11.2018. no: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2014/03/IAJ-Universal-Charter-of-the-Judge-instruments-1989-eng.pdf>
5. Committee of Ministers, Council of Europe (2010). Rekomendācija CM/Rec(2010)12 “Tiesneši: neatkarība, efektivitāte un atbildība” (*Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities*), 17.11.2010. Iegūts 24.12.2021. no: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2014/06/CMRec201012E.pdf>
6. Committee of Ministers, Council of Europe (1994). Rekomendācija Nr. R (94)12 par tiesnešu neatkarību, efektivitāti un lomu (*Recommendation No. R (94)12 to Member States On Independence, Efficiency and Role of Judges*), 13.10.1994. Iegūta 23.12.2021. no: <https://advokat-prnjavorac.com/legislation/Recommendation.pdfs>
7. Directorate of Legal Affairs, Council of Europe (1998). Eiropas harta „Par tiesnešu statusu” un Paskaidrojuma raksts (*European Charter on the Statute of Judges and Explanatory Memorandum, Council of Judges*). Iegūta 23.12.2021. no: https://www.icj.org/wp-content/uploads/2014/06/European-Charter-on-Statute-of-Judges_EN.pdf

8. Eiropas Komisija (2022). 2022. gada Ziņojums par tiesiskumu, tiesiskuma situācija Eiropas Savienībā. Valstu sadaļa – tiesiskuma situācija Latvijā. SWD(2022)514, 13.07.2022. Iegūts 25.02.2024. no: https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/9_Tieslietu_padome/Dokumenti/2022_EK_Zinojums_par_tiesiskumu_lv.pdf
9. Eiropas Padomes Eiropas tiesnešu konsultatīvā padome (2001). CCJE Opinion No 1 On Standards Concerning the Independence of the Judiciary and the Irremovability of Judges, 23.11.2001. Iegūts 23.12.2021. no: <https://rm.coe.int/1680747830>
10. Eiropas Padomes Eiropas tiesnešu konsultatīvā padome (2001). CCJE Opinion No 2 On the Funding and management of Courts with Reference to the Efficiency of the Judiciary and to Article 6 of the European Convention on Human Rights, 23.11.2001. Iegūts 23.12.2021. no: <https://rm.coe.int/1680747492>
11. Eiropas Padomes Eiropas tiesnešu konsultatīvā padome (2002). CCJE Opinion No 3 On Ethics and Liability of Judges, 19.11.2002. Iegūts 23.12.2021. no: <https://rm.coe.int/16807475bb>
12. Eiropas Padomes Eiropas tiesnešu konsultatīvā padome (2003). CCJE Opinion No 4 On Appropriate Initial and In-Service Training for Judges at National and European Levels, 27.11.2003. Iegūts 23.12.2021. no: <https://rm.coe.int/1680747d37>
13. Eiropas Padomes Eiropas tiesnešu konsultatīvā padome (2008). CCJE Opinion No 11 On the Quality of Judicial Decisions, 18.12.2008. Iegūts 23.12.2021. no: <https://rm.coe.int/16807482bf>
14. Eiropas Padomes Eiropas tiesnešu konsultatīvā padome (2010). Magna Carta of Judges, 17.11.2010. Iegūts 23.12.2021. no: <https://rm.coe.int/2010-ccje-magna-carta-anglais/168063e431>
15. Eiropas Padomes Eiropas tiesnešu konsultatīvā padome (2010). CCJE Opinion No 13 On the Role of Judges in the Enforcement of Judicial Decisions, 19.11.2010. Iegūts 23.12.2021. no: <https://rm.coe.int/168074820e>
16. Eiropas Padomes Eiropas tiesnešu konsultatīvā padome (2014). CCJE Opinion No 17 On the Evaluation of Judges' Work, the Quality of Justice and Respect for Judicial Independence, 24.10.2014. Iegūts 23.12.2021. no: <https://rm.coe.int/16807481ea>
17. Eiropas Padomes Eiropas tiesnešu konsultatīvā padome (2015). CCJE Opinion No 18 The position of the judiciary and its relation with the other powers of state in a modern democracy, 16.10.2015. Iegūts 23.12.2021. no <https://rm.coe.int/16807481a1>
18. Eiropas Padomes Eiropas tiesnešu konsultatīvā padome (2016). CCJE Opinion No 19 The Role of Court Presidents, 10.11.2016. Iegūts 23.12.2021. no: <https://rm.coe.int/1680748232>

19. Eiropas Padomes Eiropas tiesnešu konsultatīvā padome (2018). CCJE Opinion No 21 Preventing Corruption among Judges, 9.11.2018. Iegūts 23.12.2021. no: <https://rm.coe.int/ccje-2018-3e-avis-21-ccje-2018-prevent-corruption-amongst-judges/native/16808fd8dd>
20. Eiropas Padomes Eiropas tiesnešu konsultatīvā padome (2020). CCJE Opinion No 23 The Role of Associations of Judges in Supporting Judicial Independence, 06.11.2020. Iegūts 23.12.2021. no: <https://rm.coe.int/opinion-23-en-ccje-2020/1680a03d4b>
21. Eiropas Padomes Eiropas tiesnešu konsultatīvā padome (2021). CCJE Opinion No 24 Evolution of the Councils for the Judiciary and their Role in Independent and Impartial Judicial Systems, 05.11.2021. Iegūts 23.12.2021. no: <https://rm.coe.int/opinion-no-24-2021-of-the-ccje/1680a47604>
22. Eiropas Tieslietu padomju asociācija (2013). ENCJ Project of Independence and Accountability. Iegūts 03.12.2023. no: <https://www.encj.eu/articles/71>
23. Eiropas Tieslietu padomju asociācija (2014). Ziņojums. Tiesu varas neatkarība un atbildīgums. Roma, 13.06.2014. Iegūts 27.11.2023. no: <https://www.encj.eu/node/250>
24. Eiropas Tieslietu padomju asociācija (2016). Independence and Accountability of the Judiciary and of the Prosecution, 3.06.2016. Iegūts 27.11.2023. no: https://www.encj.eu/images/stories/pdf/workinggroups/encj_report_ia_2015_2016_adopted_ga.pdf
25. Eiropas Tieslietu padomju asociācija (2019). Independence, Accountability and Quality of the Judiciary. Indicators and Surveys: Leading a process of positive change. ENCJ Report 2018-2019. Bratislava, 07.06.2019. Iegūts 27.11.2023. no: <https://pgwrk-websitemedia.s3.eu-west-1.amazonaws.com/production/pwk-web-encj2017-p/GA%2019/ENCJ%20IAQ%20report%202018-2019%20adopted%207%20June%202019%20final-july.pdf>
26. Eiropas Tieslietu padomju asociācija (2021). Independence, Accountability and Quality of the Judiciary. Improving indicators and surveys. ENCJ Report 2020-2021, 2.06.2021. Iegūts 27.11.2023. no: <https://pgwrk-websitemedia.s3.eu-west-1.amazonaws.com/production/pwk-web-encj2017-p/Reports/ENCJ%20Rport%20IA%26Q%202020-%202021%20adopted%20GA%202%20June%202021.pdf>
27. Eiropas Tieslietu padomju asociācija (2022). Independence, Accountability and Quality of the Judiciary. The next step in measuring independence, court users' experiences and quality assessment. ENCJ Report 2021-2022, Athens, 03.06.2022. Iegūts 27.11.2023. no: <https://pgwrk-websitemedia.s3.eu-west-1.amazonaws.com/production/pwk-web-encj2017-p/GA%2022/ENCJ%20Report%20IA%26Q%202021-2022%20adopted%20GA.pdf>

28. Eiropas Tieslietu padomju asociācija (2022). ENCJ Survey on the Independence of Judges. Iegūts 3.12.2023. no: <https://pgwrk-websitemedia.s3.eu-west-1.amazonaws.com/production/pwk-web-encj2017-p/GA%2022/Report%20ENCJ%20Survey%202022.pdf>
29. Eiropas Tieslietu padomju asociācija (2023). Indicators Independence, Accountability and Quality of the Judiciary. Reenforcing judicial protection. ENCJ Report 2022-2023, Ljubljana, 09.06.2023. Iegūts 27.11.2023. no: <https://pgwrk-websitemedia.s3.eu-west-1.amazonaws.com/production/pwk-web-encj2017-p/GA%20Ljubljana/ENCJ%20Report%20Indicators%20IAQ%202022-2023%2025%20May%202023%20with%20links.pdf>
30. European Association of Judges (1997). Eiropas tiesnešu harta (*Judges' Charter in Europe*). Iegūta 24.12.2021. no: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2014/10/Judges-charter-in-europe.pdf>
31. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2000). Opinion on the draft law of Ukraine on the Judicial System. CDL-INF(2000)5. Opinion. Strasbourg: Council of Europe. Iegūts 5.02.2022. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-INF\(2000\)005-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-INF(2000)005-e)
32. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2007). Opinion on the Draft Law on the Judiciary and the Draft Law on the Status of Judges of Ukraine. CDL-AD(2007)003. Opinion. Strasbourg: Council of Europe. Iegūts 13.2.2021. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2007\)003-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2007)003-e)
33. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2007). Judicial Appointments. CDL-AD(2007)028-e. Report. Strasbourg: Council of Europe. Iegūts 20.05.2018. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2007\)028-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2007)028-e)
34. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2009). On Draft Amendments to the Law on the Constitutional Court of Latvia. CDL-AD(2009)042. Opinion. Strasbourg: Council of Europe. Iegūts 04.01.2024. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2009\)042-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2009)042-e)
35. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2010). On the Independence of the Judicial System Part I: The Independence of Judges. CDL-AD(2010)004-e. Report. Strasbourg: Council of Europe. Iegūts 20.05.2018. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2010\)004-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2010)004-e)
36. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2011). Hungary. On the new Constitution of Hungary. CDL-AD(2011)016. Opinion. Strasbourg: Council

- of Europe. Iegūts 20.05.2018. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)016-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)016-e)
37. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2011). On the Draft Law on the Council for the Selection of Judges of Kyrgyzstan. CDL-AD(2011)019. Opinion. Strasbourg: Council of Europe. Iegūts 04.01.2024. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)019-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)019-e)
38. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2012). On two Sets of draft Amendments to the Constitutional Provision relating to the Judiciary of Montenegro. CDL-AD(2012)024-e. Opinion. Strasbourg: Council of Europe. Iegūts 20.05.2018. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2012\)024-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2012)024-e)
39. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2012). Hungary. On Act CLXII of 2011 on the Legal Status and Remuneration of Judges and Act CLXI of 2011 on the Organization and Administration of Courts of Hungary. CDL-AD(2012)001. Opinion. Strasbourg: Council of Europe. Iegūts 20.05.2018. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2012\)001-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2012)001-e)
40. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2012). On Legal Certainty and the Independence of the Judiciary in Bosnia and Herzegovina. CDL-AD(2012)014. Opinion. Strasbourg: Council of Europe. Iegūts 20.05.2018. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2012\)014-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2012)014-e)
41. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2013). On the Relationship between Political and Criminal Ministerial Responsibility. CDL-AD(2013)001. Report. Strasbourg: Council of Europe. Iegūts 20.05.2018. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2013\)001-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2013)001-e)
42. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2013). Republic of Moldova. On the Immunity of Judges for the Constitutional Court of Moldova. CDL-AD(2013)008. Amicus curiae brief. Strasbourg: Council of Europe. Iegūts 20.05.2018. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2013\)008-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2013)008-e)
43. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2013). On the draft new Constitution of Iceland. CDL-AD(2013)010. Opinion. Strasbourg: Council of Europe. Iegūts 20.05.2018. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2013\)010-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2013)010-e)
44. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2013). On the draft Law on the Public Prosecutor's Office of Ukraine. CDL-AD(2013)025. Joint Opinion. Strasbourg: Council of Europe. Iegūts 20.05.2018. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2013\)025-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2013)025-e)

45. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2013). On proposals amending the Draft Law on the amendments to the Constitution to strengthen the independence of Judges of Ukraine. CDL-AD(2013)034. Opinion. Strasbourg: Council of Europe. Iegūts 20.05.2018. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2013\)034-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2013)034-e)

46. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2015). On the Freedom of Expression of Judges. CDL-AD(2015)018. Report. Strasbourg: Council of Europe. Iegūts 23.06.2015. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2015\)018-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2015)018-e)

47. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2016). Rule of Law Checklist. CDL-AD(2016)007. Strasbourg: Council of Europe. Iegūts 20.05.2020. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)007-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)007-e)

48. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2016). On the Draft Code of Judicial Ethics. CDL-AD(2016)013. Opinion. Strasbourg: Council of Europe. Iegūts 20.05.2018. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2018\)003-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2018)003-e)

49. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2018). On the Law on Amending and Supplementing the Constitution of the Republic of Moldova (Judiciary). CDL-AD(2018)003. Opinion. Strasbourg: Council of Europe. Iegūts 20.05.2018. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2018\)003-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2018)003-e)

50. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2018). On the Draft Amendments to the Constitutional Provisions on the Judiciary. CDL-AD(2018)011. Opinion. Strasbourg: Council of Europe. Iegūts 20.05.2018. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2018\)011-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2018)011-e)

51. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2018). On Amendments to Law No. 303/2004 On the Statute of Judges and Prosecutors, Law No. 304/2004 On Judicial Organization, and Law No. 317/2004 On the Superior Council for Magistracy. CDL-AD(2018)017. Opinion. Strasbourg: Council of Europe. Iegūts 24.01.2024. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2018\)011-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2018)011-e)

52. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2019). Compilation of the Venice Commission Opinions and Reports Concerning Courts and Judges. CDL-PI(2019)008. Report. Strasbourg: Council of Europe. Iegūts 11.12.2019. no: <https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI%282019%29008-e>

53. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2020). On the Draft Law on Amending and Supplementing the Constitution with Respect to the Superior

Council of Magistracy. CDL-AD(2020)001. Joint Opinion. Strasbourg: Council of Europe. Iegūts 20.05.2021. no: https://www.venice.coe.int/WebForms/documents/by_opinion.aspx?lang=EN

54. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2022). On Three Laws Concerning the Justice System. CDL-AD(2022)045. Urgent Opinion. Strasbourg: Council of Europe, 19.12.2022. Iegūts 25.02.2024. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2022\)045-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2022)045-e)

55. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2023). Georgia Follow-up Opinion to Previous Opinions Concerning the Organic Law on Common Courts. CDL-AD(2023)033. Follow-up Opinion. Strasbourg: Council of Europe. Iegūts 25.02.2024. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2023\)033-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2023)033-e)

56. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2023). Bosnia and Herzegovina Opinion on the Draft Law on Courts of Bosnia and Herzegovina. CDL-AD(2023)003. Opinion. Strasbourg: Council of Europe, 14.03.2023. Iegūts 25.02.2024. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2023\)003-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2023)003-e)

57. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2023). Montenegro Follow-up Opinion on the Opinion on the Draft Amendments to the Law on the Judicial Council and Judges. CDL-AD(2023)011. Opinion. Strasbourg: Council of Europe, 13.03.2023. Iegūts 25.02.2024. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2023\)011-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2023)011-e)

58. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2023). On the Superior Council of Magistracy and the Status of the Judiciary as Regards Nominations, Mutations, Promotions and Disciplinary Procedures. CDL-AD(2023)015. Joint Opinion of the Venice Commission and the Directorate General of Human Rights and Rule of Law (DGI) of the Council of Europe. Strasbourg: Council of Europe, 13.06.2023. Iegūts 25.02.2024. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2023\)015-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2023)015-e)

59. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2023). On Legal Safeguards of the Independence of the Judiciary from the Executive Power. CDL-AD(2023)029. Joint Opinion of the Venice Commission and the Directorate General of Human Rights and Rule of Law (DGI) of the Council of Europe. Strasbourg: Council of Europe, 11.10.2023. Iegūts 25.02.2024. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2023\)029-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2023)029-e)

60. European Court of Human Rights (2022). Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a Fair Trial (Civil Limb), updated on 31 December 2022, 130 p. Iegūts 30.12.2023. no: [Guide Art 6 ENG.pdf - ECHR - ECHR / CEDH \(coe.int\)](#)

61. European Court of Human Rights (2020). Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a Fair Trial (Criminal Limb), updated on 31 December 2020, 122 p. Iegūts 21.09.2021. no <https://www.refworld.org/category,LEGAL,,,6048e2a00,0.html>
62. European Judicial Training Network (2016). Judicial Training Principles. 10.06.2016. Iegūts 08.01.2024. no: <https://ejtn.eu/publications/>
63. International Bar Association (1982). IBA Minimum Standards of Judicial Independence. Iegūti 01.01.2022. no: <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=bb019013-52b1-427c-ad25-a6409b49fe29>
64. International Association of Judges (2017). Vispārējā tiesnešu harta (*The Universal Charter of the Judge*). Iegūta 24.12.2021. no: https://www.unodc.org/res/ji/import/international_standards/the_universal_charter_of_the_judge/universal_charter_2017_english.pdf
65. International Association of Judicial Independence and World Peace (2008). Mount Scopus International Standards of Judicial Independence (2022). Iegūts 02.05.2022. no: https://www.jiwp.org/_files/ugd/a1a798_fbf49a3615854d95971bb54831b1d295.pdf
66. OSCE (1991). Document of the Moscow Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE, II (19.2), Moscow, 03.10.1991. Iegūts 04.04.2024. no: http://www.osce.org/documents/odihr/1991/10/13995_en.pdf
67. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights, European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2015). On the Draft Law “On Introduction of Changes and Amendments to the Constitution” of the Kyrgyz Republic. CDL-AD(2015)014. Joint Opinion. Strasbourg: Council of Europe. Iegūts 25.01.2024. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2015\)014-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2015)014-e)
68. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights, European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2016). On the Draft Law “On Introduction of Changes and Amendments to the Constitution” Kyrgyz Republic. CDL-AD(2016)025. Joint Opinion. Strasbourg: Council of Europe. Iegūts 25.01.2024. no: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)025-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)025-e)
69. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights, Max Planck Minerva Research Group on Judicial Independence (2010). Kyiv Recommendations on Judicial Independence in Eastern Europe, South Caucasus and Central Asia. Iegūts 24.12.2021. no: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/3/73487.pdf>
70. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (2022). Urgent Opinion on the Draft Constitutional Law of the Republic of Kazakhstan on the Constitutional Court.

Opinion-Nr.: JUD-KAZ/443/2022[TO/AIC], 35. p. Iegūts 22.12.2023. no:
https://legislationline.org/sites/default/files/2022-10/443_JUD_KAZ_30Sept2022_en.pdf

71. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (2023). Recommendations on Judicial Independence and Accountability (Warsaw Recommendations). Iegūts 10.12.2023. no:
file:///C:/Users/laila/Documents/Disertacija_final_MB/Disertacija_draft_LJ_2021/Ar%20saturu%20saistiti%20jaut_nodala/2023_info_papildu_TN_saturam/Warsaw_Recommendations_2023.pdf

72. Tiesu integritātes grupa (2010). Pasākumi, lai efektīvi ieviestu Tiesnešu uzvedības Bangaloras principus. (Ieviešanas pasākumi). Iegūts 23.12.2021. no:
https://www.judicialintegritygroup.org/images/resources/documents/BP_Implementation%20Measures_Engl.pdf

73. Tiesu integritātes grupa (2007). Tiesnešu uzvedības Bangaloras principu komentāri. Iegūts 23.12.2021. no:
https://www.judicialintegritygroup.org/images/resources/documents/BP_Commentary_Engl.pdf

74. United Nations General Assembly (2009). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers. A/HRC/11/41, 24.03.2009, 29 p. Iegūts 17.12.2023. no:
<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G09/125/63/PDF/G0912563.pdf?OpenElement>

75. United Nations General Assembly (2009). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers, Leandro Despouy. A/64/181, 28.07.2009, 26 p. Iegūts 17.12.2023. no :s
<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G09/125/63/PDF/G0912563.pdf?OpenElement>

76. United Nations General Assembly (2009). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers. Promotion and Protection of all Human Rights, Civil, Political, Economic, Social and Cultural Rights, Including the Right to Development. A/HRC/11/41, 24.03.2009. Iegūts 17.12.2023. no :
<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G09/125/63/PDF/G0912563.pdf?OpenElement>

77. United Nations General Assembly (2010). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers, Gabriela Carina Knaul de Albuquerque e Silva. A/HRC/14/26, 09.04.2010, 22 p. Iegūts 17.12.2023. no :
<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G10/126/22/PDF/G1012622.pdf?OpenElement>

78. United Nations General Assembly (2014). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers, Gabriela Knaul. A/HRC/26/32, 28.04.2014, 21 p. Iegūts

17.12.2023.

no :

<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/139/18/PDF/G1413918.pdf?OpenElement>

79. United Nations General Assembly (2016). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers. A/HRC/32/34, 05.04.2016, 14 p. Iegūts 17.12.2023. no: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G10/126/22/PDF/G1012622.pdf?OpenElement>

80. United Nations General Assembly (2018). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers. A/HRC/38/38, 02.05.2018, 22 p. Iegūts 17.12.2023. no: [UN GA Independence of Judges and Lawyers A 75 172-EN 2020.pdf](#)

81. United Nations General Assembly (2019). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers. Freedom of Expression, Association and Peaceful Assembly for Judges and Prosecutors. A/HRC/41/48, 29.04.2019. Iegūts 27.11.2023. no: [Report of freedom of expression, association and peaceful assembly by judges 2019.pdf](#)

82. United Nations General Assembly (2019). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers. A/74/176, 16.07.2019, 21 p. Iegūts 17.12.2023. no: [A 74 176 E Report on the UN Basic Principles JI 2019.pdf](#)

83. United Nations General Assembly (2020). Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers. A/75/172, 17.07.2020, 24 p. Iegūts 17.12.2023. no: [UN GA Independence of Judges and Lawyers A 75 172-EN 2020.pdf](#)

84. United Nations Human Right Committee (2007). General Comment No. 32, Article 14, International Covenant on Civil and Political Rights, CCPR/C/GC/32. Iegūts 26.12.2021. no: <https://digitallibrary.un.org/record/606075>

Citi

1. United Nations Human Right Committee (2007). General Comment No. 32, Article 14, International Covenant on Civil and Political Rights, CCPR/C/GC/32. Iegūts 26.12.2021. no: <https://digitallibrary.un.org/record/606075>

2. Disciplinārtiesa. Lēmums lietā Nr. DT-2/2012, 06.12.2012.

3. Disciplinārtiesa. Lēmums lietā Nr. DT-1/2015, 08.01.2015.

4. Disciplinārtiesa. Lēmums lietā Nr. DT-5/2015, 02.03.2015.

5. Disciplinārtiesa. Lēmums lietā Nr. DT-6/2015, 11.05.2015.

6. Disciplinārtiesa. Lēmums lietā Nr. DT-1/2019, 08.02.2019.

7. Disciplinārtiesa. Lēmuma lietā Nr. DT-2/2019. 15.02.2019.

8. Disciplinārtiesa. Lēmums lietā Nr. DT-4/2019, 16.05.2019.

9. Tiesnešu ētikas komisija (2018). Skaidrojums. 27.04.2018. Iegūts 08.01.2024. no: <https://www.tiesas.lv/tiesnesu-etikas-komisijas-sedes>
10. Tiesnešu ētikas komisija (2020). Skaidrojums. 20.11.2020. Iegūts 08.01.2024. no <https://www.tiesas.lv/tiesnesu-etikas-komisijas-sedes>
11. Tiesnešu ētikas komisija (2021). Atzinums. 06.05.2021. Iegūts 08.01.2024. no <https://www.tiesas.lv/tiesnesu-etikas-komisijas-sedes>
12. Tiesnešu ētikas komisija (2021). Atzinums. 26.11.2021. Iegūts 08.01.2024. no <https://www.tiesas.lv/tiesnesu-etikas-komisijas-sedes>
13. Tiesnešu ētikas komisija (2022). Atzinums. 14.01.2022. Iegūts 08.01.2024. no <https://www.tiesas.lv/tiesnesu-etikas-komisijas-sedes>
14. Tiesnešu konference (2021). Tiesnešu ētikas kodekss. 02.02.2021. Iegūts 08.01.2024. no: <https://www.tiesas.lv/normativie-akti-3>
15. Tieslietu padome (2021). Tieslietu padomes darbības stratēģija 2021. – 2025. gadam. Lēmums Nr. 16, 12.03.2021. Iegūts 26.02.2024. no: <https://www.at.gov.lv/lv/tieslietu-padome/darbibas-pamats>
16. Kūtris, G. (2011). Uzruna atklājot ikgadējo Satversmes tiesas konferenci. Npublicēts materiāls.

GALVOJUMS PAR PATSTĀVĪGI IZSTRĀDĀTU DARBU

Es, šī darba autore Laila Jurcēna, ar savu parakstu apliecinu, ka darbu esmu izstrādājusi patstāvīgi un uz izmantotajiem informācijas avotiem ir dotas atsauces.

Laila Jurcēna

2024. gada 30. augusts.